

Turun kaupunginvaltuusto muutoksessa

—

Kassakaappisopimuksia ja avointa kabinettipolitiikkaa

Samuli Laine

Pro gradu -tutkielma

Filosofian, poliittisen historian ja valtio-opin laitos

Turun yliopisto

Syksy 2020

Turun yliopiston laatujaarjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä.

TURUN YLIOPISTO

Filosofian, poliittisen historian ja valtio-opin laitos

Yhteiskuntatieteellinen tiedekunta

LAINEN, SAMULI: Turun kaupunginvaltuusto muutoksessa –
Kassakaappisopimuksia ja avointa kabinettipolitiikkaa

Pro gradu -tutkielma, 123 sivua + 5 liitesivua

Poliittinen historia

Syksy 2020

Tiivistelmä:

Tutkielmassa käsitellään Turun kaupunginvaltuuston toimintakulttuuria valtuutettujen näkökulmasta vuodesta 2000 vuoteen 2019. Tutkimuksen tarkoitus oli myös kartoittaa vähäisesti tutkittua kunnallispolitiikan kenttää ja kerätä lähdemateriaalia kohdekaupungin päätöksentekotavoista. Tutkimus perustuu pääosin haastatteluihin, joihin osallistui noin 40 kaupunginvaltuutettua.

Tutkimustulokset avasivat näkökulman murroksessa olevaan päätöksentekokoneistoon: päätöksenteon ajateltiin kehittyneen avoimempaan suuntaan, mutta toisaalta haastattelujen ajankohtana toimintatavoissa nähtiin paljon ongelmia. Tutkielmassa tarkastellaan lähemmin sopimiskulttuuria, valtuustoryhmien toimintaa sekä vuoden 2017 kaupunginjohtajan valintaa.

Kaupunginvaltuustossa olevien puolueiden paikkamäärät olivat tutkimusjaksolla muuttuneet, ja muutosten seuraukset olivat niiden lukuarvoja suuremmat. Turun kunnallispolitiikka on valtakunnallisesti huonossa maineessa, ja tutkimuksessa havaittiin myös mahdollisia syitä tähän. Valtaosa tunnistetuista haasteista liittyi kuitenkin poliittiseen asetelmaan, eikä luottamushenkilöiden toimintaan.

Kunnallispolitiikassa tapahtuu paljon epämuodollista vaikuttamista, jota ei aikaisemmin ole tutkittu. Tutkimus käsittelee valtuutettujen näkökulmia lähihistoriallisessa kontekstissa avaten ikkunan suomalaisen kuntademokratian toimintaan ja Turun lähihistoriaan.

Asiasanat: kaupunginvaltuustot, kunnanvaltuustot, kunnallispolitiikka, kunnallishallinto, paikallishallinto, Turku, paikallishistoria, paikallishistoriat

Sisällysluettelo:

1. Johdanto	1
2. Tutkielman aihe, rajaukset ja metodologia	4
2.1 Kunnallispoliittinen tutkimus, muu lähdemateriaali ja tutkimuksen asema	5
2.2 Kunnallispolitiikka ja Turun kaupunginvaltuusto.....	7
2.3 Tutkimushaastattelut lähteenä ja tutkimusmateriaalina	11
2.4 Rajaukset ja kohdennus.....	17
3. Päätöksenteon kehittyminen 2000-luvulla	18
3.1 Turku kehittyvänä kaupunkina ja kunnallispolitiikan kenttänä	18
3.2 Turun kunnallispolitiikka ennen vuotta 2012	23
3.3 Turun kunnallispolitiikka vuoden 2012 jälkeen.....	34
4. Turun poliittisen toimintakulttuurin piirteitä	51
4.1 Kunnallispoliittinen valta ja valtuustoryhmät	51
4.2 Valtuustoryhmien työskentely ja vaikuttaminen.....	52
4.3 Neuvottelujen foorumit – Vallan polttopiste liikkuu	60
4.4 Poliittinen valmistelu, virkavalmistelu ja virkojen valmistelu.....	71
4.5 Neuvottelu, luottamuspaikkojen jakaminen ja aika	76
4.6 Turun tauti.....	82
5. Viimeinen kaupunginjohtaja.....	88
5.1 Kaupunginjohtajan valinnan eteneminen vuonna 2017	90
5.2 Kulttuuri valinnan takana – Turku ja pienet enemmistöt.....	99
6. Johtopäätökset.....	107
6.1 Päätöksenteon uudet kaavat	107
6.2 Turun viimeinen kaupunginjohtaja	110
6.3 Kunnallispoliittinen teatteri ja sen näyttelijät	111
Lähdeluettelo:	116
Taulukot ja kuvaajat:.....	123
Liitteet:.....	124
1. Haastattelumateriaalista ja sen tulkinnasta:	124
2. Haastattelurunko	126
3. Haastattelurunko viranhaltijoille:.....	128

1. Johdanto

Aurakatu kahdessa, Aurajoen varrella, Turun kaupungintalolla, on nuijittu paikallisia päätöksiä vuodesta 1885¹. Sitä edeltävät 11 vuotta uudistettu kaupunginraati johti kunnallispolitiikkaa Brinkkalan talosta käsin². Valtuustosali sijaitsee samassa paikassa kuin 130 vuotta sitten, mutta paikallispolitiikan muoto ja toimijat ovat muuttuneet. Aurakadun politiikkaan on liitetty vuosien varrella paljon tarinoita ja leimoja. Näkemys valtuustosta lienee aina riippunut siitä, katseleeko ikkunoista valtuustosaliin vai sieltä ulos. Näkymä ulkopuolella on kiistatta muuttunut. Aurasilta tuli kaupungintalon naapuriksi vasta 1900-luvun alussa, ja keskusta on muuttunut paljon ja muuttuu edelleen. Kaupunginvaltuusto 2017 ja vuoden 1885 raati ovat niin ikään erilaisia samasta kokoontumispaikastaan huolimatta. Osa muutoksesta on lähtöisin Aurakadulta, osa on laajempien kehityskulkujen tulosta. Kun salissa nuijittiin ensimmäinen päätös, Suomi ei ollut itsenäinen, yleinen äänioikeus oli kaukainen ajatus, eikä yksikään nykyisen valtuuston puolueista ollut olemassa. Valtuustosali on maan demokratiaa vanhempi.³

Raadilla 1885 ja valtuustolla 2017 oli myös yhteisiä piirteitä. Saleissa keskusteltiin usein tonteista ja rakentamisesta. Joskus rakentajien intressit olivat ristiriidassa toisten ihanteellisen kaupunkikuvan kanssa⁴. Valtuuston kokouksissa oli vielä 1920-luvulla tapana tehdä päätökset huutoäänestyksillä, joissa puheenjohtaja arvioi voittajan ilmeisesti äänenvoimakkuudesta⁵. Nykyisin kritisoidaan äänestykseen ja puheenvuorojen pyytämiseen käytettävien tietokoneiden toiminnasta⁶. Kehitettävää on sadan vuoden jälkeen, vaikka tietokoneet lienevät puheenjohtajaa objektiivisempi äänestystuloksen mittari. Itse asiassa kokenut politiikan seuraaja osaa tänä päivänä kertoa äänestystuloksen jo ennen kokousta. Huutaminen ei ole silti salista kadonnut.

*“Asian käsittely venyi pitkäksi eikä mistään tullut mitään. Hän sitten pyysi puheenvuoron ja sanoi, että tämä kaupunginvaltuuston toiminta on vähän kuin ronsujen sukupuolielämä. Se tapahtuu korkealla tasolla, kuuluu hirveä meteli ja tuloksia saa odottaa pari vuotta. Me ihmeteltiin.”*⁷

¹ Turun kaupunki 2019, <<https://turunkaupungintalo.fi/fi>>, viitattu 26.8.2019.

² Turun Museokeskus ja Konsernihallinto 2013.

³ Kaupunkikehityksestä: Uusitalo 1981.

⁴ Turun kaupunginvaltuuston pöytäkirjat 1880–1890.

⁵ Uusitalo 1981, 56.

⁶ Kaupunginvaltuuston pöytäkirjat 2019.

⁷ Haastattelu PS MM. Tutkimuksen haastattelumateriaaliin viitataan alaviitteessä seuraavasti: Puoluelyhenne NimiKirjaimet. Lainaukset ovat pääosin puhekielisinä alkuperäisen muodon säilyttämiseksi, mutta joissakin tapauksissa niitä on haastateltavan pyynnöstä kirjakielistetty.

Vuonna 1885 köyhäinhoitoa vasta siirrettiin kunnille⁸. Veronkanton perustunut äänestyspaino ja kehittymätön sosiaalihuolto ohjasivat köyhäinhoidon pienemmälle painolle⁹. Sosiaalipolitiikka tuli koputtamaan valtuuston oveen isommin vuoden 1917 levottomuuksien muodossa, kun väkijoukko ja työväenkaartit piirittivät kaupungintalon. Päättäjille esitettiin vaatimuslista, eikä kukaan saanut poistua valtuustosalista. Tilanteen ratkaisemiseen vaadittiin lopulta prokuraattori Svinhufvudin, senaattori Tokoin ja senaattori Serlachiuksen saapuminen Turkuun välittäjiksi. Uhkauksista huolimatta piirittetyt eivät myöntyneet. Suomen itsenäistyttyä kuntien tehtävät laajentuivat sosiaalipolitiikkaan nopeasti, ja se on hyvinvointivaltiokehityksen jälkeen kuntien suurin budjettierä¹⁰.

Itsenäistymisen jälkeisinä vuosina suurimmat puolueet olivat Sosiaalidemokraattinen puolue (SDP), Ruotsalainen kansanpuolue (RKP) ja Kansallinen Kokoomus (Kokoomus). RKP nojasi ruotsinkielisiin, ja oli tuolloin suurin oikeistopuolue. Kaupungin teollisuus- ja satamatyöläiset takasivat SDP:lle kannatusta, ja Kokoomus haki oman paikkansa suomenkieliseltä oikealta, porvareiden ja opiskelijoiden joukosta.¹¹ Toisen maailmansodan jälkeen, kun Suomen kansan demokraattinen liitto (SKDL) saapui valtuuston penkille maan alta, valtuusto oli vasemmistoenemmistöinen vuoteen 1980. Silloin SDP:n valtuutettujen loikkaukset käänsivät voimasuhteet oikeistoenemmistöksi. Turun kyseenalainen maine rakentamisen saralla nousi samalla vuosikymmenellä valtakunnalliseen huomioon¹². Turku oli sotien jälkeen Suomen rakennusteollisuuden keskuksia, ja kaupungissa oli usean suuren rakennusyhtiön pääkonttorit. Suomen vanhin kaupunki oli myös rakennuskannaltaan kulttuurisesti arvokas. Pitkät perinteet eivät kuitenkaan estäneet kaupungistuvassa Suomessa uuden rakentamista tai vanhan purkamista. Joskus kaupungin rakennuttajien, päättäjien ja myös lääninoikeuksien välit olivat läheisemmät kuin silloinakaan lainsäädäntö antoi myöten. Tuomioita tuli, ja kaupungin maine tahriintui.¹³

1980-luku oli valtuustossa murrosaikaa. Liberaalinen kansanpuolue putosi valtuustosta. Puolueella itsellään ei ollut juuri kannatusta vuosiin, mutta Turun vaikuttavin media, Turun Sanomat, oli perujaan sen äänenkannattaja. Suomen

⁸ Asetus kunnallishallituksesta kaupungissa 40/1873.

⁹ Uusitalo 1981, 165.

¹⁰ Lahtinen 2012.

¹¹ Tilastokeskus 2019.

¹² Klami 1982.

¹³ Purkamisesta: Rakennuslehti 11/2016. Puolueista: Tilastokeskus 2019.

maaseudun puolue (SMP) tuli valtuustoon parhaimmillaan kuudella valtuutetulla, ja Perussuomalaiset ylsi samaan vuonna 2012. Vihreän liiton (Vihreät) valtuustoura alkoi 80-luvulla, ja uudet puolueet muuttivat myös salin tunnelmaa. Keskusta oli saanut ensimmäiset paikkansa valtuustoon vasta 1970-luvun puolella, myöhään huomioiden puolueen valtakunnallisen aseman. Myös toriparkin tarina sai alkunsa 1980-luvulla, vaikka lopulliseen päätökseen ja kuokan maahan lyömiseen kului kauemmin kuin kannattajat toivoivat tai kukaan uskoi. Yhden kauden loppu koettiin, kun kaupunginjohtaja Leinon vuodesta 1964 jatkunut kausi päättyi 1989. Uusi johto heijastaisi Kokoomuksen nousua suurimmaksi puolueeksi.¹⁴

SDP nousi vielä kerran Kokoomuksen ohi suurimmaksi puolueeksi 1992. Sen jälkeen on Kokoomus johtanut valtuustoa. Kuntalain uudistuksen mukana 1995 päätöksentekoon tuli paljon uutta, kun yksityisoikeudelliset toiminnot otettiin vahvemmin mukaan, ja valtuuston rooli keskittyi suurempiin linjoihin¹⁵. Turun johdossa nähtiin monia valtakunnallisen politiikan lupauksia. Kaupunki on vuosien varrella kasvattanut useita ministeritason poliitikkoja. Turkulaiset poliitikot ovatkin menestyneet Turun taloutta paremmin, sillä ajanjaksoa 1990–2019 leimaavat osin taloudelliset vaikeudet. Turkuja johti ensin kaupunginjohtaja Juhani Leppä, sitten Armas Lahoniitty, Aleksis Randell ja lopulta Minna Arve. Tultaessa 2010-luvulle valtuuston kannatus jakautui puolueille laajemmin. Enemmistöön tarvittiin useampia puolueita, päättäjät vaihtuivat ja samalla yhteiskunta syöksyi uuteen lamaan. Kaupunki kuitenkin jatkoi kehittymistään ja valtuusto sen ohjailua.

Tässä tutkielmassa pureudun kaupunginvaltuuston ja kunnallispolitiikan sisäiseen toimintakulttuuriin ja historiaan vuodesta 2000 kauteen 2017–2021. Tarkoituksena on selvittää, miltä kaupunginvaltuuston lähihistoria ja toimintakulttuuri näyttävät valtuutetuille itselleen. Aihetta käsitellään pääluvussa kolme ajan ja vallan jakautumisen näkökulmasta. Pääluvussa neljä tutkitaan valtuustoryhmien toimintaa ja valtuutettujen työtä. Pääluvussa viisi tarkastellaan valtuutettujen näkökulmaa Turun kaupunginjohtajan valintaan vuonna 2017. Tutkimus perustuu vuonna 2019 tehtyihin tutkimushaastatteluihin, joissa haastateltiin noin 40:tä asemaltaan ja henkilöhistorialtaan erilaista kaupunginvaltuutettua.

¹⁴ Puolueiden vaalimenestyksestä: Tilastokeskus 2019. Kaupungin vaiheista: Haastattelumateriaali. Toriparkin historia Turussa alkoi 1960-luvun ja 1990-luvun välillä. 1980-luku on kirjoittajan tulkinta.

¹⁵ Mäki-Lohiluoma & Harjula 2015.

2. Tutkielman aihe, rajaukset ja metodologia

Kunnanvaltuustot ovat politologisesti vähän tutkittuja. Suomalainen poliittisen historian ja valtio-opin tutkimus painottaa valtakunnanpolitiikkaa ja ulkopoliitiikkaa. Historia tutkii kuntien kautta myös valtuustojen historiaa, mutta lähihistoriaan keskittyvä tutkimus on harvinaisempaa. Poliittisen lähidemokratian toiminnasta 2000-luvun kontekstissa kertovaa tutkimusta tehdään vähän. Esimerkiksi Matti Wibergin yliopisto-oppikirja *Politiikka Suomessa*, ei käsittele kaupungin- tai kunnanvaltuustoja juuri kunnallisvaaleja pitemmälle, ja niistäkin vain paikkojen jakautumista valtiollisesti¹⁶. Suomessa valtuustot eroavat kannatuksen jakautumisessa niin paljon, että valtakunnallinen tarkastelu valottaa vain puolueiden valtakunnallista tilannetta. Alan tutkimuksellisesta unohduksesta kertoo myös se, että on täysin mahdollista valmistua poliittisen historian tai valtio-opin oppiaineista maisteriksi käymättä yhdelläkään kunnallispolitiikkaa käsittelevällä luennolla¹⁷.

Kuntapolitiikkaa käsittelevä perustutkimus on luontevaa aloittaa valtuutettujen näkökulmista. Parhaimmillaan päätöksentekijöiden näkökulmat antavat ulkopuoliselle mahdollisuuden hahmottaa politiikkaa sisäpiiriläisen silmin. Luotettavan tiedon takaamiseksi on tärkeää haastatella monia osapuolia ja pyrkiä perustellun kokonaiskäsityksen muodostamiseen. Kuntapoliitikon näkökulmassa on kyse myös vaikuttamisesta. Turun päätöksenteolla on valtakunnallisestikin huono maine. On syytä varoa tuomasta ennakko-olettamuksia materiaaliin ulkoapäin, mutta havainnot on esitettävä suoraan.

Syväluotaava haastattelututkimus kaupunginvaltuuston lähihistoriasta on paitsi harvinainen myös tarpeellinen. Laajoilla tutkimushaastatteluilla kerätään tietoa tapahtumista ennen kokouksia tai äänestyksiä sekä näkökulmia neuvottelupöydistä. Tutkimus nojaa oletukseen, että päätöksenteon kokonaisuutta ei voi hahmottaa vain pöytäkirjojen perusteella. Kannanmuodostus ja varsinainen työ politiikassa tehdään neuvotteluissa. Tämä alue on usein hämärän peitossa julkisesti ja tutkimuksellisesti.

Poliittisen päätöksenteon tutkimisessa on aina poliittisia vaikutuksia, kun tutkitaan lähihistoriaa. Osa tämänkin tutkimuksen kiinnostuksista pitää sisällään implikaatioita tuleviin päätöksiin ja vaaleihin. Tutkimuksen tekijällä ei ole puoluepoliittista

¹⁶ Wiberg 2006, 98.

¹⁷ Esimerkiksi Turun yliopiston opetusohjelma 2018.

jäsenyyttä tai muita sidonnaisuuksia. Tutkimuksen lähtökohtana on nimenomaan mahdollisimman neutraalin tiedon tuottaminen poliittisesti kiinnostavasta aiheesta. Mikäli akateeminen tutkimus ei koskettaisi herkempiä aiheita, ei näillä aloilla pystyttäisi myöskään tutkimustuloksia hyödyntämään.

2.1 Kunnallispoliittinen tutkimus, muu lähdemateriaali ja tutkimuksen asema

Suuri osa kunnallispolitiikan yliopistollisesta tutkimuksesta on tehty Tampereen yliopiston kunnallistieteen ja johtamisen ohjelman puitteissa ja on keskittynyt tapaustutkimuksiin¹⁸. Lisäksi Tampereella tehdään tälle tutkimukselle hyödyllistä vertailevaa tutkimusta¹⁹. Sosiologinen tutkimus poliittisen osallistumisen motiiveista käsittelee usein kunnallispoliitikkoja²⁰. Poliittisen lähihistorian näkökulmasta tehtävää tutkimusta on vähemmän. Se sisältää pääasiallisesti kunnallispolitiikan vaikutusten ja vaalikampanjoiden analyysejä, eikä valtuustotoimintaa ole juuri tutkittu muistihistoriallisin metodein historiaoppiaineissa²¹. Kuntaliitto ja Kunnallisalan kehittämissätiö julkaisevat tutkielmia kunnista yhteiskunnallisiin tarpeisiin ja kvantitatiivista tietoa valtuutetuista valtakunnallisesti²².

Turun tapauksessa viralliset historiat on kirjoitettu 1970-luvun taitteeseen asti, ja paikallishistoriat tarjoavat pohjatietoa siitä, mistä kaupunki on tulossa. Uutta osaa kirjoitettiin tämän tutkimuksen kanssa yhteistyössä. Opinnäytteitä Turusta löytyy historiaoppiaineista pari kappaletta²³. Tutkimuksen ulkopuolelta aihetta käsittelevää materiaalia, esimerkiksi muistelmia, on Turunkin valtuustoa sivuten saatavissa joitakin niteitä. Esimerkiksi Turun tautia koskien Klamin *Turun tauti – Kansanvallan kriisi suomalaisessa kaavoituspolitiikassa* (1982) sekä Nermeksen & de Annan *Kuka kuntaa kaavoittaa?* (2019) tarjoavat oman näkökulmansa siihen, missä kohtaa Turussa ja Suomessa menttiin vikaan. Tämä tutkimus puolestaan hahmottelee historian tutkimuksen keinoin sitä, miten Turun päätöksenteon kehitys nähdään sisältä.

Tarkastellessamme aikaisempaa tutkimusta on havaittavissa tutkimuksellinen aukko. Kunnanvaltuustojen nykytoimintaa ei tutkita tarkasti. Vaikka hallintokäyttöön tarkoitettua materiaalia, journalismia ja muita julkaisuja tehdään, on politiikan

¹⁸ Esimerkiksi Passi 2002. Koulutusohjelma on tutkimuksen valmistumishetkellä lakkautettu.

¹⁹ Esimerkiksi Bártová 2012.

²⁰ Esimerkiksi Pikkala 2007.

²¹ Esimerkiksi politiikan tutkimuksen töistä: Kuusisto 2005, Kurkela 2013 ja Oksanen 2014.

²² Esimerkiksi Mykkänen 2009.

²³ Esimerkiksi Laitinen 2013.

tutkimuksen ja historian näkökulmasta tehty tutkimus vähäistä. Päätöksenteon taustoja olisi syytä tarkastella vastaavalla tavalla paikallistasolla kuin valtakunnallisestikin. Valtuustojen tarkastelusta on merkittävää hyötyä politiikan tutkimukselle. Todennäköisesti samanlaisia kytköksiä valtion ja kuntien välillä, kuin tässä tutkimuksessa löydettiin, olisi löydettävissä muidenkin kuntien politiikasta.

Tutkimukseni tavoitteena on hahmottaa kunnallispolitiikan lähihistoriaa valtuutettujen näkökulmasta. Näen haastattelututkimuksen parhaana vaihtoehtona syventyä päätöksentekoon, sillä kirjallinen aineisto ei kerro politiikkaa ohjaavista taustakeskusteluista. Etukäteisolettamuksena tutkimukselle oli, että käytännössä päätöksenteko ei tapahdu valtuustosalissa. Poliitiikkaa saliin kyllä mahtuu, mutta päätöksenteko ei ole politiikan synonyymi. Turussa kaupunginhallituksen esitys voittaa lähes aina²⁴. Päätöksenteko perustuu neuvotteluun ja vuorovaikutukseen politiikan ja viranhaltijoiden välillä. Tutkimus tarjoaa yhden näkökulman aiheeseen ja uusia kysymyksiä jatkotutkimukselle, jota luotu haastattelumateriaali myös palvelee.

Tutkimuksen päälähteenä toimivat tutkimuksen osana tehdyt tutkimushaastattelut. Muut lähteet taustoittavat haastattelumateriaalia ja tarjoavat vertailevan näkökulman haastatteluiden tulkinnalle. Valtuuston pöytäkirjat ovat tärkein tutkimuksen asiakirjalähde. Kokoukset pitävät sisällään asioiden perustietoa. Kokouksissa on usein vaikea erottaa, pyrkiikö puhuja vetoamaan äänestäjiinsä, lehdistöön, viranhaltijoihin tai valtuutettuihin. Joskus puhutaan tavan vuoksi, joskus tarkoitus voi olla jopa ärsyttää²⁵. Kokouksissa kuulee valmistelua ja neuvotteluja koskevaa tietoa ja järjestelmää käsitteleviä mielipiteitä. Puhuttiinpa sitten mielipiteeseen tai poliittisiin syihin nojaten, on tutkimuksellisesti mielenkiintoista vertailla kokouksissa puhuttua haastatteluihin. Valtuustokokoukset ovat keskusteluiltaan päätöksenteon ainoa julkinen osa, joten niiden tunteminen on tärkeää myös suhteiden hahmottamiseksi. Valtuustokokoukset muodostavat tutkimuksessa symbioottisen suhteen. Toista ei voi ymmärtää ilman toista. Jokin neuvotteluissa tapahtunut asia ei välttämättä näy pöytäkirjassa. Ilman pöytäkirjojen tuntemusta ei kuitenkaan tiedä mistä valtuutettu puhuu, tai osaa kysyä oikeita kysymyksiä. Nämä lähteet täydentävät toistensa tietoja. Tutkimusjaksolla on myös muutettu valtuuston työskentelyyn liittyviä lakeja. Lainsäädännön muutoksella vaikuttaa olleen vaikutusta ja siksi arvoa lähteenä.

²⁴ Esimerkiksi Haastattelu VH/SDP JV.

²⁵ Haastattelu KOK MP.

Puolueiden kunnallisjärjestöjen toiminta on itsessään tärkeä osa kunnallispolitiikkaa. Tämä tutkimus ei kuitenkaan pääosin käsittele niiden organisaatiota, sillä ne eivät ole tutkittavissa tutkielman rajoissa. Niitä käsitellään, kun ne ovat tärkeitä kunnallisten päätöksenteon instituutioiden toiminnan ymmärtämiseksi. Paikallisjournalismi on myös arvokas lähde, mutta journalistisen materiaalin ja tutkimuksen välillä on myös näkökulmaeroja. Tutkimuksessa haastateltavat ilmaisevat asiansa pitemmin ja jopa pohdiskelevasti. Puhuessaan toimittajille poliitikot tekevät voimakkaammin politiikkaa. Turun neljä merkittävintä paikallislehteä ovat olleet Turun Sanomat, Turkulainen, Aamuset ja Åbo Underrättelser. Valtakunnallisista medioista Helsingin Sanomat ja Yleisradio kommentoivat Turun kunnallispolitiikkaa satunnaisesti. Näistä medioista Turun Sanomat esiintyy haastattelumateriaalissa myös toimijana. Konsernin omistajat ovat itse vaikuttajia kunnallispolitiikassa. Paikallislehtiä onkin arvioitava myös kriittisesti. Myös puoluelehdistö kommentoi paikallispolitiikkaa. Niiden näkökulma ei ole tutkimuksen pääasiallinen kohde, sillä ne keskittyvät puolueen kannan ja imagon vahventamiseen. Turun kaupunginvaltuustoa sivutaan muutamissa muistelmissa, sosiaalisen median vaikuttamisessa, tiedotteissa, vaalimainoksissa, vaaliohjelmissa sekä ohjelmateksteissä. Materiaali on erilaisista lähtökohdista tuotettua, mutta dynamiikaltaan niissäkin tuodaan esille ja puolustetaan omaa näkökulmaa. Kannanottoja Turun kunnallispolitiikkaan antavat myös esimerkiksi kansalaisyhdistykset ja muut järjestäytyneemmät tahot. Niiden rooli lähteinä tässä tutkimuksessa on yhteneväinen puoluelehdistöön. Ne on tunnettava, mutta tutkimus lähestyy aihetta erilaisesta näkökulmasta.

2.2 Kunnallispolitiikka ja Turun kaupunginvaltuusto

Paikallispolitiikka ja kunnallinen itsehallinto määrittelevät useat kuntalaisten arjen kannalta merkityksellisimmät julkiset palvelut ja päätöksenteon. Kuntien järjestämiä palveluita ovat mm. kaavoitus, maankäyttö, perusterveydenhuolto ja erikoisterveydenhuolto (sairaanhoidopiireissä), varhaiskasvatus, perusopetus ja toisen asteen koulutus. Lisäksi kunnilla on verotusoikeus, ja niiden on järjestettävä kirjastopalveluita sekä edistettävä kulttuuri- ja liikuntamahdollisuuksia²⁶. Valtakunnallista ja kunnallista politiikkaa ei voida täysin erottaa toisistaan. Valtionosuuksien vaihtelu määrittelee kuntataloutta. Silti kunnallinen

²⁶ Kuntalaki 2015.

itseäänmääräisoikeus on perustuslaillinen osa Suomen järjestelmää. Eduskunta määrittelee peruspalveluiden raamit, joihin on mukauduttava. Kunnat tekevät päätöksiä niissä puitteissa, jotka suhdanteet ja valtiontalous sanelevat. Jos valtio korottaa vanhustenhoidon hoitajamitoitusta nostamatta valtionosuutta, kunnan päättäjien on etsittävä tähän keinot nostamalla kunnallisia veroja, siirtämällä varoja muualta tai ottamalla velkaa. Sama poliitikko saattaa olla sekä valtioneuvostossa päättämässä valtionosuuksista että valtuustossa karsimassa palveluja saman päätöksen takia. Kunnanvaltuustoilla on tärkeä rooli poliitikon kehittämisessä ja valtion päätösten jalkautumisen hahmottamisessa²⁷. Vaikka usein väitetään kuntien olevan yksinkertaisesti toimeenpanijan roolissa, niiden suhde päätöksenteon ylempiin tasoihin on vain kasvanut EU-jäsenyyden ja subsidiariteettiperiaatteen takia²⁸. Tämä luonnehdinta sortuu muutenkin jättämään huomiotta käytännössä koko sen laajan liikkumavaran, minkä lainsäädäntö on jättänyt kunnille yhteiskunnan resurssiallokaatioissa, palvelutuotannossa ja verotuksessa. Eduskunta päättää, että kaupungissa on oltava sairaala, mutta valtuustosta on kiinni, pääseekö sinne tai haluaako sinne mennä. Kyseessä on päätöksenteon konkretian taso. Kuten vuonna 2009 Barack Obama totesi paikallistasoa käsittelevässä Politico:n artikkelissa elvytyspakettia juuri paikallistason päätöksentekoon jalkautettaessa:

“What’s at stake here are not abstract numbers or abstract concepts... We’re talking about real families that we can help and real jobs that we can save.”²⁹

Kuntapolitiikan itsenäinen merkitys on suuri. Turun kaupunginvaltuusto on 67-jäseninen ja päättää Turun noin 200 000 asukkaan ja 250 neliökilometrin alueen budjetista, isoimmista toiminnoista, palvelumaksuista ja kaavoituksesta ja voi myös ottaa asialistalleen tarvittaessa kaupungin toimintoihin liittyviä muita asioita. Sen voimasuhteet määrittelevät noin 15 000 henkilöä työllistävän kaupunkikonsernin toiminnan. Turun budjetti on yli puolitoista miljardia, mikä ei pidä sisällään esimerkiksi omistettujen yritysten toimintaa³⁰. Turkuun on muodostunut viime vuosikymmeninä kokonaisia uusia kaupunginosia. Julkinen tila on voimakkaassa muutoksessa keskustaa myöten. Kuntapolitiikka määrittää, mitä ihminen näkee katsoessaan ikkunasta tai kävellessään kadulla. Suuri valta tuo mukanaan myös suurta vastuuta. Valtuusto muistuttaa demokratioissa usein parlamenttia, ja Suomessakin

²⁷ Ollila & Paloheimo 2007, 37. Mylly 2007.

²⁸ Tanskanen 2005, 90–93.

²⁹ Obama & Politico, 2.12.2009.

³⁰ Turun kaupungin talousarvio 2019.

valtuustojen toiminnassa on paljon yhtymäkohtia eduskuntaan. Usein instanssit on tutkimuksessakin samaistettu, vaikka se voi vääristää kuvaa kummastakin. Kuntademokratia on konsensushakuisempaa ja asiat heikommin politisoituvia. Usein käsiteltävät asiat eivät ole sellaisia, joiden mukaan on jakauduttu puolueisiin³¹. Puoluepoliittisia kysymyksiä on kyllä kuntatasolla, mutta vasemmisto-oikeisto-akseli ei välttämättä korreloi kouluverkon kehittämisen näkökannoissa.

Ison paikkakunnan hallinnossa valtuuston valta on hajaantunut usealle henkilölle, ja suuri valtuusto ei kokouksissaan voi muotoilla kovinkaan monimutkaisia päätöksiä *illico*, tilanteessa paikan päällä. Sen valta on useimmissa asioissa välillistä. Toimintaa johtavat käytännössä kaupunginhallitus, viranhaltijat ja lautakunnat, minkä nähdään korostuneen viime vuosina³². Kaupunginhallituksen ja viranhaltijoiden suhde valtuustoon on monimutkainen ja vaihteleva. Usein luottamushenkilöt ovat myös kaksois- tai jopa kolmoisrooleissa valmisteluketjuissa kuntatyöntekijöinä, lautakunnissa, kaupungin yritysten hallituksissa, maakuntahallituksissa, seudullisten toimintojen hallituksissa, kaupunginhallituksessa ja valtuutettuina sekä yksityisesti. Jotkut kaksoisroolit ovat kuntalaissa kiellettyjä, toiset taas hyvin tavallisia.

Pienempiä asioita ja päätösten valmistelua hoitavia lautakuntia on Turussa vuoden 2020 alussa yhdeksän. Vuodesta 2000 alkaen materiaalissa esiintyy myös kymmenen uudelleenjärjestelyissä lakkautettua lautakuntaa. Seudullisia lautakuntia on kolme ja toimikuntia neljä. Valtuustoon liittyvistä seudullisista luottamuselimistä sairaanhoitopiiri, jätehoitopiiri ja maakuntavaltuusto lienevät tärkeimpiä³³. Päätöksiin tarvitaan valtuuston tuki. Kuten eduskunta myös kaupunginvaltuusto on paperilla erittäin voimakas päättäjä, joka päättää periaatteessa suvereenisti kuntapalveluiden, kunnallisveron ja maankäytön kaltaisia asioita. Päätöksenteon ja ihmisvuorovaikutuksen rajat sanelevat, että päivittäisessä päätöksenteossa Turun kaupunginvaltuuston kokoinen ryhmä ei kykene muodostamaan monimutkaisissa asioissa kohdennettua tahtoa ilman pienempien toimielimien valmistelua. Kuntalaki antaa kuitenkin valtuustolle laajat oikeudet puuttua asioihin, ja mikä tahansa kunnan päätäntävällässä oleva asia on valtuuston vallan piirissä. Kaupunginhallituksella ja -valtuustolla on mahdollisuus ottaa alemman toimielimen päätös käsittelyyn³⁴.

³¹ Petterson 1981, 70, koko teos.

³² Esimerkiksi Ryyänen 2001.

³³ Turun hallintosääntö 2018.

³⁴ Turun hallintosääntö 2018.

Käytännössä otto-oikeutta käytetään harvoin, mutta tämä ei tarkoita, että se olisi merkityksetön. Pelkkä sen mahdollisuus voi ohjata toimielimien käyttäytymistä.

Valtuuston asema voi olla valvova tilanteessa, jossa sen päätöksentekovoaltaan kuuluvat asiat muotoillaan ja ainakin alustavasti päätetään muualla. Sen vaikutusvalta voi olla latenttia, odottavaa, tai se voi vaikuttaa kulisseissa. Valtuustokeskustelut itsessään voi nähdä julkisena selittämisenä kuntalaisille: miksi ollaan puolesta tai vastaan. Mutta jos valtuutettujen enemmistö kääntyy asiaa vastaan, esimerkiksi toisten valtuutettujen vaikuttamistyön tuloksena, myös virkavalmistelu asian osalta keskeytyy, vaikka asia ei ole lähelläkään valtuustokäsittelyä. Turussa virkakoneisto ei syötä päätöksiä ilman, että niille olisi jo olemassa suhteellisen varma poliittinen hyväksyntä.

Kauden 2017–2021 valtuustossa Kokoomuksella on 17 paikkaa, Vihreillä 14 paikkaa ja SDP:llä 12 paikkaa. Vasemmistoliitolla on 12 paikkaa ja Perussuomalaisilla neljä paikkaa. Keskustalla on kaksi paikkaa ja Ruotsalaisella kansanpuolueella kolme. Kristillisdemokraateilla, Sinisillä ja Järjen äänellä on kullakin yksi paikka. Haastatteluhetkellä ja tutkimuksen teon aikana ollaan siis neljän suuren puolueen mallissa, jossa Kokoomus on suurin. Turun kolme viimeistä kaupunginjohtajaa ovat tulleet sen riveistä.

Paikallispolitiikan luonteeseen vaikuttaa kunta ja etenkin sen koko. Turku on tarpeeksi suuri antaakseen laajan ja edustavan kuvan kunnallispoliittisten kysymysten kirjosta, ja valtuusto on tarpeeksi suuri kunnan valtuustoryhmien muodostumiseen. Puolueiden vaalikannatuksella on havaittavissa valtuutettujen näkökulmasta selvät linkit kaupungin politiikkaan. Tämä ei ole Suomessa itsestään selvää, sillä yleisesti kuntavaaleissa melkein puolet äänestäjistä tuntee äänestämänsä ehdokkaan henkilökohtaisesti³⁵. Jos valtuusto olisi muodostunut sosiaalisten suhteiden perusteella, ei sen päätöksenteon arvioiminen poliittisesta näkökulmasta olisi järkevää. Turun valtuutettujen joukko sisältää sekä politiikan ammattilaisia että sivutoimisia luottamushenkilöitä. Valittujen äänimäärät ovat sadoissa ja tuhansissa, jolloin äänestäjäsuhteet eivät ole vain henkilökohtaisia vaan myös poliittisia. Turussa edustettuna ovat melkein kaikki valtakunnalliset puolueet. Kuitenkin muiden kuntien tavoin kannatusprofiili poikkeaa valtakunnallisista kannatusluvuista merkittävästi.

³⁵ Borg 2017.

Valtakunnanpolitiikka kyllä vaikuttaa kuntavaalien tuloksiin, ja mediassa vaalituloksen analyysi keskittyy valtakunnanpoliittiseen ulottuvuuteen³⁶. Haastateltavat näkivät kuitenkin tässä tutkimuksessa kannatuksen ja kuntapolitiikan välillä selvemmän yhteyden.

Turun kunnallispolitiikassa havaittavia ilmiöitä on varauksin myös tunnistettavissa muissa kaupungeissa; Turun kautta on mahdollista tarkastella tiettyjä trendejä kunnallispolitiikassa yleensä. Tutkimuksen pääasiallinen tarkoitus ei kuitenkaan ole vertailu muihin kaupunkeihin. Osa valtuuston työskentelystä on tarpeellista asettaa muiden kaupunkien kontekstiin. Kun yksittäisen kunnan politiikasta tehdään päätelmiä, on usein implikaatioiden muodossa otettava kantaa siihen, ovatko havainnot ainutlaatuisia ja harvinaisia vai yleisiä ja normaaleita. Turun kunnallispolitiikka on kiinnostava aihe sen valtakunnallisen maineen takia. Turun tauti on ehkä tunnetuin kunnallispoliittinen konsepti Suomessa. Turun kaupunginvaltuustoa tutkimalla tutkitaan myös leimaavinta osaa suomalaista kuntademokratiaa. Tätä tutkimusta ei ole tehty siinä oletuksessa, että päätöksenteko olisi Turussa tai Suomessa jossakin erityisessä tilassa. Turun tauti ja päätöksenteon epäkohdat ovat vain yksi kiinnostavista linseistä, joiden läpi kaupunkien asioiden hoitoa voi katsella. Se ei ole aineiston perusteella linssi, joka antaisi kaikkein tarkimman kuvan päätöksenteosta 2000-luvun Turussa.

2.3 Tutkimushaastattelut lähteenä ja tutkimusmateriaalina

Perinteisesti haastattelujen käyttö politiikan historian tutkimuksessa on ollut melko harvinaista³⁷. Poliittikaan keskittyvät historialliset tutkimukset hyötyisivät metodista, ellei materiaalin saaminen olisi vaikeaa, ajan kuluessa mahdotonta, tai tutkimuskysymysten kannalta sopimatonta. Kaupunginvaltuuston toimintakulttuuriin keskittyvään tutkimukseen tutkimushaastattelu on kuitenkin sopiva metodi. Vähäinen lähdemateriaali, kiinnostus neuvottelukulttuuriin ja valtuutetun näkökulmaan tutkimuskohteena ohjaavat haastattelujen suuntaan³⁸. Tärkeintä on lähteen ja tutkimuskysymyksen välinen suhde. Materiaalin tuottaminen ei kuitenkaan riitä. Siltä on kysyttävä oikeat kysymykset, kun haastattelutalenne on tyypistetty litteroinniksi³⁹.

³⁶ Borg 2017, 163–167.

³⁷ Alatalo 2009.

³⁸ Nikander 2017, 23. luku (digitaalinen sivunumerointi).

³⁹ Alatalo 2009, 62–67.

Vastaavalla tavalla tehdyissä tutkimuksissa on haastatteluäänitysten litterointeja ostettu ulkopuolisilta tahoilta. Tässä tapauksessa aineiston salassapito ja budjetti estivät sen, mikä venytti tutkimuksen yli vuoden mittaiseksi. Haastateltavat saivat valita, tuhotaanko haastattelujen äänite ja/tai litterointi tutkimuksen jälkeen. Lisäksi lainausten käytöstä ilmoitettiin erikseen. Muutamaa haastattelua täydennettiin jälkikäteen, jos esille tuli selvennystä kaivanneita seikkoja.⁴⁰

Haastattelujen toteuttaminen tutkimusprojektissa vaati kymmeniä tunteja taustatyötä, tietopyyntöjä, puhelinsoittoja ja sähköposteja. Tutkimus käsitteli lähihistoriaa ja oli siksi vielä tavoitettavissa haastatteluin. Tutkimusjaksoa ei olisi voinut siirtää pitemmälle menneisyyteen. Ensimmäisestä haastateltavalistasta vuonna 2018 kahdeksan menehtyi ennen haastatteluvaihetta, moni valitteli muistiaan ja useat olivat muuttaneet paikkakunnalta. Valtuustokokousten keskusteluista, valtuutettujen lausunnoista ja kirjoituksista olisi voinut kerätä osin vastaavaa tietoa, mutta materiaali olisi sattumanvaraisempi. Niitä käytetään kontekstoimaan haastattelut. Kun konteksti ja haastateltavien tulkittu näkökulma kohtaavat, saadaan aikaan merkittävää tutkimustietoa⁴¹. Materiaalin laajuus on sen tärkein luotettavuuden taie.

Haastatteluiden toimivuus politiikan tutkimuksessa nojaa haastateltujen haluun kertoa omat näkemyksensä tapahtumista⁴². Peliteoriaa mukaillen kyse on osin siitä, että haastatellun kannattaa kertoa näkemyksensä⁴³. Muutoin vain muiden näkemykset tulisivat ilmi, eikä haastateltu tiedä, mitä toiset kertovat. On tärkeää saavuttaa haastateltavien luottamus ja vakuuttaa, että heidän kertomaansa käsitellään objektiivisesti⁴⁴. Haastateltujen tarve ennakoida muiden näkökohdat voi muokata aineistoa kärjekkäämmäksi⁴⁵. Tästä oli viitteitä, mutta lähestymällä aiheita eri näkökulmista pohdiskelevasti tämän merkitys jää pieneksi.

Haastatteluformaatti

Tutkimuksen haastattelumenetelmänä käytettiin osin puolistrukturoitua ja osin avointa haastattelua. Menetelmällä tähdättiin kompromissiin asiantuntijoilta kerätyn muistitiedon ja vertailtavuuden välillä⁴⁶. Käytössä oli kysymyspatteristo (Liite 1) ja

⁴⁰ Metodologisista kysymyksistä: Ruusuvoori & Nikander 2017, 21.

⁴¹ Teräs & Koivunen 2017, 8. Luku.

⁴² Teräs & Koivunen 2017, 8. Luku.

⁴³ Peliteoriasta kts. Neumann & Morgenstern 1944.

⁴⁴ Ruusuvoori & Tiitula 2009, 9–22.

⁴⁵ Teräs & Koivunen 2017, 8. Luku.

⁴⁶ Hirsjärvi & Hurme 2001, 47. Alastalo, Åkerman, Vaittinen 2017.

vastauksia vertailtiin keskenään. Tästä huolimatta avointa menetelmää suosittiin, tutkimusaiheen koskemattomuuden takia⁴⁷. Avoimia kysymyksiä käytettäessä se, mistä valtuutetut puhuvat, on kiinnostava havainto. Tasapaino avoimen ja strukturoidun formaatin välillä sallii riittävästi vapautta haastateltavien urakäänneiden ja näkemysten seuraamiseksi säilyttäen silti yhteiset kiinnekohdat muihin haastatteluihin⁴⁸. Veteraanikansanedustajien haastatteluihin tutustuttiin tutkimusasetelman yhtäläisyyksien tähden⁴⁹. Tämän tutkimuksen asetelma oli sidotumpi politiikan ajanjaksoon, ja toisin kuin veteraanikansanedustajien haastatteluissa, joissa keskitytään pääosin merkittäviin kansanedustajiin, haluttiin kokonaisvaltaisen näkökulman takia haastatella myös ”rivivaltuutettuja”. Kun mahdollista, haastateltavia rohkaistiin vapaamuotoiseen muisteluun kertomushaastattelumaisesti⁵⁰. Haastatteluista muodostuikin 40 uniikin, paljon samankaltaisuuksia sisältävien tilanteiden joukko⁵¹.

Haastatteluiden kestoksi suunniteltiin noin 50 minuuttia, jotta tapaaminen olisi aikataulutettavissa tuntiin. Olisi ollut kohtuutonta pyytää enempää aikaa, ja valtakunnanpolitiikassa sekä yksityiselämässään kiireisimmät henkilöt olisivat karsiutuneet tutkimuksesta. Mikäli vastaukset olivat tiiviimpiä, haastattelutilanteet jäivät lyhyimmillään noin 35-minuuttisiksi. Vastaavasti laveammin puhuvien, pitkän uran tehneiden haastattelutilanteet saattoivat venyä pisimmillään kolmetuntisiksi. Suurin osa haastatteluista oli 45 minuutin ja 75 minuutin haarukassa. Vaihtelu haastattelujen laajuudessa ei muuta tutkimuksen painopisteitä eri haastattelujen välillä. Kokonaisuuden kannalta jokainen haastattelu on arvokas. Ihmiset kertovat anekdootteja, puhuvat laveammin tai värikkäämmin, mutta lopulta jokaisen haastattelun välittämä näkemysten määrä oli melko samanlainen.

Haastateltavien valinta

Tutkimukseen haastateltiin eri muodoissa 44:ää henkilöä. Näistä 39 oli virallisia tutkimushaastatteluja, joissa haastattelutilanne oli suunnitellun mukainen: Haastateltava oli joko poliitikko tai viranhaltijat, kysyttiin suunnitellut kysymykset,

⁴⁷ Haastatteluformaatin valintaan liittyneissä kysymyksissä nojattu: Hyvärinen 2017.

⁴⁸ Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2009, 6–18.

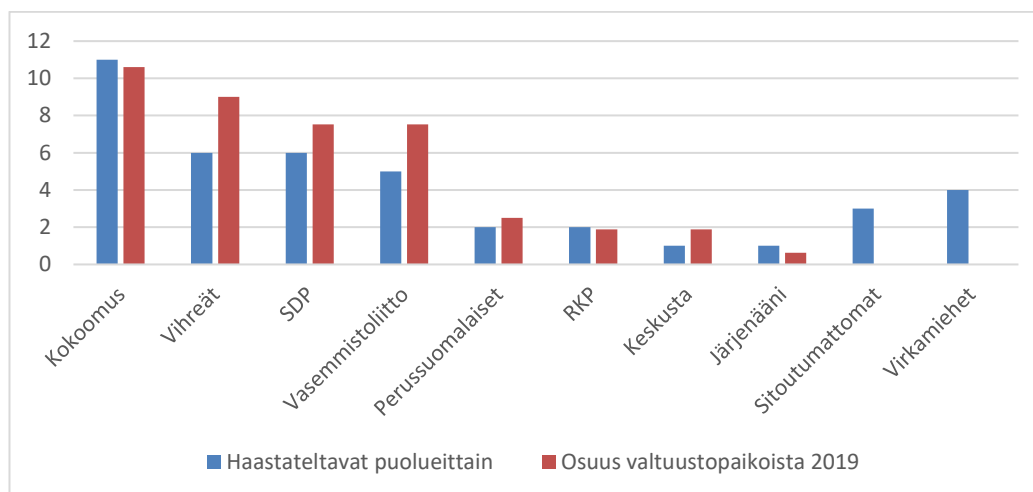
⁴⁹ Teräs & Koivunen 2017, Veteraanikansanedustajien haastattelut (digitaalinen sivunumerointi).

⁵⁰ Hyvärinen & Löyttyniemi 2009, 189, 222.

⁵¹ Tutkimuksessa tuotetun materiaalin määrä on noin 70 tuntia ääntä, josta muodostui 700 sivua litteroitua materiaalia.

haastattelu purettiin litteroinniksi ja analysoitiin osana muuta tutkimusmateriaalia. Lisätietoja ja selvennyksiä hankittiin mm. sähköpostitse ja puhelimitse.

TAULUKKO 1: HAASTATELTAVIEN PUOLUEET JA OSUUDET⁵²

Oheisessa taulukossa on esitelty haastatellut puolueyhmittäin. Vakioitu valtuustoryhmän osuus pohjaa osuuteen valtuustopaikoista kaudella 2017–2021. Valinnassa oli tarkoituksena etsiä tasapaino puolue-edustuksen ja erilaisissa rooleissa olleiden välillä. Kokoomus on koko tutkimusjakson ollut suurin puolue valtuustossa, joten sen osuus haastatelluista oli suurin, ja neljän kokoomuslaisen kaupunginjohtajan haastattelut nostivat suhdelukua. Aineistossa on myös puutteita: Haastateltujen joukossa ei ole rodullistettuja valtuutettuja, mikä johtuu valtuutettujen kieltäytymisistä. Samasta syystä edustettuna on vain yksi valtuuston kolmesta yksijäsenisestä ryhmästä. Tiukoissa kysymyksissä yhden ryhmä voi olla vaa’ankielen asemassa, vaikka ei käy ryhmätoimintaan lähteeksi. Näiden ryhmien näkökulmia voikin tutkia materiaalin pohjalta vain yleisellä tasolla. Haastatelluista hieman yli puolet on miehiä. Tämä selittyy historiallisella avainpaikkojen miesvaltaisuudella. Aineisto kattavuudessaan kykenee vastaamaan valittuihin tutkimuskysymyksiin.

Tutkimushaastateltavien valinta aloitettiin etsimällä avainhaastateltavia kokonaisuuden ymmärtämiseksi. Heitä olivat korkeimmissa luottamustoimissa palvelleet. Tavoitteena oli myös tasapaino eri poliittisten puolueiden välillä. Myös muut valtuutetun uraan liittyvät kriteerit huomioitiin. Esimerkiksi valtuutetut, jotka olivat vaihtaneet puoluetta tai olivat ns. toisinajattelihoita, olivat tärkeitä. Lisäksi muista valtuustoista kokemusta keränneet ja kansanedustajina palvelleet olivat tärkeitä

⁵² Esimerkiksi puolueen vaihtamisten takia, osa jaoista on tulkinnanvaraisia. Lisätietoja taulukoista sivulla 123.

haastateltavia. Nykyisten voimasuhteiden lisäksi oli huomioitava myös lähihistorian valtasuhteet ja eri-ikäiset valtuutetut. Haastateltuina oli vastavalittuja valtuutettuja, vuosikymmeniä istuneita sekä erilaisia uria tehneitä. Pisimpään toimineet olivat aloittaneet valtuutettuina 60-luvulla. Lopullinen haastateltujen lista edustaa verrattain hyvin valtuuston voimasuhteita. Valinnoissa painoi myös se, että puolue ei ole aina ainoa jakolinja. Joissakin asioissa merkittävämpiä tekijöitä olivat puolueen sisäiset jakolinjat tai suhteet kunnan ulkopuolisiin toimijoihin.

Tutkimushaastattelut

Tutkimusaineiston luomisessa noudatettiin hyviä akateemisen tutkimushaastattelun käytäntöjä. Koska avoimemman haastatteluformaatin, muistitietohaastattelun ja asiantuntijahaastattelun yhteinen vaatimus haastattelijalle on perusteellinen pohjatyö, ennen haastatteluja tutustuttiin sekä haastatellun taustaan että paikallismedian uutisointiin kunnallispolitiikasta⁵³. Lisäksi pöytäkirjoja käytiin läpi koko tutkimusjaksolta, sekä katsottiin kaikki valtuustokokoukset tallenteelta vuosilta 2016–2019. Kysymykset pyrittiin kysymään neutraalisti. Kysymyksiä laatiessa pyrittiin avoimeksi jätettyihin neutraaleihin kysymysrunkoihin. Tarkoituksena oli tarkastella, mitä valtuutetuilla olisi päällimmäisenä mielessä ja sallia ohjautuvuus haastateltavasta käsin. Näistä periaatteista poikettiin, jos oli tarpeellista saada jostakin tietystä aiheesta tietoa. Joitain aiheita lähestyttiin väitteillä, jotta tutkimushenkilö kokisi tarvetta oikaista käsityksen kertoen oman näkemyksensä⁵⁴. Joskus aiheen tutkimattomuutta hyödynnettiin kehottamalla haastateltua selvittämään tietämättömälle haastattelijalle jonkin asia, tai käyttämällä muita asiantuntijahaastattelun haastattelutaktiikoita⁵⁵.

Poliittisen sijainnin tiedostaminen on tärkeää tällaisessa haastattelussa: Kuka haastateltava on? Mitä mieltä hän on ollut asioista? Minkälainen ura hänellä on ollut? On pidettävä mielessä myös tulevaisuus. Keiden kanssa hän kilpailee ja mitkä hänen poliittiset tavoitteensa ovat? Henkilön lisäksi on huomioitava myös keskustelun konteksti, kuten aiempi keskustelu, viittaukset päätöksiin ja haastateltavan asenne haastatteluun ja tutkimukseen. Tutkimuksen riippumattomuuden kannalta oli tärkeää tunnistaa eliittihaastatteluissa tunnettua piirrettä, jossa haastateltavat pyrkivät vaikuttamaan tutkimuksen kautta ja määrittelemään käytettäviä käsitteitä⁵⁶.

⁵³ Metodologiasta Hyvärinen, Nikander, Ruusuvoori 2017.

⁵⁴ Metodologiasta Hyvärinen, Nikander, Ruusuvoori 2017, Alastalo, Åkerman, Vaittinen 2017.

⁵⁵ Meuser & Nagel 2009, 34–35.

⁵⁶ Alastalo, Åkerman, Vaittinen 2017, 3 (Digitaalinen sivunumerointi).

Haastatteluajankohta voi vaikuttaa haastattelumateriaaliin arvaamattomalla tavalla. Esimerkiksi vaalikevään 2019 aiheuttama kiire vaikutti haastatteluihin. Vaalit antoivat myös polttoainetta haastatteluihin ja siksi myös hyödyttivät tutkimusta. Haastattelut toteutettiin pääsääntöisesti noin kolmen kuukauden ajanjaksolla helmikuusta toukokuun alkuun vuonna 2019. Joissakin asioissa on otettava huomioon se, missä vaiheessa jokin päätöksentekoprosessi on ollut haastattelun tekohetkellä. Esimerkiksi toriparkkia oli aloitettu rakentamaan syksyllä 2018⁵⁷. Ensimmäisiä haastatteluja tehtäessä toriparkki oli mielipiteitä jakava ja osin arka aihe valtuutetuille, mutta ei ajankohtainen. Alkuvuodesta 2019 rakennustyömaa alkoi saada taas enemmän huomiota haastatteluissa torin maa-alueen painumisen takia.⁵⁸ Sosiaali- ja terveystalouden uudistus Sipilän hallituksen ajamana tuli tiensä päähän toukokuussa 2019. Suurin osa haastatteluista on tehty hallitusyhteistyön aikana. Hallitusyhteistyöllä ja uudistuksella oli merkitystä siihen, miten valtuutetut katselivat kaupungin taloutta, kuntia ja puolueiden yhteistyötä. Lisäksi sote-uudistuksella oli merkitystä Turun vuoden 2017 kaupunginjohtajan valinnassa. Tämä konteksti saattoi vaikuttaa keskustelun liikkumavaraan joidenkin haastateltavien kohdalla. Haastatteluajankohta piti tulkinnassa huomioida tarkemmin myös joukkoliikenneratkaisun ja johtamisjärjestelmän uudistamisen kannalta. Joukkoliikenteen uudelleen järjestäminen keräsi paljon mainintoja materiaalissa. Esitystä joukkoliikenneratkaisusta odotettiin kaupunginhallitukseen ja valtuustoon jo alkuvuodesta 2019, mutta lopulta annettiin keväällä 2020. Turun kaupunginvaltuusto päätti siirtyä kaupunginjohtajan ja kaupunginhallituksen puheenjohtajan mallista pormestarimalliin vuoden 2019 syksyllä. Johtamisjärjestelmän uudistamiseen kuuluu myös tärkeitä vähemmälle huomiolle jääneitä osia⁵⁹. Uudistuksen eteneminen ei ole tarkasti ulkoapäin seurattavissa ja sen eteneminen voi vaikuttaa materiaaliin taustalla. Haastattelumateriaalin tulkinnassa noudatettiin historian tutkimukselle ominaista menetelmää, jossa käsittelylukujen teemat muodostettiin aineistoon perehtymisen kanssa rinnakkain. Teemojen valinta on haastattelututkimuksessa vuorovaikutteinen tutkimuskysymysten kanssa, sillä osa kohdennuksesta tapahtuu haastattelukysymyksiä muodostettaessa. Tästä valinnasta huolimatta tulkinnassa käytettiin ajatuksen tasolla

⁵⁷ Turun Toriparkki Oy 2020, <<https://www.turuntoriparkki.fi/>>, viitattu 20.2.2020.

⁵⁸ Esimerkiksi Yleisradio 2020, <<https://yle.fi/uutiset/3-10734996>>, viitattu 20.2.2020.

⁵⁹ Turun kaupunginvaltuuston pöytäkirjat 10/2019.

hyödyksi myös muita muodollisempia lähestymistapoja aineistoon. Materiaalin kvalitatiivinen tulkinta tehtiin pääosin haastateltu- ja puoluekohtaisesti.⁶⁰

2.4 Rajaukset ja kohdennus

Tutkimus tarkastelee kaupunginvaltuuston lähihistoriaa ja keskittyy valtuustokausiin vuosien 2000–2019 välillä⁶¹. Pidän kuluvan valtuustokauden käsittelyä perusteltuna. Se esiintyy haastatteluissa usein peilattuna vanhaan. Poliittisen muutoksen merkitys kasvoi vuoden 2017 jälkeen, kun valtuustososopimuksessa, kaupunginjohdossa ja strategiassa tapahtui muutoksia. Vuosia ennen vuotta 2000 käsitellään siltä osin kuin ne ovat relevantteja tutkimusjaksolle ja valtuutettujen näkemyksille. Aikarajaus perustuu paitsi metodin rajoituksiin, myös hypoteesiin siitä, että valtuustossa näkyisi muutosta yhteiskunnan ja puoluekannatuksen muuttuessa 2000-luvun aikana. Tutkimuksessa selvitetään, miten valtuutetut näkevät päätöksenteon ja miten valtuuston toimintakulttuuri on kehittynyt. Tapahtumien kulkuun otetaan kantaa, kun se on tutkimukselle tärkeää. Se ei ole tutkimuksen päätarkoitus. Esimerkit ja pääluvun 5 aihe valittiin haastatteluvaiheen jälkeen materiaalista nousseiden teemojen pohjalta, jotta tämä ei vaikuttaisi haastatteluihin.

Haastattelut käsittelivät myös muita luottamustoimia, kuten ylikunnallisia toimielimiä. Keskityn tässä tutkimuksessa kunnallispolitiikan ydininstituutioihin eli valtuustoon, kaupunginhallitukseen ja lautakuntiin. Muita toimielimiä sivutaan, kun ne ovat merkityksellisiä kokonaisuudelle. Ne epäilemättä ansaitisivat oman tutkimuksensa. Luottamuksellisen haastattelusuhteen takaamiseksi⁶², aineiston ulkopuolelle on jätetty keskustelut, joita haastateltavien kanssa käytiin haastattelutilanteen ulkopuolella. Joissakin tapauksissa niihin kysyttiin erityislupa. Tutkimuksessa saatiin myös salassa pidettävää lisätietoa. ”Voin kertoa, kun nauhuri on pois päältä”, kuultiin muutamia kertoja, mutta harvoin kerrottu liittyi tutkielman teemoihin.

Tutkielman tavoitteena on *kuvata Turun kaupunginvaltuuston päätöksentekoa, toimintakulttuurin muutosta ja lähihistoriaa valtuutettujen näkökulmasta 2000-luvulla*. Muu tutkimuksessa kerätty materiaali jää odottamaan lisätutkimusta.

⁶⁰ Historiallinen metodologia: Donnelly & Norton 2012, 70–74. Haastattelujen analyysistä: Galetta 2013, 119–172.

⁶¹ Kautta 2017–2021 käsitellään haastatteluissa vuoden 2019 alkuun samalla tavalla kuin muita kausia. Vuoden alun jälkeen huomioidaan vain esimerkkejä materiaalin teemojen ilmetessä.

⁶² Ruusuvoori & Tiitula 2009, Luku 2.

3. Päätöksenteon kehittyminen 2000-luvulla

Turussa politiikkaa ovat harjoittaneet ja harjoitelleet useammat ministeritason poliitikot vuosien saatossa. Viime vuosilta nousevat esille mm. Petteri Orpo, Ilkka Kanerva, Annika Saarikko, Li Andersson, Ville Niinistö, Janina Andersson, Stefan Wallin, Ville Tavio ja Annika Lapintie. Kunnallispolitiikka on myös poliitikkojen koulu⁶³. Turussa kunnallispolitiikkaan liitetään paljon negatiivista, mutta Turusta myös nousee säännöllisesti valtakunnallisen tason poliitikkoja. Tässä luvussa käsitellään Turun politiikan kehitystä sellaisena kuin valtuutetut sen näkevät. Luvussa 4 käsitellään instituutioiden yksityiskohtia. Kiinnekohtina käytetään puolueiden suhteita, neuvotteluja ja henkilövalintoja. Minkälaisesta ympäristöstä nämä nimet ovat ponnistaneet valtakunnanpolitiikkaan?

Historiantutkimuksessa rajat ovat olemassa tutkimustulosten esittämisen helpottamiseksi ja rajaamiseksi. Koko kuvailtu politiikan kehitys ei ole tapahtunut 2000-luvulla, vaan kehityskulut ovat pitempiä. Tutkimuksessa tarkastellaan valtuuston kausia 2012–2017 ja 2017–2021 yhtenä kokonaisuutena ja kausia 2000–2012 toisena. Vanhempia tapahtumia tuodaan esille, jos ne avaavat uutta näkökulmaa. Vuoden 2012 vaaleissa Kokoomuksen ja SDP:n yhteenlaskettu paikkamäärä jäi ensimmäisen kerran vuosikymmeneen valtuuston enemmistöä. Valtuutettujen näkemyksissä tämä muodosti hyvässä ja pahassa rajapyykin. Eroja vastauksissa esiintyi, ja jokainen sukupolvi uskoi olleensa käännteentekevä kulttuurin muutoksessa. Monipuolueisessa valtuustossa korostuvat neuvottelut. Haastattelut vahvistivat, ettei 67-jäseninen valtuusto tee päätöksiä hetkessä paikan päällä. Kun tässä luvussa puhutaan puolueiden yhteistyöstä, viitataan siinä useiden eri toimielinten, neuvottelijoiden ja viranhaltijoiden verkostoon, jotka muodostavat poliittisen päätöksenteon kokonaisuuden kunnassa.

3.1 Turku kehittyvänä kaupunkina ja kunnallispolitiikan kenttänä

Monen Suomen kaupungin tavoin Turun suurimmat ja hallitsevat puolueet ovat olleet SDP ja Kokoomus. Niiden roolia voi tilastollisesti ja tutkimuksen haastatteluaineiston perusteella pitää määrittelevänä 1900-luvun jälkimmäisellä puoliskolla ja 2000-luvun alussa. Turussa ne muodostivat kahdestaan enemmistön valtuustossa vuosina 1972–

⁶³ Ollila & Paloheimo 2007, 37.

2012. Kaupunginjohtajana on Kalervo Pellisen jälkeen (1961–) ollut vain SDP:n ja Kokoomuksen edustajia. Tämä ei tarkoita, ettei muilla puolueilla olisi ollut merkitystä. Valtuutetut korostivat niiden merkitystä etenkin tilanteissa, joissa sinipunaa välillä on ollut ristiriitoja. Ajassa kauemmaksi mentäessä mm. RKP:n merkitys kasvaa; se on ollut Turussa vuosisadan alkupuolella Kokoomusta suurempi. SKDL/Vasemmistoliitto on ollut merkittävä koko sodanjälkeisen ajan, vaikka useissa ratkaisuisissa se on jäänyt Turussa sivuun.⁶⁴

Kokoomuksen ja SDP:n asema loi puitteet Turun omalle ”aseveliyhteistyölle”⁶⁵. Taulukko 2 havainnollistaa SDP:n ja Kokoomuksen hallinneen enemmistöä Turun ja muiden suurten kaupunkien valtuustoissa 1970-luvulta 2000-luvulle. Juuri Turussa yhteistyöhön kiteytyy paljon negatiivista painolastia. Turun taudin käsitteeseen kuuluu mielikuva, jossa rajattu puolueiden paikallisjohto pystyi päättämään kaupungin asioista kuuntelematta muuta yhteiskuntaa⁶⁶. Vallan keskittyessä myös eturyhmät tiesivät, keneen piti vaikuttaa. Karikatyyrisesti yhden pöydän ääreen mahtuva joukko päätti kaava-asioista, muutaman liike-elämän merkkihenkilön tuprutellessa sikareitaan samassa huoneessa.

TAULUKKO 2: KOKOOMUS JA SDP: OSUUS SUURISSA VALTUUSTOISSA 1950-LUVULTA ALKAEN⁶⁷

Kausi	19 50	53	56	60	64	68	72	76	80	84	88	92	96	20 00	04	08	12	17
Helsinki	49	45	46	48	55	55	60	52	60	53	56	49	53	51	54	49	45	44
Espoo						53	58	58	63	61	63	52	57	57	58	52	52	48
Vantaa								53	60	63	64	55	57	57	60	57	54	52
Tampere	68	68	70	49	54	61	64	64	66	64	66	55	57	52	57	49	49	46
Turku	42	38	40	36	43	47	53	54	55	54	57	57	58	52	55	51	49	43
Oulu	37	37	39	36	38	38	43	44	47	46	41	42	41	37	40	39	33	31

Toisen maailmansodan jälkeistä politiikkaa leimaa Suomessa osin ns. aseveliyhteistyö⁶⁸. Tällä tarkoitetaan Sosiaalidemokraattien ja oikeistopuolueista

⁶⁴ Kannatuksesta: Tilastokeskus 2019, Turun tilanteesta: Haastattelumateriaalin kokonaisuus.

⁶⁵ Viitataan termillä työväen ja työnantajien sekä edustavien puolueiden talvisodassa alkaneeseen yhteistyöhön, joka eri muodoissa jatkui pitkään, ensin jälleenrakennuksen ja sitten kaupungistumisen aikana. En siis viittaa vain sotien ja vaaran vuosien toimintaan. Vrt. Vesikansa 2005.

⁶⁶ Klami 1982.

⁶⁷ Kirjoittajan tekemä: Tilastokeskuksen vaalidatan perusteella vuosilta 1950–2017.

⁶⁸ Smolander 2009, 351–371.

erityisesti Kokoomuksen poliittista toimintaa, jota sementoi sotavuosina muodostunut yhteys poliittisten ryhmien välillä sekä kommunismin vastustus⁶⁹. Mickelsson korostaa, että SDP:n oli tehtävä tämä valinta, sillä se oli puoluekentässä ja sisäisesti risteyskohdassa. SDP lähti valtakunnallisesti yhteistyöhön poliittisen kentän yli, ja toisaalta patoamaan kommunismia. Turun tilanne, jossa Kokoomus ja SDP tekivät yhteistyötä, ei ole epätavallinen. Kaikissa Suomen suurissa kaupungeissa SDP ja Kokoomus ovat näytelleet suurina valtakunnallisina puolueina merkittävää roolia, ja aseveliyhteistyötä esimerkiksi Tampereen kunnallispolitiikassa on tutkittu⁷⁰. Ainoastaan Oulussa ei ole pitkää kautta, jona ne olisivat yhdessä hallinneet enemmistöä. Turussa, Helsingissä, Tampereella, Espoossa ja Vantaalla tällaiset kaudet ovat selvästi nähtävissä. Termi aseveliyhteistyö harvoin liitetään Turun politiikkaan, vaikka asiayhteys on ilmeinen. Turun poliittisesta tilanteesta puhutaan eri tavalla kuin laajemmasta kehyksestä. Suomessa aseveliyhteistyö nähdään merkittävänä osana maamme jälleenrakennusta ja hyvinvointiyhteiskunnan syntyä⁷¹. Turun Kokoomuksen ja Sosiaalidemokraattien yhteistyö nähdään epäilyttävänä vallan ja lehmänkauppojen keskittymänä⁷². Tämän yhteistyön laatua ja historiallisia tapahtumia ei voi kuitenkaan analysoida yksinkertaisen tilaston pohjalta. Vaikka kaupunki ei valtarakenteensa puolesta erottaudu, on Turkuun saattanut muotoutua sairas poliittinen kulttuuri. Esimerkiksi Tampereella aseveliakseliin liittyi selkeä sisäpiirielementti kunnallisvaikuttamisessa⁷³. Kannatuksen perusteella ei voi kuitenkaan automaattisesti päätellä korruption tilaa. Voidaan kuitenkin todeta, että Turku ei ole pisimpään tai selvimmän sinipunan hallitsema kaupunki Suomessa.

Tutkimusjaksolla 2000-luvun alussa puoluekannatus moninaistui erityisesti Vihreiden ja myöhemmin Perussuomalaisten tullessa jakamaan paikkamäärää, joka Turussa on ollut jo vuosikymmeniä 67. Samalla kaupungin taloudellinen tilanne oli haastava. Telakka oli säännöllisesti vaikeuksissa, mutta toisaalta alueelle kehittyi myös

⁶⁹ Mickelsson 2007, 165–168.

⁷⁰ Martikainen 2009.

⁷¹ Vesikansa 2005.

⁷² Tässä tutkimuksessa käytän termiä ”lehmänkauppa” viittaamaan poliittisten toimijoiden välillä tehtäviin vaihtokauppoihin, joissa toiselle tärkeitä asioita vaihdetaan toiselle tärkeisiin. Termi on lähtökohtaisesti negatiivinen ja akateemisen tutkimuksen kannalta ongelmallinen. Käytän termiä joitain kertoja, koska se kuvasi materiaalissa parhaiten vastaavia käytäntöjä ja sen kiertäminen tekstissä johtaisi huonompaan ymmärrettävyyteen. Tutkimus tai haastateltavat eivät kategorisesti tuomitse kompromisseja, ja tässä mielessä termi tarkoittaa tekstissä enemmänkin vastaavaa kuin englannin kielen *vote-trading* (kts. esimerkiksi Downs 1961) kuin *horse trading*.

⁷³ Martikainen 2009, mm. 163.

moninaisempaa elinkeinoteollisuutta. Tuohon aikaan istuneista valtuutetuista suuri osa kuitenkin luonnehti kaupunkia auringonlaskun alueeksi, ellei jotain tehtäisi. Tutkimusjaksoon (2000–2017) onkin sijoittunut monia suuria kaupungin ja kaupunkilaisten kohtaamia kysymyksiä. Isoja kaupunkikehityksellisiä ratkaisuja on tehty ja Turku on kasvanut. Vastatakseen teollisuuden katoamisen uhkaan kaupunki on vahvistanut yhteyksiään kansainvälisesti niin liike-elämän kuin julkisten toimijoiden kanssa⁷⁴. Turku on myös tehnyt vahvaa työtä telakkateollisuuden pelastamiseksi alueellaan. Vuonna 2011 juhlittiin Turussa Euroopan kulttuuripääkaupunkivuotta ja jokirannan ympäristöä kehitettiin⁷⁵.

Kaupunginjohtajat tutkimusjaksolla olivat Lahoniitty (SDP 1995–2004), Pukkisen (Kok 2004–2010), Randell (Kok 2011–2017) ja Arve (Kok 2017–). Lahoniitty valittiin kaupunginjohtajaksi, kun SDP oli ainoan kerran lähihistoriassa noussut suurimman puolueen paikalle, ja hänen edeltäjänsä Juhani Lepän kausi päättyi samaan aikaan Matintalon poliisitutkinnan alkaessa. Kaupunginjohtajilla on ollut eri painotuksia, mutta kaikkien ensisijaisena haasteena vaikuttaa olleen haastattelujen perusteella talous. Valtaosana vuosista Turun talous on ollut alijäämäinen, mutta mukaan on mahtunut parempiakin vuosia. Positiivinen kehitys taas liittyi ensisijaisesti yhteistyöhön korkeakoulujen ja liike-elämän kanssa, sekä onnistumiseen muuttaa vuosituhaten alussa kaupunkia vaivannut ”viimeinen sammuttaa valot” -tunnelma voimakkaaksi alueelliseksi kehitykseksi, joka haastateltavista Turun alueella, julkista hallintoa lukuun ottamatta, vallitsi.

Kaupunginhallituksen puheenjohtajien paikalla, kaupungin poliittisessa ruorissa, vaihtuvuus on ollut suurempaa. Turun järjestelmässä se on ainoa ammattipoliitikon luottamustoimi (pormestarimallissa niiden määrä kasvanee ainakin viiteen⁷⁶). Kaupunginhallituksen puheenjohtaja johtaa ryhmien välistä neuvottelua, kaupunginjohtaja virkakoneistoa sekä -valmistelua. Tavallisimmin tutkimusjaksolla molemmat tehtävät ovat olleet Kokoomuksen hallussa. Tehtäviä ei olla aina kuitenkaan hoidettu synkronoidusti. Lahoniityn kauden loppua luonnehdittiin aineistossa hyvinkin kaupunginhallituksen puheenjohtajajohtoiseksi, ja kaupunginjohtajalla oli vähemmän merkitystä. Pukkisen kaupunginjohtajakausi

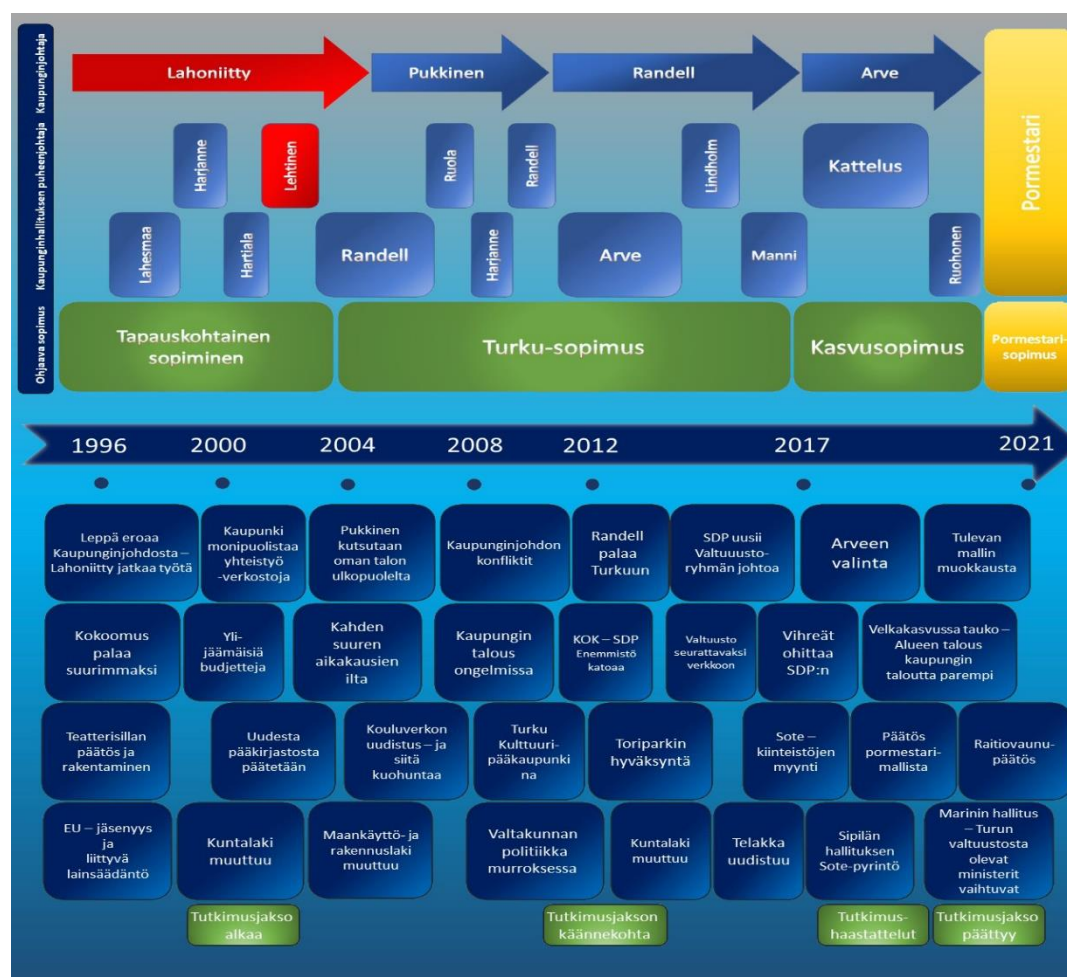
⁷⁴ Haastattelu KOK AR.

⁷⁵ Taloudesta: Turun Seudun Kehittämiskeskus, ”Turun aluetalous 2000–2017” 2019.

⁷⁶ Turun kaupunki, ”Turku siirtyy pormestarimalliin” 14.10.2020.

etenkin Randellin parina piti sisällään myös jännitettä johtoportaassa. Ensin kaupunginhallituksen puheenjohtaja Randell väisti Pukkista lähtemällä Helsinkiin, ja Randellin palattua Pukkinen hakeutui muihin tehtäviin kaupunginjohdosta. Randellin ja Arven kaudet ovat vaikuttaneet olevan tasaisemman kaupunkikonsernin kautta. Turussa kaupunkia kehitettiin etenkin kahden suuren puolueen johdolla asiakysymyksiin pohjaavasti vuoteen 2004 asti. Sen jälkeen vuodesta 2004 vuoteen 2017 vaikuttanut Turku-sopimus antoi ryhmien yhteistyölle raamit, jotka löystyivät kasvusopimuksen kaudella vuodesta 2017 eteenpäin. Osittain Turku-sopimuksen tarkoituskin oli sitoa laajempi puoluekonsensus päätöksentekoon kaupungin siirtyessä tavallaan kaksipuoluejärjestelmästä kohti monipuoluejärjestelmää.⁷⁷

TAULUKKO 3: TUTKIMUSJAKSON AIKAJANA

⁷⁷ Haastattelumateriaalin kokonaisuus. Turku-sopimuksesta: TURKU SOPIMUS 2013-16. Kasvusopimuksesta: Turku Strategiset ohjelmat 2.1 2018. Turku-sopimuksen poliittinen sitovuus nähtiin vähäisenä, mutta sopimuksen kokoava ja näkemyksellinen anti arvioitiin kasvusopimusta merkittävästi suuremmaksi. Asiasta lisää myöhemmin.

Poliittinen ja taloudellinen murros tulivat Turkuun yhtä aikaa taantuman, poliittisen sekaannuksen ja elinkeinorakenteen ongelmien muodossa. 2010-luvulla myös Kokoomuksen, SDP:n ja Vasemmistoliiton johdoissa tapahtui muutoksia. Organisaatio puski kuitenkin eteenpäin ja teki päätöksiä. Vaikka kaupunkikehityksen yksittäiset ratkaisut jäävät merkittävytydessään jälkeen esimerkiksi vuotuisille budjeteille, haastateltujen mieleen jaksolta jäivät ainakin Kaupunginkirjaston (2003) ja Kirjastosillan (2011 päätös, 2013 rakentaminen) rakentamiset sekä Kakolan (2016), Telakkarannan (2018) ja Turun Linnan ympäristön kaavoitukset (mm. 2018). Vuosien varrelta muisteltiin ryhmienvälisen sopimusten neuvotteluja sekä hallinnollisia muutoksia, etunenässä pormestarimallia. Lisäksi monen haastatellun mielessä oli edelleen voimakkaana päätös toriparkista (n. 1980–2019).⁷⁸

3.2 Turun kunnallispolitiikka ennen vuotta 2012

SDP:n ja Kokoomuksen dynamiikka Turussa

SDP:n ja Kokoomuksen yhteiselo ei ollut Turussa täysin tasaista sinä kautena, kun puolueet olivat pääneuvottelijoina. Valtuutettujen näkökulmasta kyseessä oli yhdistelmä kilpailua ja yhteistyötä, ei liittouma. Puolueilla on ollut myös välirikkoja ja ongelmia⁷⁹. Yhteiseen pöytäan on palattu, sillä puolueilla ei ollut muitakaan, kenen kanssa sopia useimmista asioista. Siksi yhteistyö oli tiivistä.

Turussa yhteistyön rintamalinjat eivät olleet aina jyrkkiä. Kunnallisissa asioissa puolueiden yhteistyö on usein asteen vapaampaa⁸⁰. Vaikka sinipunayhteistyö oli sääntö, ei SDP:n asema ollut turvattu suuren Kokoomuksen ja vasemmiston välillä. Se voitiin myös ohittaa. Kokoomus ja SKDL/Vasemmistoliitto ovat tehneet yhteistyötä SDP:n ohi⁸¹. Muut puolueet näkivät kuitenkin yhteistyön Vasemmistoliiton kanssa vaikeutuneen vuosituhatien alkuun nähden. Ennen kunnallispolitiikan liikennesäännöt sallivat ohittamisen myös vasemmalta.

Vanhemmalla osalla tutkimusjaksoa Kokoomuksen ja SDP:n yhteistyöhön liitettiin pitkäjänteinen mutta asiakohtainen neuvottelu, välillä voitonkin kustannuksella. Se ei perustunut vain valtuustopaikkojen enemmistöön. Solidaarisuuden kulttuuri vaati sen opettamisen aina uudelle valtuutettujen sukupolvelle:

⁷⁸ Haastattelumateriaali ja Turun kaupunginvaltuuston pöytäkirjat 2000–2017.

⁷⁹ Haastattelumateriaalin kokonaisuus.

⁸⁰ Petersson 1981.

⁸¹ Haastattelu KOK OM.

”Me ajettiin silloin vapaaehtoista iltapäivätoimintaa lapsille. Minä kannatin silloin nuorisolautakunnan puheenjohtajana, että se tulee nuorisopuolelle ja hoidetaan yhdessä näiden kolmannen sektorin toimijoiden kanssa. Japi (Rosenlöf) ja vasen laita olisivat halunneet sen sosiaalitoimeen. Minä tiesin, että minulla on enemmistö kaupunginhallituksessa. Sosiaalilautakunnan pj. Rosenlöf halusi neuvotella kanssani asiasta. Sitten opin tuntemaan hänet Japina ja olen jälkikäteen ajatellut, että hän varmasti tiesi, että minulla on enemmistö, mutta hän varmaan halusi jotain keskusteluja ja ehkä jotain vastaantuloa. Minä olin voimani tunnossa, enkä suostunut keskustelemaan mitään. Minä sanoin, että minulla on enemmistö. Muistan, hän keräsi paperit ja pisti ne siihen ruskeaan nahkasalkkuunsa. Katsoi minua koko pakkauksen ajan ja sanoi, 'Kuule poika. Minä annan sinulle yhden opetuksen! Muista, että politiikassa päivät bruukkaavat olemaan perätysten!' Sitten se lähti ulos (haastateltava nauraa). Minä jäin siihen istumaan. Muistan sen aina. Se oli poliittisen urani parhaita neuvoja. Päätöksenteon hetkellä pitää muistaa, että päätöksiä tehdään sen päätöksen jälkeenkin. Selkävoitto ei ole politiikassa koskaan viisasta. Päivät on peräkkäin! Se on hitonmoinen lausahdus.”⁸²

Lainaus havainnollistaa myös tyypillistä vuorovaikutusta nuoren kokoomuslaisen ja kokeneen SDP:n valtuutetun välillä. Turussa SDP on pitäytynyt kokeneissa valtuutetuissa avainpaikoilla, kun taas Kokoomus on tuonut useammin nuoria poliitikkoja mukaan. Nämä ovat sittemmin vieneet oppinsa valtakunnan johtopaikoille. Kunnallispolitiikan siirtymissä uusi koulukunta otti yhteen vanhan kanssa. Siirtymissä haettiin tasapainoa yhteistyön ja kilpailun välillä. Kokoomus ja SDP olivat sidottuja toisiinsa, joten yhteistyötä kannatti vaalia. Tällainen puolueiden suhde muistuttaa esimerkiksi kansainvälisten suhteiden tutkimuksessa joskus käytettyä koalitiomallia⁸³. Se oli suhteellisen vakaa, mutta vaihteli asioitten mukaan ja vaikutti taustalla johdonmukaisesti, vaikka kaikesta ei oltu samaa mieltä.

Pitkään poliittinen yhteistyö ei säily muuttumattomana. Puolueet ovat ajautuneet myös törmäyskurssille. Vuoden 1980 kunnallisvaaleissa valtuustosta oli tullut vasemmistoenemmistöinen. Tämä ei silti johtanut vasemmistoenemmistöiseen valtuustokauteen. Heti vaalien jälkeen nopeassa tahdissa kaksi SDP:n valtuutettua vaihtoi Kokoomuksen ryhmään. Valtuutetut näkivät, että tausta näissä loikkauksissa ei kestänyt päivänvaloa, ja jäljet viittasivat mm. paikallismedian lahjontaan⁸⁴. Haastatteluaineistossa vallitseva käsitys oli, että edellisissä eduskuntavaaleissa mainosvelkojensa kanssa vaikeuksiin joutuneet valtuutetut saivat velkojaan anteeksi vastineena siirtymisestään. SDP:n näkökulmasta siltä oli viety vaalivoitto. Tilanne haittasi puolueyhteistyötä vielä pitkään, eikä asia ole unohtunut vieläkään:

”Se jätti semmoiset jäljet tällaiseen politiikan tekoon!”⁸⁵

”Hänellä (Hannu Suhonen) itsellään oli myös demaritausta. Hän riitautui Demareiden kanssa ja hänellä oli erittäin katkera suhde sinne päin ja kääntäen.”⁸⁶

⁸² Haastattelu KOK PO.

⁸³ Carlsnaes, Risse & Simmons 2013, 387–388.

⁸⁴ Useat haastateltavat.

⁸⁵ Haastattelu PS MM.

⁸⁶ Haastattelu KOK IK.

”Mutta kyllä hän sen varmasti tunsu meidän ryhmästä, että osoitettiin kauheasti mieltä.”⁸⁷

Tällaisten konfliktien vaikutus yhteistyösuhteeseen näyttää aineiston pohjalta ilmeiseltä ja pitkäikäiseltä, kun esimerkiksi tämän tapauksen arpien nähtiin ulottuvan 2010-luvulle. Pienempiä konflikteja tutkimusjaksolla tapahtui useammin, ja ymmärrettävästi epäluulo heräsi entisten toveripuolueiden välillä myös kaupunginjohtajan valinnassa vuonna 2017 (Luku 5). Yhteiseen pöytään kuitenkin palattiin. Äänestäjät päättivät ja päättävät pöydän ääressä istuvien valtuutettujen puolueet ja niiden valtasuhteet. Valtasuhteet loivat puitteet paitsi yhteistyölle myös naljailulle.

”Aina haukuttiin, että se on apupuolue, kumpi meistä kahdesta on pienempi. Apupuolueita ei ole sinänsä olemassa, muuten kuin jos jollain on selvä enemmistö. Kuten 67:sta valtuutetusta puolet, niin he tekevät miten he tykkäävät. Muuten he joutuvat aina sopimaan ja siinä tehdään kompromisseja, joka voi olla jonkun mielestä huono vaihtoehto, mutta tehdään kuitenkin päätöksiä.”⁸⁸

Yhteistyön henki oli niin läheinen, että tällainen oli mahdollista. Lisäksi lainauksesta välittyy sopimisen merkitys vuosikymmeniä palvelleille valtuutetuille.

Neuvottelukulttuuri Turussa kahden suuren kaudella

Jos äänestystulos antaa kahdelle puolueelle enemmistön paikoista, ja nämä jakavat poliittisia pyrkimyksiä, niillä kuuluukin olla paljon valtaa. Toimivan enemmistön muodostaminen ilman toista kahdesta puolueesta on hankalaa, ja ilman molempia se on mahdotonta. Vallan lisäksi jakautuu kuitenkin myös vastuu. Oli Turun huono maine ansaittu tai ei, Kokoomusta ja SDP:tä ei voi kritisoida tiiviistä suhteista. Päätöksenteko on käytännössä riippuvaista puolueiden kyvystä sopia, eikä Turussa muistella lämmöllä aikakausia, joina tämä kyky on ollut heikentynyt. Kritiikin on perustuttava valta-aseman olemassaolon sijasta sen käyttöön.

”Esimerkiksi silloinhan oltiin SDP:n ja Kokoomuksen kanssa parhaat ystävät. Me sovittiin kaikesta. Täytyy sanoa, että minulle on jäänyt hyvä mieli, että sovittiin mitä vaan niin kumpikaan ei pettänyt.”⁸⁹

Vaikka korruptiota ja räikeää ”sulle–mulle–politiikkaa” ei voida hyväksyä nyt tai ennen, ei menneitä menettelytapoja tai menettelijöitä voida arvioida tämän päivän standardeilla. Haastatteluissa kysyttiin, vaihdetaanko toisiinsa liittymättömiä asioita päittäin tai tehdäänkö ”lehmänkauppoja”⁹⁰. Kysymykseen vastattiin usein: ”Mikä nyt sitten on lehmänkauppa?” Tämä kertonee lähinnä hyväksyttävien ja paheksuttavien sopimusten rajan häilyväisyydestä ja termin vaikeudesta, eikä ole SDP:n ja

⁸⁷ Haastattelu SDP KL.

⁸⁸ Haastattelu SDP JR.

⁸⁹ Haastattelu KOK Nimetön.

⁹⁰ Termin käyttöä vältettiin, mutta joissain kysymyksissä sitä asian selvittämiseksi käytettiin.

Kokoomuksen erityispiirre. Turun päätöksentekoa on kuitenkin ulkoapäin syytelty poliittiseksi kaupankäynniksi, josta on myös materiaalissa viitteitä.

”Silloin rakennettiin päiväkotiverkkoa ja kouluverkkoa ja ne olivat sellaisia. Sitten suurin yksittäinen oli tuo Turkuhallin rakentaminen, jossa olin itse aktiivisesti mukana... Se oli sellainen runsaan kahdenkymmenen vuoden projekti. Sitten pikkuhiljaa kerättiin faktaa ja todettiin että Turusta puuttuu jääaika, ja todettiin että kaikilla isoilla kaupungeilla kuuluu olla SM-liigan ylhäällä jääkiekkjoukkue, sillä se on ilmaista mainosta. Joskus laskettiin, että paljonko saatiin ilmaista mainosta, kun TPS pärjäsi ja oli matseja. Se oli iso vääntö. Silloin oli vastakkain... rahayksikkö, jota SDP ja Vasemmistoliitto käytti, oli päiväkoti omana työnä. Muistaakseni se päätös oli niin, että Turkuhallin rahat saatiin budjettiin ja neljä päiväkotia, joista kolme omana työnä. Sellaista rahayksikköä. Se oli sellaista (nauraa)... Totta kai päiväkoteja tarvittiin. Ei siinä mitään, ehkä vähän aikaistettiin ja se kun tehtiin omana työnä, niin se oli se vasemmiston juttu. Meillä oli aikanaan Suomen suurimpia rakennustoimistoja ja aivan mieleton määrä ihmisiä töissä.”⁹¹

Jos verrataan näkökulmaa, jossa politiikka nähdään hyvä veli -kerhojen kokoontumispaikkana, siihen näkökulmaan, jossa politiikka on yhteisten asioiden hoitamista, kumpikaan ei saa yksiselitteistä tukea haastatteluista, kun puhutaan vuosituhanen alun ja sitä aikaisemman ajan Turusta. Kyse on valittujen kerhosta, joka hoitaa asiat omasta näkökulmastaan kaupungin eduksi. Tämä näkemys on yllättävän lähellä kuvaa, joka yleensä välittyy esimerkiksi Paason Turun päätöksenteon kritiikistä, mutta tarkoitukset ovat monimutkaisemmat: *”Suurin osa kunnan asioista päätetään kuitenkin kabineteissa ja virastoissa niin, että kuntalaisilla ei ole yleensä aavistustakaan siitä, mitä kulissien takana tapahtuu.”⁹²* Mukana on valtuutettujen puolelta häivähdys itsetietoisuutta ja huvittuneisuutta siitä, minkälaiset ajat olivat. Päiväkotien vaihtaminen jäähallin rakentamiseen ei varmasti ole nykykäsityksen mukaan ihanteellista politiikkaa, sillä päätökset eivät liity kiinteästi toisiinsa. Vioistaan huolimatta vanhassa kulttuurissa on hyviä puolia:

”– Lehmänkaupat”, Vaihdetaan liittymättömät asiat toisiinsa. Kokemuksenne mukaan tehdäänkö tätä?

No ei minun mielestäni, mutta kyllähän silloin kun ne neuvottelivat esimerkiksi Japin aikana Kokoomuksen kanssa, niin me saatiin asioita hirveän hyvin läpi. En tiedä onko se lehmänkauppoja. Se on sopimista, että hei meille on tämä tärkeä. Okei saadaan se läpi ja suostutaan sitten johonkin muuhun. En tykkää ehkäpä ’lehmänkauppa’ -nimityksestä tässä tapauksessa. Kyllähän sitä tehtiin, mutta sitten saa tietysti tavoitteitaan läpi molemmat puolet.”⁹³

”Vaikeampi oli siinä, kun Lahoniitty lähti. Luin juuri yhden lehtileikkeen, jossa luki, että Demarit ja Kokoomus ovat päättäneet sopia seuraavasta kaupunginjohtajasta... Olin oppinut tuntemaan Mikko Pukkisen... Menimme Ruolan kanssa tapaamaan häntä. Me tavattiin jossain Helsingin lentokentällä, kun täällä oli kamalat juorut.”⁹⁴

Tässä lainauksessa Kokoomuksen valtuutetut olivat ehkä SDP:n kanssa tehdyn sopimuksen puitteissa lähteneet tekemään tunnusteluita. Kyse oli normaalista toiminnasta poliittisen viran täytössä, ja se vaatii pitkälle menevää yhteistyötä

⁹¹ Päätöksenteosta 1980-luvulla: Haastattelu KOK JL.

⁹² Paaso 1991.

⁹³ Haastattelu Nimetön.

⁹⁴ Haastattelu KOK AH. Kontekstista huomattava: Tapaaminen ei ollut itsetarkoituksellisen salainen. Lainaus on tulkittava lähinnä virantäytön ennakkotunnusteluina, joita ei haluttu vielä julki Turussa. Valtuustoryhmän rooli on selvästi korostunut näissä tunnusteluissa.

puolueilta. Sopimisen henki ei suinkaan rajoittunut isoihin valintoihin, ja myös pienemmät ratkaisut muistettiin.

”Kertaakaan ei sen yli kahdenkymmenen vuoden aikana petetty. Yhden kerran kävi niin, kun sovittiin... RKP halusi luokkahuoneen työväenopistolle. Neljännessä kerroksessa oli suoraan luokkahuone, mutta halusivat ykkös- tai kakkoskerrokseen. Korjaaminen olisi maksanut 16 000. Kokoomuksen kanssa sovittiin, mutta en mainitse kuka oli puheenjohtajana. Hän sanoi, ettei heidän ryhmänsä hyväksy. He haluavat olla RKP:n takana. Toinen, yksi Kokoomuksen ryhmän puheenjohtajista oli, että jos sovittu asia meni pitkäksi, jopa vuodeksi kahdeksi, niin hänen kanssaan piti tehdä sopimus paperille. Se oli kassakaapissa puoluetoimistossa Kokoomuksella ja Demareilla. Hän halusi ehkä tahallaan unohtaa. Muuten ne piti mitä oli paperiin pistetty. Ne olivat yleensä kaupunginjohton valintoja.”⁹⁵

Mikäli kaksi asiaa on vaihdettava toisiinsa, vaaditaan puolueilta luottoa toistensa toimintaan, sillä äänestys on harvoin samanaikaista. Tutkimuksellisesti on epäselvää, mitä tarkoitusta kuvatun kaltainen kassakaappisopimus palvelee. Sopimus ei ole lainvastainen, mutta ei lainvoimainenkaan tai julkisesti vedottavissa. Kyseessä olisi kaksiteräinen miekka.

Henkilövalinnat sopimisen kohteena

Suhtautuminen siihen, mihin vaaleilla valittua valtaa voisi käyttää, on vaihdellut ajan myötä, ja myös lainsäädäntö on vaikuttanut eri tavoin⁹⁶. Haastatteluissa yleinen käsitys oli, että virkakoneisto ja nimitykset ovat edelleen poliittisia, mutta aikojen muutos on tehnyt tästä vähemmän havaittavaa⁹⁷. Myös korkeaan virkaan valittu haastateltava oli ennen nimitystään siinä käsityksessä, että vastaavaa paikkaa olisi sitoutumattomana epätodennäköistä saada Turussa. Asia on kiistanalainen, koska edellä mainittu henkilö oli valittu virkaan. Henkilövalintojen poliittisuutta voidaan käyttää työkaluna vanhemman poliittisen kulttuurin tarkasteluun. Kun luottamushenkilö on tekemässä virkavalintaa, hän voi toimia vain edustuksellisen demokratian valitsemana vallankäyttäjänä, jonka tehtävä on arvioida pätevin hakija. Toisaalta nimityksen voi nähdä osana poliittista kilpailua, ja se kytkeytyy puolueen kykyyn ajaa tavoitteitaan ja rahoittaa omaa toimintaansa ns. puolueverolla. Vielä vuosituhanen alussa tapa oli ratkaisevassa roolissa useammin. Siksi henkilövalinnat kertovat neuvottelukulttuurista, mutta ne saattoivat myös muovata sitä.

Kun kerrostalokaavasta neuvottelee kaksi puoluetta, joista toinen kannattaa mahdollisimman laajaa rakentamisoikeutta toisen painottaessa maltillisemman rakentamisen kaupunkikuvaa, voivat puolueet hakea keskitietä. Rakentajan hakiessa toisen puolueen siunauksella 6000 asuineliötä ja kahdeksaa kerrosta toisen puolueen

⁹⁵ Haastattelu SDP JR.

⁹⁶ Merkityksellisimmät aineistossa: maankäyttö- ja rakennuslaki 2000, kuntalaki 1995 ja 2015–2017, hallintolaki 2003 ja julkisuuslaki 1999 sekä kilpailutuslainsäädäntö (erityisesti laki julkisista hankinnoista).

⁹⁷ Esimerkiksi Haastattelut VIHRL ja PS VT.

ehdottaessa 4000 asuineliötä, kuutta kerrosta ja laajempaa viheraluetta rajaamaan taloyhtiön pihan tiestä, on kompromissin mahdollisuus ilmeinen. Puolueet voivat hakea toisilleen tärkeimmät osat kaavaa. Esimerkki on yksinkertaistus, mutta toimintatapa tulee haastatteluissa esille. Jos yhtä virkaa hakee kokoomuslainen, SDP:lainen ja puoluekirjaton hakija, ainoa mahdollisuus kompromissiin on se, että kumpikaan ei saa haluamaansa. Tavoitteita on vaikea saavuttaa henkilövalinnassa osittain, ja puolueettomuuden suosiminen pakottaisi puolueen luopumaan tavoitteistaan ja toisaalta jäsentensä uramahdollisuuksista. Puoluekirja olisi silloin este uralla. Henkilövalinnat ovat nollasummapelejä. Esimerkissä on joko voittaja ja häviö tai kaksi häviäjää. Näin ei käy, jos tehdään nimityksen lisäksi muita ratkaisuja: jos täytettäviä virkoja on useampia, kumpikin voisi saada jotain. Entä jos samaan aikaan olisi muita vaikeita neuvotteluja esimerkiksi palvelurakenteesta ja kysymyksistä voitaisiin neuvotella samalla kertaa? Tilanne on toki kuvitteellinen, mutta asetelma lienee toteutunut monissa instituutioissa useita kertoja.

Turussa henkilövalinnat ovat kytkeytyneet toisiin henkilövalintoihin, ja haastattelumateriaalin sekä muiden lähteiden perusteella niiden voisi olettaa toimineen polttoaineena myös muille kytköksille⁹⁸. Ajat olivat vielä vuosituhannen alussa erilaiset. Vanhan kuntalain ja hallintosäännön aikana, kun luottamushenkilöiden oli päätettävä lautakunnissa muiden kysymysten lisäksi useammista nimityksistä, tilanteen dynamiikka itsessään tuotti vaihtokauppoja. Tässä mielessä henkilövalintojen vähentyminen luottamushenkilöiden päätöseläimiltä ja lehmänkauppojen vähentyminen valtuustossa eivät välttämättä ole toisistaan riippumattomia prosesseja. On ymmärrettävää, vaikka ei välttämättä nykykatsannosta hyväksyttävää, että yhteistyöhön on ryhdytty myös pitkälle menevissä henkilövalinnoissa. Suomen puolueiden historiassa tunnetaan joukkopuolueiden aika, jolloin puolueorganisaatiot olivat jäsenmäärältään nykyistä suurempia ja tarjosivat jäsenilleen esimerkiksi vapaa-ajanviettomahdollisuuksia nykyistä enemmän⁹⁹. Jäsenmäärien ollessa suurempia ja jäsenyys henkilöä määrittelevämpi asia, on luonnollista, että tahtomattaankin virkoja täytettäessä puolueiden hakijat olivat vastakkain. Samasta syystä puolueet eivät voineet kompromissina ohittaa kumpaakin

⁹⁸ Haastattelumateriaali & Ruola 2011.

⁹⁹ Mickelsson 2015.

hakijaa. Nykyään pyritään siihen, että puoluekirja olisi samantekevä. Aikaisemmassa toimintakehyksessä tämä ei välttämättä ollut edes vaihtoehto.

Poliittisissa nimityksissä taas henkilösuhteilla oli suuri merkitys. Monesti poliittisissa valinnoissa tappiolle jääneet ovat nähneet jonkin henkilökohtaisen asian aiheuttaneen tappionsa. Puoluekanta ja henkilösuhteet ovat siis lähtökohtaisesti linkittyneet toisiinsa. Pelkästään politiikassa mukana olo on usein riittänyt siihen, että henkilöt tuntevat toisensa. Sekä hyviä että huonoja henkilösuhteita on kehittynyt puolueiden sisällä ja rajojen yli. Tämä on johtanut kiistoihin.

”Ei koskaan ole ollut yksimielistä. Tällainenkin tapaus oli Raunistulan työväentalolla, minä olisin halunnut jatkaa yhdessä lautakunnassa. Yksi tuli sinne ja sanoi, että ’Minä haluan sinne. Leivon Kirstin kanssa en mene sinne, se on niin täysi paska.’ Sitten äänestettiin ja minä voitin yhdellä äänellä. Tämä äänimäärä vietiin laskettavaksi seuraavana päivänä uudelleen. Sitten sieltä löytyikin yksi ääni ja minä hävisin. Sitten joku sanoi, että ei tässä mitään ääniä aleta keksimään. Se on siellä mitä paikan päällä laskettiin... En oikein tiedä, kun siellä oli paljon KTV:tä.”¹⁰⁰

Myös virkoja hakeneet näkivät sekä henkilösuhteiden että poliittisen position vaikuttavan virkojen saamiseen¹⁰¹. Valintoja tehtiin vuosituhaten vaihteessa erilaisessa ympäröivässä yhteiskunnassa. Turussa toimijoiden tiiviit suhteet sallivat yhteistyön jatkuvan 2000-luvulle, mutta asteittain järjestelyt vähenivät virkakoneistossa alhaalta ylös¹⁰². Mainintoja niistä ei 2010-luvulta juurikaan löydy. Ainakin diskurssin tasolla valinnat pohjaavat nyt meriitteihin. Tutkimusmateriaalin pohjalta on todettavissa, että Turun kaupunginvaltuuston kahden suuren aikakauden kompromissien juuria voidaan löytää henkilövalinnoista.

Maailma sinipunaisin silmin

Kokoomus – Turun kasvattaja vai kasvattaja Turussa?

Kokoomuksen rooli on ollut Turussa johtava melkein puoli vuosisataa. Puolue saavutti ensimmäisen kerran suurimman puolueen aseman vuoden 1976 vaaleissa ja on menettänyt sen vain kaksissa vaaleissa – joista toisissa saavutti sen loikkauksilla takaisin. Kokoomus on ollut Turun johtava oikeistopuolue. Vasta Vihreiden nousu vuoden 2017 vaaleissa toi kilpailijan lähelle sen asemaa muualta kuin suoraan vasemmalta. Kokoomuksen asema osin selittää puolueen toimintakulttuuria. Kokoomus on itseoikeutetusti Turun pääneuvottelija. Kokoomus on ohjannut pienempiä puolueita, mutta myös tukenut niitä, kuten edellisen sivun lainauksesta käy ilmi. Suhde on kaksisuuntainen, vaikkei välttämättä tasa-arvoinen. Puolueen sisäiseen

¹⁰⁰ Haastattelu SDP KL. KTV = Kunta-alan ammattiliitto.

¹⁰¹ Haastattelu VIHR ML.

¹⁰² Tulkinta haastattelumateriaalin kokonaisuuden pohjalta.

toimintaan taas vaikuttaa moninapaisuus, josta näkyy ulospäin vain viitteitä, jos yhteistyö sujuu. Valtuutetuille ne olivat kuitenkin tosiasia:

”...Siellä sisällä on erilaisia ryhmiä ja jos sinä leimaudut johonkin ryhmään, niin se on ikuinen leima siinä ryhmässä. Ja minä sanon tässä, että Holvitien Maria ja Holvitien Tapsa oli jossakin juomassa kahvia, ja ne kun kuljin ohi, huusi sieltä, että tule tänne, ja minä ihan sattumalta menin sinne, kun olen karjalaispoika ja tulen kaikkien kanssa toimeen. Joku näki sen, ja sen jälkeen minä olin Holvitien mies. Siellä oli ikeläiset ja holvitieläiset ja tämä on näkynyt koko ajan.”¹⁰³

Vaikka oheinen lainaus onkin ääriesimerkki 1970-luvulta, valtuutetuille Kokoomuksen sisäisten ryhmien olemassaolo on selviö. Tätä tosin esiintyy haastattelumateriaalissa vähemmän 2010-luvun loppua lähestyttäessä. Moninapaisuus on Kokoomuksessa ehkä helpompi ratkaista. Suurimmalla puolueella on monia vaikutusmahdollisuuksia ja -paikkoja. Johtavat poliitikot sijoittuivat valtuutetuista yleensä kaupunginhallituksen puheenjohtajistoon ja ryhmäjohtajiksi sekä joidenkin lautakuntien puheenjohtajiksi. Turussa Kokoomuksella on myös kaupunginjohtajan ja kaupunginhallituksen puheenjohtajan paikat, enemmän kaupunginhallituksen paikkoja, lautakuntapuheenjohtajuuksia ja luottamuspaikkoja sekä myös poliittisia virkanimityksiä. Vakanssien määrä saattaa rauhoittaa kilpailua, sillä vaikka niitä tavoitellaan, kaikille on jotain. Lisäksi Kokoomus pystyy samalla jakamaan paikkoja nuorille vaikuttajille, jolloin vakanssi tuo valtaa, valta nimeä ja nimi arvovaltaa. Kokoomus on ollut hyvä vaikuttajien kasvattaja Turussa, ehkä juuri siksi, että paikkoja osataan jakaa uudelle polvelle.

Merkittävien vaikuttajien määrään Kokoomuksessa löytyy toinenkin selittäjä. Puolue kasvattaa päättäjiä tarkoituksella. Haastatteluissa Kokoomuksen valtuutetut kertovat, että puolueessa vastuutetaan ja nostetaan näkyville paikoille nuoria päättäjiä tarkoituksella. Tämä saattaa olla yksi niistä syistä, miksi Kokoomus on vahvistunut Turussa verrattuna vanhaan hallitsemiskumppaniinsa Sosiaalidemokraatteihin. Kokoomuksen avainhenkilöt myös puhuvat eri tavalla muiden puolueiden menestyksestä ja kertoivat että puolue halusi varhaisessa vaiheessa nostaa esimerkiksi Vihreät päätöksentekoon mukaan. Vaikka lähestymistapa voi olla yhtä paljon korupuhetta kuin todellisuutta, on puolue saavuttanut toimivan suhteen Vihreiden kanssa. Vaikka Vihreät voisi poliittisesti sijoittaa monissa kysymyksissä lähemmäksi Sosiaalidemokraatteja ja Vasemmistoliittoa, on Kokoomus edelleen pääneuvottelija. Kokoomus asemoitui ennen pienempien oikeistopuolueiden ja SDP:n väliin, silloin

¹⁰³ Haastattelu PS MM.

tällöin hakien tukea jopa kauempaa vasemmalta SDP:n yli⁶⁵. Nyt Kokoomuksella on Vihreä ohituskaista.

Turun Kokoomuksen yhteistyö Sosiaalidemokraattien kanssa perustui osittain siihen, että puolueet jakoivat melko voimakkaan aluekehittämisagendan¹⁰⁴. Tämä yhteisymmärrys oli omiaan ruokkimaan ”gryndaamispuhetta”. Useat vanhemman sukupolven valtuutetut tunnistavat, että tavoitteena oli saada tapahtumaan usein, paljon ja tehokkaasti¹⁰⁵. Lisäksi puolueen rakennusmyönteiselle kannalle löytyi tukea ennen vuotta 2012 myös Vasemmiston rakennusmiesten joukosta ja parit löysivät toisensa. Turun Kokoomuksen linja on ollut sovittava SDP:n ja vasemmiston aysiipeä kohtaan. Esimerkiksi kummankin tarkastelujakson laman aikana puolueen kaupunginjohtajien tekemät tasapainotustoimet olivat tilanteeseen nähden valtuutettujen näkökulmasta laajemminkin työntekijäystävällisiä. Vaikka alempana koneistossa Kokoomuksen osuus työntekijöistä on epäilemättä pienempi tultaessa korkeampiin virkoihin ja kaupunginhallintoon, puolue on ollut vahva¹⁰⁶.

Turun Kokoomus oli vuosituhanen alussa suurin puolue ilman kaupunginjohtajan paikkaa. Kaudella 2017–2021 se on edelleen suurin puolue, mutta sen lähin kilpailija on Vihreät. Puolueella on sekä poliittisen- että virkakoneiston johto. Haastattelujen perusteella sen valtuutetut omaksuivat myös uusia arvoja, ja puolue on vaali vaalilta nuorentunut ja vaihtanut tiheästi johtoaan. Monet sen vaikuttajista – kuten Manni, Arve ja Orpo – olivat valtuutettujen Turun vaikutusvaltaisimpina henkilöinä pitämiä. Kokoomus vaikuttaa onnistuneen hypyssä sopijapuolueesta strategiapuolueeksi.

Sosiaalidemokraatit – Luottamusta etsimässä

SDP:n kehitys ja toimintatavat ovat vanhemmalla osalla tarkastelujaksoa monelta osin päinvastaiset kuin Kokoomuksen. Puolue on valtaosan viime vuosikymmenistä ollut toiseksi suurin puolue valtuustossa. Kun puoluekenttä alkoi tasoittua, Vihreiden ja Vasemmistoliiton kannatuksen kasvaessa vaali vaaleilta 2004 ja 2008 vaaleissa, oli SDP:n vaarana menettää etumatkansa. Sillä oli paljon vaikutusvaltaa, mutta useat sen paikoista olivat myös uhanalaisia. Ehkä tästä syystä SDP:n edustajien näkökulma Vasemmistoliittoon sekä Vihreisiin oli Kokoomusta negatiivisempi.

¹⁰⁴ Haastattelumateriaalin kokonaisuus.

¹⁰⁵ Esimerkiksi haastattelu VAS RH.

¹⁰⁶ Kokoomuksen edustuksesta: Kaila 1982.

Puolueella on Turussa ollut paljon merkittäviä poliitikkoja. Paasiot, Helstenit, Eeva-Johanna Eloranta, Toni Eklund sekä erityisesti kunnallispolitiikassa Jarmo Rosenlöf, Seppo Lehtinen ja Jukka Mikkola. Myös presidentti Mauno Koivisto oli entinen Turun kaupunginvaltuutettu. Puolueessa on painotettu huomattavasti Kokoomusta enemmän senioriteettia. Kokoomuksen nuorten päättäjien ikäluokka on osin tästäkin syystä vahvempi. Sosiaalidemokraatit päättivät asioista kokeneempien kesken, mutta sen merkittävimpien päättäjien joukko hupeni 2000-luvun alussa. Paljolti päätöksiä on rakennettu ryhmän kokouksia valmistelevan ”Valuvan” varaan.

Puolueella oli myös poliittisen sopimisen aikakauden aikana erittäin luotettava maine. ”Japin sanaan pystyi aina luottamaan”, oli muiden puolueiden avainhenkilöiltä melkein sanasta sanaan tuleva slogan. Se viittaa vuosikymmeniä vaikuttaneeseen ryhmänjohtajaan Jarmo Rosenlöfiin. Rosenlöf on niitä turkulaisia kunnallispolitiikan jättiläisiä, jotka ovat omalla paikkakunnallaan todella merkittäviä, mutta eivät päädy valtakunnan politiikkaan mukaan. Rosenlöfin kausi puheenjohtajana katkesi vasta vuonna 2014, kun ensin Päivi Pietari ja sitten Piia Elo tulivat ryhmänjohtajiksi. SDP:n toimintaa kunnallispolitiikan toisena määrittäjänä voikin hahmottaa pitkälti luottamuksen kautta. SDP oli luotettava kumppani, vaihdettiin sitten päiväkoteja jäähalliin tai kaavaratkaisuja toisiin¹⁰⁷. Valtuutetut näkivät, että näin saatiin parhaiten ajettua kannattajien etua maailmassa, jossa puolueiden intressit ristesivät. Puolueella oli käytössä ryhmäkuri, ja toisin kuin esimerkiksi Kokoomuksella, edustajistonkokous oli useassa kysymyksessä määrävänä. Siksi puolueen sisäinen päätöksenteko nähtiin joissain tilanteissa nopeana, jopa autoritäärisenä: Rosenlöf neuvotteli ja vei asian läpi ryhmässä, ja joskus hitaana, kun esimerkiksi puolueen edustajisto otti asian omakseen, kuten Ruola toteaa muistelmissaan¹⁰⁸. Joskus edustajiston päätöksen odottaminen on uhannut suuriakin hankkeita¹⁰⁹. Luottamus ja sen puute vaikutti myös SDP:n kokeneiden valtuutettujen suhtautumiseen muihin puolueisiin. Muiden puolueiden haastatelluista ei muisteltu samalla tavalla petettyjä poliittisia sopimuksia. Puolueen suhteita Vihreisiin ja Vasemmistoliittoon heikensi nimenomaan menneisyydessä rikutut sopimukset. Kokoomuksen yhteistyötä esimerkiksi Vihreiden kanssa, jotka ovat Heidekenin ja Teatterisillan kaltaisten ratkaisujen jälkeen muuttuneet puolueena – tai pikemminkin puolueeksi – ei haittaa vastaavassa määrin vääryyksiksi koetut

¹⁰⁷ Esimerkiksi Haastattelu KOK JL.

¹⁰⁸ Nermes & de Anna 2019, 97. Esiintyy myös haastattelumateriaalissa.

¹⁰⁹ Ruola 2011, 311–313.

tapahtumat¹¹⁰. Vaikuttajana on ehkä enemmän ideologinen kilpailu. Kokoomuksella lähihaastajia on vähemmän. Osaltaan näkökulma Vihreistä ja Vasemmistoliitosta epäluotettavina on voinut vaikuttaa sopimisen vähentymiseen. Niiden kulttuuri saattoi olla erilainen, mutta toisaalta niiden kanssa sopiminen nähtiin myös riskinä.

SDP:ssä on ollut vahva kaupungintyöntekijöiden ns. kuntapuolueen edustus. Tämä vaikuttanee paitsi henkilövalintojen merkitykseen sille, mutta eritoten sen vahvoihin sosiaali- ja terveystyöryhmien intresseihin¹¹¹. Usein sosiaalidemokraatit ovat rekrytoineet myös jäsenistöään työntekijäryhmistä. Työntekijöiden puolustaminen on auttanut löytämään yhteisen linjan Kokoomuksen rakennusinvestointihalujen, että tekijällä olisi töitä. Kuntapuolue SDP:ssä on taas löytänyt yhteistä linjaa toisten puolueiden kanssa kaupungin sosiaalipalveluiden panostuksissa.

SDP:n rooli onkin aiemmin ollut kiistatta erittäin vahva. Tekemällä selvää sopimispolitiikkaa erityisesti Kokoomuksen kanssa puolue pystyi vaikuttamaan päätöksentekoon toisena määrävänä puolena. Kilpailuasetelma Vihreisiin ja Vasemmistoliittoon on aiheuttanut sen, että SDP:n roolin ero aikaisempaan on suurempi kuin Kokoomuksella, kun verrataan 2012 jälkeistä kunnallispolitiikkaa sitä edeltäneeseen aikakauteen. Siinä missä Kokoomuksen asema on pysynyt johtavana, SDP:n valtuutetut vaikuttivat olevan pikemmin sopeutumisvaiheessa. Tätä kuvastaa hyvin Seppo Lehtisen kommentti vuoden 2017 vaalituloksesta, kun osa äänistä oli laskettu: ”Tämä tulos olisi Turulle katastrofi¹¹².” Lopullinen vaalitulos oli vielä huonompi. Toisaalta SDP:n sisäinen tilanne on muuttunut paljon. Puheenjohtajan vaihto muutti toimintatapoja. Valtuustoryhmän toiminta on siirtynyt vähemmän johtajakeskeiseen neuvottelukulttuuriin, jossa ryhmäjohtaja ei ehdotuksillaan osoita ryhmälle yhtä valmista suuntaa¹¹³. Puolueen vanhemmat haastatellut pitivät esillä puolueen eri jakaumia nuorempia enemmän. Oletettavasti puolue istuu helpommin kattonsa alla nykyään. Jos ajassa mennään riittävän kauas, valtuustoryhmässä kävivät ovet tiuhaan, ja ristiriitoja ratkottiin dramaattisestikin:

”Mutta se oli kyllä oikein kurjaa, kun meinasi meidän valtuustoryhmä hajota. Meillä oli erilaisia näkemyksiä kaikesta. Siinä oli sellainen maltillisempi ryhmä. Mihin minäkin kuuluin... Ajettiin sellaista asiaa, että me oltaisi oltu enemmistö ja me oltaisiin hajottu siitä... Minä sanoin, että en ainakaan tähän ryhdy. Sitten oli toisaalta Mikkola ja Lahoniitty... Voisiko sanoa vasemmistosiipi enemmänkin. Sitten siitä tuli niin kauhea riita... Valtuusto ei ollut ihan vielä alkanut, ja muistan kun kuljin Aurajokea pitkin ja kauheasti itkin. Sanoin, että en voi tehdä tätä

¹¹⁰ Ratkaisusta, jossa Vihreiden koettiin pettäneen SDP:n mm. Haastattelu SDP JR ja SDO KL.

¹¹¹ Esimerkiksi SDP JR.

¹¹² Turkulainen 9.4.2017.

¹¹³ Haastattelut SDP JR ja PE.

minun isälle ja veljille... Munteri tuli minun perässäni, että: 'Sinä et lähde minnekään, kukaan meistä ei lähde. Hannu saa lähteä yksin...' Silloin hän rupesi tätä SMP:tä kai. ”¹¹⁴(Lainausta päätetty ja nimiä poistettu.)

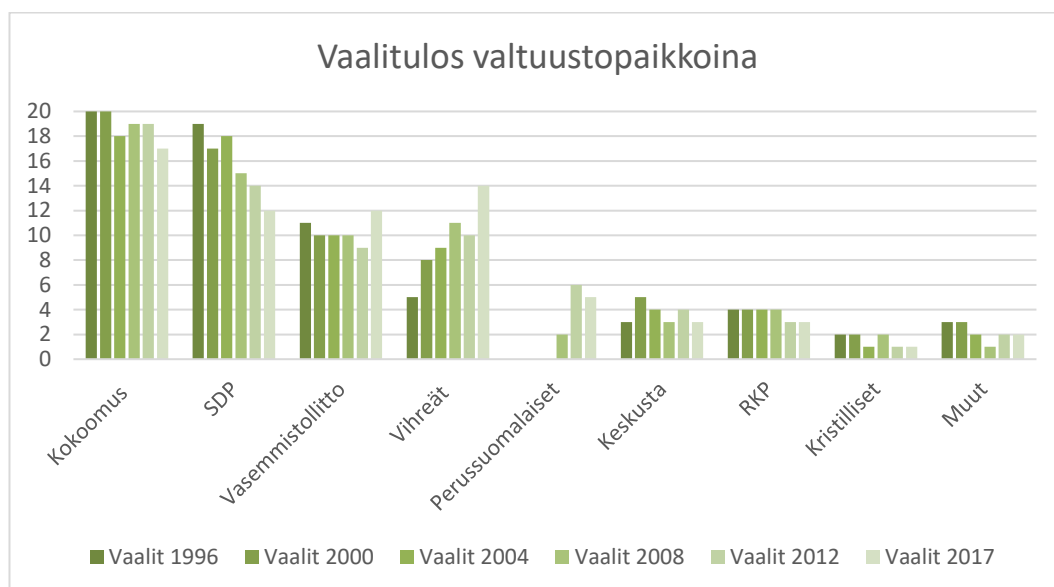
SDP:n ryhmän sisäiset ristiriidat eivät olleet yhtä suuria tutkimusjaksolla. Mielenpideoja varmasti on, mutta ne näkyvät ulospäin nykyään selvästi vähemmän.

3.3 Turun kunnallispolitiikka vuoden 2012 jälkeen

SDP:n ja Kokoomuksen valta-asema rikkoutui 2012 vaaleissa. Perussuomalaisten kannatus nousi, ja Vihreät kasvoi neljänneksi suureksi puolueeksi. Vasemmistoliitto nousi seuraavissa vaaleissa SDP:n rinnalle. Muodostui neljän suuren joukko, joka on politiikassa avainasemassa. Valta jakautui laajemmalle. Etenkin pitempään vaikuttaneiden poliitikkojen mielestä myös vastuu hajaantui.

”Meidän puoluekenttä on niin hajanainen tällä hetkellä, että ei synny kokonaisuuksia, jotka ottaisi vastuuta. Oli se hyvä tai huono, niin ennen oli kaksi isompaa, jotka ottivat vastuuta. Nyt on monta tasasta, joten kukaan ei voi ottaa vastuuta.”¹¹⁵

TAULUKKO 4: VAALITULOKSET 1996–2017

Nuoremmille valtuutetuille tämä ei ollut ongelma, vaikka heille asia oli argumentti myös pormestarimallin puolesta¹¹⁶. Nykyisessä nähtiin paljon hyvää.

”Olen jossain lehtihaastattelussakin tainnut sanoa, että aikaisemmin riitti, että sai kaksi tai kolme puhelua ennen kuin sai Turusta päätöksen. Nykyään täytyy soittaa aika monta enemmän.”¹¹⁷

Vaikka uudemman sukupolven on poliittisesti tarkoituksenmukaista kaunistella nykyaikaa, lainauksen näkökulma tuli laajalti esille myös monen väistyneen

¹¹⁴ Haastattelu SDP KL.

¹¹⁵ Haastattelu SDP SL.

¹¹⁶ Katso kaupunginvaltuuston kokous 2019/10.

¹¹⁷ Haastattelu KOK LK.

vanhemman valtuutetun suusta. Mitä suuremman ihmismäärän on hyväksyttävä toimintalinja, sitä vaikeampi on tehdä kyseenalaisia järjestelyjä. Tosin useat nuoremmatkin päättäjät olivat tyytymättömiä nykyisen prosessin tahmeuteen. Sekä poliittisen prosessin johtamista että sitä ohjaavaa normistoa kritisoitiin. Poliittisen prosessin kritiikkiin on suhtauduttava normiston kritiikkiä suuremmalla varauksella. Turussa ei ole oltu vuosikymmeniin näin hajaantuneessa valtatilanteessa. Vaikka on täysin mahdollista, että prosessi takkuu henkilösyistä, voi kyseessä olla myös vaalituloksen myötä syntynyt tilanne. Turun kauden 2017–2021 poliittinen jakauma on haasteellinen valtuuston jakauduttua kymmeneen eri ryhmään, joissa on myös sitoutumattomia valtuutettuja ja joissa toimintakulttuurit eroavat. Valtuutetut ovat pääasiallisesti vain sivutoimisesti luottamushenkilöitä, ja ennen haastatteluja vuonna 2017 valtuustopaikkojen lisäksi vaihtuivat valtuustoryhmien välinen sopimus ja kaupunginjohtaja. Tehokkuus ei välttämättä ole tämän kokoonpanon ominaispiirre kaksi vuotta näin suuren murroksen jälkeen.

*Status quo*on tottunut hallinto- ja virkakoneisto koki tietysti myös murroksen. Asiat eivät olleet enää yhtä yksinkertaisia kuin ennen, mutta haastateltavien mielestä poliittisen kentän muutos on saattanut jopa kasvattaa viranhaltijoiden valtaa. Huoli viranhaltijoiden suuresta vallasta oli haastateltujen joukossa yleistä. Haastatellut viranhaltijat eivät kokeneet valtaansa suureksi. On täysin mahdollista, että tutkimuksessa ei haastateltu kysymyksen kannalta relevantteja viranhaltijoita. Toisaalta viranhaltija ei todennäköisesti muutenkaan korostaisi omaa valtaansa julkisesti luottamushenkilöjohtoisessa järjestelmässä. Valtuutetuista moni näki toisin:

”Seuraus on se, että minun mielestäni virkamiesten valta, tai ainakin pyrkimys ottaa valtaa, joka kuuluisi päättäjille, on kasvanut viimeisen kahden vuoden aikana. Enää ei ole varmoja enemmistöjä, jotka tekisivät helpommaksi käyttää valtaa. Kun Kokoomuksen ja Demareiden akseli oli olemassa, virkamiehet tiesivät, että jos nämä puolueet eivät hyväksy, niin on turha yrittää ajaa jotakin asiaa. Heidän oli varmistettava kelpaako asia. Nyt eivät välttämättä joudu.”¹¹⁸

Turku on ollut matkalla kaksinapaisuudesta aitoon moninapaisuuteen. Ennen muiden vuoro tuli, kun navat olivat keskenään eri mieltä. Nyt asiat ovat toisin. Kun muiden puolueiden kannatus kasvoi lähemmäs puolta valtuustopaikoista, vakaiden enemmistöjen muodostaminen vaati suunnitelmallisempaa politiikkaa. Suurimmalla osalla 2000-luvun valtuustokausista on tehty valtuustoryhmien välinen sopimus. Vaikka Turussa enemmistöt ja vähemmistöt ovatkin moninapaisemmassa

¹¹⁸ Haastattelu KOK OM.

puoluekannatuksessa vaihdelleet, hallituksen tai opposition kaltaisia asemia etsivä tarkkailija voi löytää jotain niiden kaltaista tarkastellessaan näiden sopimusten allekirjoittaneiden piiriä. Kunnallispoliittiset koalitiot näyttävät valtuuston toimintaa tarkasteltaessa ja valtuutettujen näkökulmia kuunnellessa olevan epämuodollisempia kuin valtakunnalliset hallituskoalitiot. Tähän saattaa vaikuttaa esimerkiksi se, että valtuusto ei joudu määrittelemään luottamustaan toimeenpanovaltaan useita kertoja vuodessa. Kaupunginjohtajan virkasuhde, kuten kaupunginhallituksen nimityskin, on voimassa, ellei valtuusto toisin päättää ja mikäli kausi sen mahdollistaa. Myöskään esityksen hylkääminen valtuustossa tai vaalitulos ei välttämättä aiheuta luottamuskriisiä. Leppää ei vaihdettu kaupunginjohtajan paikalta SDP:n ottaessa voiton kuntavaaleissa 1992, eikä Lahoniittyä Kokoomuksen voittaessa vuonna 2000.

Yhteistyön uudet tuulet ja paineet

Puolueiden tiukempi kilpailuasema vaikuttaa joidenkin haastateltujen mielestä siihen, miten puolueet ovat valmiita tekemään yhteistyötä. Nykytilanteessa Kokoomus on suurin, mutta muut puolueet ovat melko tasavahvoja. Kannatuksen muutos on puolueiden kannatus- tai paikkaluvuissa mitattuna pieni. Paikkamäärien muutosta olennaisempaa on se, kenellä on mahdollisuus muodostaa 34:n valtuutetun joukko toistuvasti ja luotettavasti. Kilpailutilanne ei kuitenkaan helpota yhteistyötä.

”Minulta usein kysytään, että mitä teidän ryhmässänne ollaan siitä mieltä. Vähän osaavat toimia omissa ryhmässään, kun tietää mitä mieltä Vasemmistoliitto on. Demarit ovat täysin sulkeneet ovensa, kun he eivät tiedä mitä tapahtuu nyt. Meillä on nyt yhtä suuret ryhmät ja he katsovat mitä tapahtuu. Se tapahtui turkulaisessa politiikassa. Vasemmistoliitto on mennyt ohi ja he pelkää.”¹¹⁹

Valtuutettujen mielestä vaalit kärjistävät kilpailua, ja tällä vaikuttaa olevan sulkeva vaikutus ainakin lähikilpailijoihin. Näkökulma voi olla korostunut vuoden 2017 murroksessa. Universaalisti nähtiin, että päätöksenteko jakavissa aiheissa oli hankalampaa vaalien alla. Asiaan nähtiin vaikuttavan kiristyneiden kilpailutilanteiden lisäksi myös se, että kokoukset lähetetään verkkoon. Ennen seuraajat olivat harvemmassa, ja ääni kantautui valtuustosalista vain seuraavan päivän lehteen. Kuten eduskunnan puolella, siirtyminen lähetyksiin on muuttanut käytävää dialogia raflaavammaksi¹²⁰. Turussa kokousten kuvaus alkoi kansalaisaktivismilla, ja siirtyi kaupungin vastuulle myöhemmin¹²¹. Seuraajamääristä oli useita käsityksiä, mutta laajasti oltiin sitä mieltä, että muutosta tapahtui. Valtuustokokousten kulttuurista tuli

¹¹⁹ Haastattelu VAS PR.

¹²⁰ Mylly 2007.

¹²¹ Esimerkiksi haastattelut: VH/VIHR JG ja VIHR ML.

vuoden 2012 jälkeisenä aikana kuvauksen alkamisenkin vuoksi jyrkempää, julkisuudenhakuista ja vähemmän keskustelevaa. Julkisuudenhakuisuus on siis kasvanut samalla, kun päätöksiä on siirretty valtuustosta, ja keskustelu on huonontunut heti, kun sitä on ollut helpompi päästä näkemään. Valtuuston asialistan lyheneminen ei ole vain turkulainen trendi. Se tulee esille haastatteluissa laajalti veteraanivaltuutettujen puheissa, mutta asiaan vaikuttaa liittyvän niin valtakunnallislainsäädännöllisiä kuin paikallisiakin syitä.

Puolueidenväliset vaihtokaupat ovat jääneet menneisyyteen. Valtuutettujen näkökulmasta valtaosa piti Turun politiikan ilmapiirin muutosta kiistattomana ja mielsi puoluekentän muutoksen olevan taustalla. Poliittinen valmistelu tuotti kuitenkin Turussa edelleen ennakoitavia päätöksiä. Miten päätöksentekoa koordinoidaan? Vaalituloksen takia toimintatapoja järjesteltiin uudelleen. Teoreettisesti neuvotteluissa täytyy kanavoida osallistujien intressit ja prioriteetit strategian ja henkilösuhteiden kautta lopputuloksiksi¹²². Turussa tämä täytyi nyt tehdä useammalla toimijalla, jolloin vaikutusvalta näyttäytyy häilyvänä ja vaikeasti hahmotettavana monikerroksisessa ja -napaisessa päätöksenteossa. Kansalaisten äänivalta on muuttanut valtuustoa, vaikka valtuutettujen oma äänivalta ennalta neuvotteluissa päätöksissä voi tuntua kyseenalaiselta.

Kun päättäjätahoja on useampia, suurilla puolueilla on pienempi äänivalta kuin aikaisemmin. Äänivalta ei kuitenkaan ole samaistettavissa vaikutusvaltaan. Puolueiden valtasuhteiden lisäksi muutosta tapahtuu myös puolueiden sisällä. Elon johtama SDP 2019 on erilainen toimija kuin Rosenlöfin SDP 2004. Muutos vaikuttaa niin kannoissa kuin toimintatavoissakin, eivätkä puolueet näytä staattisilta toimijoilta. Jos Elon ja Rosenlöfin SDP:t neuvottelisivat keskenään aikakoneen välityksellä, neuvottelut tuskin poikkeaisivat neuvotteluista kokonaan eri puolueen kanssa. Poliitiikan kentän muuttuessa puolueella saattaa olla enemmän yhteistä aikalaisensa kanssa kentän toisella puolella kuin aikaisemman itsensä kanssa.

Vaihtokaupoista kaupunkistrategiaan – muutoksen ilmentäjät

Takahuonesopimusten ajasta on siirrytty eteenpäin. Muutos ei tapahtunut yhdessä yössä tai edes vuosikymmenessä. Poliittisten sukupolvien kuilu on nähtävissä:

”Näitä tulee edelleen, että: ‘Silloin 12 vuotta sitten kun istuttiin Pankin pöydässä niin sovittiin näin ja näin.’ Ja nyt kun näin ei toimita, niin: ‘tuo pettä!’ Eli tällaisia asioita, mistä aikaa on kulunut ja vettä on virrannut Aurajoessa

¹²² Brett & Thompson 2016.

aika paljon. Nyt kun maailma on muuttunut, niin pitäisi pitää kiinni niistä sopimuksista. Nämä päättäjät eivät ole enää missään keskeisissä asemissa, mutta tulevat koputtamaan, että muistathan että tällainen on olemassa!”¹²³

Lainauksen haastateltava edustaa puolueensa uudempaa sukupolvea, joka on muuttanut puolueensa toimintaa sisäisesti, mutta myös uusien puolueiden tulemisella järjestelmään on ollut vaikutuksensa.

Vihreät – Muutoksen ilmentäjä

Vihreiden kannatus on noussut 2000-luvulla tasaisesti Turussa, kuten muissakin suurissa kaupungeissa. Puolue oli ensimmäisellä vuosikymmenellä herättänyt valtuustossa hämminkiä erityisesti pukeutumisellaan¹²⁴, mutta merkittävämmän nousu on ilmentänyt sopimiskulttuurin muutosta. Siinä missä Vasemmistoliiton kuvaillaan tehneen ennen puolueiden välisiä sopimuksia jonkin verran ja lopettaneen, Vihreiden polku on ollut suurelta osin päinvastainen. Liikkeen alkupuolella Vihreiden nähtiin lähinnä vastustaneen Turun politiikassa¹²⁵. Myös Vihreät näkivät itsensä ”hyviksinä”, jotka olivat tulleet ajamaan muutosta parempaan¹²⁶. Tasaisesti kasvaessaan Vihreistä tuli kuitenkin vuoteen 2017 mennessä toiseksi suurin puolue ja mm. avaintekijä samaisen vuoden kaupunginjohtajan valinnassa (kts. pääluku 5).

Suhteessa asioiden vaihtamiseen, uusien puolueiden suhtautuminen on monimutkaistanut tilannetta. Yksikään Vihreiden edustaja ei kertonut puolueen vaihtavan yhtä asiaa toiseen, muutoin kuin strategia- tai budjettineuvottelujen sisällä laajoissa sopimuksissa. Aihe on haastattelumateriaalissa paljon esillä. Ero puolueen sisältä ja ulkoa kerrotussa on selvä. Näkemykset eroavat, mutta ero Turun vanhaan kulttuuriin on selvempi. Vanhempi koulukunta oli tottunut siihen, että päiväkotaja vaihdettiin jäähalliin, jos painopisteet mahdollistivat molempia tyydyttävät sopimukset. Keskitason vaihtokaupat vaikuttavat vähentyneen. Sopimuksia tehdään vuonna 2019 strategiatasolla, ja toisaalta pienten asioiden sisällä:

”No, esimerkiksi kaavoissa, että kuinka monta kerrosta johonkin rakennetaan.”¹²⁷

Kun omin ohjaavin periaattein toimineeseen instituutioon tulee uusia toimijoita eri toimintakulttuurilla, vaikuttaa se muidenkin toimintaan etenkin demokraattisessa instituutiossa. Laajemmin puolueiden edustajat hajaantuvat näkemyksessään siitä, kuinka paljon puolueet eroavat. Vihreät jakavat mielipiteitä eniten. Materiaalissa

¹²³ Haastattelu Nimetön.

¹²⁴ Useat haastatellut.

¹²⁵ Useat haastatellut.

¹²⁶ Haastattelu VIHR ER.

¹²⁷ Kysyttäessä missä asioissa Vihreät tekevät kompromisseja: Haastattelu VIHR KW.

esiintyy ainakin seuraavat näkemykset: Vihreät eivät tee vaihtokauppoja, Vihreät pettävät toisten puolueiden kanssa tehdyt sopimukset ja Vihreät toimivat kuten muutkin puolueet. Seuraavassa esimerkissä käsitellään siltoja ja synnytyssairaalaa. Esimerkki on vanha, mutta kuvastaa tätä nykyään vaikuttavaa piirrettä.

”Oli sovittu sellaiset asiat, kun teatterisilta, Vihreät halusi sen ja Heidekenin, jonka demarinaiset halusi. Ne pistivät minut asialle. Minä mietin, että ei siinä ole mitään järkeä, kun synnytys Heidekenillä maksoi 18 000 markkaa ja Tyksissä 10 000 markkaa. Tyksissä on kaiken alan lääkärit, jos jotakin tapahtuu. Siihen aikaan asiat tuotiin vielä, kaikki muutokset mitä kaupunginhallituksen ehdotukseen tehtiin, ne tuotiin valtuuston seuraavaan kokoukseen. Silloin tehtiin vielä niin, että Heidekenin synnytys jatkuu ja teatterisilta rakennettiin, ja sitten seuraavassa kokouksessa ne olivat eri järjestyksessä. Pykälänä oli ensin teatterisilta ja sitten synnytys... Ensinnä silta. Silta meni läpi ja Vihreät vastusti synnytystä. Sanoin, että mehän sovittiin tästä. Vihreät sanoivat, että me saatiin mitä me haluttiin. Sanoin, että ikinä en ole teidän kanssanne missään tekemisissä. Sitten he pysyivät anteeksi muutaman vuoden jälkeen.”¹²⁸

Oikeastaan poliittisen kulttuurin kannalta on melko samantekevää, suhtautuvatko Vihreät nuivasti vai sallivasti julkisuudelta piilossa sopimiseen. Joka tapauksessa se haastaa vanhaa toimintaa ja myy uusille sukupolville erilaista tapaa tehdä politiikkaa. Perussuomalaiset edustavat Turussa vastaavaa lähestymistapaa, vaikka puolueen vaikutus on ollut pienempi. Mahdollisesti Vihreidenkin suhtautuminen asioiden vaihtamiseen on muuttunut ja yhtenäistynyt puolueen kehittyessä. Valheelliset vaihtokaupat viittaavat siihen, että vaikka tarina olisi mennyt Vihreiden mukaan eri tavalla, jonkinlainen sopimishalu on ollut - ellei kyseessä ollut vain yhden kerran juttu, johon tuskin SDP:n päättäjät olisivat langenneet poliittisella kokemuksellaan. Vihreän liikkeen alkuaikoina itsenäiset toimijat ovat voineet vetää omaa linjaansa. Joka tapauksessa puolueen kasvettua niin suureksi, että päätöksenteko on vaikeaa ilman sitä, on sen alettava ottaa vastuuta:

”Hallituksen kokouksessa yksi ensimmäisistä vihreistä tapasi sanoa, että ennen oli helppoa, kun voi vaan vastustaa. Nyt on vaikeampaa kun pitäisi jotain puolustaakin.”¹²⁹

”Turku-sopimushan oli sellainen, että piti tehdä siitä, että Vihreät lähti siihen hommaan sillä edellytyksellä, että aloitettiin tutkimaan sitä pikaraitiotie-hommaa.”¹³⁰

Jälkimmäinen lainaus edustaa näkemystä, että Vihreiden toimintatavat eivät poikkea muista. Sopimista tehdään hieman eri tasolla. Näkemys on yhteensopiva Vihreiden omien edustajien näkemyksen pakollisista kompromisseista kanssa:

”Ei ollut enää Turku-sopimus, vaan sellainen kasvusopimus. Mutta sitten niissä olisi tärkeä käydä se koko paletti, ja mihin kaikkeen on rahaa ja sitten mennään samalla tavalla kuin hallitusneuvottehuissa, että meille olisi tärkeitä, että nämä asiat tehdään, ja kun kaikkea ei voi tehdä niin sitten tehdään kompromisseja. Sitten kun kuntapolitiikka on Suomessa sellaista konsensuspolitiikkaa.”¹³¹

¹²⁸ Haastattelu SDP JR.

¹²⁹ Useat haastatellut KOK ja SDP muistelivat tätä kommenttia, vaikka alkuperäinen lausuja ei kuulunut haastateltuihin. Tämä muistelu ilmentää muiden puolueiden suhtautumista tulokkaaseen.

¹³⁰ Haastattelu PS MM.

¹³¹ Haastattelu VIHR KW.

Turku-sopimus

Päätöksentekokulttuurissa on tapahtunut laaja-alainen muutos asiapohjaisista kompromisseista kaupunkistrategiaan. Siinä missä ennen politiikkaa ohjasi asiakohtainen sopiminen, nyt sitä ohjaa strategia- ja budjettitaso. Vuoden 2015 kuntalaki toi lainsäädäntöönkin termin kuntastrategia. Vuoden 1995 kuntalaissa tästä ei ollut mainintaa¹³². Aiemmin laissa mainittiin ”toiminnan tavoitteiden määrittely”. Strategian määrittäminen valtuustojen tehtäviksi lainsäädännössä keskitti valtuustotyön laajempiin teemoihin. Kehitys on nähtävissä haastattelumateriaalissa. Muutoksen juuria löytyy myös organisaatiotasolta. Viimeisen parin vuosikymmenen aikana pienemmät asiat on siirretty kauemmaksi valtuustosta, lain liikkumavarassa työjärjestyksen tasolla. Aikaisemmasta valtuutetut muistelivatkin usein kokousten pituutta. Erityisesti yöhön ja seuraavaan päivään jatkuneet budjettikokoukset pyörivät valtuutettujen mielessä, ja kontrasti tähän päivään oli suuri¹³³.

*"Valtuuston rooli on minusta pienentynyt ihan valtavasti. Ennen valtuuston listat olivat pidempiä ja konkreettisempia asioita. Nyt ollaan siirretty valtuusto sinne strategian tasolle ja tilinpäätöksen sekä budjetin siunaamiseen. Se on vähän kaksipiippuinen juttu. Toisaalta täytyy mennä tehokkaampaan suuntaan. Toisaalta koen, että valtuustotyö oli ennen paljon mielekkäämpää, kun valtuustoryhmillä oli enemmän tekemistä. Toisaalta tällaiseen nykypäivän tehokkuuteen se toimii. Minun mielestäni niin hirvittävästi ratkeaa vaaleissa. Sen jälkeen käydään neljä vuotta läpi jotain puheita. Totta kai siellä on isot äänestykset jostain tietyistä asioista. Ehkä minä kaipaen vähän enemmän."*¹³⁴

Strategian kehittyminen tärkeämmäksi instrumentiksi Turussa alkoi jo ennen valtakunnan tason kehitystä. Aiemman kappaleen lainauksestakin huomaa, että sitä ajoi osin tarve päätöksenteon tehostamiseen, jota nopeampitempoinen yhteiskunta vaati. Toisaalta strategia oli paikallisesti vastaus puoluekannatuksen hajoamiseen, jolloin neuvottelut ja johdonmukaisuus vaativat uusia järjestelyitä.

*"Kun me olimme kaksi isointa ryhmää ja muistaakseni meillä oli 67:stä yhden tai kahden paikan enemmistö, siinä valtuustossa, siis Kokoomuksella ja SDP:llä yhteensä. Siitä huolimatta me rakennettiin niiden vaalien jälkeen, minä muistaakseni sen Randellin Aleksin kanssa hyvin pitkälle kirjoitin, sen valtuuston ryhmien välisen sopimuksen, joka minua harmittaa, ettei sitä ole enää tällä kaudella tehty. Siitä huolimatta pyrittiin hakemaan jokainen ryhmä mukaan. Vassarit jäivät ulos ja Mäenpää-, ei kun hänkin tuli mukaan. Neuvottelujen alussa olimme hyvin paljon eri mieltä asioista. Lähtökohtana oli, että asioista keskusteltiin ja haettiin yhteinen maali. Sitten vähän todettiin, että siellä on se maali, että viedään tämä tuota kohti."*¹³⁵

Valtuustoryhmien väliset ns. Turku-sopimukset määrittivät politiikan tavoitteita valtuustossa 2005–2017. Tarkoituksena oli hahmotella kaupunkiorganisaation toimintaa ja tavoitteita yleisemmin. Sen allekirjoittaneet puolueet eivät olleet hallitusohjelman kaltaisessa suhteessa, eikä yksittäisiin kysymyksiin muodostettu

¹³² Kuntalaki 365/1995 & 410/2015.

¹³³ Haastattelumateriaali.

¹³⁴ Haastattelu KOK PO.

¹³⁵ Haastattelu KOK PO.

selkeitä kantoja. Kaksi sopimuksen allekirjoittanutta puoluetta saattoi äänestää eri kantojen puolesta valtuustossa. Sopimus vaikutti enemmänkin periaatteellisesti, ja retoriikassa siihen vedottiin esimerkiksi valtuustokokouksissa¹³⁶. Edellisestä lainauksesta voi päätellä, että tavoitteena oli järjestys hajanaisemmassa tilanteessa. Mitä enemmän keskitytään tavoitteisiin keinojen sijaan, sitä helpommin hyväksyttävissä sopimus on eri poliittisille toimijoille. Kun Turussa 2012 siirryttiin moninapaisempaan politiikkaan kaupungin samalla kamppaillessa taloudellisissa vaikeuksissa, oli tärkeää muodostaa eräänlainen konsensuksen piiri niistä asioista, joista se oli muodostettavissa. Kuntapolitiikan perusta on löyhempi kuin hallitusyhteistyön, joten asiat, joista ei saatu sovittua, voitiin jättää sopimuksen ulkopuolelle. Puhtaan periaatteellinen sopimus ei ollut. Valtuutetut tunnistivat laajasti vahvemman sopimuksen puuttumisen kaudella 2017–2021 yhdeksi ongelmien lähteeksi, vaikka sille oli myös vastustajansa¹³⁷. Toisaalta kyseessä on valinta. Mitä tarkempi sopimus on, sitä tiukemman piirin hyväksyttävissä se on, ja löyhempi sopimus kelpaa useammille. Liian löyhästä ei ole hyötyä ja liian tiukka sopimus ei salli puolueiden tavoitteille ja tilanteiden muutoksille sijaa.

Mikä siis muuttui?

Puolueilla on edelleen eri näkökohdat ja painotukset, joten tavoitteista on neuvoteltava usean puolueen välillä. Ennen neuvoteltiin asiakysymyksittäin. Nyt neuvotellaan enemmänkin kaupunkistrategiasta ja yhteistyösopimuksista ja valtuustoryhmien päätettävistä perusratkaisuista, joita valtuustokaudella 2017–2021 on ollut esimerkiksi johtamisjärjestelmän uudistus. Uudempi sukupolvi on vierastanut asioiden vaihtamista, mutta kun eri asiat ovat eri puolueille tärkeitä, kompromissit ovat välttämättömiä. Tosin jos tavoitteita listataan ja hyväksytään, voidaan tulla lehmän sijasta myyneeksi lauma. Strategiasta neuvottelu sallii puolueille yhteisten tavoitteiden ja ratkaisujen hakemisen joustavasti, mutta kaikkea se ei ratkaise. Järjestelyn vahvuus on se, että puolueilla on mahdollisuus tarkastella tulosta kokonaisuutena ja arvioida, palveleeko se todella puoluetta ja kannattajia. Miten siis poliittiset kaupat ja strategia suhteutuvat?

”Yleisesti minä en kannata niitä, mutta jos ne ovat osa isoa sopimusta niin ne perustuvat siihen, että asiat kytkeytyy yhteen. Sellaisesta minä en pidä, että asiat, jotka eivät luontaisesti liity toisiinsa, että niitä jotenkin vaihdellaan.”¹³⁸

¹³⁶ Esimerkiksi Kaupunginvaltuuston pöytäkirjat 2016/10.

¹³⁷ Haastattelumateriaalin kokonaisuus.

¹³⁸ Haastattelu VIHHR SI.

*"Lehmänkauppoja... mitä me ostettaisiin? Me tehtiin tämä Turku-sopimus, meistä jokainen sai jotakin. Sitten sanotaan, että Demarit saivat Linnankadun liikennevalot tuohon... siihen minä sanoin, että onko se sosiaalidemokraattinen liikennevalo. Tai että hammaslääkäri on auki kaksi tuntia kauemmin. Ei ne ole mitään poliittisia päätöksiä. Toinen esittää ja toinen kannattaa."*¹³⁹

Uusi toimintatapa perustui siis muutokseen niin yhteiskunnan, puolueiden kuin ikäluokkienkin tasolla. Esimerkiksi Vihreitä ja Perussuomalaisia yhdistää poliittisen kaupankäynnin vastaisuus. Tavallaan kaupunkistrategia vain mahdollistaa tavoitteiden vaihtamisen avoimemmalla ja koordinoidummalla tavalla. Haastateltavista osa pitää eroa toisia selkeämpänä. Toinen edellä olevista lainauksista nouseva mielenkiintoinen huomio on pitkälle menevän sopimisen yhteys Suomen, ja spesifimmin Turun, huonoon kuntatalouteen. Koalitiiohallitusten on kansallisella tasolla ehdotettu sietävän suurempia alijäämiä kuin pienempipohjaiset hallitsemistavat¹⁴⁰. Tämä voisi osittain selittää ainakin Turun hankalaa taloustilannetta, ja osa haastateltavista viittaakin isoissa päätöksissä monen ryhmän valinnan vaikeuteen, ja tarpeeseen saada voittoja. Budjettien neuvottelu muuttunee tässä mielessä pormestarimallin käyttöönoton jälkeen, mutta ei hetkessä.

Isojen kokonaisuuksien yhtaikaisella neuvottelulla on tietysti myös huonoja puolia. Periaatepäätöksiä on helpompaa allekirjoittaa tavoitteita. Niiden hinta ja vaikutukset aktualisoituvat vasta, kun kysymykset konkretisoituvat päätöksinä.

*"...Vihreätkin allekirjoittaa ne tavoitteet kokonaisuudessaan, mutta vastustaa niitä päätöksiä yksittäisissä päätöksissä, jotka koskee esimerkiksi kaavoittamista."*¹⁴¹

*"(Isoimmista menneistä ja tulevista päätöksistä) No ihan viimeisimpänä tulee mieleen tuo meidän hiilineutraaliustavoite, joka on Suomen kovin ilmastotavoite kaupungeista. Sitten tulevana ehkä sen toteuttaminen. Totta kai meillä on lämmitys- ja energiaratkaisut ominaan, mutta iso työ tulee olla liikenteessä. Se on myös sellainen minkä toivon, että valtuutetut tajuaa, sillä jokainen valtuutettu sitoutui siihen. Kukaan ei äänestänyt sitä vastaan. Toivon että he ymmärtävät sen siihen, että me ei voida sitten edistää yksityisautoilua, joka ei perustu sähköautoihin. Raitiotie tulee olemaan todella iso päätös tulevaisuudessa ja sitten tuo Tiedepuiston kaavoittaminen."*¹⁴²

Molemmat lainaukset eri poliittisilta suuntauksilta havainnollistavat sen, että toisen osapuolen nähdään hyväksyvän tavoite periaatteessa; strategiatasolla, mutta vastustavan toimia käytännössä. Tässä on kysymys yleisen tavoitteen ja tapauksen ristiriidasta, jossa toinen on helpompi hyväksyä. Nykyisessä toimintatavassa strategiatason hyväksyntä on yhä merkityksellisempi. Siksi nämä ristiriidat ovat yleistyneet. Strategiapohjaisessa johtamisessa periaatepäätösten pitäisi ohjata spesifimpiä yksittäispäätöksiä joustavasti, mutta poliittisessa prosessissa asiat

¹³⁹ Haastattelu SDP SL.

¹⁴⁰ Balassone & Giordano 1999.

¹⁴¹ Haastattelu Nimetön.

¹⁴² Haastattelu VIHR SI.

saattavat saada silloin eri suunnan tai vaihtoehtoisesti myös jäädä strategian sivuille jalkautumatta koskaan. On tulkinta kysymys mikä strategiassa on tärkeintä. Turku-sopimusten aikakautta on myös kritisoitu ilmiön kääntöpuolesta; siitä että tavoitellaan asioita juhlapuheissa, mutta toimitaan toisin strategiassa¹⁴³. Tätä voidaan pitää hieman tavallisempänä ilmiönä, joka usein liittyy poliittiseen viestintään. Kun teoriassa neuvottelun päämäärä on tavoitteiden ja niiden voimakkuuden kanavointi neuvottelijoiden ja toimintatapojen kautta tulokseksi, kaupunkistrategian heikkoutena on se, että se ei tarkasti pakota ottamaan kantaa tavoitteiden voimakkuuden välillä¹⁴⁴.

Turun kaupunginvaltuuston nykydilemmaa suhteessa vanhaan voi havainnollistaa esimerkillä. Kumpi on parempi: 15 päätöstä 60 %:n kuntalaisista hyväksi, vai 10 päätöstä 80 %:n hyväksi? Prosentit ovat tuulesta temmattuja, mutta kysymys on suurelta osin siitä, että politiikkaa tehdään inklusiivisemmin, mutta hitaammin, eikä kyseessä ole yksiselitteinen parempi–huonompi-kysymys, kun vanhaa verrataan, usein anakronistisesti, uuteen. Tämä havainto on hyvin samansuuntainen Bártován tutkimushavaintojen kanssa: *“Also, it could cause too much participation in various boards of stakeholders, and generally, too much information, and too much time required for processing all of these tasks. In addition, more interest groups exercising their influence over the municipal representatives, which especially in the Finnish culture of consensus building and an egalitarian approach, may lead to work-overload and social pressure.”*¹⁴⁵ Tämän tutkimuksen materiaalin pohjalta tämä huoli on samalla sekä totta että tarua. Viranhaltijat eivät tutkimuksessa valittaneet liiasta osallistavuudesta, vaikka sen kerrottiin kuluttavan paikoin paljon resursseja. Myöskään nuoremmat poliitikot eivät olleet aiheesta yhtä lailla huolissaan kuin aikaisemmin aloittaneet.

Turun poliittinen prosessi uudistui haastattelujen mukaan vaiheissa. Vuonna 2000 oltiin vielä asiakohtaisessa sopimisessa ja osin poliittisessa virkakoneistossa. Turku-sopimuksen solmimisella ja Pukkisella, ulkopaikkakuntalaisella kaupunginjohtajalla mukauduttiin muuttuvaan tilanteeseen. Vuoden 2012 vaaleissa murtunut Kokoomuksen ja SDP:n enemmistö jatkoi tätä muutosta, ja päätöksenteko avautui. Vuonna 2017 kaupunginhallinto koki vielä suuremman murroksen: Kannatuspohjat

¹⁴³ Nermes & de Anna 2018. Kritiikki erityisesti Vihreisiin.

¹⁴⁴ Brett & Thompson 2013.

¹⁴⁵ Bártová 2012, 282, 283. Tutkimus perustuu pormestarien ja kaupunginjohtajien haastatteluihin.

hajosivat entisestään, Turku-sopimusta ei saatu muodostettua ja kaupunginjohtaja vaihtui. Tähän muutokseen vastaaminen oli haastatteluhetkellä vielä kesken.

Vasemmistoliitto – outo tyyppi juhlissa

Nykytilanteessa Vasemmistoliiton nähdään asemoituneen erilleen muista. Kunnallispolitiikassa ei ole varsinaista oppositiota. Joskus Vasemmistoliitto tukee tai tulee tuetuksi äänestyksissä. Silti suurin osa haastatelluista näki puolueen vahvasti ulkopuolisena päätöksenteossa. Puolueen asema aiheuttaa, vaikuttaa ja ilmentää Turun useampaa erityispiirrettä. Asetelma keräsi merkittävää huomiota aineistossa ja sen nähtiin kärjistyneen. Jos kunnallispolitiikka olisi juhlat, Vasemmistoliitto katselisi muiden keskustelua sivummalta tuhahtellen ja välillä muiden anekdootteja korjaillen. Vihreät olisi verrattain sujuvasti hakeutunut juttelemaan, neuvottelemaan ja riitelemään Kokoomuksen, SDP:n ja muiden kanssa, vaikka saapuikin bileisiin myöhässä. Juhlissa on, keskustelunaiheesta riippuen, muitakin seinäruusuja, mutta Vasemmistoliitolle ei sovi sama pöytä esimerkiksi Perussuomalaisten kanssa.

”Tällä hetkellä poliittinen asetelma vaikuttaa olevan Vasemmistoliitto vastaan muut.”¹⁴⁶

Vasemmistoliitosta puhuttaessa haastateltavat tuovat mieleen politologisen klassikon: *”Monipuoluejärjestelmässä puolueiden on valtaa saadakseen sovittava kaksi asiaa. Saadakseen ääniä puolueella on oltava omaleimainen profiili... Ollakseen koalitiokelpoinen, puolueen tulee olla ohjelmallisesti riittävän lähellä joitakin muita puolueita.”¹⁴⁷* Narudin teoriassa puolueiden on oltava valmiita joustamaan vaihtelevia määriä istuakseen neuvottelupöytään, ja puolueet näkevät paikan eri hintaisena riippuen etäisyydestä omien ja muiden prioriteettien välillä. Vastakkainasettelun juuret suhteutuvat ajatukseen melko kivuttomasti. Juuri paikan hinta, ja se paljonko voidaan joustaa, vaikuttavat olennaisimmalta kysymyksiltä.

”Sitten mitä tulee näihin (kompromisseihin), minun mielestäni aika paljon kuntapolitiikassa noissa talousarviokäsittelyissä törmää siihen, että päättäjät häikäilemättömästi huijaa itseään ja väittää, että on vaikutettu johonkin, vaikka oikeasti siihen isoon linjaan ei ole vaikutettu pätkän vertaa.”¹⁴⁸

Tämä Vasemmistoliiton valtuutetun linjaa käsittelevä vastaus kuvaa hyvin sitä näkemyseroa, joka Vasemmistoliitolla on muiden puolueiden kanssa *policy*-kysymysten tasolla. Toteutettava politiikka on niin kaukana sen kannattamasta, että puolue on katsonut viime kausina, ettei ryhmien välisiin sopimuksiin sitoutuminen palvele sen kannattajia tai ole hyväksyttävissä. Kun ryhmien välisistä sopimuksista

¹⁴⁶ Arvio poliittisesta tilanteesta valtuustossa 2019: Haastattelu VH/SDP JV.

¹⁴⁷ Paloheimo & Wiberg 2008, 228. Narud 1996.

¹⁴⁸ Haastattelu VAS Nimetön.

neuvotellaan, voidaan olla eri mieltä eri tavoin. Jos toinen haluaa panostaa ilmastotavoitteisiin ja toinen perusterveydenhuoltoon, voidaan sopia molempia ajettavan, ainakin puoliteholla taloudellisten resurssien riittäessä. Jos taas toinen haluaa lisätä ja toinen vähentää kaupungin sosiaali- ja terveyspalveluiden kokonaiskulutusta, ovat vaihtoehdot usein toisensa poissulkevat. Haastattelumateriaalin valossa puolue ei pysty osallistumaan täyspainoisesti yhteistyöhön, sillä etenkin talouspoliittisesti Vasemmistoliiton linja on liian kaukana erityisesti johtavasta puolueesta Kokoomuksesta. Se, että suuri osa valtuutetuista vaikuttaa pitävän Vasemmistoliiton toimintaa erikoisena, on itsessään erikoista. Olisiko tilanne, jossa vasemmalla laitimmaisimpana oleva puolue tekisi mutkitta yhteistyötä johtavan oikeistopuolueen kanssa, vähemmän kummallinen? Jos vasemmistopuolueen tyytymättömyys oikeistopuolueen johtamaan politiikkaan kummastuttaa, kertoo tilanne ennemminkin kunnallispolitiikan konsensushakuisuudesta. Toinen vaihtoehto on, että Vasemmiston leima muiden puolueiden joukossa vain on epäluotettava, julkisuushakuinen ja riitaisa. Jälkimmäinen näkyy haastatteluissa suoraan. Ensimmäinen on kirjoittajan vaihtoehtoinen tulkinta, joka ei poissulje jälkimmäistä.

Vasemmistoliiton nuiva linja takahuone-neuvotteluille voi osaltaan juontaa juurensa puolueen asemaan Turussa. Se on valtuustossa poliittisen jatkumon viimeisenä vasemmalla. Sen helpoin, vaikka ei ainut, kumppani olisi Sosiaalidemokraattinen puolue, seuraava ovi akselilla. SDP on kuitenkin tehnyt alttiimmin yhteistyötä oikealle, eikä puolueella ole tuntunut olevan hyviä kokemuksia Vasemmistoliitosta kumppanina, etenkin kun muistetaan, kuinka tärkeää luottamus SDP:lle on.

”Vasemmistoliitto on monta kertaa pettänyt. Sen tyyppisestä toiminnasta ei pidetä täällä. Sovitusta pidetään kiinni. Yritetään löytää yhteisiä teitä, joilla päästään eteenpäin. Sitten jos joku tulee kokoukseen ja sanoo että ’Haluankin vähän lisää!’. Se ei ole soveliasta politiikkaa. Siitä saa populistin leiman. Sen jälkeen ei ole mukava tehdä yhteistä politiikkaa.”¹⁴⁹

Valtuutetun näkökulma Vasemmistoliiton pettämisestä neuvotteluissa eristää puoluetta lisää. Yksi monen vanhemman valtuutetun esille tuomista seikoista on poliittisen katkeruuden pituus Turussa, jolloin yksittäisen huonosti päättyneen sopimuksen hinta on kova. Jos taas viittaukset perustuvat loanheittoon tai väärinkäsityksiin, ei tilanne tulevien sopimusten suhteen juuri muutu. On vaikea rakentaa yhteistyötä, kun toinen osapuoli hahmottaa toisen linjan epäluotettavana tai

¹⁴⁹ Haastattelu SDP Nimetön.

maalaa vastapuolesta sellaista kuvaa. Käsitteellään on sama vaikutus, perustui se väärinkäsitykseen tai väärin tekoon kummalta puolelta tahansa. Auki jäävät silloin pääasiallisesti valtuuston ja lautakuntien kautta vaikuttaminen, ei sopiminen.

Narudin kahdesta monipuoluepolitiikassa pärjäämisen kriteeristä Vasemmistoliitolla on siis oma linja, joka vetoaa äänestäjäkuntaan. Siltä puuttuu riittävän lähellä muita oleva näkemys, jolla se voisi vaikuttaa muiden puolueiden kanssa, joten puolue jää panostamaan ensimmäiseen osioon, kasvattamaan kannatustaan. Se jättää poliittisen sopimisen kenttään kannatuksensa suuruisen aukon, jonka ympäri muiden on hoidettava asiansa. Vielä se ei ole kasvanut niin suureksi, että sen ohittaminen olisi mahdotonta. Niin kauan kuin Kokoomus saa aikaan tyydyttäviä sopimuksia SDP:n ja Vihreiden kanssa, kiertäminen on helppoa, hädin tuskin edes epämiellyttävää.

Eroavaisuudet eivät lopu poliittisiin kysymyksiin. Vasemmistoliitto eroaa myös näkemyksissään päätöksenteon järjestämisestä. Etenkin ryhmienväliset suuremmat sopimukset ovat puolueelle vaikeita. Se ajaisi mieluummin valtuustokeskeisempää politiikkaa. Sen ryhmä on herättänyt paljon keskustelua viime vuosina tehdessään muutosehdotuksia valtuustokokouksissa muita puolueita informoimatta. Puolueen valtuutettujen näkemys on ollut materiaalissa ja sen ulkopuolella, että valtuuston tulisi voida päättää vapaammin. Näkemys juontuu tyytymättömyydestä siihen, että puolueet neuvottelevat päätösten hyväksymisestä jo valmisteluvaiheessa, ja yllätykset ovat valtuustokokouksissa harvinaisia. Vastakkaisen näkemyksen mukaan laadukas valmistelu ja pitkäjänteinen kaupungin toiminnan kehittäminen toteutuu nykymallissa paremmin kuin avoimemmin asioita käsittelevässä mallissa. Valtuustoa ei ole syrjäytetty. Sen valta ilmenee valtasuhteiden olemassaolon kautta.

Vasemmistoliiton maine on, että se ei aja edes muiden hyväksyttävissä olevaa politiikkaa hyväksyttävällä tavalla. Tämän takana saattaa olla nimenomaan ajatus, että luottamushenkilöiden pitää voida päättää itsenäisesti valmistelusta laajemminkin. Neuvottelujen puute on johtanut muiden valtuutettujen mielestä esimerkiksi käypien aloitteiden jäämiseen ilman muiden tukea, mikäli luottamushenkilöillä ei ole ollut aikaa perehtyä asiaan riittävästi. Vasemmistoliiton toimijoiden näkökulmasta taas muut puolueet eivät todellisuudessa ole arvojen takana. Osapuolet siis hahmottavat tilanteen julkisuushakuisuuden (muut puolueet Vasemmistoliitosta) tai korupuheiden (Vasemmistoliitto muista) kautta.

”Hän oli alussa ihan yhteistyökykyinen. Hänestä tuli sellainen jäärä myöhemmin. Hän alkoi uskoa sellaiseen oppirakennelmaan. Hän on käyttänyt Vihreistä aika hassujakin nimityksiä. Kun olin hänen kanssaan yhdessä lautakunnassa, niin hänellä oli sellainen käsittämätön tapa, että hän ei ollut lähettänyt sähköpostia tai soittanut, mutta sitten hän toi jonkun ehdotuksen, joka oli muotoiltu niin, että se ei ollut edes Vihreiden tai Demareiden hyväksyttävissä, ja sitten me seurattiin, kun hän kirjoitti kokouksessa tiedotteen siitä, että nyt on mennyt 10–2 näin.”¹⁵⁰

Usein kritiikki Vasemmistoliittoa kohtaan kohdistuu tiettyyn tai muutamaan henkilöön, joiden nähdään olevan Puolueen linjan takana. Vasemmistoliiton linjalla on vaikeampi vaikuttaa päätöksentekoon puolueen haluamaan suuntaan. Toisaalta linja mahdollistaa isommalla volyymilla puolueen vision esille tuomisen. Puolueella ei ole sitoumuksia; yhteistyösopimusten asettamat puitteet eivät aiheuta sille painetta mukautua, mutta toisaalta se saa ulosmitattua kannatustaan vähemmän päätöksiä. Kolmas näkökulma on se, että toisaalta kritiikki voi ”oppositiostakin” vaikuttaa muiden puolueiden ja viranhaltijoiden toimintaan. Puolueen kritiikki pakottaa muut sopeutumaan. Näkemys sopii yhteen valtuuston roolin korostamisen kanssa:

” Sillä mitä siellä valtuustossa keskustellaan, on aika paljon merkitystä... Minä sanoisin, että kritiikillä on ollut suora vaikutus siihen, että kyseinen poikkeamispäätös on vedetty sieltä listalta pois. Tuollaisia kyllä tapahtuu.”¹⁵¹

Sekä puolueen ulkopuoliset että sisäiset haastatellut näkivät puolueen toiminnan strategiana hakea kannatusta, toisista epäreiluinkin keinoin. Heidän mielestään ärhäkkä retoriikka ja lupaukset, joita vastuullisen poliitikon olisi vaikea pitää, vaikeuttavat Turun pelastamista hankalasta taloudellisesta tilanteesta. Tilannekuva eroaa puolueiden välillä. Turun taloudellisen tilanteen voi tulkita tehottomuudesta, maailmanlaajuisesta taloudesta, valtiotason päätöksistä, keskuskuntasijainnista, yritystilanteesta tai omista päätöksistä johtuvana. Yleisillä mittareilla Turun käyttövarat eivät juuri eroa ”paremmassa asemassa” olevista kunnista¹⁵².

SKDL oli jo omana aikanaan tunnettu haastavasta sisäisestä tilanteestaan. Näkökulmien moninaisuus on myös periytynyt seuraajalle. Tästä syystä näihin aikoihin on tutustuttava osana nykytilanteen käsittelyä. Niiden vaikutusten vaikutuksilla on oma vaikutuksensa yhteistyömahdollisuuksiin nykyään niin Vasemmistoliiton, kuin muidenkin puolueiden toimintakulttuurilla.

”Vasemmistoliitto on varmaan ulospäinkin tunnettu siitä, että me riidellään paljon. Ei tarvitse kuin Turun Sanomia lukea niin sen saa selville. Se johtuu puolueen historiasta. Meillä on aina ollut sellaista... Meillä on eri koulukuntia ja kahtiajakautunut puolue pitkään. Ne hännät siellä kummittelee. Meillä on erittäin vaikutusvaltaisia ja voimakkaita ihmisiä, jotka haluavat pitää sitä myös yllä. Meidän nuoret, kun tuli paljon uusia valtuustoryhmään,

¹⁵⁰ Haastattelu VIHR ML. ”Hän” on eräs Vasemmistoliiton valtuutettu.

¹⁵¹ Haastattelu Nimetön.

¹⁵² Tilastokeskus 2019 (lainattu Turun talousarvioesityksen 2020 kautta).

olivat ihan suu muikeana. Minä istuin heidän kanssaan jälkepäin lohduttamassa, että älähän nyt. Käytiin läpi kaikki SKDL:n vaiheet ja tarinat (nauraen). Kyllä tämän kanssa eletään.”¹⁵³

”Olin mukana siinä perustavassa kokouksessa ja se vähän selkiytyi, vaikka sinne jäi myös jälkiä SKDL:n sisäisistä riidoista, eikä se ole vielääkään poistunut täysin. Varsinkin Turussa se jatkuu.”¹⁵⁴

Poliittinen kompromissi vaatii omasta näkökulmasta taipumista. Kun haastateltavat kertovat puolueiden neuvottelutavoista, yksi esille nousseista edellytyksistä on ryhmän yhtenäisyys. SDP:llä se on tarkoittanut puolueen kulttuuria tukea enemmistön näkemystä, Kokoomuksella painottuu enemmän luottamus ryhmän neuvottelijoiden harkintaan ryhmän kannan edistämiseksi ja Vihreillä puolueen näkemysten homogeenisyys ja keskustelemalla saavutettu yksimielisyys. Vasemmistoliiton faktiot ovat näkyviä ulospäin ja tulevat esiin haastattelumateriaalista. Puolue on kyllä löytänyt suuntaa ja kannatusta, mutta viimeinen lainaus osoittaa vanhan perinteen jäänteet. Jos ryhmä on vähemmän yhtenäinen ja sen toimintatavat suhteessa ryhmäpaineeseen ja neuvottelumandaattiin säästeliäämmät, pystyy se harvemmassa tilanteessa yhteistyöhön muiden kanssa. Tämä osin selittää puolueen preferenssin ajaa valtuustokeskeisempää politiikkaa suhteessa esimerkiksi kaupunginhallitukseen tai sopimuskulttuuriin. Vasemmistoliiton ryhmän sisäinen toimintatapa sopisi huomattavasti paremmin nykyistä valtuustokeskeisempään kulttuuriin. Jos puolueet tekisivät vähemmän etukäteissopimista ja yksittäisten valtuutettujen harkinta painottuisi, ei Vasemmistoliiton asema eroaisi muista. Eivät tosin välttämättä äänestystuloksetkaan.

Vasemmistoliiton sisäinen tilanne ei ole aivan poikkeuksellinen. Muissa puolueissa on havaittavissa omat faktionsa, mutta valtuutettujen näkökulmasta niiden vaikutus tuntuu olevan usein pienempi. Faktiot ovat varmasti osin henkilö- ja osin ideologisesti rakentuneita ja niitä muisteltiin SKDL:n ajoista lähtien:

”Täällä oli kuitenkin se tilanne, SKDL:n mandaatilla olleet ehdokkaat olivat saaneet enemmän ehdokkaita, kun Demokraattisen vaihtoehdon porukka. Sitten se ilmeni käytännössä aika usein niin, että poliittinen linja tai poliittiset tavoitteet erkaantuivat aika paljon toisistaan... Jossain asiassa oltiin vaikkapa vastustettu jotain kaavaa ja toisaalla oltiin taas vastaavanlaisen asian puolesta. Kyllä se oli melkein tällaista oppineiden aiheuttamaa. Täällä oli paljon korkeasti koulutettuja Deva:n puolella, jotka osasivat temppuilla. Kai ne ovat Teiniliiton kavereita, jotka osasivat asioita täällä hoitaa. Työmiehet ja -naiset ymmärtämättömyyttään hakeutuivat jommallekummalle puolelle ja pönkittivät hyvin pienen klikin asemaa.”¹⁵⁵

Haastateltava kiteyttää, että hänen näkökulmastaan kahtiajako puolueen sisällä aiheutti välillä merkittäviä näkemyseroja. Lainauksessa on nähtävissä myös Vasemmistoliiton faktionaalisuus vanhan koulukunnan työläisiin ja modernimpiin sekä akateemisiin

¹⁵³ Haastattelu VAS PR.

¹⁵⁴ Haastattelu VAS RH.

¹⁵⁵ Haastattelu VAS RH.

jäseniin, joilla on eri näkemys esimerkiksi ympäristöpolitiikassa. Tämä on yhtenevää puolueen valtakunnallisen historian kanssa¹⁵⁶. Turun Vasemmistoliiton linja vaikuttaa liikkuneen ainakin pois päin ammattiryhmien etujen puolustamisesta yleismaallisempiin teemoihin niin ilmasto- kuin sosiaalipolitiikassa, josta jälkimmäistä puolue pitää erityisen paljon valtuustossa esillä. Tämä muutos pitää tietysti sisällään ristiriitoja, jotka huolestuttavat osaa jäsenistä:

”Ammattiyhdistyksissä toimivien 120 vasemmistoliittolaisen joukossa ei ollut yhtään rakentajaa. Meillä kävi huonosti. Vasemmistoliiton piirijärjestön kokous taitamattomuuttaan tai tahallaan veivät läpi listan, siinä järjestyksessä, mitä jäsenäänestyksessä oli ollut. Sääntöjen mukaan neljännes ehdokkaista voidaan kuitenkin jättää piirihallituksen päätettäväksi. Listan, josta puuttuivat merkittävien ammattien, kuten Metallin, Pamin ja Rakentajien ehdokkaat. Metallin oli ihmeissään. Pam oli samoin... Koitan tuoda esille, että vaikka ei ole omaa ehdokasta, käyttäkää äänioikeutta, puhukaa työmailla, että edelleen pitäisi Vasemmistoliiton suuntaan.

... Meillä oli 80 rakennusveteraania knuutinpäivän risteilyllä ja Li Andersson oli meillä mukana siellä. Otettiin ajoissa yhteyttä ja kerrottiin, että sinne kannataisi tulla ja hän olikin Ahvenanmaalle asti mukana. Kyllä siinä ne ristiriidat tällaisen nuoren ja tällaisten eläkeläisten välillä tuli hyvin esille. (Kysyttäessä käydyistä keskusteluista jatkaa) Yksi oli esimerkiksi tämä ilmastopolitiikka. Hän otti puheessaan esille, että tulee ilmastovaalit. Me oltiin sitä mieltä, että niin tuleekin, mutta jos me ollaan promille maailman väestöstä, ja prosentti Euroopan väestöstä, niin vaikka kuinka kuritettaisiin itseämme, niin me ei tätä tilannetta muuteta. Ei auta, vaikka polttoaineveroja nostettaisiin vielä enemmän ja pistettäisiin ihmiset vielä ahtaammalle. Vähävaraiset ihmiset tuolla maaseudulla kun asut, on auto ihan pakollinen. Ennen oli hevonen, ja jos ollut ei hevosta niin et päässyt mihinkään.”¹⁵⁷

Haastateltavien kautta hahmottuu kuva, että tällä hetkellä Turussa jakolinja olisi osittain ainakin perustuva tähän uuden ja vanhan polven jakoon, jossa uuden polven luottamushenkilöt ovat varautuneempia muiden puolueiden kanssa tehtävälle yhteistyölle, vaikka materiaali ei vastaa laajuudeltaan tähän tyhjentyvästi. Puolueen linja vaikuttaa olennaisesti myös muiden toimintaympäristöön.

”Se on niiden asioiden kannalta niin sääli, koska silloin ei saa aikaiseksi. Harmittaa. Meilläkin olisi todella paljon niiden kanssa yhteistä löytämistä, mutta ei. Se on kai jatkunut jo pitkän aikaan. Muistan kun tulin politiikkaan niin joku sanoi, että Vihreillä ja Vasemmistoliitolla olisi hirveästi samaa, mutta nyt se on vielä kärjistynyt tähän tilanteeseen.”¹⁵⁸

Yllä esitetty Vihreiden valtuutetun näkemys myös reflektoi laajempaa näkemystä, jota esiintyi sekä SDP:n että Vihreiden joukossa. Nähdään että asiakysymyksissä enemmistöjen hakeminen Vasemmistoliiton kanssa olisi ideologisesti järkevää, mutta tällä hetkellä kunnallispoliittisen tilanteen takia mahdotonta. Välittyvässä kuvassa strategia eriytyä johtaa vastakkaisen poliittisen linjan vahvistumiseen. Tämä aiheuttaa turhautumista niissä muiden puolueiden edustajissa, jotka olisivat halukkaita yhteistyöhön. Ymmärrettävästi Kokoomuksen valtuutetut eivät tuoneet esille menetettyjä yhteistyömahdollisuuksia. Useat haastatellut viittaavat valtuuston

¹⁵⁶ Puhakka 2015.

¹⁵⁷ Haastattelu VAS RH.

¹⁵⁸ Haastattelu VAS SI.

äänestystulokseen 55–12 ja omien lautakuntiansa tai kaupunginhallituksen valtasuhteisiin. Tilanne siis symboloitui Vasemmistoliitto – muut paikkalukuihin.

”(Puolueiden suhteista) Minun mielestäni siellä on hyvät suhteet. Kaikki muut puolueet oikeastaan neuvottelevat ihan suvereenisti keskenään, mutta tietysti tuo Vasemmistoliitto on useimmiten eri mieltä kaikista asioista. Kyllä hekin käyvät siellä puheenjohtajapalaverissa, mutta...

– Siltä pohjalta on vaikea neuvotella?

Niin. Minun omien arvojeni mukaan pitäisi olla vastuullisuutta. Kuntalain mukaan talous on pidettävä tasapainossa. Suurin osa puolueista ymmärtää tämän. Vasemmistoliitto ei, eikä se ole heidän päämääränsä.”¹⁵⁹

Valtuutettu tuo esille omasta näkökulmastaan sen, että puolueiden talouslinja on kaukana toisistaan, ja Vasemmistoliiton linja vaikuttaakin muille usein mahdottomien lupaamiselta ja pragmaattisen päätöksenteon haukkumiselta.

”Se on ollut aina. Ennen kun oli taistolaiset, se jakaantui kahteen osaan. Toiset olivat mukana ja toiset ei. Sama kun Vihreät on aina olleet, että toinen on mukana, kun täydentämiskäytäntöä tehdään, mutta aina otetaan jotain pois. Jotta he saavat aina lehteen nimensä. Helppoa sanoa, että tehdään täydentämiskäytäntöä, mutta ei tehdä tähän... Vasemmistoliitto on aina ollut, mutta ei se koskaan ole ollut ihan näin jyrkkä. Se on ollut jakaantunut.”¹⁶⁰

Vastakkainasettelun nähdään jatkuneen pitkään, mutta muiden puolueiden haastateltavat – ja osa Vasemmistoliiton omista – näki tilanteen henkilöityvän tiettyihin valtuutettuihin. Vasemmistoliiton ryhmä siis seuraisi tästä näkökulmasta parin ns. ”radikaalimman” edustajan linjaa. Tähän ollaan tyytymättömiä sekä puolueen ulko- että sisäpuolella. Usea haastateltava esitti väitteen. Lisäksi Suomen Vasemmistoliiton puheenjohtaja Li Andersson on mukana valtuustoryhmässä. Hänellä on ryhmässä auktoriteettia, eikä häntä nimetä osaksi ryhmän radikaalimpaa laitaa. Puolueen nähdään lähteneen omalle linjalle paikallisesti, mutta ei välttämättä puheenjohtajan suuntaan. Näkemyksessä erikoista on se, että tyytymätön ryhmä olisi tuskin aivan niin vietävissä, etenkin puolueen puheenjohtajan nenän alla.

”Kun Li ei puolueen puheenjohtajana ehdi aina ryhmäkokoukseen, niin sen huomaa, että kokous on ihan erilainen, jos Li ei ehdi sinne. Hän ei paljoakaan puhu. Hän ei ole sen tyylinen, että hän ohjailisi ja määrälisi vaan on normaali valtuutettu, mutta se ilmapiiri on toisenlainen.”¹⁶¹

Ulkoapäin tilannetta on mahdotonta arvioida tyydyttävästi, mutta Turun Vasemmistoliiton linja vaikuttaa autonomiselta suhteessa puoluejohtoon. Paikallinen linja ei sisältäpäin vaikuta uppiniskaiselta kaiken vastustamiselta. Turun poliittinen linja ei vain sovi Vasemmistoliiton toimintatapoihin ja tavoitteisiin. Siksi on järkevämpää hakea kannatuksen nousua sinijohtoisessa kaupungissa, kuin osallistua ja tukea johtavaa linjaa. Jos Vasemmistoliittoa pitää outona tyyppinä juhlissa, se ei ehkä ole yhteistyökyvytön vaan erilaisissa juhlissa.

¹⁵⁹ Haastattelu KOK KH.

¹⁶⁰ Haastattelu SDP SL.

¹⁶¹ Haastattelu VAS PR.

4. Turun poliittisen toimintakulttuurin piirteitä

4.1 Kunnallispoliittinen valta ja valtuustoryhmät

Missä valtuutetut vaikuttavat ja missä kunnallispoliittinen toimintakulttuuri syntyy? Kuntalaki mainitsee valtuustoryhmät vain ohimennen: *”Valtuustotyöskentelyä varten valtuutetut voivat muodostaa valtuustoryhmiä.”*¹⁶². Valtuustoryhmät ja puolueiden rooli ovat esillä lähinnä poliittisen toiminnan kanavoijina. Käytännössä niillä vaikuttaisi olevan suurempi merkitys:

*”...Sitten yksi mitä todella moni valtuutetuistakaan ei tule ajatelleeksi, ennen kuin tositilanteessa, on että se vaikuttamistyö ja vallankäyttö tehdään valtuustoryhmissä.”*¹⁶³

Suuri osa valtuutetuista korosti valtuustoryhmien roolia päätöksenteossa. Ne ovat keskeinen vaikuttamisen foorumi, vaikka napin painaminen tapahtuu muualla. Virallisesti päätöksenteko tapahtuu valtuustossa, lautakunnissa ja kaupunginhallituksessa. Puolueiden valtuustoryhmät ovat liima, joka sitoo nämä tasot toisiinsa. Linjan on synnyttävä jossakin, jotta luottamushenkilöiden päätökset muodostaisivat varsinaista politiikkaa. Puolueet eivät nauti kansalaisten keskuudessa vahvaa luottamusta, eikä päätöksenteon osoittaminen ryhmähuoneen oven taakse palvelisi päätöksentekijöiden etuja.

Suuri osa valtuuston asioista on siis delegoitu kaupunginhallitukselle, lautakuntiin, virkatasolle ja muille tahoille. Valtuuston valta ottaa käsittelyyn periaatteessa mikä tahansa kuntademokratiaan kuuluva asia aiheuttaa kuitenkin sen, että minkä tahansa päätöksen muissa toimielimissä on kunnioitettava valtuuston voimasuhteita. Ajatus tiivistyy Pertti Paasion mukailevaan lausahdukseen: *”Valtuusto on kokoontunut myös silloin kun valtuusto ei ole kokoontunut.”*¹⁶⁴ Valtuusto vaikuttaa kaupungin toimintaan silloinkin, kun suoraa päätöstä ei tehdä. Tällöin valtuuston voimasuhteet ovat tosiasiallisesti se merkityksellinen asia, joka toimintaa ohjaa.

Jotta puolueet voivat käyttää vaikutusvaltaansa, on niiden koordinoitava toimintaansa. Valtuustoryhmien täytyy pystyä muodostamaan valtuustosalissa, lautakunnissa tai kaupunginhallituksessa enemmistö asian taakse. Jos valtuusto vain kokoontuisi, ottaisi asian käsittelyyn ja äänestäisi, päätöksenteko olisi todennäköisesti liian ennakoimatonta 15 000-henkisen organisaation johtamiseen. Päätöksenteko nojaa

¹⁶² Kuntalaki 2015 19 § 1. momentti. Lisäksi maininta yksittäisen valtuutetun ryhmästä.

¹⁶³ Valtuutetun vaikuttamisesta: Haastattelu VIHR ER.

¹⁶⁴ Pertti Paasion lainaus on useamman haastateltavan muisteleva ja häneen liittämä.

Oikeastaan, jos haluaisin oikein haastaa niin minä sanoisin, että me ei olla vielä käsitelty mitään missä on todellinen valta. Tietysti muodollinen valta on mainitsemillasi toimielimillä, mutta paljon epämuodollista valtaa käytetään ryhmien johdon välisissä neuvotteluissa ja niin sanotussa puheenjohtajatoimikunnassa.”¹⁶⁵

”Nimenomaan se työ tehdään valtuustoryhmässä. Meillä on Turussa nimenomaan erityinen järjestelmä siinä mielessä, että mitä jotkin kollegat on joskus kadehtinutkin ennen, että meillä on formalisoitu sellainen toimielin kuin puheenjohtajatoimikunta, joka koostuu valtuustoryhmien puheenjohtajista.”¹⁶⁶

Ryhmänjohtaja ei ole vain viestinviejä. Ryhmien välisen neuvottelun dynamiikka sanelee sen, että neuvottelijan on pakko pystyä käyttämään itsenäistä aloitetta neuvotteluissa. Eri ryhmänjohtajien liikkumavara suhteessa ryhmiinsä on erilainen eri asioissa. Ryhmänjohtajan auktoriteetti ja persoona ryhmän koko ja yhtenäisyys vaikuttavat tilanteeseen. Valtuutettujen mielestä sopiminen on ollut asioiden välillä joskus erikoistakin¹⁶⁷, ja ryhmänjohtajan vahvaa roolia Turun sekä vanhassa että uudessa päätöksentekokulttuurissa kuvaa se, että juuri ryhmänjohtaja allekirjoitti kassakaappisopimuksia, kun niitä vielä tehtiin.

Suurempien ryhmien puheenjohtajiin kuuluu myös merkittävimpiä kunnallispoliittisia vaikuttajia Turussa. Näitä listattaessa on listan kärkipäässä vuosikymmenet ollut esimerkiksi Jarmo Rosenlöf. Rosenlöf on SDP:n pitkän linjan vaikuttaja, joka toimi ryhmänjohtajana noin kaksi vuosikymmentä jättäen esimerkiksi kaupunginhallituksen paikat muille¹⁶⁸. Vaikka se kertoo ryhmänjohtajan vaikutusvallan mahdollisuuksista, tämä oli poikkeus, ei sääntö. Kun samaa politiikan kautta leimaa SDP:n ja Kokoomuksen välinen yhteistyökulttuuri, ehti hän neuvotella useiden Kokoomuksen ryhmänjohtajien kanssa kaupungin järjestelyistä. Näitä olivat mm. Olli Manni, Ville Itälä, Petteri Orpo, Minna Arve ja Petri Lahesmaa. Käytännössä tietyn kauden turkulaista hallitsemista voi summata Rosenlöfin ja Kokoomuksen kunnallispolitiikan johtotähtien yhteistyönä. Pääsääntöisesti paikat vaihtuvat useammin. Vihreät ja Kokoomus pyrkivät vaihtamaan päättäjiä tiuhempaan, mutta osin eri syistä. Kokoomuksessa nostetaan nuoria päättäjiä vaikuttamisen paikoille saamaan kokemusta ja näkyvyyttä. Vihreissä tämä taas liittyy puolueen taipumukseen välttää vallan henkilöitymistä.

”Kokoomuksessa on perinne nostaa nuoria ylös. Se lähtee mm. Ilkka Kanervasta, Ville Itälästä ja Petri Lahesmaasta linjakkaasti aina Minna Arveen ja Lauri Kattelukseen. Me olemme pitäneet huolta, että ne, jotka haluavat uhrata aikaansa yhteisiin asioihin, saavat siihen tilaa.”¹⁶⁹

¹⁶⁵ Haastattelu KOK JT.

¹⁶⁶ Haastattelu VIHR ER.

¹⁶⁷ Kts. pääluku 3.

¹⁶⁸ Haastattelu SDP JR.

¹⁶⁹ Haastattelu KOK OM.

”Meillä on esimerkiksi sellainen sopimus, että jos on kaupunginhallituksen jäsen, niin ei saa olla valtuustoryhmän puheenjohtaja. Ettei valta keskity liikaa samojen ihmisten käsiin. Se pitää kyllä huolen myös siitä, että vastuutakin jakautuu sitten useampien ihmisten käsiin.”¹⁷⁰

Vihreissä vallan jakautumista on pidetty suurempana huolenaiheena kuin muualla puolueen alkua ajoilta asti¹⁷¹. Vaikka Vihreässä ryhmässä esiintyy tunnustettuja auktoriteetteja¹⁷², ”Vihreää Jarmo Rosenlöfiä” on vaikeampi kuvitella. On vaikeaa arvioida, miten asemien kierrättäminen vaikuttaa puolueen toimintaan. Valtuustoryhmän tiheimmän toiminnan vuoksi valtuustoryhmän puheenjohtajan asema on Vihreissä tärkeä, mutta säännöllisen paikkojen vaihtamisen ja ryhmäkurin puutteen takia puheenjohtaja ei voi tehdä liikaa itsenäisiä päätöksiä.

Vasemmistoliiton haastatellut eivät korostaneet ryhmänjohtajan roolia vaikuttajana. Muidenkaan puolueiden edustajat eivät tuoneet Vasemmistoliiton nykyistä tai menneitä ryhmänjohtajia samalla tavalla esille. Juuret tähän juontunevat puolueiden välisistä suhteista. Vähemmän yhteistyöhön osallistuvan puoleen ryhmänjohtajan tehtävässä ei korostu neuvottelu, missä suuri osa vallankäytöstä tapahtuu. Puolue keskittyy lautakuntatyöhön ja julkisuuspolitiikkaan. Ryhmänjohtajan tehtävässä todennäköisesti korostuu ryhmän sisäisen toiminnan järjesteleminen. Puolueiden välinen politiikka vaikuttaa siis puolueiden sisäisiin järjestelyihin.

Käytännössä suurien puolueiden valtuutettuja yhdistää yksi asia: mikäli valtuutettu haluaa vaikuttaa, on asian oikea-aikainen esille ottaminen ryhmässä *modus operandi*. Valtuutetulla on mahdollisuus vaikuttaa ryhmäänsä, argumentoida ja saada asia ryhmän agendalle. Tämä nähtiin selvästi esimerkiksi valtuustoaloitetta parempana toimintatapana. Toiminnan lopullinen tavoite on siis saada ryhmän tahto asian taakse, jolloin asia lähtee neuvottelijoiden mandaatilla eteenpäin ryhmien väliseen poliittiseen prosessiin tai virkaprosessiin. Heikko valtuutettu vaikuttaa yksin, vahva ryhmässä. Valtuustoaloitteiden roolina saattaa olla enemmänkin palvella poliitikon omia uratavoitteita¹⁷³.

Puolueiden toimitavat ja linjaaminen – yhtenäisyyden ja ryhmäkurin näkökulmat

Ryhmänä vaikuttaminen vaatii jonkin verran yhtenäisyyttä. Se, miten puolueet pyrkivät linjaamaan asioita ja saamaan valtuutetut tämän linjan taakse, on näkökulmia jakava asia materiaalissa. Saman puolueen sisällä sekä arviot ryhmäkurin

¹⁷⁰ Vihreästä valtuustoryhmästä: Haastattelu VIHR NR.

¹⁷¹ Mickelsson 2007.

¹⁷² Haastattelu VIHR ML.

¹⁷³ Laine 2017.

vaikuttavuudesta että suhtautuminen siihen vaihtelee. Perinteisesti puolueiden suhdetta poliittisiin edustajiinsa on hahmotettu niin, että kadeeripuolueet, perinteisesti oikealla, suosivat edustajansa vapautta itsenäisiin päätöksiin, kun taas joukkopuolueet, perinteisesti vasemmalla, suosivat kantaan sitoutumista¹⁷⁴. Haastattelumateriaalin perusteella perinteinen jako ei kuitenkaan kuvaa valtuustoa. Osa haastatelluista näki ryhmäkurin voimakkaana:

”Erittäin vahvaa. Siellä ei ole demokratiaa, vaan siellä on hierarkia. Pyritään siihen, että kaikki pannaan ryhmäkuriin... Hyvin vähän tulee puskiasta. Ja jollei asetu siihen, ei saa paikkoja. Sen huomaa heti, että aina on jokin rangaistus siellä takana.”¹⁷⁵

Valtuutetuista suurempi osa piti ryhmäänsä suhteellisen vapaamielisenä:

”Onkohan kenelläkään muulla, kun demareilla oikeaa ryhmäkuria, mutta silti jokainen ryhmä pyrkii maksimoimaan valtaansa.”¹⁷⁶

Tämä lainaus kiteyttää valtuustoryhmien suhdetta valtuutettuihin. Vahva valtuustoryhmä voi olla valtuutettujenkin etu, sillä ryhmänä pystytään vaikuttamaan enemmän. Ryhmäkurin puutteessa ryhmän yhtenäisyys säilyy ehkä juuri siksi hyvin. Puolueilla on logiikassaan eroja, ja nämä erot vaikuttavat päätöskulttuuriin Turussa.

Valtakunnallisestikin Vihreitä on pidetty yhtenä vapaimmista puolueista kurin suhteen¹⁷⁷. Tämä näkemys nousee esille myös Turussa:

”Meillä ei ole ryhmäkuria olemassa ollenkaan, mutta meillä (ryhmällä) on sellainen sopimus, että kaikkien valtuutettujen on riittävän aikaisin kerrottava oma kantansa, koska ryhmäpuheenjohtajalla on oltava tiedossa enemmistön kanta.”¹⁷⁸

Ilmoitusvelvollisuus on yleinen käytäntö puolueissa ja edellytys suunnitelmallisille puolueidenvälisille neuvotteluille. Seuraava lainaus viittaa suoran ryhmäkurin puuttumiseen Vihreissä. Toisaalta näkyy myös paine toimia ryhmän kannan mukaan:

”Vihreillä ei ole virallista ryhmäkuria. Syy miksi Vihreiden valtuustoryhmä ja luottamushenkilöt käyttäytyvät niin yhtenäisesti, johtuu siitä, että ne asiat ovat pyöritelty ja sovittu. Se on se suurin selittäjä. Tiedän, että toki on paineita. On siellä ryhmän sisällä myöskin auktoriteettihahmoja, jotka saattavat sitten kommentoida vähän ikävästi, jos ei tehnyt niin, kuin ryhmä tai auktoriteetti halusi.”¹⁷⁹

Valtuustossa ilmenee karkeasti kolmea ryhmäkurin tyyppiä. (1) Tosiasiallinen ryhmäkuri sanktioineen, (2) ryhmäkuri, jossa valtuustoryhmän vallankäyttö tapahtuu viiveellä retributiivisesti, ja (3) sosiaalinen paine. Lisäksi rajoja sumentaa

¹⁷⁴ Paloheimo & Wiberg 2008, 172–173.

¹⁷⁵ Ryhmäkurin vahvuudesta: Haastattelu PS MM.

¹⁷⁶ Haastattelu KOK LK.

¹⁷⁷ Mickelsson 2015.

¹⁷⁸ Haastattelu VIHR NR.

¹⁷⁹ Haastattelu VIHR ML.

valtuustoryhmien pyrkimys yksimielisyyteen¹⁸⁰. Mitä yksimielisempi puolueen valtuustoryhmä on, sitä vähemmän kuria tarvitaan, mutta ulkoapäin katsoessa yksimielisyys ja ryhmäkurin mukaan äänestäminen muistuttavat toisiaan. Niitä yhdistää sosiaalinen paine mukautua enemmistön kantaan. Klassisempaa ryhmäkuria soveltaa valtuustossa SDP:

”– Miten valtuustoryhmät sisäisesti toimivat? Onko teillä ryhmäkuri käytössä?

On varmaan, jos näin halutaan sanoa. Pyrimme yksimieliseen päätökseen.”¹⁸¹

Kokoomuksen ja Vasemmistoliiton linja painottaa enemmän valtuutetun roolia.

”Meillähän ei ole myöskään varsinaista ryhmäkuria. Kukin saa äänestää mitä mieltä on. Minäkin olen äänestänyt muutaman kerran jossain kaavakysymyksistä Kokoomuksen ryhmän päätöksestä eriaivasti. Se vain ilmoitetaan etukäteen ja silloin se on ihan ok. Nyt minun mielestäni Kokoomuksen ryhmän sisäinen toiminta on kehittynyt positiiviseen suuntaan.”¹⁸²

”Minä ilmoitin aina ryhmäkokouksessa, kun meillä ei ole sitovaa ryhmäkuria koko aikanani, että kirjoitetaan pöytäkirjaan, että olen asiasta tätä mieltä. Useasti olin eri mieltä kuin enemmistö.”¹⁸³

Vasemmistoliitossa järjestely on melko ongelmaton, sillä se ei ole pääsääntöisesti sorvaamassa voittavaa enemmistöä valtuustossa. Tällöin paineet ja vastuut ovat pienemmät. Myös pienemmissä puolueissa tilanne saattaa olla helpompi. Kokoomuksen, SDP:n, Vihreiden ja Vasemmistoliiton lisäksi Turussa ei ole ollut tarkasteluajanjaksona muita yli kymmenen edustajan puolueita. Valtuutettujen määrä ollessa vaikka viisi, ryhmän ei tarvitse toimia yhtä muodollisesti:

”Meillä saa olla eri mieltä. Meillä ei juurikaan voi sanoa olevan erityistä ryhmäkuria, mutta tietenkin aina yhteinen pyrkimys olla yksimielinen, mutta totta puhuen näin voi sanoa melkein joka puolueesta, mutta arvioiden Perussuomalaisilla tämä ryhmäkuri on löysimmässä päässä.”¹⁸⁴

Toisaalta mukaan tulee myös rajoituksia:

”Jokin asia voi vaikuttaa siltä, että olisi ryhmäkuri, mutta meillä on oikeus äänestää omatunnon mukaan. Joka äänestyksessä meidän täytyy kuitenkin miettiä, että mikä on meidän jatkon yhteistyön kannalta tärkeää. Sellaisissa asioissa, jotka eivät herätä meidän äänestäjäkunnallemme mitään erityistä, niin ei ruveta polttamaan siltoja mihinkään suuntaan. Se on helpompaa joissakin tapauksissa äänestää sen massan mukana, jotta sitten on jotain, jolla pystyy neuvottelemaan, kun tulee meille äärettömän tärkeitä kohtia.”¹⁸⁵

Pienissä puolueissa siis koetaan, että niillä on mahdollisuuksia vaikuttaa, mutta hyvät suhteet suurempiin saavat ne äänestämään vähäisemmät asiat esityksen mukaan. Saattaa olla tarpeen olla asian takana yksimielisesti, jotta tuleva yhteistyö olisi helpompaa, eikä symboliseen äänestykseen ole aina varaa. Tämän käytännön kääntöpuolena on, että äänestyskarttaa katsomalla ei saa luotettavaa tietoa, ketkä

¹⁸⁰ Haastattelumateriaalin kokonaisuus.

¹⁸¹ Haastattelu SDP PE.

¹⁸² Haastattelu KOK KH.

¹⁸³ Haastattelu VAS RH.

¹⁸⁴ Haastattelu PS VT.

¹⁸⁵ Haastattelu RKP NW.

valtuutetut ja puolueet ovat mitäkin mieltä. Äänestys ei ole tältä osin demokraattinen. Pienten puolueiden selviytymisstrategiat ja kaikkien puolueiden ryhmäkuri on osa politiikkaa, mutta niihin liittyy haastateltujen mukaan myös stigmaa. Osa valtuutetuista näkeekin esimerkiksi ryhmäkurin olevan keino, jolla toiset puolueet pitävät valtuutettunsa linjan takana voimalla, eikä ryhmäpäättöksenteon piirteinä.

”Siis Kokoomus ei sano koskaan ryhmäkuria, mutta siellä on varmaan suurin ryhmäkuri. Jos jotain äänestät niin seuraavaksi et pääse mihinkään lautakuntaan. Sama Vihreillä. Se ryhmäkuri ei ole ryhmäkuri, mutta se on ryhmäkuri.”¹⁸⁶

Yleinen näkemys onkin, että ryhmän kantaa vastaan äänestäminen johtaa tulevaisuudessa luottamuspaikkojen menettämiseen. Näkemys lienee yleinen politiikassa. Kiinnostavaa on sen avaama näkökulma valtuustoryhmiin. Jos aina vaalien jälkeen ryhmä järjestäytyisi demokraattisesti uudelleen, ei tällainen vallankäyttö olisi mahdollista. Ollakseen mahdollista ryhmän valtuutettujen ydinjoukon on säilytettävä asemansa kaudesta toiseen. Heillä on oltava tahtotilaa ja kykyä käyttää valtaa ryhmässä. Yksikään haastatelluista puolueiden johtohahmoista ei tällaista tuonut esiin. Valtuutetut näkevät tällaisen vallankäytön olevan silti riski:

”Kokoomuksessa ollessa se oli suuri syy, miksi sieltä lähdin, että minun olisi äänimäärälläni pitänyt saada kaupunginhallituspaikka, mutta ne eivät halunneet sellaista antaa, kun en ole jees mies.”¹⁸⁷

Aineistossa esiintyy myös oman toimintansa takia merkittävilta paikoilta mielestään jääneitä. Yleisempää oli käytännön näkeminen jossain muualla tai jollekin muulle tapahtuvana ilmiönä. Oli totuus paikkojen jaosta mikä tahansa, pelkkä uskomus riittää vaikuttamaan valtuutettujen toimintaan.

Sanktiot voi puolue-enemmistön näkökulmasta tulkita myös niin, että puolueen linjaa vastaan rikkoneen asemaa ei määrittele tarkoitus rankaista, vaan puolueen tarve rekrytoida avainpaikoille mahdollisimman lähellä sen linjaa olevia. Tämä johtaa samaan lopputulokseen: omapäisemmät karsiutuvat. Demokraattisesti tilannetta, jossa valtuutetut katsovat joutuvansa ryhmän painostuksen kohteeksi, ilman että tämä perustuu ryhmän virallisiin päätöksiin, voi pitää hyvin ongelmallisena. Tapa, josta vain huhutaan, on valtuutetulle vaikea varoa. Virallisten päätösten olemassaolo toisi kuitenkin mahdolliseen sanktiojärjestelmään epätoivottua huomiota, ja siksi sellaisia on turha etsiä. Ryhmäkurin vaikutus on tapauskohtaista. Joissakin ryhmien muutosvaiheissa entisistä kapinallisista saattoi tulla nykyisiä järjestyksenpitäjiä.

¹⁸⁶ Haastattelu SDP SL.

¹⁸⁷ Haastattelu JÄ PK.

”Silloin oli aika paljon sellainen altavastaaja, kun tuli mukaan. Nyt on erilaista, kun on puheenjohtaja. Meillä oli hyvin pitkän linjan puheenjohtaja ryhmässä ja monet asiat meni kuten hän oli miettinyt ja toivonut. Ehkä keskustelukulttuuri oli hieman erilaista. Minähän olen itse ryhmärikkuri, eli äänestänyt ryhmää vastaan parissakin asiassa. Tästä tällainen vitsi kerrottavaksi. Porissa vähän aikaa sitten oli tällainen, että nuori nainen ei päässyt kansanedustajaehdokkaaksi, kun oli rikkonut ryhmäkuria. Porissa ei pääsee ehdokkaaksi, mutta Turussa joutuu puheenjohtajaksi, kun rikkoi ryhmäkuria.”¹⁸⁸

Puolueiden päättäjäsukupolvet uudistuvat. Vaikka SDP on valtuuston ainoa ryhmäkurin myöntävä puolue, on sen haastattelunaikainen ryhmänjohtaja myös äänestänyt korkeaprofiilisessa päätöksessä vastoin ryhmän kantaa.

Pyrkimys yksimielisyyteen

Valtuustoryhmien toiminnan kannalta yksimielisyys on yleisimpiä valtuutettujen esille tuomia asioita. Lähes jokaisesta valtuustoryhmästä haastateltava luonnehti puolueensa linjaa pyrkimyksenä yksimielisyyteen. Edellä SDP:n ryhmäjohtaja muotoilee puolueen yksimielisyyden käsitteen alle ryhmäkurin sijasta. Tämä ei välttämättä ole vain kaunistelua. Se, että ryhmä on sitoutunut hakemaan yksimielisyyttä, kuten esimerkiksi Perussuomalaisten ja Vihreiden ryhmä sanoo olevansa, tuottaa toki yksimielisyyttä, mutta myös sosiaalisen paineen. Mikäli sosiaalinen konventio on pyrkiä yksimielisyyteen, johtaa tämä myös ryhmänjäsenten tarpeeseen saavuttaa päämäärä; painetta tulla ryhmän kannan taakse. Ilmiöt ovat siis vähintään serkukset, mutta semanttiseksi tätä eroavaisuutta puolueiden välillä ei voi summata. Puolueilla on Turun kunnallistasolla myös todellinen ero filosofiassa. Muissa puolueissa kuin SDP:ssä ei kritisoitu yhtä selvästi ryhmärikkureita:

”Sitten se on ongelma, kun meillä jotkut äänestävät miten sattuu... Meillä on vähän sellaista. Siellä on muutamia nuorempia valtuutettuja, jotka eivät ymmärrä sitä, että meillä on jokin yhdessä sovittu juttu niin siitä ei tule mitään, jos ihmiset alkavat äänestämään mitä sattuu.”¹⁸⁹

Valtuutettujen omavaltaisuus on ongelma, jos strategiana on vaikuttaa yhteisellä linjalla. Linjaan sitoutuminen on edellytys muiden ryhmien kanssa neuvottelulle. Muuten ryhmä ei voi puhua yhdellä suulla. SDP painottaa sitä, että lopun ryhmän toivotaan kokoontuvan enemmistön kannan taakse. Tästä huolimatta moni SDP:n haastateltu ilmoitti äänestäneensä ryhmän kantaa vastaan, vieläpä ilman seurauksia. Vaikka muissakin ryhmissä yksimielisyyden tavoite tuo paineita äänestää ryhmän mukana, SDP:ssä tähän nähdään olevan moraalinen velvollisuus painavien perusteiden puuttuessa. Monet hyvin eri dynamiikoilla toimivien ryhmien jäsenet kertoivat kokeneensa painetta taipua ryhmän kantaan, mutta toisaalta tärkeissä asioissa asettuneensa tätä vastaan. Ymmärrystä löytyi etenkin tapauksissa, joissa valtuusto

¹⁸⁸ Haastattelu SDP PE.

¹⁸⁹ Haastattelu Nimetön.

käsitteli valtuutetun kotialueen asioita. Jos valtuuston päätettävänä on jokin valtuutetun asuinalueen kannalta epämiellyttävä asia, esimerkiksi suurempi nykyisille asukkaille ongelmallinen rakennusurakka, ei valtuutetun tarvitsisi tällaista päätöstä ryhmän mukana siunata. Ilmeisesti tällä tavalla poliitikot sovittavat roolinsa alueensa puolestapuhujina ja ryhmänsä täysipainoisina edustajina vaikeissakin kysymyksissä. Sekä valtuutettujen lausuntojen rivienväleissä että akateemisessa tutkimuksessa todettu taipumus on, että kuntalainen ajattelee omaa asumisympäristöään, ei kaupungin etua¹⁹⁰; se on poliitikkojen tehtävä.

Puolueiden erot ovat painotuksia. Yksimielisyyteen pyritään ainakin keskustelulla, strategis-hierarkisella rationaliteetilla, ryhmän keskinäisillä sopimuksilla sekä ryhmäkeskeisyyden kautta. Mikään puolue ei edusta puhtaasti vain yhtä tapaa. Keskustelun kautta yksimielisyyteen pyrkivät eniten Vihreät. Vasemmistoliitossa myös puolueorganisaatiolla on roolinsa päätöksenteossa, jolloin valtuustoryhmä ei ole ainoa puolueen kunnallispolitiikkaan osallistuva yksikkö. Vasemmistoliitto yhdistää valtuutettujen mukaan keskustelevan ryhmän, puolueen edustajien roolin ja ryhmäkurittomuuden harvempaan kokoontumiseen. Useampi toi esille SKDL:n ajaltakin peräisin olevat jakolinjat puolueorganisaatiossa¹⁹¹. Vihreitä ja Vasemmistoliittoa erottaa kokoontumistiheys. Vihreiden ryhmä kokoontuu Vasemmistoliiton ryhmää useammin. Silloin ryhmän on aikaisemmassa vaiheessa, jo kaupunginhallituksen listoja käsitellessä, helpompi vaikuttaa asioihin niiden muodostuessa: Vihreillä on kokouksia melkein kolme kertaa enemmän. Yhteistä niille on keskustelun painottaminen itseisarvona. Sen tuomaa yksimielisyyttä arvostettiin. Mikäli keskustelun jälkeen oltiin edelleen eri mieltä, ei valtuutetulla ollut velvollisuutta taipua enemmistön kantaan. Kokoomuksen ryhmässä hierarkialla on ehkä enemmän vaikutusta:

” Valtuustoryhmän kokoontumista ennen on vielä tällainen työvaliokunta, johon minäkin kuulun. Jos nyt puhutaan nimenomaan siitä valtuustoryhmästä, joka on ennen kokousta, niin yleensä ryhmäpuheenjohtaja tuo sinne mitä on käyty muiden ryhmien kanssa neuvotteluja, ja sitten hän varmistaa ryhmältä, että ryhmä on mukana niissä linjauksissa, mitä hän on niin kuin ehtinyt sopia alustavasti muiden ryhmien kanssa. Ehkä se on enemmän tällainen tiedonvaihto- ja keskustelufoorumi kuitenkin.”¹⁹²

Kokoomuksen järjestelmässä valtuutetut korostivat enemmän johtajakeskeisyyttä sekä esimerkiksi ryhmänjohtajan ja ryhmän välistä luottamusta. Ryhmän kanta kantautuu

¹⁹⁰ Esimerkiksi Hurmeranta 2014.

¹⁹¹ Esimerkiksi haastattelut VAS PR ja RH.

¹⁹² Haastattelu KOK JT. Ajatuksen etupäässä positiivisessa mielessä Kokoomuksen ryhmän johtajavetoisuudesta toivat esille myös muut. Työvaliokunta puolestaan on siis pienempi aktiivisempien valtuutettujen valmisteluryhmä.

neuvotteluun niin, että ryhmä valitsee johtajaksi henkilön, joka edustaa tiettyä linjaa. Niin kauan kuin ryhmän enemmistö siunaa linjan, on tällä melko joustavasti mahdollisuuksia neuvotella muiden ryhmien kanssa. Mallia voisi useammankin puolueen tapauksessa luonnehtia jonkinlaiseksi ”edustukselliseksi edustukselliseksi demokratiaksi”. Totta kai Kokoomuksellakin on oma työvaliokuntansa, tukemassa ryhmänjohtajaa pienemmässä edustuksellisuuden piirissä. Kuntalaiset delegoivat valtaansa valtuutetuille, jotka delegoivat osan valtaansa ryhmänjohtajille ja kaupunginhallituksen jäsenille, riippuen neuvotteluista. Tällainen toimintatapa mahdollistaa pienemmällä ajankäytöllä ja yhteydenpidolla suuremman päätöksentekotehokkuuden neuvotteluissa. Se on joustava verrattuna valtuustoryhmän tahdonmuodostusta enemmän painottaviin valtuustoryhmiin. Kokoomuksen malli ei tarkoita, että aktivoituessaan jossakin asiassa valtuustoryhmän jäsen ei voisi vaikuttaa ryhmien neuvotteluihin, etenkin jos hänellä on henkilösuhteet ja poliittinen pelisilmä kunnossa. Keskustelempampi malli ei toisaalta myöskään poista ryhmäjohtajien tarvetta monimutkaisemmissa neuvottelutilanteissa ottaa omaa roolia.

4.3 Neuvottelujen foorumit – Vallan polttopiste liikkuu

Eri valtuutetut näkivät päätöksenteon avainpaikat eri tavoilla. Kuntalain mukaan valtuusto käyttää kunnassa ylintä päätösvaltaa¹⁹³. Mutta missä tätä valtaa käytetään? Turussa päätöksenteon keskuksot ovat muuttuneet tarkastelujaksolla. Jos tarkasteltaisiin pitempää jaksoa 1970-luvulta, olisi muutos vielä selvempi. Trendinä on lainsäädännössäkin valtuuston vallan delegoiminen muualle¹⁹⁴. Suurempien kaupunkien valtuustot muistuttavat sisäiseltä toiminnaltaan tässä eduskuntaa, joka on vuosikymmenien kuluessa siirtänyt asioita valtioneuvostolle, valtio-omisteisille yrityksille ja viranhaltijoille. Delegoiminen on kunnissa kerännyt kritiikkiä. Pekka Sauri kirjoittaa Suomen valtuustojen siirtyneen kohti kumileimasinta, ja hän puolustaa valtuustojen asemaa¹⁹⁵. Aimo Ryyänen näkee tähän syynä käytännössä strategia- tai tavoitejohtamisen epäonnistumisen: ”*Konkreettiset asiat on delegoitu, mutta sitovalla tavalla ohjaavia tavoitepäätöksiä ei ole kyetty tekemään. Seurauksena on ollut vallan siirtymä politiikalta hallinnolle, kansalaisia edustavalta edustustolta suorittavalle hallinnolle.*”¹⁹⁶ Tämän tutkimuksen havainnot ovat vallanpakenemisestä ja strategiatason ongelmista

¹⁹³ Kuntalaki 2015.

¹⁹⁴ HaVM 55/2014.

¹⁹⁵ Sauri 2003, 50–55.

¹⁹⁶ Ryyänen 2001, 67.

hyvin yhteneväisiä, mutta painottavat enemmän Turun nykytilanteen positiivisia puolia. Näistä puolista tuon alaluvuissa esille mm. luottamustoimien erottelun yksittäispäätöksistä (esimerkiksi rekrytoinneista), ajan- ja asiantuntemuksen paremman hyödyntämisen täysipäiväisen virkakoneiston ja osa-aikaisten luottamushenkilöiden välillä, sekä suuren kuvan korostumisen valtuustossa. On hyvin mahdollista, että Ryynäsen ja Saurin havainnot ovat pohjanneet omakohtaisiin kokemuksiin aikana, jolloin uuteen asian tilaan ei oltu vielä totuttu, eikä sen hyötyjä vielä saatu irti. Organisaatioiden kehittyminen uuteen tilanteeseen ja eroavat metodit selittävät eriävät havainnot.

Eniten valtuutetut näkivät valtaa delegoidun kaupunginhallitukselle ja viranhaltijoille¹⁹⁷. Asiasta puhutaan nyt enemmän mm. Vasemmistoliiton kritiikin takia, mutta asia ei ole uusi. Kaupunginhallitukset nykymuodossaan ovat jäljitettävissä vuonna 1927 annettuun lakiin¹⁹⁸. Turussa kaupunginhallituksen edeltäjä oli rahatoimikunta, ja kaupunginhallituksen asialista on kasvanut perustamisestaan alkaen¹⁹⁹. Osan mielestä jonkinlainen kriittinen piste ylitettiin noin viimeisten 25 vuoden aikana. Havainnot ovat yhteneviä tutkimustiedon kanssa²⁰⁰. Suuri osa piti kuitenkin nykymallia vikoineenkin parempana²⁰¹. Mahdollisuudet valvoa toimintaa ovat huonommat yksityistämisten siirtäessä asioita liikesalaisuuden piiriin²⁰². Valtuuston valta kanavoituukin vain valtuustoryhmien kautta näihin asioihin. Valtuustoryhmät neuvottelevat näiden yritysten paikkojen haltijat, ja periaatteessa kontrolli pohjaa siten valtuustoon ja hallitukseen. Niillä on valta päättää, kuka milloinkin päättää. Turussa on siirretty toimialojen erityispäätöksiä pois luottamushenkilöiltä virkapäätöksillä tehtäviksi. Muutokset on tehty hallintosäännön kautta ja ne ovat näkyviä. Jos taas työjärjestyksen tulkinta muuttuu niin, että valtuustoon tuodaan vähemmän asioita rajatapauksista hallituksen pöydästä, jää asia helpommin piiloon. Valtaa on siirretty. Kuitenkin koko 2000-luvun ajan ollaan Turussa oltu tilanteessa, jossa valtuusto päättää merkittävimmistä asioista, mutta ei voi käytännössä hallita niitä: eri delegaattien on neuvoteltava valtuuston osien puolesta. Päätösten siirtyminen pois valtuustosta näytti eri valtuutetuille erilaiselta sen mukaan,

¹⁹⁷ Haastattelumateriaalin kokonaisuus.

¹⁹⁸ Laki kaupunkien hallinto-organisaatiosta 1927.

¹⁹⁹ Uusitalo 1981, 65, 66.

²⁰⁰ Leväsvirta 2000.

²⁰¹ Haastattelumateriaalin kokonaisuus.

²⁰² Kuntaliitto 2020, Luottamusmiehen tiedonsaantioikeus, ohje.

miten tehokkaasti asioista on onnistuttu neuvottelemaan valtuustossa asiakohdaisen sopimisen, Turku-sopimuksen, kasvusopimuksen ja tulevan pormestarisopimuksen kausina sekä etenkin sen perusteella, miten haastateltu itse oli päässyt osallistumaan.

Neuvottelija ja päättäjä

Valtuutetut näkivät neuvottelijan roolin kuuluvan joko ryhmänjohtajalle, kaupunginhallituksen jäsenille – erityisesti hallituksen puheenjohtajistolle – tai lautakuntien jäsenille ja johdolle. Ylintä virkajohtoa tai kokeneempia veteraanipoliitikkoja ei voi tietystikään ylenkatsoa. Neuvottelujen paikka on riippuvainen paitsi toimintatavoista ja säännöistä, myös henkilöistä. Sääntöjen, käytäntöjen ja vaalikausien mukaisesti vaihtuvat toimintatavat ovat joustavuudessaan hyvä asia. Vaihtuvissa toimintatavoissa on tilaa myös kulisseyksissä tapahtuville kiistoille toimivallasta. Näitä Turussa nähtiin eritoten 2000-luvun ensimmäisen kymmenyksen lopulla ja taitteessa. Kunhan toimijoiden suhteet pysyvät hyvinä, vallan keskipiste vaihtelee niin vaalituloksen kuin olennaisilla paikoilla olevien ihmisten persoonallisuuksien, kokemuksen ja preferenssien suhteen.

”Siinä ryhmäpuheenjohtajuudessa on enemmän kaikkea viestintää ja puolueen kantojen valmistelua. Se kaupunginhallitus on enemmän sellaista suoraa päätöksentekoa. Ne ovat eri tavalla tärkeitä. Ehkä niiden päätösten syntymisessä kaupunginhallituksella on vähän suurempi rooli. Jos ei esimerkiksi ryhmäpuheenjohtajien välillä käydä neuvottelua jostakin asiasta, ne käydään sitten kaupunginhallituksessa. Meillä kun on itsellä se kulttuuri, että ryhmäpuheenjohtaja ei ole kaupunginhallituksessa, niin minä olen jakanut sitä vastuuta myös kaupunginhallituksen varapuheenjohtajalle. Hän hoitaa niitä asioita siellä. Neuvottelee kaupunginhallituksessa. Me ollaan pidetty siitä kiinni, että niitä tehtäviä oikeasti jaetaan... Tällä kaudella suurimmista puolueista kenenkään ryhmäpuheenjohtaja ei ole kaupunginhallituksessa, mutta viime kaudella oli toisin Demareilla ja Kokoomuksella ja silloin se toiminta oli vähän erilaista, koska silloin niitä neuvotteluita tapahtui kaupunginhallituksessa aika paljon.”²⁰³

Tästä vastauksesta selviää hyvin vallan muuttuva jakautuminen, joka perustuu päätöksiä tekevien puolueiden käytäntöihin, ei kuntalakiin tai työjärjestykseen. Kaupunginhallituksen edustajat pystyvät ottamaan vastuun neuvotteluissa, jos asioissa ei käydä ryhmänjohtajien välisiä neuvotteluita. Ryhmän kannan edistäminen on silloin heidän vastuullaan. Valtuutettujen välillä on eroa, näkevätkö he isomman valtakeskittymän olevan ryhmänjohtajien vai kaupunginhallituksen pöydän ääressä. Kaupunginhallituksessakin jäsenet toimivat ryhmän mandaatilla, eikä neuvottelujen jalkautuminen heille tarkoita sitä, että ryhmän ääni hukkuisi. Kaupunginhallituksen jäsenet katsoivat nimenomaan edistävänsä ryhmän kantaa, vaikka siinä, miten valtuutetut mielsivät mandaattinsa, oli eroja²⁰⁴. Ryhmissä, joiden kokoontumistiheys on harvempi kuin kaupunginhallituksen, täytyy hallituksen jäsenien olla itsenäisempiä

²⁰³ Haastattelu VIHR NR.

²⁰⁴ Esimerkiksi Haastattelu VIHR KW.

päättäjiä tai ottaa ohjeita muuta kautta. Ryhmien aktiivisuuden ja kokoontumistiheyden erotessa, voi kannan joutua muodostamaan itsenäisesti.

TAULUKKO 6: VAIKUTTAJAVERTAILU

Valtuustoryhmän puheenjohtaja	Kaupunginhallituksen jäsen	Lautakuntien jäsen
Luottamuspaikkojen ja poliittisten nimitysten neuvottelu	Suoraan kaupunginhallituksen asialistalla olevat asiat	Asiat, jotka eivät tule valtuuston tai kaupunginhallituksen listalle.
Kaupunginhallituksen läpi tulevat suuret asiat	Konsernihallinnon kysymykset kaupunkiomisteisten toimijoiden ohjaukseen liittyen	Lautakunnan substanssiin kuuluvat asiat, jotka eivät herätä poliittisia intohimoja
Budjettineuvottelut	Virkakoneiston ohjauksen kysymykset	Kaupunkiympäristötoimialalla korostunut asema, sillä kaavoissa neuvotteluja käydään tällä tasolla
Kaupunkistrategia	Kaupunkistrategian tulkinta	Pienempi muodollinen asema, mutta hyvät mahdollisuudet vaikuttaa ryhmän kantaan.
Valtuuston kokoontumistoiminta	Osa tulevan toiminnan suunnittelusta	Toimialan suunnitteluasiat
Ryhmän tahdonmuodostuksen koordinointi ja sovittelu	Hallituksen ryhmän tahdonmuodostus ja sovittelu	Lautakunnan ryhmien tahdonmuodostus ja sovittelu
Ryhmän kurinpito ja osallistumiskoordinointi	Tiedonvälitys käsiteltävistä asioista	Tiedonvälitys käsiteltävistä asioista

Puolueen asema vaikuttaa sen valtokeskittymiin. Kokoomuksella on suurimpana puolueena ollut hallussaan kaupunginjohtajan ja kaupunginhallituksen puheenjohtajan paikat vuodesta 2005 alkaen. Puolueen valtarakenne on siis moninapaisempi kuin muilla puolueilla. Esimerkiksi Vihreillä merkittävimmät paikat ovat ryhmänjohtaja, kaupunginhallituksen jäsen, kaupunkiympäristölautakunnan puheenjohtaja ja kaupunginvaltuuston puheenjohtaja. Kokoomuksella taas on enemmän kaupunginhallituksen paikkoja, ja ryhmänjohtajuuden lisäksi kaupunginhallituksen puheenjohtajuus, kaupunginjohtajuus ja useampi lautakuntapuheenjohtajuus. Painoarvoa vaikuttaa olevan paikalla ja sen täyttäjällä.

Etenkin isommissa asioissa, kuten budjetissa, vastuu on kaupunginhallituksen sijasta ryhmänjohtajilla. Neuvotteluja koordinoivan kaupunginhallituksen puheenjohtajan rooli on merkittävä kaikissa suurissa ja poliittisesti jakavammassa asioissa. Valtuutetut olivat huolissaan haastattelujen hetkellä siitä, että kaupunginhallituksen puheenjohtajan tehtävää ei olla hoidettu riittävän tehokkaasti²⁰⁵. Kaupunginhallituksen puheenjohtajilla oli kahden suuren kaudella siinä määrin helpompi tehtävä, että mikäli oman ja toisen suuren puolueen ryhmänjohtajat olivat sopineet asian, jäi kaupunginhallituksen puheenjohtajalle melko vähän toimenkuvan mukaista tehtävää. Nykyään tehtävä on paljon haasteellisempi, kun neuvotteluja pitää organisoida usealla

²⁰⁵ Useat haastatellut.

tasolla, useiden tahojen kanssa ja useista asioista. Kokoomuksen edustus joutuu kantamaan sekä yleistä vastuuta neuvotteluista että ajamaan oman puolueensa agenda. Työnjaon kannalta ei ole ilmeistä, voiko ryhmänjohtaja eristää itsensä kokonaisuudesta tai kaupunginhallituksen puheenjohtaja puolueen tavoitteista. Täydellisesti tämä tuskin on tarkoituskaan, vaikka poliittisissa neuvotteluissa neuvotteludynamiikan joskus ajatellaankin hyödyttävän puolueettomammasta prosessin vetäjästä²⁰⁶. Turussa edustajien käymät neuvottelut vaikuttavat kuitenkin sen verran vaihtelevilta ja monimutkaisilta tutkimusjaksolla, että ulkopuolisten neuvottelumallien soveltaminen niihin ei tunnu tutkimuksellisesti kovin hedelmälliseltä. Aineiston rajat ylittävänä teemana on kuitenkin asioiden henkilöriippuvaisuus. Kokoomuksen sisäinen työnjako vaikuttaa toimivan melko hyvin. Sen jälkeen, kun ristiriidat nousivat isosti pintaan Pukkisen kaudella, toimivaltakiistoilta on ainakin julkisuudessa vältytty, eivätkä valtuutetutkaan näitä juuri esille nostaneet. Järjestelmä vaikuttaa joustavan, mutta kunnallispoliittinen valtarakenne on ehkä vaikeampi hahmotettava suhteessa valtakunnanpolitiikkaan. Pääministerin voi nykyään yleensä olettaa sekä johtavan puoluettaan, hallitusyhteistyötä, että hallituksen toimeenpanovaltaa, vaikka muitakin merkittäviä vaikuttajia aina on.

Turussa kaupunginhallituksen puheenjohtajisto valmistelee hallituksen kokoukset. Puheenjohtajiston kokouksissa ovat edustettuna Kokoomus, Vihreät ja SDP. Vasemmistoliiton edustajan näkökulmasta poliittisten asioiden hoitaminen puheenjohtajiston kokouksessa on valinta, jonka tarkoituskin on sulkea heidät ulos, ja siksi sinne on viime aikoina myös keskitetty neuvottelufunktiota. Näkemys sai hajanaista vastakaikua myös muista puolueista. Ilmeisesti asioiden valmistelu on helpompi toteuttaa näin. Pienempien luottamuselinten, esimerkiksi kaupunginhallituksen, jäsenistö muodostaa ryhmiä, jotka käyvät listat läpi ennen tulevia kokouksia. Puolueet eivät useinkaan kokousta yksin, vaan ryhmät muodostetaan useiden puolueiden kesken. Esimerkiksi Kokoomuksen edustajat kasvatus- ja opetuslautakunnassa saattavat muodostaa ryhmän RKP:n ja Kristillisdemokraattien kanssa mutta sosiaali- ja terveyslautakunnassa Vihreiden kanssa. Puolueiden ryhmäytyminen ja jako perustuu valtuutettujen mukaan

²⁰⁶ Tallberg 2006, 170.

näkemyksiin, henkilösuhteisiin ja myös tiedonjakamiseen²⁰⁷. On käytännöllistä, jos lautakunnan puheenjohtajistosta on edustus kunkin ryhmän kokouksissa, vaikka aina näin ei ole. Näin ollen lautakuntien ja kaupunginhallituksen sekä muiden luottamustehtävien ryhmäjaot muodostavat erilaisen, ja omalla tavallaan ryhmäytyneen, tiedonvaihto- ja neuvotteluverkon muiden vaikutuskanavien rinnalle. Budjetista ei esimerkiksi rakennus- ja lupalautakunnan lautakuntaryhmien kokouksissa päätetä, vaan siellä haetaan ratkaisuja pienempiin asioihin. Siellä luottamushenkilöt myös muodostavat isoissa valinnoissa tärkeitä henkilösuhteita.

Politiikassa kokemus, kontaktit nimi näyttävät antavan valtaa. Valtuustossa veteraanit pystyvät materiaalin mukaan edistämään omia tarkoitusperiään poliittisella kokemuksella, poliittisilla suhteilla, osaamisella ja virkamieskontakteilla. Esimerkiksi valtakunnanpolitiikan puolelta tutut valtuutetut näyttäisivät tavallaan muodostavan jonkinlaisen neuvottelujen takakanavan, mutta myös hoitavan pienempiä asioita, joiden katsovat vaativan omaa panostaan. Pienempien asioiden hoito kuntalaisille muistuttaa tunnettua kansanedustajien tapaa ajaa yksittäisiä asioita kuntalaisten puolesta viranhaltijoille²⁰⁸. Vaikka valtuutettujen mielestä poliittisen kiinnekohdan neuvotteluja hoitavat suurimmaksi osaksi relevanttien toimielinten jäsenet, on valtuustoryhmien neuvottelukulttuurissa Turussa joustavuutta. Ryhmien neuvotteluissa hyödynnetään usein syntyneitä henkilösuhteita²⁰⁹. Siltä osin kuin vaikuttamistyö perustuu epämuodolliseen neuvotteluun, se on osin sekä pöytäkirjojen, että kokouspalkkioiden ulkopuolella. Haastattelumateriaalissa korostuikin valtuutettujen joukossa väsymys ja jopa huvittuneisuus omaan tilanteeseen. Valtuutetulta kieltämättä odotetaan paljon. Todella vaikuttaakseen on tehtävä paljon töitä, jättämättä jälkeä muualle kuin omaan muistiin. Samalla tätä toimintaa on myös vaikea valvoa tai tutkia.

Siltoja rakennetaan, etenkin tärkeissä neuvotteluissa, usealla tasolla samaan aikaan. Puolueet eivät ole aina yhtenäisiä toimijoita. Valtuutettujen esille tuoma voimasuhteiden muutos kaupungin toimielimissä saattaa olla vaikuttamassa myös vallanjakoon valtuustossa. Esimerkiksi ryhmäpuheenjohtajien neuvottelut saattoivat poliittisen sopimisen kaudella olla merkitseviä, kun taas nykyään

²⁰⁷ Esimerkiksi Haastattelu VIHR SI.

²⁰⁸ Kansanedustajien tavoista: Ollila & Paloheimo 2007.

²⁰⁹ Esimerkiksi Haastattelu VIHR ML.

kaupunginhallituksen virkamiesmäisempi päätöksenteko on etusijalla. Asiaan vaikuttavat henkilöiden tyyli. Rosenlöf, SDP:n ryhmän pitkäaikainen puheenjohtaja (vuoteen 2015), ei koko kautenaan lähtenyt kaupunginhallitukseen. Nykyinen ryhmänjohtaja Elo istuu tutkimuksen hetkellä 2019 ja 2020 myös kaupunginhallituksessa. Vihreät taas välttää näiden asemien kasaantumista. Kokoomuksessa käytäntö on vaihdellut. Kuten aikaisemmassa pääluvussa todettiin, Vasemmistoliitossa ryhmänjohtajan rooli oli pienempi ja kaupunginhallituksen jäsenten suurempi. Sisäinen kilpailu paikoista nähtiin kovana ja niitä siis arvostettiin niin vuosikymmenen alussa, kuin nykyäänkin. Yllättävänä havaintona oli nimenomaan se, että valtuutetut paikansivat vallan eri paikkoihin ja usein myös näkivät ajassa tapahtuneen muutosta sekä vaalituloksen, että henkilövaihdosten mukaan. Valtuutetut vaikuttavatkin näkemyksissään moninaisemmilta, kuin mitä Leväsvirran tutkimuksessa²¹⁰. Turku voi olla poikkeuksellisen monimutkainen, tai ero voi olla selitettävissä eroavalla tarkastelujaksolla, haastattelumetodin käytöllä postikyselyn sijasta ja/tai suuremmalla osallistujajoukolla tässä tutkimuksessa.

Henkilösuhteet neuvotteluissa – Verojen tuhlausta vai koneen öljyämistä?

”Olisi tärkeää tulla tutuksi muiden puolueiden uusien ihmisten kanssa, ja tuntee niiden tavoitteet ja intressit. Se helpottaisi asioiden hoitamista. Tässä ei olla menossa parempaan suuntaan.”²¹¹

Turussa, kuten monilla muillakin paikkakunnilla ja myös valtakunnan politiikassa, syntyy säännöllisesti keskustelua luottamushenkilöiden matkustelusta ja kokoustamisesta²¹². Narratiivina on usein ahneiden poliitikkojen reissaus ja kestitys veronmaksajien kustannuksella. Ehkä se onkin osa toiminnan luonnetta, erityisesti kauemmaksi 2000-luvulta mentäessä. Tilanteen voi pukea niin, että erityisesti silloin, kun matkustaminen oli kalliimpaa, tarjosivat esimerkiksi lautakunnan ekskursion myös virkistytymismahdollisuuksia. Matkustamista on vähennetty. Tämä voi johtua julkisen talouden säästöpainesta tai asiaan kohdistuneesta huomiostakin. Haastatteluissa aihetta lähestyttiin myös aivan toisesta näkökulmasta:

”Siellä kovalla sektorilla ainakin vielä silloin kuin minä olin, siellä käytiin todella usein joillain reissuilla. Oli ne asuntomessumatkoja, käytiin kaavoitukseen tai rakentamiseen tutustumassa tai kaupunkikehitykseen. Se on tavallaan luontevaa, että se on lautakunta, joka tätä kaupunkia fyysisesti kehittää ja se on luontevaa, että haetaan kotimaasta ja ulkomailta oppeja siihen. Ne reissut eivät usein ole kovin kuivia ja sitten kun ihmiset humaltuvat ja avautuvat ja irtautuvat siitä virallisesta roolistaan, niin ehkä se kuuluu suomalaiseen kulttuuriin, mutta ne tulevat jotenkin läheisemmäksi. Siinä on sellainen jokin jaettu todellisuus tai kokemus... Ei siinä ole kyse räjästämisestä vaan siitä, että ollaan vähän vapaammin viettämässä enemmän yhdessä aikaa.”

²¹⁰ Leväsvirta 2000.

²¹¹ Haastattelu KOK OM.

²¹² Esimerkiksi TS, ”Turun luottamushenkilöt yli 30 000 opintomatalle” 22.1.2020.

Kulttuurilautakunnassa ei tehty sitä. Siellä ei ollut sellaista kulttuuria... Saman olen myös opetussektorilta kuullut. Ne ovat tottuneet siihen, että niillä ei ole yhtään rahaa. Ja he eivät voi käyttää sitä mihinkään virkistämiseen, luottamus- ja viranhaltijahenkilöiden yhteiseen. Sitten kovalla puolella tuotetaan rahaa kaupunkiin, kun kaavoitetaan ja rakennetaan. Ehkä se ero tulee siitä. Siellä otetaan luovemmin ja rennommin. Se on sekä huono puoli että hyvä puoli, sillä vaikka käytetään rahaa, niin kun ihmiset tutustuu ja tykkää olla yhdessä, niin ne saavat myös päätökset aikaan helpommin.”²¹³

Etujen haalimisen väheneminen nähdään vastuullisena ja hyvänä suuntauksena. Silti useampi haastateltu kantoi huolta ”öljyn” loppumisesta päätöksentekokoneistosta. Poliitikassa on kyse henkilösuhteista, ja matkat ja illanvietot kasvattivat myös kompromissikykyä. Kunnallispolitiikka on suurimmalle osalle sivutoimista, joten mahdollisuudet suhteiden luomiselle ovat pienemmät verrattuna työelämään tai valtakunnanpolitiikkaan. Tämä tarkoittaa, että myöskään suhteet muiden puolueiden päättäjiin eivät kehity itsestään. Matkustaminen saattaisi tehdä päätöksenteosta sujuvampaa. Osa-aikaisen päätöksenteon kehittäminen toimii paremmin, jos päättäjille annetaan enemmän mahdollisuuksia luoda suhteita. Toisaalta edustuksellinen demokratia nojaa myös näiden toimijoiden kilpailuun. Onkin tärkeää, ettei suhteiden muodostuminen vaaranna puolueiden kykyä valvoa toisiaan. Turun historiaan liittyy myös muutama turhan sydämellinen yhteisymmärrys.

Tasapaino, joka tulisi hakea säästämisen ja päätöksentekoon investoinnin välillä, saattaa olla kääntymässä liiaksikin säästämiseen. Valtuutetuille jää yhä vähemmän aikaa keskustella suurista linjoista ja vaihtaa näkemyksiä. Tämä oli usean valtuutetun näkemys. Erityisesti vastakkaisen näkemyksen ymmärrys ja sieto epäilemättä kasvaisivat joissain tapauksissa, jos niiden lausujat voisivat keskustella yleisemmällä tasolla, mutta hyödyt tällaisesta toiminnasta tulevat viiveellä, eivätkä ole mitattavissa. Ajanpuute ja kiire päätöksenteossa ovat haastatteluissa nähtävissä monessa asiassa, eikä hyvä päätöksenteko aina ole synonyymi nopean päätöksenteon kanssa. Useampi valtuutettu otti esille tämän tulenaran aiheen, mikä kertoo huolen olevan todellinen, vaikka asiaan kohdistuvaa huomiota pelätään. Kukapa haluaisi näyttäytyä tutkimuksessa kokouskaljojen perään haikailijana? Vastapainona monet ilmoittivat myös olevansa kyllästyneitä virallisten kokousten ulkopuolisiin menoihin ja viettävänsä aikaa jo nytkin liikaa kaupungin asioiden parissa. Molempien näkemysten kannattajia siis löytyy.

²¹³ Haastattelu Nimetön.

Turun ryhmien eroja ja työskentelyn piirteitä

Oli kyse sitten valtuustoryhmästä tai, kuten yllä, lautakunnasta, ryhmien toiminnalla on suuri merkitys. Miten ryhmäkeskeinen päätöksenteko Turussa vaikuttaa politiikkaan? Valtuustoryhmät eivät ole keskenään samanlaisia. Ilmeisten näkemyksellisten erojen, valtuustoryhmän koon ja valtuustoryhmien keskinäisten suhteiden lisäksi erilaiset toimintatavat tekevät niiden osallistumisesta päätöksentekoprosessiin erilaista. Valtuutettujen näkökulmia tulkiten ja yhdistellen kolme merkittävintä valtuustoryhmien toiminnallista eroa ovat kokoontumistiheys, valmisteleva toimikunta ja mahdollinen linkki piirijärjestykseen²¹⁴. Toimintakulttuurin näkökulmasta niiden rinnalle tulisi merkittävydessä nostaa myös johdon toimintavapaus ja keskittyminen. Asioilla on paljon myös ristikkäisvaikutuksia. Kokoomuksen, Sosiaalidemokraattien ja Vasemmistoliiton valtuustoryhmät kokoontuvat useimmiten kerran kuukaudessa ennen valtuuston kokouksia. Lisäksi järjestetään joitakin ylimääräisiä kokouksia. Samalla tavalla toimivat pääsääntöisesti myös pienemmät ryhmät. Vihreät kokoontuvat ennen kaupunginhallituksen ja valtuuston kokousta eli ryhmän kokoontumisfrekvenssi on melkein kolminkertainen. Tämä tarkoittaa, että valtuustoryhmä käsittelee enemmän asioita ja aikaa on hieman enemmän myös kannanmuodostukseen. Vihreiden valtuustoryhmän kokoontumismallia pidetään ryhmässä itsessäänkin raskaana, mutta hyödyllisenä²¹⁵.

Valtuustoryhmät ovat siis järjestäneet valmistelevan toimintansa eri tavoilla. Esimerkiksi SDP:n valtuustoryhmällä on pienempi valmisteleva ryhmä Valuva, jossa käsitellään asioita useammin ja tuodaan ryhmän näkemystä valmistelevaan prosessiin. Myös Kokoomuksella on oma valmisteluryhmänsä, työvaliokunta, joka käsittelee asioita tiuhempaan. Käytännössä tämä on mahdollistanut ryhmässä keskimäärin pienemmän ajankäytön ja johdolle tavan käsitellä päivittäisiä asioita ilman, että valtuustoryhmää tulisi saada koolle.

Vasemmistoliitossa kokoonnutaan myös pääasiallisesti ennen kaupunginvaltuuston kokouksia. Puolueella kunnallisjärjestö tuo toimintaan laajemman ihmisjoukon, päättää laajemmin luottamuspaikkojen jaosta ja on jäseniltään yhdistynyt kaupunginhallitukseen²¹⁶. Kunnallisjärjestön rooli mahdollistaa puolueelle ja sen jäsenistölle laajemman pääsyn vaikuttamaan kunnallispolitiikkaan. Järjestely laajentaa

²¹⁴ Tulkinta haastattelumateriaalin kokonaisuuden perusteella.

²¹⁵ Haastattelu VIHRE ER.

²¹⁶ Haastattelu VAS RH.

päätöksenteossa mukana olevien ihmisten määrää ja on siltä osin demokraattisempi. Esimerkiksi Vihreiden ryhmässä tätä funktiota ajaa epämuodollisemmin valtuustoryhmä, sillä sen kokoukset ovat avoimia myös puolueen jäsenille. Tällöin päätöksentekotoiminta on keskitetty valtuustoryhmän pöydän ääreen. Sosiaalidemokraateilla puolueorganisaation vaikutus on ajoittain suurikin. Esimerkiksi Turkuhallin ollessa hanketasolla sen puoltajille koitui päänvaivaa siitä, että Sosiaalidemokraattien edustajisto otti asian omaan käsittelyynsä. Kunnallispoliitikkojen keskinäinen sopimus ei riittänyt päätöksen hyväksyntään²¹⁷. Vaikuttaisi siltä, että SDP:llä kunnallisjärjestön linkki on Vasemmistoliittoa merkittävämpi johtuen muun muassa ryhmäkurista. Vasemmistoliitolla ei ole virallista ryhmäkuria, SDP:llä on. Periaatteessa silti jokainen valtuutettu voi toimia miten haluaa, jos hyväksyy seuraukset. Vasemmistoliitto käsittelee kunnallistoimikunnassa kyllä valtuustoryhmän toimintaa ja paikallispolitiikkaa. Sillä on mahdollisuus tehdä kannanottoja²¹⁸, mutta niiden vaikutukset eivät tutkimusmateriaalista selvinneet.

Vihreillä ja Kokoomuksella ei ole käytäntönä hajauttaa vaaleilla valitun valtuustoryhmän toimivaltaa järjestötasolle. Periaatteessa näiden puolueiden linkejä kunnallisjärjestöjen ja valtuustoryhmien välillä on vaikeampi hahmotella. Ne saattavat perustua enemmänkin tilannekohtaiseen arvovaltaan, ja vaikka luottamuspaikkoja jaettaisiinkin puolueen kannan mukaisesti käyttäytyneille edustajille enemmän, on kannanottojen, äänestämisen ja luottamuspaikkojen välistä yhteyttä vaikea todeta. Valtuutetut vaikuttivat kuitenkin laajasti uskovon asiaan, ja pelkkä asiaan uskominen tässä yhteydessä riittää toimintaan. Kokoomuksessakin puolueorganisaatiolla on sananvaltaa, mutta muodolliset yhteydet ovat hieman etäisemmät. Esimerkiksi Kokoomuksessa ei pidetty ehdolle asettumista kunnallisvaaleissa sopivana, kun sama henkilö toimi puolueen alueellisessa toimessa²¹⁹. Tässä Kokoomus puolueena vaikuttaa muuttuneen kahdessa vuosikymmenessä. Vuonna 2020 Sini Ruohonen on sekä Turun Kokoomuksen hallituksenpuheenjohtaja, kaupunginvaltuutettu että Turun kaupunginhallituksen puheenjohtaja. Aikaisemmin Kokoomus kadeeripuolueen tavoin korosti erillisempää valittujen edustajien mandaattia suhteessa puolueeseen²²⁰. Toisaalta valtuutettujen näkemyksissä Kokoomuksen käytännöt syrjiä

²¹⁷ Ruola 2011, 316.

²¹⁸ Turun Vasemmistoliitto ry. Säännöt, kevät- ja syyskokoukset §9.

²¹⁹ Haastattelu KOK Nimetön.

²²⁰ Esimerkiksi Paloheimo & Wiberg 2008.

paikkavalinnoissa omavaltaisia valtuutettuja olivat yhtä vahvat kuin muidenkin. Kokoomus vaikuttaa haastatteluja arvioitaessa pohjaavan toimintaansa muita suuria puolueita enemmän aktiivisten ja johtavien valtuutettujen varaan. Valtuutettujen oli kyllä mahdollista vaikuttaa ryhmän johtoon ja valtuustoryhmäänsä. Kuitenkin valtaosan ajasta valtaosa ryhmästä luottaa johtoon, jonka odotetaan käyttävän enemmän aikaa neuvotteluihin ja kannanmuodostukseen.

Yleisesti ottaen voisi luonnehtia niin, että Vihreillä valtuustoryhmä on työskentelyn keskittymä. Kokoomuksella kunnallispolitiikka on johtajakeskeisempää kuin Vihreillä, mutta sääntöjen tasolla erillisempää kunnallisjärjestöstä kuin SDP:llä ja Vasemmistoliitolla. SDP on valtuustoryhmän toiminnassa Valmistelevala valiokunnan kautta lähempänä Kokoomusta. Kunnallisjärjestön roolissa se on lähempänä Vasemmistoliittoa kuin Kokoomusta. Vasemmistoliiton valtuustoryhmä on lähempänä Vihreitä, mutta ryhmä kokoontuu harvemmin. Tätä roolia paikkaa yksittäisten valtuutettujen toimivalta ja kunnallisjärjestö.

Valtuuston puolueista riippumattomat jakolinjat ovat paikoin hyvinkin merkittäviä. Jotkut haastatellut kertoivat löytäneensä toisensa esimerkiksi asiantuntemuksen tahi luonteen mukaisesti poliittisten jakolinjojen eri puolilta. Eniten huomiota kuitenkin keräsi valtuutettujen jakautuminen ”ikäryhmäpuolueisiin”.

”Samat systeemit on myös vähän nuoremmilla puolueista riippumatta.”²²¹

”Jonkinnäköinen jännite Turkuunkin on vahvemmin syntymässä, jonka näen itekin laajemmin yhteiskunnallisena kysymyksenä, tällainen nuorempien sukupolvien ja iäkkäämpien välinen jännite.”²²²

Tämän näkemyksen voi kuulla useilta puolueilta ja kaiken ikäisiltä. Nuorempien valtuutettujen näkökulmana oli usein, ettei vanhempi ikäpolvi välttämättä ole ajan hermolla käsillä olevien vetovoima-, kulttuuri-, sosiaali- ja ympäristöongelmien suhteen. Vanhemmat ikäluokat taas näkivät nuoret fiskaalisesti liian löysinä ja tilannekuvat erosivat jonkin verran. Valtuuston keski-ikä on viimeisimmissä vaaleissa laskenut melkoisesti²²³. Siksi uransa ennen vuotta 2012 päättäneet haastatellut eivät asiaa huomioineet. Kyseessä vaikuttaisi olevan monimutkaisempi eroavaisuus kuin vain taloudelliset vs. muut ongelmat. Nuorempi koulukunta haluaisi panostaa tulevaisuuteen ja ennaltaehkäistä. Vanhempi koulukunta taas keskittyisi perusasioihin,

²²¹ Nuorten poliitikkojen jakamasta talouslinjasta: Haastattelu SDP JR.

²²² Haastattelu KOK MA.

²²³ Turun valtuuston keski-ikä haastattelujaksolla on noin 45. Valtakunnallisesti vertaillen alhainen. Tilastokeskus 2019.

jotta resursseista saataisiin irti paras mahdollinen, ja palvelisi tulevaisuutta tasapainoisemmilla budjeteilla. Lisäksi vanhemmat valtuutetut kritisoivat haastatteluissa nuorempia siitä, kuinka nopeasti he halusivat edetä johtaville paikoille.

4.4 Poliittinen valmistelu, virkavalmistelu ja virkojen valmistelu

Turkua määritteli aikaisemmin kahden suuren puolueen dominanssi. Nyt sitä määrittelee useamman puolueen neuvottelu ja ratkaisujen hakeminen. Poliittisessa valmistelussa etsitään päätökselle enemmistö ja muokataan päätös sellaiseksi, että se on 34 valtuutetun hyväksyttävissä:

”Tämä on sellaista 34:än laskemista, koska se on enemmistö. Sillä rakennetaan todellisuutta.”²²⁴

Kyseessä on kaksisuuntainen katu ja myöhemmin havainnollistetaan sitä, miten enemmistöjä voidaan tehdä. Harva päätös menee aivan täpärästi läpi. Ennenkuulumatonta se ei Turussa ole. Viranhaltijat eivät syötä poliittiseen prosessiin aloitteita tarkastellen, mitkä niistä menevät valtuustoryhmien poliittisesta paperisilppurista ehjinä läpi.

”Se harha on juuri se, että ne päätökset tulevat valtuustoon niin, että niistä ei ole keskusteltu ja niissä ei ole ollut poliittista ohjausta. Se ei pidä paikkansa. Ne menevät valtuustosta läpi sen tiedetyn tavan ja ennustettavuuden perusteella. Ja ne menevät sinne juuri sen vuoksi, että viitattu poliittinen valmistelu on mukana täällä hyvin varhaisessa vaiheessa.”²²⁵

Tämän näkemyksen vahvistaa myös osuus, millä esitykset menevät valtuustossa läpi. Poliittinen valmistelu on kytkeytynyt virkavalmisteluun.

”Minun 15 vuoden esittelijäurani aikana, yksi päätös kaupunginvaltuustossa on tehty niin, että en tiennyt lopputulosta ennen kuin päätös meni saliin.”²²⁶

On eri asia, onko suurin osa asioista selviä tullessaan valtuustoon, vai käytännöllisesti katsoen kaikki. Sopimisen astetta voidaan pitää hyvin erilaisena kuin ulospäin näyttää, kun kuntalaiset tai kunnallislehdistö spekuloiivat tulevia päätöksiä. Asioita joudutaan neuvottelemaan uudestaan, jos ryhmien sisäinen tilanne muuttuu tai neuvotteluissa epäonnistutaan, mutta tämä on harvinaista²²⁷. Näin suuri läpi menneiden esitysten osuus nostaa kaksi huolta: Paloheimo ja Wiberg pitävät yhtenä demokraattisten instituutioiden kohtaamista ongelmista sitä, että parlamentaarinen instituutio painuu enemmistöhallituksen vallan alle²²⁸ (1). Kaupunginvaltuustojen tapauksessa

²²⁴ Valtuustokokousten roolista KH puheenjohtajan näkökulmasta. Haastattelu KOK LK.

²²⁵ Haastattelu VH/SDP JV.

²²⁶ Haastattelu VH/SDP JV.

²²⁷ 2/2020 valtuustokokouksessa asiaan viitattiin laajasti.

²²⁸ 2008.

kaupunginhallituksen esityksellä on sellainen valmistelupanos ja paine tulla hyväksytyksi, että konkreettista äänestämistä ei tapahdu. Hallitus-parlamentti-asia voi kuvata joitakin tilanteen piirteitä myös Turussa. Virkakoneiston itsenäinen toimivalta ja kyky muokata synnyttämiään aloitteita, voi myös aiheuttaa tällaisessa tilanteessa ongelmia demokratialle (2). Ulkoapäin virkavalmistelua on vaikea arvioida sen toimivuuden tai demokratia-aspektien näkökulmasta. Byrokratiaa on hyvää ja huonoa. Professori Heuru painottaa toimivan byrokratian mahdollisuuksia kunnissa: ”... varmuuteen kuuluu taata päätöksenteossa tarvittavan tiedon saatavuus, päätöksenteon oikeudellinen varmuus, hallinnon kontrolloitavuus, hallinnon jonkinasteinen ennustettavuus sekä kansalaisten oikeussuoja. Se on paras laatujärjestelmä, mitä hallinnon alalla ylipäätään voi olla olemassa – jos se nimittäin on tervettä²²⁹.” Virkakoneiston positiivisia puolia tuotiin esille myös haastatteluissa, mutta etenkin Vasemmistoliiton ja Perussuomalaisten haastatellut suhtautuivat siihen negatiivisemmin. Turussa tähänkin on perusteita. Heurun mukaan byrokratian ei tulisi itsenäisesti haluta, tai tehdä mitään. Tämän ei voi nähdä toteutuvan haastateltujen mielestä Turussa eikä välttämättä muuallakaan. Virkakoneistossa on omaa valtaansa, ja se ei ole täysin alisteinen demokratialle. Osa kuitenkin näki virkavalmistelun ja politiikan rajan selkeänä, ja olemassa olevan jännitteen ikään kuin sisäänrakennettuna elementtinä järjestelmässä: ”...on tällaista jännitettä ja jossakin määrin epäluottamusta valmisteluun tai epäillään juuri, että onko jotakin valmisteltu kovasti poliittisesti tai jostakin tietyistä lähtökohdista, mutta osittain minä ajattelen, että se kuuluu sisäänrakennettuna siihen elementtiin²³⁰.” Tämä kaupunginjohtaja Arven lainaus kiteyttää sen, että vaikka lausuja suhtautuu tarkasti ja muihin haastateltuihin verrattuna optimistisesti valmistelun ja politiikan erotteluun, näkemys virkakoneiston poliittisuudesta on yleisempi valtuutettujen keskuudessa.

Oli virkakoneiston tilanne mikä hyvänsä, Turussa käsitys politisoitumisesta on varmasti tiukassa. Poliittiset valinnat ja esimerkiksi johtavien viranhaltijoiden osallistuminen omien puolueidensa valtuustoryhmien kokouksiin ei oletettavasti auta asiaa: ”Totta kai tässä kaupungissa on valittu johtaviksi virkamiehiksi joidenkin tahojen näkökulmasta sopivia henkilöitä. Siitä ei pääse mihinkään²³¹.” Mielenpitoet valmistelun poliittisuudesta hajaantuvat, mutta on selvää, että poliittisesti virkavalmistelun kontrollointi on tärkeää ja jossakin määrin demokratian kannalta välttämätöntä. Koneiston tulisi ohjautua

²²⁹ Heuru 2001, 17.

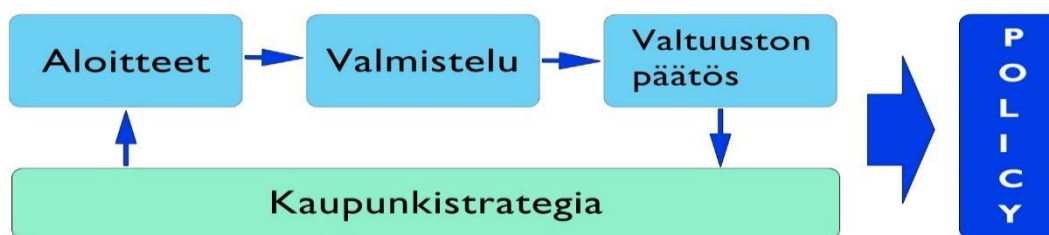
²³⁰ Haastattelu KOK MA.

²³¹ Haastattelu Nimetön.

poliittisesti politisoitumatta itse. Ennen painotetut poliittisesti harkitut valinnat politisoivat, kun taas nykyään pyrkimyksenä on ohjata koneiston toimintaa politisoimatta. Kaikkia poliittisia valintoja ei virkakoneistosta kuitenkaan voida karsia (kts. luku 3.3). Yhdessä toimiva kuntademokratia ja virkavalmistelu ovatkin Turussa hyvässä ja pahassa mahdollistaneet Heurun painottaman ennustettavuuden päätöksissä, mutta mitä tulee virkakoneiston itsenäiseen agendattomuuteen, käsitykset eroavat laajasti haastattelumateriaalissa.

Lainsäädäntö edellyttää puolueetonta virkatyötä ja toisaalta poliittista päätöksentekoa, mutta ei tarkasti määrittele, kuinka pitkälle tämä on mahdollista. Ne tulisi kaupungin hallitsemisessa yhdistää niin, että valtuusto laatii strategian, jonka pohjalta viranhaltijat laativat toimintasuunnitelmat, jotka valtuusto hyväksyy²³².

TAULUKKO 7: KAUPUNKISTRATEGIA

Prosessi ei kuitenkaan ole yksioikoinen. Strategia ei tarjoa välttämättä selvää vastausta siihen, mitä useammista vaihtoehdoista olisi valmisteltava. Strategian osia voi tulkita usealla tavalla, ja laajuudessa tarkoitus saattaa hämärtyä:

*"Siitä on tullut sellainen toiveiden tynnyri. Kun ensimmäistäkin strategiaa tehtiin, niin sinne lyötiin kaikki. Kaikki puolueet on saanut katsoa sitä tilannetta omasta näkökulmastaan, eikä siinä ole ollut mitään sellaista karsintaa, vaan siihen lyötiin kaikki. Sen jälkeen, kun se on tehty, niin minä jaksan uskoa, että harva on enää avannut sen. Ehkä joku on avannut netissä sen ja katsonut sopiiko se ja se strategiaan. Puiston penkkejäkin kun hankittiin, niin nekin olivat strategisia."*²³³

Strategia mahdollistaa poliittisen johdon yhdistämisen virkatyön asiantuntijuuteen. Silti sen pitäisi olla hallitusohjelman lailla spesifimpi, jos varsinaisen vallan pitäisi toteutua kaupunkistrategian kautta. Yleisenä huolenaiheena oli strategian sisällön todellinen toteutuminen, ei näennäinen toteutuminen. Poliitikassa sitovuuden ja joustavuuden yhdistäminen on kuitenkin hankalaa.²³⁴

²³² Kuntalaki 2015. Tulkinta perustuu sekä kirjoittajan näkemykseen, että haastateltujen valtaosaan.

²³³ Haastattelu PS MM.

²³⁴ Strategian sisällöstä: Turun kaupunkistrategia 2018.

Havainnollistan strategiajohtamisen ongelmaa haastattelumateriaalin valossa esimerkillä, jolle löytyy toki läheinen verrokki Turusta, mutta jonka vaiheita tämä esimerkki ei mukaile. Strategian ilmastotavoitteisiin liittyy joukkoliikenteen käytön lisääminen. Pohdinnan kohteena on raitiotie, jonka käytöstä ei aiheudu suoria päästöjä, ja se on käyttömenoiltaan halpa. Se voidaan nähdä tarpeellisena strategian ympäristötavoitteiden, keskustavision ja alueellisen segregaaation kannalta. Toiset voivat todeta sähköbussien kehityksen olevan lupaavaa ja niiden olevan joustavampi vaihtoehto. Strategiaan kuuluu myös talouden tasapainotus, ja bussit ovat halvempi kertainvestointi. Raitiotien puolustajat voivat vedota tutkimuksiin, joiden mukaan kaupunki saisi raitiotien varrella tapahtuvasta tonttien hintojen noususta ja kehityksestä investoinnin takaisin. Bussien kannattajat voivat huomauttaa raitiotien kattavan kaupungista vain pienen osan eikä se siksi sovi autoilun vähentämiseen. Strategia jättää paljon tulkinnan varaa eikä ole selvää kumpaa olisi valmisteltava sen varassa. Strategianeuvottelut ovat saaneet Turussa näkyvyyttä. Valtuutetut pitivät strategiaa tärkeänä, mutta ei määrittelevänä. Viranhaltijoiden ei katsottu toimivan poliittisen ohjauksen talutusnuorassa. Pikemminkin asia nähtiin toisinpäin.

”Nämä virkamiehet laatii suunnitelmat ja luottamushenkilöt oikeastaan, eivät monikaan tiedä mitä ne päättävät. Tämä on se, että virkamies osaa kyllä aika hyvin vetää näitä luottamushenkilöitä sillä tavalla oman tahdon mukaan.”²³⁵

”...virkamiehille kehittyi sitä valtaa niissä valtatyhjiöissä. Se vallanjakautuminen ei sinällään ole sellainen haaste, se siellä näkyy, mutta virkavalmistelu on sellainen musta laatikko. Sieltä tulee jokin setti naaman eteen ja kun meillä on pitkät virka-ajat ja virkamiehet valittu vähän kuten virkamiehet nyt yleensä valitaan, niin siellä voi olla vähän omia agendoja ja vaikuttimia.”²³⁶

Lausunnot eivät jääneet yksittäisiksi. Pitkään mukana olleet näkevät tilanteessa tapahtuneen kehitystä pitkällä aikajänteellä.

”Kun nyt tehdään uutta hallintosääntöä, niin se edellinen tehtiin neljä tai viisi vuotta sitten. Silloin virkamiesvalta lisääntyi paljon. Se oli selvä. Minä olin itse siinä työryhmässä ja vastustin monessa kohtaa sitä. Nyt kun tehtiin uutta hallintosääntöä, ja katsoin niitä vanhoja vastauksia... Olin silloin valtuustoryhmän puheenjohtaja ja jouduin olemaan niissä neuvotteluissa mukana. Silloin jo tämän virkamiesvalmistelun lisääntyminen oli, että kaikki varmasti ymmärtää, että tämä tekee sen.”²³⁷

Toisaalta virkakoneisto suhtautuu myös liian tiiviiseen luottamushenkilöyhteistyöhön Turun lähihistorian takia joskus varauksella.

”Menneiltä vuosikymmeniltä on poliitikot yrittäneet enemmän ohjailta valmistelua, puhutaan paljon kaavoituksesta ja rakentamisesta. Ehkä sen takia sellaista tiettyä varovaisuutta on ilmassa sen suhteen, että kuinka paljon virkamiehet haluavat olla poliitikkojen kanssa tekemisissä ja keskustella asioista.”²³⁸

²³⁵ Haastattelu KOK/PS TL.

²³⁶ Haastattelu VIHR KW.

²³⁷ Haastattelu VAS PR.

²³⁸ Haastattelu VIHR NR.

Ennen 2000-lukua myös virkakoneiston henkilövalinnat olivat pitemmälle politisoituneita. Pienessä maassa verkostoitumisen hyödyt ja haitat eivät katoa puolueyhteyksien katoamisen myötä, mutta kokeneiden valtuutettujen mukaan raja on mukautunut selkeämmäksi. Positiiviseksi mielletty kehitys on ehkä ollut osallisena siihen, että valtuuston vallan rajat strategiassa ovat hämärät.

Pormestarimalli, sellaisena kuin sitä on kaavailtu Turkuun vuodesta 2021 alkavaksi, tuo tilanteeseen toteutuessaan varmasti muutosta²³⁹. Valtaa siirtyy poliitikoille. Pormestarin asema kaupunginjohtajan ja kaupunginhallituksen puheenjohtajan yhdistävänä tehtävänä selkeyttää, kuka on viranhaltija ja kuka poliitikko, mutta aiheuttaa vähemmän muutoksia päätöksentekodynamiikassa kuin muut muutokset, esimerkiksi apulaispormestarien asemat toimialojen johdossa ja lautakuntien esittelijöinä. Muutos luo täysipäiväisiä poliitikon virkoja kolme lisää, ja ne ottavat harteilleen viranhaltijoiden alaisuudessa olleiden toimialojen johdon. Valmistelu tulee lähemmäs politiikkaa. Mikäli valtuutetut näkevät, että viranhaltijat voivat tulkita kaupunkistrategiaa liian omapäisesti, tuonee muutos poliitikot kaupunkiorganisaation sisälle. He tulkitsisivat alempien viranhaltijoiden puolesta kaupunkistrategiaa ja pormestariohjelmaa. Suurimmat pelot politiikan tulemisesta kaupunkiorganisaatioon tai toiveet poliittisesta virkavalmistelun järjeistämisestä tuskin toteutuvat sellaisinaan. Esimerkiksi Liljeroos painottaa, että vaikka pormestarimalli luo puitteet viranhaltijoiden ja luottamushenkilöiden suhteen paremmille edellytyksille, ei näin välttämättä tapahdu²⁴⁰. Valtioneuvoston ministerit johtavat ministeriöitä verrattain samanlaisin toimivaltuuksin määräaikaaisesti, kuten apulaispormestaritkin omia toimialojaan. Myös tältä tasolta on hahmotettavissa perusteltuja näkemyksiä sekä liian vahvasta poliittisesta kontrollista että liian vahvasta viranhaltijoiden teknokratiasta.

Politiikka ei ole Turun kaupungin virkakoneistossa uusi asia. Se on historiallisessa kehityksessä läpäissyt organisaation paljon pitemmälle kuin tilanne 2010-luvun lopussa antaisi olettaa. Ruola totesi muistelmissaan: ”*Vaikka julkisten virkojen täyttämisen osalta prosessi kulkee muodollisen kaavan mukaan, on kuitenkin niin, että kun poliittiset ryhmät ovat sopineet jonkin viran kuuluvan jollekin ryhmälle, niin epävirallinen valmisteluvastuu viran täyttämisestä siirtyy kyseisen valtuustoryhmän johdolle ja poliittisille taustatoimijoille*”²⁴¹. Kaila selvitti 1980-luvulla kaupungin 63 johtavasta viranhaltijasta 59:n

²³⁹ Turun kaupunginvaltuuston pöytäkirjat 10/2019.

²⁴⁰ Liljeroos 2018.

²⁴¹ Ruola 2011, 327.

puoluekannan²⁴². Heistä 51 oli puoluepoliittisesti selvästi sitoutuneita. Eniten edustettuna oli Kokoomus, jolla oli 32 paikkaa. SDP:llä oli 13 paikkaa ja SKDL:llä, SMP:llä sekä Keskustalla kaksi paikkaa. Virkakoneiston poliittisuuden puolesta puhuu myös se, että johtavat viranhaltijat ovat Turussa istuneet valtuustoryhmiensä kokouksissa²⁴³. Poliittisten virkojenkin alapuolelle ulottuvasta suosinnasta on merkkejä²⁴⁴. Poliitiikka ulottui pitkälle organisaatioon:

”Minusta tuntuu, että viimeiset poliittiset valinnat, jotka minä muistan, oli siivoojat.”²⁴⁵

”Siellä oli paljon sellaisia ihmisiä töissä, joista monet on palkattu jäsenkirjan perusteella, ja johtaminen oli täysin surkeaa enkä oikeasti usko kenenkään tienneen, mikä kunkin työpanoksen pitäisi olla. Ei oltu määritelty mitä niiden pitäisi yksikköinä tuottaa. Kun aloitin apulaiskaupunginjohtajana, lainoppineen kaupunginsihteerini huone oli täynnä hänen oman isännöintitoimistonsa arkistoja. Otin monta kertaa kaupungin johtoryhmässä puheeksi, että miten voi olla mahdollista, että hän tekee siellä työaikana isännöintitoimistonsa asioita. Hänen esimiehensä oli kuitenkin kansliapäällikkö, enkä voinut suoraan puuttua asiaan.”²⁴⁶

”Kun tuonne rakennettiin sellaista valtavan suurta puhelinlaitosta sinne Maarian rajalle, ja sinne oli tullut joku kysymään miksi nuo ihmiset pelaavat korttia tuolla työajalla. (Vastaus:)”Ne ovat sellaisia, kun meikäläinen ei voi niille mitään. Noi kun istuu tuolla, on KTV:läisiä, noi kun istuu tuolla on toverilaisia, noi kun istuu tuolla on tepsiläisiä, noi kun istuu tuolla on kaupunginvaltuuston kakaria, ja noi kun istuu tuolla, tekee aina välillä.”²⁴⁷

Poliitiikka ja kaupungin virat eivät ole täysin erillään toisistaan. Kaila huomauttaa, että hänen materiaalisissaan suuri osa vastaajista hyväksyy poliittisten seikkojen huomioimisen virkanimityksessä jossakin määrin²⁴⁸. Tutkimuksessa näkyy ajan kuluminen. Esimerkiksi yllä olevissa lainauksissa käytäntöä selvästi vastustettiin.

4.5 Neuvottelu, luottamuspaikkojen jakaminen ja aika

Luottamuspaikkojen jako on yksi valtuustoryhmien tärkeimpiä neuvottelukohteita. Se määrittelee vaalikauden työtä ja poliittista dynamiikkaa. Lautakuntien, luottamuselimien ja kuntaomisteisten yhtiöiden paikat jaetaan puolueiden kesken vaalituloksen mukaan. Laki ei kuitenkaan määrittele tarkasti miten. Valinta on kompromissi, joka tähtää kunkin puolueen vaikutusmahdollisuuksien kasvattamiseen vaalituloksen rajoissa. Jako on uuden valtuuston ensimmäisiä neuvotteluja, ennen kuin kunnallispolitiikka alkaa ja voi pyöriä.

Koska paikkajaosta sovitaan kauden alussa, neuvottelut ovat ajallisesti yhteydessä ryhmien välisen sopimuksen kanssa. Turussa oli käytössä ns. Turku-sopimus, jossa puolueet sitoutuivat yleisiin tavoitteisiin kausina 2004–2008, 2008–2012 ja 2012–

²⁴² Kaila 1982, 46.

²⁴³ Paaso 1991.

²⁴⁴ Kaila 1982 42–44.

²⁴⁵ Haastattelu Nimetön.

²⁴⁶ Haastattelu KOK KH. Tulkittava varauksella kysymyksenasettelun takia.

²⁴⁷ Haastattelu SDP KL.

²⁴⁸ Kaila 1982, 83.

2017. Vuonna 2017 valtuustokauden alussa sopimusta ei syntynyt ja se korvattiin suppeammalla kasvusopimuksella. Neuvoteltaessa sekä luottamuspaikkojen jaosta että valtuuston suunnasta on selvää, että nämä asiat eivät pysy täysin erillään. Ministerisalkut eivät ole hallitusneuvotteluissa täysin erotettuja hallitusohjelmasta, eivätkä esimerkiksi lautakuntien puheenjohtajien paikat ole erillään valtuusto-ohjelmasta. Paikkoihin liittyy sekä poliittista että taloudellista arvoa puolueille, ja esimerkiksi Vasemmistoliiton näkemys kunnallispolitiikasta on, että he eivät saa oikeudenmukaista osuuttaan lautakuntapaikoista.

”Kun neidän menevät sen kuntalain mukaisesti vaalituloksen mukaisesti, ja siinä on sitten tiettyjä liikkumavaroja niiltä osin, miten se ei täysin mene. Meillehän tuli se kaksi paikkaa näihin, ja sosiaali- ja terveyslautakuntaan saatiin se kolmas paikka. Kyllähän SDP, vaikka he ovat samankokoinen puolue kuin me, niin he saivat vähän enemmän puheenjohtajuuksia.”²⁴⁹

Kunnallispolitiikan paikkoja on vaikea asettaa arvojärjestykseen. Valtuuston suhteet eivät ole supistettavissa muiden elimien suhteisiin pyöristämättä. Kaupunginhallituksessa SDP:llä on Vasemmistoliittoa vahvempi edustus²⁵⁰.

”Esimerkiksi 2016 ja 2017 paikkajaot olivat erittäin kieroutuneita. Eli 2012 valtuustossa oli... neuvoteltu sellainen paketti, jossa Kokoomus ja SDP, jotka olivat valtuustossa yhden paikan vähemmistössä, saivat kaikkiin elimiin yhden paikan enemmistön.”²⁵¹

Usein kysymys on siitä, kuka pyörityksen voittaa. Valtuutettujen mukaan liikkumavaraa käytettiin enemmän kuin vaalituloksella sallisi. Kokoomus ja SDP eivät kuitenkaan vaalikaudella 2012–2017 tai sitä ennen olleet kaikista paikkajajoista harmoniassa. Aikanaan enemmistö merkitsi sitä, että Kokoomuksen ja SDP:n neuvotellessa tuloksellisesti neuvottelutulos pääsääntöisesti pystyttiin ajamaan sekä valmisteluprosessin että poliittisen prosessin läpi – ei sitä, että puolueet olisivat nähneet nimitykset ns. koalition yhteisinä. Haastattelun näkökulmasta Kokoomus ja SDP olisivat vielä 2012–2017 kaudella suojanneet vaikutusvaltaansa vaalitulokselta paikkaneuvottelujen kautta. Näkökulma on 2000-luvulla toteutuneiden paikkajakojen valossa ymmärrettävä. Toisaalta käytäntöä voi puolustaa tarpeella muodostaa vakaampia enemmistöjä. Se että puolueet pyrkivät maksimoimaan valtaansa, osin jopa vaalituloksen kustannuksella, on ennemmin “business as usual” kuin yllätys. Suhteellisissa järjestelmissä on haettava tasapaino hallitsemiskykyisten enemmistöjen saavuttamisen ja puolueiden tuloksen välillä. Kunnallispolitiikka on monimutkainen järjestelmä, josta vastaa käytännössä yksi täysipäiväinen ja muutama sivutoiminen

²⁴⁹ Haastattelu VAS Nimetön.

²⁵⁰ Luottamuselimien paikkajako Turun kaupunginvaltuuston pöytäkirjat 2017–2020.

²⁵¹ Haastattelu VIHHR ML.

poliitikko. Monet valtuutetut toivat esille laaja-alaisen näkemyksen siitä, että prosessi takkuilee isoissa kysymyksissä.

Pormestarimalliin siirtymisestä seuraa Turulle se, että jako pormestarisopimuksen allekirjoittaneisiin puolueisiin ja muihin on selvä. Kunnallispolitiikkaan tulee siis tavallaan hallitus–oppositio-jakolinja. Uudistus selkeyttää tilannetta, joka ainakin poliittisessa paitsiossa olevien kannalta, on ollut aikaisemmillä kausilla jo olemassa. Neuvoteltaessa pormestarisopimusta paikkavalinnat ja linjavalinnat ovat oletettavasti linkittyneet keskenään niin, että yhteistyötä tekevä enemmistö myös saavuttaa parhaat vaikutuspaikat. Toimiva poliittinen prosessi edellyttää jonkinlaisia johdonmukaisia enemmistöjä läpi päätöksenteon tasojen, eikä tämä muutu mallin mukaan. Jos esimerkiksi esittelevä viranhaltija, lautakunnan puheenjohtaja, jäsenten enemmistö ja valtuuston enemmistö olisivat keskenään neljää eri mieltä, olisi aloitteen eteneminen koneistossa verrattavissa flipperpalloon, joka ei välttämättä koskaan löydä perille.

Tapa neuvotella luottamuspaikat valtuustopuolueiden kesken tuo esille myös erikoisia piirteitä Turun puoluedynamiikasta. Turussa suuremmat puolueet tekevät yhteistyötä pienempien kanssa paikkaneuvotteluissa. Jo ennen kuntalain tarkempia raameja suuremmat puolueet takasivat edustusta joillekin puolueille.

”Autamme Kristillisiä, joilla on yksi valtuutettu, jonka takia he eivät saisi mitään paikkoja muutoin. Vaalien jälkeen olemme ilmoittaneet hoitavamme heille sen mikä heidän kuuluu saada. He kertovat toiveensa ja me pyrimme ne huomioimaan.”²⁵²

Tämä käytäntö on mahdollistanut sen, että pienempi puolue ei jää täysin suurempien jalkoihin. Muutoin pienemmälle ryhmälle jäisi käteen se, mikä sille jätetään. Tässä Kokoomuksen ryhmänjohtajana toimineen haastatellun lainauksessa ei mainita, että suurempi puolue edellyttäisi mitään vastineeksi. Toisaalta, mikäli pienpuolue haluaa saavuttaa vaikutusmahdollisuuksia, asettaa tällainen järjestely sen ehdolliseen tilanteeseen suhteessa suurempaansa. Vaikka järjestely olisi vastikkeeton, luo se paineen huomioida yhteistyökumppanin näkemykset. Eihän suuremman puolueen kannattaisi järjestelyä tehdä, elleivät näkemykset olisi melko yhtenevät. Käytännöllä voidaan saada esimerkiksi pienempi puolue siunaamaan muutoin isommalle suosiollinen paikkajako. Jostainhan Kokoomus ja SDP saivat tuen enemmistölleen vuonna 2012, vaikka omasta takaa sitä ei ollut. Suurimmalla puolueella on eniten valtaa, mutta myös vastuu prosessin onnistumisesta ja se tarvitsee pienpuolueita.

²⁵² Pienpuolueiden kanssa tehtävästä yhteistyöstä: Haastattelu KOK OM.

Paikkaneuvotteluissa tehtävä suuri puolue–pieni puolue -yhteistyö tuo esille sen, että pienemmän valta on osin verrannollista sen yhteistyökelpoisuuteen.

”Turussa ikävä kyllä Vasemmistoliitto ja Perussuomalaiset tekee... he eivät välttämättä tule edes neuvotteluihin eikä ole valmiita sopimaan ja heidän tarkoituksin on, että eivät pääse... Talousarviota kun käsitellään, se on enemmistön päätös, että on sovittu näistä ja näistä. Sillä tavalla meidän ryhmä on pystynyt vaikuttamaan, kun olemme olleet mukana neuvotteluissa. Eikä yritetä enää pelata irtopisteitä. Tosiasia on, että meidän kolmihenkinen ryhmä on vaikuttanut tällä vaalikaudella moninkertaisesti enemmän kuin Vasemmistoliitto... Kunhan ei ole kateellinen siitä, että ne omii meidän ajatuksia.”²⁵³

Mitä vaikuttaminen pienemmästä valtuustoryhmästä käsin vaatii? Ryhmällä, joka voidaan asemansa ja kokonsa puolesta ohittaa suunnittelussa, on mahdollisuudet joko hakea poliittista voimaa kritisoimalla mahdollisimman vahvasti toteutettavaa politiikkaa tai pyrittävä maksimoimaan omaa vaikutusvaltaansa toimimalla muiden puolueiden kanssa yhteistyössä. Etenkin Vasemmistoliiton nähdään olevan turhan ärhäkästi ensimmäisen vaihtoehdon tiellä. Turun suurin puolue on pitkään ollut Kokoomus, joka poliittiselta suuntaukseltaan on eri päässä jakolinjoja. Yhteistyön valitseminen onkin todennäköisesti poliittisesti helpompaa esimerkiksi Keskustalle. Toisten näkökulmasta Vasemmistoliiton toiminta vaikuttaa poliittisten irtopisteiden hakemiselta ja ulkopuolelta neuvomiselta. Onhan se, mutta ymmärrettävistä syistä.

”Sitten kun kysyt tätä multa niin sanoisin vain, että kyllä tämäkin näkyy, että 'väärässä paikassa keksitty' -ilmiö. Vain isot puolueet saavat asiat todella läpi. Jos sinä haluat saada pienenä asian läpi, niin älä vaan laita siihen nimeäsi alle. Hoidat vaan sen asian oman verkostosi kautta.”²⁵⁴

Pienten puolueiden haastatellut olivat laajasti sitä mieltä, että ideoiden alkuperällä on väliä. Läpisaaminen edellyttää poliittisten pisteiden luovuttamista isommille. Kokeneemmat vaikuttajat katsoivat osaavansa kiertää poliittisen raja-aidan. Valtuustossa hankalimpia vaikuttamisen paikkoja lienee aseman hakeminen pienpuolueen uutena valtuutettuna. Oman ryhmän sisällä argumentointi ei tuo enempää ääniä idean taakse, luottamuspaikat ovat huonompia ja tiedonsaanti hankalampaa. Asioiden nähdään kuitenkin riippuvan persoonista ja yksilöistä²⁵⁵. Osaaminen kertyy ja sen mukana vaikutusvalta.

Kiire ja ajan paradoksi

Yksi isoimpia haastatteluissa esille nousseita, rajat ja aiheet ylittäviä teemoja, oli aika. Aika oli kykyä toimia, perehtyä, havaita ja neuvotella. Aika määritti, kuka pystyi vaikuttamaan. Kysyttäessä valtuutetulta missä oli eniten valtaa hän vastasi:

²⁵³ Haastattelu KESK JL.

²⁵⁴ Haastattelu PS MM.

²⁵⁵ Esimerkiksi Haastattelu KOK PO.

*"Sanoisin, että ryhmäpuheenjohtajilla ja niillä kenellä on eniten aikaresursseja, eli täyspäiväisillä. Lisäksi verkostot auttavat ja hyvä maine, jos on ollut jo pitkään mukana."*²⁵⁶

Seuraavaksi tuodaan esille aikaan liittyviä kysymyksiä luottamustoimista, sekä avataan sen merkitystä kunnallispolitiikassa. Poliitiikkaa hahmotellaan usein vallan käyttönä ja tavoitteluna. Lähteet eivät tässä tapauksessa sovi narratiiviin, jossa toimijat pyrkivät maksimoimaan valtansa. Haastatteluissa oli nimittäin nähtävissä väsymystä tehtävien hoitamiseen²⁵⁷. Kunnallispoliitikot olivat myös huolestuneita siitä, että kiireen nähtiin uhkaavan valtuustoryhmien keskinäisiä suhteita ja että työikäiset eivät ehdi mukaan politiikkaan:

*"Sitten kun kuntapolitiikassa on monille paljon hommaa, mutta tästä ei saa edes puolipäiväistä korvausta, käyt silti täyspäiväisesti töissä, niin et ehdi tavata ihmisiä muuten vaan."*²⁵⁸

*"Meillä on se ongelma, että puuttuu keski-ikäiset kunnallispolitiikasta. Meillä on nuoria ja senioreja, mutta keskeltä puuttuu. Ruuhkavuodet vievät naisia ja miehiä. Meitä äänestävät nelikymppiset miehet. Ne ovat mieluummin johtajina firmassa kuin täällä, jossa saa haukkumista ja huonoa liksaa."*²⁵⁹

On paradoksaalista, että puolueet kamppailevat luottamuspaikoista kynsin ja hampain maksimoidakseen omat vaikutusmahdollisuutensa. Puolueiden talous osin riippuu näistä paikoista saatavasta puolueverosta. Haastateltavien mukaan taloudellinen merkitys on vähentynyt, mutta on silti kohtalainen²⁶⁰. Ryhmän jakaessa saavuttamiaan paikkoja luottamushenkilöt tyypillisesti haluavat kirkkaimmat paikat, kuten kaupunginhallituksen jäsenyyden tai lautakuntien puheenjohtajuuksia. Moni valtuutetuista ei kuitenkaan toimi näin.

*"Kun olet vaaleissa, ennen kaikkea kunnallisvaaleissa ehdolla, niin et ole koskaan ehdolla valtuustoon pelkästään, vaan olet ehdolla sen seitsemään lautakuntaan. Maakuntahallitukseen ja ylikunnallisiin lautakuntiin kanssa... Jos se voisikin olla niin, että voisit olla vaan siihen valtuustoon, mutta se ei ikinä käy. Minulle olisi aina käynyt olla sinne ehdolla, mutta siitä ei ole puhuttakaan. Varsinkin kun sitten jos menestyt hyvin, niin sinulla on joka ilta seitsemänä päivänä viikossa täynnä. Se ajankäyttö täytyy priorisoida."*²⁶¹

Puolueen intresseissä on saada hallintaansa mahdollisimman vahva kattaus paikkoja, mutta kaikki jäsenet eivät ole enää halukkaita miehittämään niitä. Tilanne on vaikea sekä puolueen että ehdokkaiden kannalta. Puolueet menettävät menestyneimpiä ehdokkaitaan, eivätkä saa hankittua laadukasta edustusta tietyistä ikä- tai ammattiryhmistä. Ehdokkaat taas jäävät siviilielämän ja politiikan puristuksiin, ja osallistuminen omilla rajoilla on vaikeaa. Puolueiden näkökulmasta paikat on silti täytettävä, mikä toisaalta entisestään lisää painetta jo mukana oleville. Isompien ja

²⁵⁶ Haastattelu KOK JT.

²⁵⁷ Esimerkiksi haastattelu KOK MP.

²⁵⁸ Haastattelu Nimetön.

²⁵⁹ Haastattelu KOK OM.

²⁶⁰ Haastattelu VIHR ML.

²⁶¹ Haastattelu KOK MP.

perinteisesti vahvojen puolueidenkin parissa kamppaillaan laskevan jäsenmäärän kanssa. Edellinen lainattu oli hyvin vaaleissa menestynyt valtuutettu, kun ajankäytön ongelmat pakottivat lopettamaan. Pikkalan tutkimus valtuustoluopujista tunnisti saman ongelman, mutta sen vaikutus näyttää kärjistyneen vuodesta 2004²⁶². Voisivatko puolueet tasoittaa taakkaa? Jos muita ottajia luottamuspaikoille olisi, miksi menettää hyvä äänien kerääjä? Joko kyseessä on kulttuuri, jossa vapaaehtoista syrjään jättäytymistä ei katsota hyvällä, tai paikkojen täyttäminen on puolueille hankalaa. Ilmiö koskettaa muitakin puolueita:

”Kun olin luottamuselintoimikunnassa, joka valikoi näitä henkilöitä. Meillä mietittiin rakennuslautakuntaa. Meillä ei ollut mitään konkreettista henkilöä, jolla olisi ollut jonkun näköinen koulutus tai jotain tietoa rakentamisesta, muuten kuin se, että näillä kahdella oli omakotitalo. Siitä minä päätin, että... voi laittaa rakennuslautakuntaan. Hänen on tiedettävä edes jotain rakentamisesta. Näin vähillä perusteilla saadaan henkilö lautakuntaan, joka todellisuudessa ei tiedä rakentamisesta tai näistä yhtään mitään.”²⁶³

Ongelma on yleinen ja pitkään olemassa ollut. Kaila käsitteli 1982 valtuutettujen aikaa ja todennut, että 2/3 valtuutetuista ei ehdi omasta mielestään perehtyä asioihin riittävästi²⁶⁴. 1980-luvulla kunnallispolitiikan uudistaminen herätti keskustelua siitä, onko demokratian kannalta tärkeää lisätä valtuutettujen määrää. Sitä vastustettiin ajankäyttöön ja tiedon riittävyteen pohjaten²⁶⁵. Mukaan haluttiin saada enemmän erilaisia päätöksentekijöitä demokratiapohjaa vahvistamaan, vaikka nämä haasteet tunnistettiin. Nykyisin on haastavaa täyttää demokratian vahvistamiseksi laajennetut luottamuspaikat. Toimintaympäristö on muuttunut ja jäsenmäärät vähentyneet²⁶⁶. Päättäjät kokivat joukkonsa olevan epäedustava ja työikäisten olevan aliedustettuja. Tavallaan voi katsoa, että edustavuutta takaava uudistus vaarantaa sen nykyään kuormittavuudessaan. Kaila oli huolissaan monimutkaistuneista asioista, eikä tilanne vaikuta valtuutetuista helpottuneen. Työskentely on vaativaa. Huolta kannettiin silti luottamuselimien vallasta ja kontrollin pysymisestä päätöksentekoon. Aineistossa näkyy stressiä täydestä aikataulusta ja toisaalta päätösten ja vallan katoamisesta. Huoli on samankaltainen kuin Heurulla, joka puhuu poliitikkojen suhteesta monimutkaistuviin valmisteluprosesseihin. Heurun mukaan luottamushenkilöiden demokratian nimissä pitemmälle menevä osallistuminen asettaisi tehtäviin aikavaatimuksen, joka ajaisi vielä laajemman joukon ihmisiä ulos²⁶⁷.

²⁶² Pikkala 2004.

²⁶³ Haastattelu KOK/PS TL.

²⁶⁴ Kaila 1988, 55–57.

²⁶⁵ Helander 1984.

²⁶⁶ Mickelsson 2015.

²⁶⁷ Heuru 2001, 54.

Toisaalta valtuutettujen joukossa oli myös pettymystä siitä, että ei päästä paremmille paikoille, vaikka äänestäjien mandaatti olisikin vahva:

”Kyllä minulla on sellaista harmitusta. Kelpaan kyllä ääniä keräämään, mutta en tehtäviin.”²⁶⁸

Harvemmin esiintynyt teema on valtuustotyön stressin ja hankaluuden tuottama pahoinvointi. Useampi haastattelu puhuu työn rankkuudesta, jatkuvasta huolesta ja mielipahasta, stressistä ja myös psyykkisestä sairastumisesta, johon kunnallispolitiikan tapahtumat ovat olleet osana. Myös poissaolo perheen parista nähtiin vaikeana ja saattoi johtaa ihmisten jättäytymiseen pois luottamustehtävistä. Iäkkäämmät ilmoittivat kuitenkin palanneensa politiikkaan lastensa kasvettua²⁶⁹. Sen voi toisaalta nähdä korostavan ongelman todellisuutta. Tahtoa luottamustehtäviin olisi enemmän kuin aikaa. Puolueilla on luottamustehtävien ja käytettävissä olevien henkilöiden edustavuuden kanssa varmasti töitä. Demokratian puolesta on tosin sanottava, että jokaisen ihmisen mahdollisuus osallistua on arvokasta järjestelmässä, vaikka risteävät intressit heikentäisivät mahdollisuuksia.

4.6 Turun tauti

Turun taudin käsite on moniulotteinen. Eri ihmiset ymmärtävät sen tarkoittavan eri asioita. Siihen liittyy yksityisen sektorin korruptionomainen vaikutus politiikkaan, erityisesti rakentajia suosiva kaavapolitiikka sekä kahden suuren puolueen johtajien ylivalta ja yhteistyö. Sen arkkitehtonisena ja kaupunkisuunnittelullisena seurauksena taas ylisuuret rakennusoikeudet sekä vanhan rakennuskannan piittaamaton purku. Turun tauti -termi vakiintui kielenkäyttöön 1980-luvun alussa, kun valtakunnallinen media alkoi kiinnittää huomiota Turun kaupungin päätöksentekotapoihin ja tahtiin, jolla Turussa purettiin vanhaa rakennuskantaa. Vuonna 1982 ilmestyi ehkä kuuluisin kunnallispolitiikkaa käsittelevä kirja Suomessa: *Turun Tauti – Kansanvallan kriisi suomalaisessa ympäristöpolitiikassa*²⁷⁰. Ilmiö ymmärrettiin nimenomaan osana kaavoitus- ja rakennuspolitiikkaa. Tarkasteltaessa termin käyttöä kaupunginvaltuuston salissa nykyään, voi huomata termin laajentuneen grynderi-korruptiosta yleisesti huonoon päätöksentekoon, puoluepoliittiseen kotiinpäin vetämiseen, suurten puolueiden hegemoniaan ja jopa huolimattoman virkavalmistelun arvosteluun. Suurin osa valtuutetuista näki Turun taudin jääneen ajasta ikuisuuteen. Myös vastakkaista

²⁶⁸ Haastattelu Nimetön.

²⁶⁹ Haastattelu VAS JK.

²⁷⁰ Klami 1982.

näkemyistä edustavia haastateltuja oli. En antaisi tälle paljoo painoa, sillä termin kuoppaajat ja tosiuskovat toivat esille samoja epäkohtia. Toiset vain eivät liittäneet niitä Turun taudin käsitteen alle. Kaikilla vaikuttajilla on tiedoissaan aukkoja, ja monet asiat vaikuttavat siihen, mitä olettaa tapahtuvan esimerkiksi valmistelussa. Ihmiset voivat erota siinä, kuinka paljon virusta katsotaan vaadittavan, että tauti on päällä.

Jos Turun tauti onkin muuttunut, myös potilas on käynyt läpi muutosta. Jotta säännöllinen korruptio esimerkiksi rakennusluvissa onnistuisi, on päätöksentekoa kanavoitava luotettavasti jonkin sisäpiirin kautta. Tämän sisäpiirin olisi pystyttävä pitämään kaupunkikehityksen puolta vaikutuksessaan ja lisäksi vahvoja asemia valtuustoryhmissä, jotta lautakuntien päätöksiä ei haastateta myöhemmin kaupunginhallituksessa tai valtuustossa. Kun rakennus- ja kaupunkiympäristölautakunta olivat vielä yksi kokonaisuus, sen rooli oli korostunut. Valtuutetut viittaavat siitä puolitetuun kaupunkiympäristölautakuntaankin edelleen ”superlautakuntana”. Sen edeltäjän, kaupunkikehitys- ja rakennuslautakunnan lyhenteestä KRL johdettu lempinimi ”keskusrikoslautakunta” oli myös käytössä. Nykyäänkin paikka kaavoituksessa on uusilla tai pienpuolueiden valtuutetuilla harvinainen. Suuret puolueet hallitsevat paikkajakoa. Ennen piiri oli vain pienempi.

Tilanteet ovat muuttuneet. Kokoomus ja SDP ovat käyneet läpi sukupolvenvaihdosta. Sisäpiirienkin täytyy uudistua, ja haastattelussa muutkin kuin merkittävimpien paikkojen haltijat näkivät itsellään vaikutusmahdollisuuksia molemmissa puolueissa. Vasemmistoliitossa puolestaan rakennuslinjan todettiin jääneen viime vuosina paitsioon, ja puolue kannattaa valtuustossa maltillisempaa kaavoittamista. Vihreät suhtautuu esimerkiksi tonttikysymyksissä markkinamekanismiin Vasemmistoliittoa positiivisemmin²⁷¹, mutta sen kannatuksen kasvu on vaikeuttanut aggressiivista rakentamista. Se on Vasemmistoliittoa enemmän mukana neuvotteluissa, ja on materiaalin mukaan 2010-luvulla pystynyt myös muokkaamaan kaavoitusta omaan suuntaansa. Muutosta puolueiden sisällä ja välillä kuvastaa mielenkiintoinen kunnallispoliittinen näytelmä, joka käytiin Turussa vuoden 2012 vaalien jälkeen. Vasemmistoliiton Raimo Huhtanen toimi pitkään rakennuslautakunnan puheenjohtajana, kunnes puolue kieltäytyi nimeämästä Huhtasta rooliin. Kokoomus ilmoitti Huhtasen saavan paikan puheenjohtajistosta, ellei Vasemmistoliiton niin Kokoomuksen mandaatilla, ja asetti Vasemmistoliiton paikan saamisen ehdoksi

²⁷¹ Soininvaara 2005, 39–41.

Huhtasen nimeämisen. Vasemmistoliiton erilaista linjaa edustanut johto ei ollut innoissaan tapahtuneesta ja vastusti nimitystä luottamuspaikan menettämisen uhalla²⁷². Piirikokous äänesti asiasta ja päätyi esittämään Huhtasta lautakuntaan. Huhtanen valittiin Kokoomuksen mandaatilla Vasemmistoliiton nimittämäksi varapuheenjohtajaksi Vihreiden johtamaan rakennuslautakuntaan. Nimitys saattoi olla ensimmäinen laatuaan. Se osoittaa suurimman puolueen vallan paikkojen jakamisessa. Vasemmistoliitolle jäi vaihtoehtoiksi mukautua päätökseen ja ottaa kokouspalkkiot Huhtasen nimittämisestä tai kieltäytyä kunniaa. Huhtanen oli Vasemmistoliitossa harvoja toriparkin kannattajia. Paine ryhmän sisältä oli ilmeisesti ollut kovaa kysymyksen ympärillä, kun puolue samalla uudistui²⁷³. Puolueet loivat nahkaansa samalla, kun vaikutusvallan jakautuminen teki sisäpiirissä päättämisestä hankalampaa, ja tällaiset tapaukset osoittavat päätöksentekokulttuurin murroksen ja monimutkaisuuden.

”Tämäkin valtuustokausi, niin jokaisessa valtuustoryhmässä, paitsi ehkä Vihreissä, joilla on niin nuori porukka muuten, mutta Demarit ja Kokoomus sekä Vasemmistoliitto omalla tavallaan, kipuilevat näiden sukupolvien välisessä ajattelussa.”²⁷⁴

Rakennusliikkeiden toiminta Turussa hiljeni jo aikaisemmin. Tähän vaikutti mm. se, että suurimpien rakennusliikkeiden toimistot muuttivat vuosikymmenten kuluessa pääkaupunkiseudulle ja niiden mukana voimakkaimmat teollisuusvaikuttajat. Jos Puolimatalla oli voimakkaimpien näkemysten mukaan oma kunnallispoliittinen hovinsa 1970-luvulla, ei vastaavia kuppikuntia enää löydy samassa mittakaavassa²⁷⁵. Kun valtuustosalissa valtuutettu syyttää toista kiinteistösijoittajan kanssa lounastamisesta, on syytöskin hitusen kesympi kuin 1970-luvun todellisuus. Poliittinen vaikuttaminen on nyt hienovaraisempaa. Se ei tarkoita, ettei korruptiota tapahdu, mutta edellytykset epäterveisiin kytköksiin ovat heikommat.

Linkit politiikkojen ja elinkeinoelämän välillä eivät aina ole vaarallisia politiikalle. Enemmänkin ne ovat itsestään selvä asia Suomen kokoisessa maassa. Tämä ajatus jakoi valtuutettuja. Toisten mielestä tiivis yhteydenpito liike-elämän kanssa uhkasi politiikan riippumattomuutta ja toiset pitivät sitä välttämättömänä kaupungin kehittämiseksi²⁷⁶. Molemmilla näkökannoilla on paikkansa. Esimerkiksi Turun

²⁷² Haastattelu VAS RH.

²⁷³ Haastattelu VAS RH.

²⁷⁴ Haastattelu Nimetön.

²⁷⁵ Klami 1982.

²⁷⁶ Haastattelu JÄ PK vrt. KOK OM.

kaupungin panos telakan toiminnan tehostamiseksi oli merkittävä, ja osin jopa Turun pelastava projekti. Toisaalta liike-elämä, joka toimii eri logiikalla kuin politiikka, pyrkii joskus vaikuttamaan politiikkaan epäasiallisella tavalla etujensa mukaisesti. Esimerkiksi moni haastateltava koki Osuuskaupan vaikutusvallan olleen joskus ongelmallinen, vaikka näkemykset keskittyivät tutkimusjakson aikaisempaan vuosikymmeneen. Päätöksentekijöillä on omasta mielestään ollut resilienssiä tehdä päätöksiä puolesta tai vastaan omista lähtökohdistaan. Esimerkiksi monet Turun taudiksi miellettyihin purku- ja rakentamismenettelyihin osallistuneet näkivät toimineensa nimenomaan omista lähtökohdistaan, yritettiin heihin vaikuttaa tai ei.

”Se oli kuulemma kauhea virhe olla urakoitsijoiden kanssa samaa mieltä. Minä sanoin, että minä olen mitä suurimmassa määrin myös rakennustyöläisten asioilla. Kunhan työnantajilla on ensin mestoja, jossa tehdään töitä. On oltava ensin kapitalistin asialla, että myös työmiehellä olisi töitä.

... Jos valmistelu on ollut lainmukaista, jota se on ainakin minun aikani ollut – minun aikana on ollut peräti neljä esittelijää ja rakennustarkastajaa. Kyllä minä omasta mielestäni huomasin sen hyvin nopeasti, että tekevätkö ne rehellistä työtä vai vilunkia. Selkeästi en kyllä koskaan päässyt niskan päälle, etteikö olisi noudatettu lakia ja rakentamismääräyksiä. Joskus vähän liiankin tiukasti. No kyllä minun aikani äänesteltiin, mutta oltiin joistain hankkeista vähän eri mieltä. Saatat muistaa nimen Päivi Paasto. Hän menehtyi ikävä kyllä nuorena, mutta oli erittäin terävä henkilö. Joskus teki vähän pahaa kun Paasto oli jyrkästi laillisen päätöksen kannalla, ja me pojat jyrättiin yli enemmistöllä. Sitten tunnustan ja muistan, että useampia asioita kaatui myöhemmin. Hän oli kyllä asiantuntija. Nyt minä en kyllä enää tekisi kaikkea mitä silloin tein.”²⁷⁷

Kyseessä ei ole tässä tapauksessa tilanne, jossa säädöksiä olisi rikottu rakennusteollisuuden vaatimuksesta tai suoran vaikuttamisen tuloksena. Kyse on tulkinnasta, jossa on haluttu tulkita lain liikkumavaraa niin pitkälle kuin mahdollista. Yksi syy Turun taudin heikkenemiseen liittyy siihen, että tulkinnanvara on nykyisen rakennuslain puitteissa aikaisempaa pienempi. Lainmuutos vuosituhanen alussa vaikutti myös mahdollisuuksiin tehdä vaihtaa asioita toisiin.

”Minä itse koin, että Turun tauti päättyi vuonna 2001... Silloin tapahtui se, että maankäyttö- ja rakennuslaki tuli voimaan edellisenä vuonna. Se teki mahdolliseksi aika monia tällaisia Turulle ominaisia asioita ja yksi niistä oli se, ettei voinut enää koplata yhteen vaikkapa kahta tai useampaa asemakaavamuutosta, jotka eivät liity loogisesti toisiinsa. Silloin pystyttiin sillä tavalla sulle ja mulle -periaatteella aikaisemmin ja laitetaan samaan kaavaan, niin ollaan toistemme panttivankeina.”²⁷⁸

Aikoinaan eri puolueilla oli tiiviimpiä kytköksiä rakennusliikkeisiin. Tänäkin päivänä puolueet saavat tuloja joidenkin yritysten mainonnasta puoluelehdissä²⁷⁹. Tätä käsiteltiin myös kaupungin tapana rahoittaa puolueita. Toiminnasta loppui pääosin kaupungin osalta jo 1980-luvulla²⁸⁰. Sen lakkauttamisen vastustus osoittaa silti tämän rahoituskanavan merkityksen. Kilpailuttamislainsäädäntö vaikeuttaa suosintaa hankinnoissa ja tekee siitä näkyvämpää. Tosin kaupungin ostolaskujen

²⁷⁷ Haastattelu VAS RH.

²⁷⁸ Haastattelu RKP SW.

²⁷⁹ Useat haastatellut.

²⁸⁰ Ruola 2011, 337.

julkaisemattomuus vielä 2020, sai aikaan pienimuotoisen kohun ja herättää epäilyksiä²⁸¹.

Vanhat tavat kuolevat hitaasti. Turussa kytkökset puolueiden ja yhteiskunnan välillä tuottavat edelleen ajoittain päätöksiä, jotka vaikuttavat valtuutetuista likaisilta. Esimerkiksi Sepänkadulle, ns. TuTo:n²⁸² vanhalle tontille, rakennetut kerrostalot. Kun tontille kaavoitettiin rakennuksia ja myynnistä kilpailtiin, kilpailun voitti Turun Tovereiden tuki ry. Kilpailutuksen jälkeen rakennusoikeutta lisättiin, mikä käytännössä moninkertaisti tontin arvon. Samoja SDP:n kokeneita valtuutettuja istui TuTo:n hallituksessa ja kaupungin toimielimissä tapahtuman aikoihin²⁸³.

Asioiden fiksaaminen kotiinpäin olisi ollut 40 vuotta sitten normaalia, ei poikkeus. Valtuutettujen näkökulmat aiheesta vaihtelivat melko selvästi sen mukaan, kuinka päätöksenteon keskiössä he olivat. Reunoilla olevilta tuli enemmän kritiikkiä. Tämä on ongelmallista tulkinnan kannalta. Reunoilla on vähemmän tietoa, mutta enemmän vapautta kertoa. Sisäpiirissä on eniten tietoa ja vähiten vapautta kertoa. Keskiö oli ennen selvä: Turun rakennus- ja purkuluvat sekä kaavoitus olivat samoissa käsissä, ajat olivat erilaiset ja päätöksenteossa sisäpiiri, johon kuuluvat tiedettiin.

”Meillä oli aikanaan sellainen KRL, kiinteistö ja rakennustoimialalautakunta. Siihen kuului kaikki kaavoittaminen ja tilat ja sitä pidettiin liian vahvana. Siellä spoilotettiin saunoja ja oli munantervausta ja sillä oli tällainen julkisuuskuva, että siellähän vasta korruptio pyörii. Minäkin kuuluin siihen aikaanani ja minunkin munat on tervattu. Siihen liitettiin vahvasti Turun tauti ja se on hajotettu nyt. On hajotettu oikein kunnolla ja muodostettu erilaisia lautakuntia siitä. Kateuden kannalta sillä oli liikaa valtaa.”²⁸⁴

Korruption mahdollisuutta ei voida sulkea pois päättäjiin keskittyvässä haastattelututkimuksessa. Kysyttäessä kukaan kaavoituksen merkittäväillä paikoilla olleista ei kertonut tullessa edes lahjonnan yrityksen kohteeksi. Olennaista on, että kysymys esitettiin muodossa ”Onko teitä yritetty...”, jolloin päättäjä ei joutuisi edes ilmiantamaan itseään antaakseen tietoa asiasta. Materiaalin pohjalta voidaankin ehkä todeta Turun taudin lieventyneen, mutta muistokirjoitusta ilmiölle ei vielä kannata kirjoittaa. Tulkintavara on nykyään päätöksenteossa pienempi ja tulkitsemassa taitaa olla ainakin osin Turun taudin kannalta väärät ihmiset. Nyt on haettu tasapainoa keskittämisen ja hajauttamisen välillä. Tunnelma on muuttunut.

”Vanhemmilta valtuutetuilta kuulee myös oikeasti, että on tervattu munat saunassa. Joka oli tavallaan kaste siihen, että nyt... Kyllä minulle sanottiin alussa, kun oli joku illanvietto, ja saunomismahdollisuus, että sinne on pakko mennä. Siellä päätetään oikeasti ne asiat. No ei kyllä päätetty! (Keskustelu munien tervauksesta jatkuu) Kertoo

²⁸¹ TS 7/2020. Useampi kirjoitus.

²⁸² TuTo = TuTo ry, ent. Turun Toverit. Alun perin työväen urheiluseura, jolla on ollut läheiset suhteet erityisesti Turun SDP:een.

²⁸³ Viitattu päätös: Ympäristö ja kaavoituslautakunta 14.4.2014.

²⁸⁴ Haastattelu PS MM.

myös siitä, että ne on ollut lähinnä miehiä, jotka on ollut päättämässä. Siihen kun vertaa, niin en tiedä mikä se kabinetti olisi tällä hetkellä. Kaikki ne (toimi)elimet mistä me ollaan puhuttu, niin thats about it. Ei meillä ole mitään paikkaa mihin jotkut menisivät päättämään.

— *Sinä et ole enää puheenjohtajana noudattanut tervauskäytäntöä?*

En ole tervauskäytäntöä noudattanut. Ehkä Turun 800-vuotisjuhlan alla!”²⁸⁵

Turun kaupunkiympäristölautakuntaa on vuodesta 2017 alkaen johtanut nuori Vihreiden valtuutettu, ja se kuvastaa tapahtunutta muutosta. Vaikka mielikuvat ovat huono korvike analyysille, ainakin osa Turun taudin riiteistä on nykyisessä toimintakulttuurissa vitsi, ei arkea, kuten yllä olevasta lainauksesta käy ilmi. Vertailukohta löytyy eduskunnasta. Kansanedustajista aikaisemmin eduskunnan saunan merkitys oli suuri, mutta aikojen ja ihmisten muututtua sauna ei ole entisensä²⁸⁶. Päättäjät ovat moninaistuneet. Lautakunnan puheenjohtajuuden siirtyminen Vihreille yllätti myös puolueen itsensä. Vihreiden ensimmäiset edustajat olivat menneet ”hyviksinä kuokkimaan” ja päätyivätkin johtamaan lautakuntaa ja tekemään kompromisseja muiden mukana. Merkittävimmiksi syiksi muutokseen nousee toimintakulttuurin muutos, lautakuntien muutos, puoluekentän moninaistuminen ja lainsäädännön tiukentuminen.

²⁸⁵ Haastattelu VIHR SI.

²⁸⁶ Ollila & Paloheimo 2007.

5. Viimeinen kaupunginjohtaja

Kuntalain mukaan kunnan- tai kaupunginjohtaja johtaa kuntaa valtuuston valitsemana johtajasopimuksen raameissa²⁸⁷. Kunnanjohtaja voidaan valita toistaiseksi voimassa olevaan tai määräaikaiseen virkasuhteeseen. Turussa kaupunginjohtajien virkakaudet ovat vaihdelleet melkoisesti. Kunnallisvaaleissa 2017 valittu valtuusto oli haastavan tehtävän edessä. Pian vaalien jälkeen uudessa toimintaympäristössä oli valittava kaupunginjohtaja. Kun Leppää valittiin 1980-luvun lopussa, valtuuston päätös oli lähes yksimielinen. Oli konsensus siitä, mille puolueelle paikka kuului ja puolueen ehdokas hyväksyttiin. Vain Vasemmistoliitto vastusti kuin tavan vuoksi:

”Ensio Laine meni pönttöön ja sanoi, että me olemme sitä mieltä, ettei täällä ole Lepästä parempaa, eikä meillä ole vastaehdokasta, mutta ei tämä ole mikään Pohjois-Korea, jossa ketään valitaan yksimielisesti ja hän oli ensimmäisiä onnittelijoita, joita tuli.”²⁸⁸

Vuonna 1995 Leppä joutui eroamaan ns. Matintalo-jutun seurauksena. Paikka siirtyi SDP:lle, joka oli ottanut suuren vaalivoiton. Lahoniityn eläköityessä Kokoomus oli vuorostaan suurimpana puolueena. Paikkaan haluttiin tarkoituksella Turun ulkopuolinen, ja päättäjien valinta oli Mikko Pukkinen. Tällä kaudella kaupungin poliittinen johto ja kaupunkikonsernin henkilöstö joutuivat keskenään vaikeuksiin²⁸⁹. Pukkisen lähdettyä haettiin taas turvallisuutta. Randell oli ”oman kylän kasvatti” ja kunnallispolitiikan ytimessä. Merkittävää sekä Pukkisen että Randellin nimityksissä oli, että ne miellettiin haastatteluissa isoimman ryhmän eli Kokoomuksen sisäisiksi asioiksi.

Turku päätti syksyllä 2019 siirtyä pormestarimalliin vuodesta 2021. Kun kaupunginvaltuusto valitsi Minna Arven, tuli valtuusto myös valinneeksi Turun toistaiseksi viimeisen kaupunginjohtajan. Äänestystulos oli tiukin mahdollinen, 34–33. Jo tuloksesta näki aikojen muuttuneen. Tämä ei ollut konsensusvalinta.

Viranhaltija ja poliitikko?

Turussa on toimittu päätoimisen kaupunginhallituksen puheenjohtajan ja kaupunginjohtajan mallilla. Hallituksen puheenjohtaja on poliitikko, ja kaupunginjohtaja on viranhaltija. Hallituksen puheenjohtajan valtuusto valitsee pääsääntöisesti suurimman puolueen riveistä. Koska kaupunginjohtaja on

²⁸⁷ Kuntalaki 2015.

²⁸⁸ Haastattelu KOK JL.

²⁸⁹ Kaupunginvaltuuston pöytäkirjat 2000–2004.

virkasuhteessa kaupunkiin, valinta pohjaa kelpoisuusvaatimuksiin. Neljä viidestä viimeisestä kaupunginjohtajasta olivat silti kokeneita valtuutettuja. Tehtävien tasapaino on ajan kuluessa muuttunut. Sisällissodan jälkeisinä vuosina kaupunginjohtaja toimitti nykyisiä hallituksen puheenjohtajan tehtäviä. Tilanne muuttui 1970-luvulla, kun tehtävät erotettiin. Vuoden 1995 uudistuksessa tilanne muuttui jälleen, kun kaupunginjohtajan asemaa vahvistettiin²⁹⁰.

Kaupunginjohtajan viran poliittisuus jakaa mielipiteitä. Rooli ei ole yksiselitteisen epäpoliittinen. Kaupunginjohtaja käyttää kaupungin äänivaltaa, on valmisteluresurssien johdossa ja toimii valmisteltujen asioiden esittelijänä kaupunginhallituksessa, josta asiat jatkavat valtuustoon. Vaikka kaupunginhallituksen puheenjohtaja on paperilla johtavassa asemassa suhteessa kaupunginjohtajaan, suurempi osa valtuutetuista korosti nimenomaan kaupunginjohtajan roolia. Vaikka virkavalmistelu perustuu faktoihin, asioissa on myös liikkumavaraa: kaupunginjohtajan odotetaan valitsevan toimintalinjoja valmistelukysymyksissä. Haastatteluissa tähän painotukseen voi vaikuttaa haastattelukauden tilanne, jossa kaupunginjohtaja on kahdesta kokeneempi. Kaksoisrooli poliittisena viranhaltijana on kerännyt myös kritiikkiä. Esimerkiksi Ryyränen pitää nykyjärjestelmää paitsi vaikeana hahmottaa myös edustavuudeltaan heikkona²⁹¹. Tästä näkökulmasta näin vahva virka näyttää demokraattisesti ongelmallisemmalta kuin suoralla vaalilla valittu pormestari. Ryyränen liittyy kunnanjohtajiin ja heidän valintoihinsa poliittisen juonittelun elementtejä, jotka olisi mahdollista korvata demokraattisemmalla menettelyllä. Tämän kappaleen näkökulmasta ainakaan premissiä johtajien valintaan liittyvästä juonittelusta on vaikea kiistää. Tampere ja Helsinki siirtyivät tilannetta selkeyttääkseen pormestarimalliin vuosina 2014 ja 2017. Toimet yhdistettiin ja kuntaa johtaa poliitikko. Kaupunginjohtajan virantäyttö on poliittinen prosessi ja siinä painavat pätevyys ja poliittiset näkökohdat. Tästä lähtökohdasta valtuutettujen kertoma käy järkeen. Ruola kuvaa valintoja poliittisiksi henkilökysymyksiksi²⁹².

Poliittisen vallan mahdollistaja sekä ilmentäjä

Aikaisemmissa kappaleissa todettiin virkoihin liittyneen poliittisia sopimuksia. Virat eivät kuitenkaan heti mukaudu poliittiseen tilanteeseen²⁹³:

²⁹⁰ Uusitalo 1981.

²⁹¹ Ryyränen 2001.

²⁹² Ruola 2011, 329–331.

²⁹³ Esimerkiksi Ruola 2011, 322.

”Minun ja Petterin aikana hommattu tilanne, että meillä on kaksi kaupunginjohtajaa, joista toinen on Kokoomuksen ja SDP:n, lisäksi meillä on neljä toimialajohtajaa, joista puolet on demareiden ja puolet kokoomuslaisten. Minä ymmärrän, että Vihreät haluaa muutakin kuin vahtimestarin paikkoja.”²⁹⁴

Lainaus havainnollistaa sitä, että viranhaltijoiden valitseminen nähdään päätöksentekokulttuurissa paitsi vallan takaamisena, myös sen merkinä. Kun nimitykset olivat yleisempiä, muodostivat ne vallan hännän. Virkaan valittu puolueen jäsen jatkaa virassa vaalitappion jälkeenkin. Poliittisissa järjestelmissä tunnetumpi esimerkki tästä ovat perustuslakituomioistuinta käyttävien maiden tuomarit, jotka voivat palvella vuosikymmeniä nimittäjiään pitempään. Turussa on edelleen kahden suuren kaudella nimitettyjä viranhaltijoita paikoillaan, eikä uusilla valtapuolueilla vastaavaa edustusta ole. Joidenkin mielestä jäsenyys näissä puolueissa oli jopa haitta.

”Kun hän oli toinen pätevimmäksi katsotuista, ja ehdotettiin että hänet valitaan. Jotkut ottavat sen esimerkkinä Vihreiden poliittisesta virkanimityksestä. Vihreitä koskee tosiasiallisesti virkakielto.”²⁹⁵

SKDL:lla ei ollut kannatuksensa mukaista osuutta korkeammalla virkakoneistossa²⁹⁶, eikä nykytilanteen jatkuessa Vasemmistoliittokaan taida olla kiinni apulaispormestarin paikassa, ellei kannatus kasva merkittävästi entisestään. Virkanimitykset ilmentävät tulosta, mutta eivät tarkkaan mukaile sitä.

5.1 Kaupunginjohtajan valinnan eteneminen vuonna 2017

Kaupunginjohtajan valinta tuli haastatteluissa paljon esille, ja siitä myös kysyttiin. Valintaa käytetään esimerkkinä siksi, että kertynyttä aineistoa oli paljon. Kaupunginjohtajien vaihdot toimivat hyvinä ikkunoina aikaansa.

Kun Turkuu vuodesta 2010 johtanut Randell ilmoitti kesäkuussa 2017 siirtyvänsä Rakennusteollisuus ry:n toimitusjohtajaksi, lähdettiin etsimään kaupunginjohtajaa. Paikka on lähtökohtaisesti suurimman puolueen täytettävissä²⁹⁷. Tällä kertaa kyseessä ei olisi kutsuperusteinen valinta. Randell valittiin laajalla kannatuksella. Pukkisen haettiin Turkuun ulkopuolelta tarkoituksella, ja Kokoomuksen ryhmän tullessa Pukkisen taakse valinnalle oli laajempi hyväksyntä²⁹⁸. Lahoniitty nostettiin korvaamaan Leppää, joka taas päätyi paikalle muihin hakijoihin petyttyään: *”Ei auta muu. Kyl sitä tarttee itte ruveta!”²⁹⁹*.

²⁹⁴ Haastattelu SDP JR.

²⁹⁵ Haastattelu VIHR ML.

²⁹⁶ Kaila 1982.

²⁹⁷ Useat haastattelut ja Ruola 2011, 331.

²⁹⁸ Haastattelu KOK AH.

²⁹⁹ Haastattelu KOK JL.

Avointa hakua ei oltu ennen vuotta 2017 nähty. Aikaisemminkin oli kilpailtu, mutta kilpailu oli käyty puolueiden sisällä. Kysymys oli siitä, kuka saa suurimman valtuustoryhmän tuen. Kokoomuksen hallintokaudella merkitystä näyttäisi olleen myös sillä, kuka sen sisäisistä hakijoista voi saada SDP:n kannatuksen³⁰⁰. Tämä käytäntö vaihtui nyt siihen, kuka saa Vihreiden tuen. Materiaalissa oli mainintoja, että aikaisemmin ehdokkaiden taustajoukot turvautuivat puolueen sisäisessä kampanjassa jopa muiden vaikuttajien uhkailuun³⁰¹. Vuoden 2017 valintaa käytiin Kokoomuksen sisälläkin kilpailullisesti. Puolueesta tuli kolme merkittävää ehdokasta, ja hakijoita haastateltiin ja puntaroitiin kaikissa ryhmissä. Mukana oli hakijoita Turun ulkopuolelta ja heitä myös rohkaistiin hakemaan paikkaa.

”Ensin tärkeintä oli varmistaa, että se oli Kokoomuksen paikka. Sitten kun se alkoi olla selviö. Oli tärkeää, että meillä oli tarjota siihen erittäin hyviä ehdokkaita. Sanoinkin Kari Häkämiehelle, että häntä ei olla tässä mihinkään sähköjänikseksi pyytämässä, vaan aidosti. Että, tämä on niin paljon muiden puolueiden käsissä.”³⁰²

Aikaisemmin päätökset olisi valmisteltu isojen poikien kesken ja tarjoiltu valtuustolle lautasella, jolta se söi. Nyt kilpailtiin oikeasti. Lainauksesta kuvastuu se, että vaikka moni näki valintaa edeltävänä päivänä paikan olevan menossa Virtaselle, toisten mielestä paikka ”kuului” Kokoomukselle. Sopivat henkilöt suurempien kaupunkien johtoon ovat harvassa. Kun uutiset Randellin lähdöstä julkistettiin, alkoivat myös mahdolliset hakijat arvioimaan Turku työpaikkana. Paikkaa päätyi hakemaan 15 hakijaa. Lopulta kilpailu oli ensin neljän, sitten kahden kauppa. Haastattelumateriaalista löytyy mielipiteitä, joissa valintaa käsitellään puoluepoliittisesti, ja mielipiteitä, joissa sen korostetaan olleen puolueeton virantäyttöprosessi. Valintamenettelyssä oli ilmeisesti piirteitä kummastakin. Tutkimuksellinen rajaveto on tärkeää siksi, että usealle haastatellulle toinen hahmotustapa oli selvästi virheellinen.

Neljän suurinta – Kokoomuksen avaus ja vastaukset

Suurimman puolueen vastuulla on rekrytoida johtaja kaupungille. Turun Kokoomus oli vuonna 2017 kytkeytynyt valtakunnalliseen puolueorganisaatioon puheenjohtaja Petteri Orpon kautta, ja valtuustoryhmään kuului myös muita kansanedustajia sekä avainpaikoilla toimineita. Näin ollen kyky hakea omista riveistä sopivia ehdokkaita oli korkea. Puolueella oli omat päävastuulliset neuvottelijansa valtuustoryhmän ja

³⁰⁰ Useat haastatellut.

³⁰¹ Haastattelu Nimetön.

³⁰² Haastattelu KOK PO.

kaupunginhallituksen puheenjohtajissa. Muodostui Kokoomuksen kolmen ehdokkaan kärki: Kari Häkämies, Ville Itälä ja Minna Arve. Hakijat ovat ennen henkilökohtaista päätöstään tunnustelleet kannatustaan³⁰³. Vihreiden ryhmälle oli tärkeää saada tehtävään avoin haku³⁰⁴. Haastattelumateriaali sisältää vastauksia, joiden mukaan se vaikuttaa vaatineen neuvotteluja. Yksikään muista puolueista ei ottanut avoimesti vastakkaista kantaa, vaan olivat julkisesti avoimen ja epäpoliittisen valinnan kannalla³⁰⁵. Käytännössä Kokoomuksen ehdokkaat ja Vihreiden prosessivaatimukset vaikuttavat luoneen raamit viran täytölle.

Kokoomus ei ole saavuttanut asemaansa Turussa ajatellen vain yhden siirron verran eteenpäin. Vaikka kilpailuun todella haluttiin monia ehdokkaita, ei ole poissuljettua, että puolueella olisi ollut käsitys muiden puolueiden suhtautumisesta sen ehdokkaisiin. Materiaalissa esiintyykin näkemyksiä siitä, että Kokoomuksella on tapana tehdä avauksia ajatellen myös tulevaa kompromissia. Muut saavat valita, minkä heidän odotetaan valitsevan – eli tässä asiassa Arven. Tämä näkökulma on ristiriidassa ns. ”sähköjänis”-lainauksen kanssa aikaisemmalla sivulla. Tarkoituksena on voinut olla vain tarjota useampi vahva ehdokas. Toiset haastatellut Kokoomuksestakin näkivät tilanteen enemmän Vihreiden valintana. Toiseksi suurimmalla puolueella on hyvät vaikutusmahdollisuudet tilanteessa, jossa muissa suurissa puolueissa on hajontaa. Valitessaan linjansa oikea-aikaisesti se pystyy 2017 valtuustojakaumassa edistämään annetuista vaihtoehtoista itselleen suotuisinta. Mikäli Vihreiden kannatus olisi SDP:tä pienempi, ja jos sinipuna-akseli vetäisi yhtä köyttä, nämä vaikutusmahdollisuudet jäisivät haaveeksi. Turussa Vihreät on onnistunut vaikuttamaan moniin, kuten ympäristöpoliittisiin, päätöksiin kantansa suuntaan juuri esimerkiksi ns. pyöristämällä ehdotuksia suotuisiksi.

On siis mahdollista, että Kokoomus haki ehdokkaiden valinnalla sitä, että Vihreät käyttäisi ääntään juuri siihen, kuka Kokoomuksen ehdokkaista valittaisiin. Mikäli pienemmät puolueet eivät täysin hylkäisi Kokoomusta, Vihreiden tuella voitto olisi varma. Ehdokkaiden haastattelijan jälkeen Vihreät ilmoitti, että Kokoomuksen ehdokkaista nimenomaan Minna Arvella on Vihreiden ryhmän tuki. Kokoomuksen näkökulmasta Vihreiden ratkaisu sinetöi puolueen sisäisen valinnan:

³⁰³ Haastattelu KOK MA.

³⁰⁴ Haastattelu VIHR NR.

³⁰⁵ Turun kaupunginvaltuuston kokouspöytäkirja 10/2017.

”Käytännössä kävi niin, että Vihreät ilmoittivat, että he tukevat vain Arvetta. Sen jälkeen kävi niin, että meillä käytiin keskustelua ehdokkaiden kanssa, ja herrat vetäytyivät pois. He totesivat, että turha pyytää mööskään Kokoomuksen ryhmän kantaa siinä tilanteessa.”³⁰⁶

Osan mielestä Kokoomuksen oli siis nimettävä Vihreiden haluama ehdokas. Tähän vaikuttivat esimerkiksi Arven henkilösuhteet muutamaan Vihreän valtuustoryhmän avainhenkilöön aikaisemmista toimielinkomennuksista ja hänen poliittiset mielipiteensä. Kytköksiä yhteistyön taustalla epäiltiin. Vihreät kielsi ne kategorisesti.

”Jos me oltaisiin oltu fiksuja niin me oltaisiin vaadittu kaikenlaista esimerkiksi kaupunginjohtajan valinnan yhteydessä. Valitettavasti me ei vain vaadittu (Naurua. Jälkimmäinen virke ironinen).”³⁰⁷

SDP tuli kaupunginjohtajan valintaan hyvin erilaisesta tilanteesta. Sillä oli omat paikkansa kaupunginhallinnossa, mutta puolue oli pudonnut vaaleissa jaetulle kolmannelle paikalle. Oli haettava uutta polkua. Sosiaalidemokraateille tarjoutui vahva oma ehdokas, jota lähteä tukemaan. Menneisyydessä puolue oli jakanut paikat Kokoomuksen kanssa sovussa, mutta nykytilanteessa profiilinnostoa oli mielekästä hakea kilpailullisemmalla otteella.

”...Kun he hävisivät sen verran paljon. Tekivät oikeistolaisempaa politiikkaa kuin heidän kannattajansa olisi halunnut, koska ehkä Kokoomus veti... Mentiin liikaa sen Kokoomuksen talouskurilinja edellä.”³⁰⁸

SDP:n ei ulkoapäin katsottu pitävän vahvaa assosioitumista sopimuslinjaan enää poliittisesti järkevänä. Vastuu Turku-sopimuksen sopimatta jäämisestä ei ole Sosiaalidemokraattien, vaan koko valtuuston. Onhan SDP:n tilanteeseen olennaisesti vaikuttanut esimerkiksi Vasemmistoliiton kriittinen paine. Vaalien jälkeen erottuvamman linjan hakeminen vaikuttaa haastateltavista ymmärrettävältä. Toisaalta ratkaisu Virtanen -linjasta liitettiin myös Kokoomuksen ja Vihreiden uuteen kuvioon.

”...Kun Kokoomus ehdotti kolmea ehdokasta. Itälä, Häkämies ja Arve. Niin on ollut aina ennen, että Kokoomus itse sanoo, että ketä näistä valitaan. Nyt kävikin niin, että Vihreät ilmoittivat, että he eivät tule olemaan Itälän ja Häkämiehen takana. Kokoomus ei näin ollen voinut muuta, kun olla Arven takana. Me demareina ei voitu sitten siinä muuta, kun olla, että okei ei siinä mitään, me äänestetään Virtasta sitten. Ehkä oltaisi muutenkin äänestetty. Nykyään kaupunginjohtaja on virkamies. Vaikka se on osittain poliittinen niin se on virkamies ja käyttäytyvätkin niin, että ovat virkamiehiä.”³⁰⁹

Kilpaileminen saatetaan tehdä tosissaan tai, kuten pienpuolueet presidentinvaaleissa, ”silmän politiikkana”. Valtuutettujen käsitykset Virtasen lopullisista voittomahdollisuuksista erosivat toisistaan. SDP:lle tilanne saattoi alkaa profiilin nostamisena ja kokeneen apulaiskaupunginjohtajan ura-askeleena, mutta johti menestyksellisempään kilpailuun kuin uskottiin. Sattumalla on osansa. Joka

³⁰⁶ Haastattelu KOK OM.

³⁰⁷ Haastattelu VIHR SI.

³⁰⁸ Turku-sopimuksen ja kasvusopimuksen neuvotteluista. Haastattelu VIHR KW.

³⁰⁹ Haastattelu SDP SL.

tapauksessa Virtasen hakiessa omalta paikaltaan kaupunginjohtajaksi, SDP osoitti häntä tukemalla sopimuslinjan olevan ohi ylimmissä viroissa. Se on selvää. Lisäksi edellisessä lainauksessa voidaan nähdä viran poliittisuuden lasku, kun kaupunginjohtajien kerrotaan käyttäytyvänkin kuin virkamiehet. Vuonna 2017 se johti SDP:n sinänsä loogiseen, mutta toisaalta eriskummalliseen tilanteeseen: Koska virkaa ei nähdä niin poliittisena, voi juuri vaalitappion kokenut puolue asettua ryhmänä tukemaan omaa ehdokastaan. Ryhmänä oman puolueen ehdokkaan tukeminen on yksiselitteisesti poliittinen päätös, eikä jää viimeiseksi tässä valintaprosessissa. Toisin sanoen viran epäpoliittisuus mahdollisti valinnan politisoitumisen. Ajatus on SDP:n näkökulmasta täysin järkevä.

Vasemmistoliitto valitsi Vihreiden tavoin olla ajamatta omaa ehdokastaan. Vasemmistoliiton valtuutetuista kaikki päätyivät kannattamaan Virtasta. Virtanen on saanut kritiikkiä kaupunkikehittämiseen liittyen, mutta hän on myös kerännyt kiitoksia. Vasemmistoliiton haastatteluissa Virtanen ei synnyttänyt merkittäviä intohimoja puolestaan, mutta soveltui puolueen linjaan Arvetta paremmin. Toisin sanoen vaikka hänet nähdään vanhan Turun edustajana, ollaan häntä uutenakin aikana valmiina tukemaan, jos vaihtoehtona on Kokoomus ja Arve. Virtanen sai kiitosta esimerkiksi sosiaalisten ongelmien ymmärtämisestä haastatteluissa.

”Jos kysymyksessä ei olisi ollut poliittinen virkanimitys niin siinä ainakin pitäisi olla selvää, että Virtanen olisi pitänyt valita ihan hänen muodollisen pätevyytensä takia. Toki ymmärrän, että hänkin herättää... Molemmissa kandidaateissa oli omat... Kun haastateltiin näitä kandidaatteja, niin Virtanen oli selkeästi pätevemmän oloinen, vaikka toki puhui vaalipuheitaan.”³¹⁰

Vasemmistoliitolle oli poliittisen eriytyneisyyden takia selvää, että puolueen oma ehdokas ei olisi voinut menestyä. Julkisuushakuisuudesta syytetty puolue ei kuitenkaan tarttunut tähän tilaisuuteen tuoda sanomaa esille. Puolueesta ei noussut profiilikampanjaan halukasta ehdokasta, oli tämä virallinen päätös tai ei. Vasemmistoliiton linjassa on havaittavissa jatkuvuutta, kun se teki valintansa pragmaattisesti vuoden 2017 valinnassa. Vastustihan se myös pormestarimallia juuri politiikan henkilöitymisen takia³¹¹. Tämä ei siis ollut sopiva paikka kampanjalle.

Kahden kauppa ja pienempien linjavalinnat

Lähes kaikkien puolueiden valtuutettujen lausunnoista valinnan tehneessä kokouksessa piirtyi kuva kaupungista, joka teki eroa vanhaan Turkuun, jossa poliittiset

³¹⁰ Haastattelu VAS Nimetön.

³¹¹ Turun kaupunginvaltuuston pöytäkirjat 10/2019.

virkanimitykset olivat tapa.³¹² Tämänkaltainen poliittinen dialogi on Turussa yleistä. Valtuustosalissa kuulee usein esimerkiksi budjettineuvottelujen jälkeen, kuinka avoimia neuvottelut ovat olleet verraten vanhaan, ja kuinka ratkaisulla haetaan parasta suuntaa kaupungille³¹³. Narratiivi puoluepoliittisuudesta irrallaan olevasta valinnasta toi mahdollisuuksia puolueiden poliittiselle julkisivun kiillotukselle. Valintaan liittyy suuria tunteita. Asiassa nähtiin jälkikäteen tapahtuneen jotain hämää ja usean valtuutetun mielestä väärä hakija valittiin³¹⁴. Tämä näkemys ylitti valtuustoryhmien rajat. Arvovalta ja panokset ovat suuremman kaupungin kaupunginjohtajaa valittaessa korkeat. Tilanne oli kieltämättä kummallinen. Vihreät oli valinnut Kokoomuksen kärkiehdokkaan. SDP ajoi epäpoliittisessa valinnassa vahvaa ”omaa” ehdokastaan. Apulaiskaupunginjohtaja Virtasen ansioluettelo oli haastateltavien mielestä vahva – osan mielestä enemmän:

*”Asiaosaamisen ja kokonaisuuden hallinnan kannalta Jarkko Virtanen oli mielestäni vailla vertaa.”*³¹⁵

Valinnan ympärille tuli epäpoliittisuuden aura, ja parhaan hakijan vakuuteltiin tulevan valituksi. Samaan aikaan puolueet painottivat keskenään eri osa-alueita pätevyydestä verrattuna perinteiseen virantäyttöön: moderniutta, johtamistyyliä, näkemyksiä ja usean haastatellun mielestä sukupuolta. Näin ollen pätevyyteen pohjaava narratiivi soti itseään vastaan, kun termi ymmärrettiin Arven ja Virtasen suhteen eri tavoin. Kykyä on vaikea arvioida ja se koostuu monesta asiasta, joista tyhjentävää luetteloa virantäyttöön ei ole:

*”Itälä ja Häkämies olivat vanhoja iältään ja poliittiselta kokemukseltaan. Kumpikin ehti jossakin vaiheessa ryvettymään eri muodoissa. Ne olivat sitten yleisesti sen suhteen jo vähän menneen talven lumia. Kokoomuksessa vanha kaarti oli jommankumman takana. En tarkkaan muista ketä oli kenenkin. Arve oli tuorempi kasvo ja nuorempi tyyppi. Ehkä sillä tavalla modernimmat näkemykset.”*³¹⁶

Lähes kaikkien puolueiden edustajat esittivät valintakokouksessa näkemyksen, jonka mukaan valinta ei ole puoluekysymys. ”Valitaan paras³¹⁷!”. Väite kuultiin myös Kokoomuksesta, jonka avainhenkilöt kuitenkin haastatteluissa näkivät paikan kuuluvan puolueelleen. Väitteen epäuskottavuutta korostaa se, että jokainen neljästä suuremmasta ryhmästä oli asettunut yksimielisesti, tai Vihreiden tapauksessa lähes yksimielisesti, linjaansa lähimpänä olevan hakijan taakse. Kunnallisvaalien tulos oli

³¹² Kaupunginvaltuuston pöytäkirjat 10/2017.

³¹³ Esimerkiksi kaupunginvaltuuston budjettikokoukset 2014, 2016 ja 2018.

³¹⁴ Käsitys on tiivistetty haastattelumateriaalista – osa lausunnoista nimettömiä. Huomioitavaa on, että se pitää sisällään myös Kokoomuksen ja Vihreät, eli Arven kannatuksen ytimen.

³¹⁵ Haastattelu Nimetön.

³¹⁶ Haastattelu VIHR KW.

³¹⁷ Turun kaupunginvaltuuston kokous 10/2017, Pentti Huovinen.

tasoittanut valtasuhteita. Vaikka pienempien puolueiden merkitystä pidetään tavallisesti vähäisenä, nyt niillä oli merkitystä. Nämä puolueet eivät kuitenkaan ole yhtenäinen vaa'ankieliasemaa käyttävä joukko, joten niitä ryhdyttiin tavoittelemaan erikseen³¹⁸. Tilanne näytti lehtitietojen varassa olevan päiviä ennen hyvin tasainen³¹⁹. Vasemmistoliiton ryhmän asetettua Virtasen taakse, oli kasassa 24 ”varmaa” ääntä. Arve pystyi luottamaan Kokoomuksen 17 ääneen ja kolmea epävarmaa lukuun ottamatta Vihreiden 14 ääneen.

Aikaisemmassa pääluvussa todettiin, että pienpuolue voi vaikuttaa valmisteltavana oleviin asioihin olemalla yhteistyökelpoinen. Suurten ja pienten puolueiden suhteet korostuvat, kun tämän merkittävyysluokan valinta riippuu pienpuolueista. Turussa RKP ja Kristillisdemokraatit ovat olleet kiinteästi yhteistyössä Kokoomuksen ryhmän kanssa. Lautakuntaryhmien kokouksia pidetään yhteisesti, Kokoomus on ajanut niiden lautakuntapaikkaneuvotteluja ja kutsunut ne mukaan kuuntelemaan valtuustoryhmään tulevia esittelijöitä ja lobbaajia, jotka jäisivät muuten kuulematta. Perussuomalaisilla, Keskustalla ja Sinisillä vastaavia linkkejä ei ollut. Suhteeseen ei välttämättä edes liity käskyä tai painostusta, mutta pienpuolueet voivat mainitusti ratkaista asioita tukijansa mukaisesti myös itsenäisesti. Tässä tapauksessa RKP ainoana pienempänä puolueena asettui Arven taakse, vaikka puolueen sisältä kantautui viestiä myös toisesta kannasta³²⁰.

Pienpuolueilla oli väliä tilanteessa, jossa ei ollut helppoa polkua enemmistöön. Kun Perussuomalaisten ja Keskustan ryhmät asetettiin Virtasen tueksi, siirryttiin isoimman oikeudesta aitoon kilpailuun³²¹. Nyt molemmat puolet olivat lähellä voittavaa 34 ääntä. Valinnan tiukkuudesta kertoi Åbo Underrättelserin otsikointi: ”*Paret Jaana och Ville Auvinen kan avgöra stadsdirektorsvalet i Åbo*”³²². Jaana Auvinen oli edustamassa Sinisiä valtuustossa, ja Ville Auvinen oli Kristillisten ainoa valtuutettu. Valinta saattaisi jäädä pariskunnasta kiinni. Joidenkin valtuutettujen mielestä tämänkaltaisessa kysymyksessä on pienpuolueen parempi olla voittajan puolella³²³.

³¹⁸ Haastattelu Nimetön.

³¹⁹ TS 15.10.2017.

³²⁰ Haastattelu Nimetön (useammat).

³²¹ Haastattelumateriaalin kokonaisuus.

³²² Åbo underrättelser, 9. lokakuuta 2017.

³²³ Haastattelu VIHR SI.

Vaan entä, jos voittaja ei ole varma? Mielenkiintoista oli myös, että Keskustasta olisi löytynyt tukea kyllä Häkämiehelle.

”Jouduin tämän sanomaan Mannille. Olisimme olleet Häkämiehen takana, mutta nyt valinta on Virtanen. Hänellä on kovempi ammattitaito kuin Arvella, Laivoranta toteaa.”³²⁴

Lausunnossa Keskustan ryhmä summasi vaalien esille tuomaa teemaa. Keskustan näkökulmasta väite oli uskottavampi kuin monen muun. Keskustan ryhmäpäätös tasoitti tilannetta, mutta sen rivit eivät olleet suorat. Annika Saarikon tapaus oli erikoinen. Sote-uudistuksesta vastaavana ministerinä, mutta jo ennen tätä, hän oli harvinainen näky valtuustossa. Ennen valintaa oli tiedossa, että Saarikko ei osallistu kokoukseen, ja varavaltuutettu Riitta Karjalainen (Virtasen kannalla) osallistuisi³²⁵. Saarikko osallistui vastoin konsernihallinnolle tekemäänsä ilmoitusta³²⁶. Haastateltavat kertoivat, että Saarikkoa hiersi Arven sote-kritiikki. Kaupunginjohtajien valinnat ovat puolueille tärkeitä, mutta sote-uudistus on Turun pelilautaa suurempi pelinappula. Orpon näkemys tilanteesta oli seuraava:

”Minä sanoisin sen ihan eri kautta. Annika Saarikko teki sote-uudistusta yöstä päivää. Hän jossakin vaiheessa suuttui suunnattomasti siitä, mitä kaupunginjohtajakandidaatti Arve oli lausunut aiheesta. Siinä ei ollut kyse hallitusyhteistyön pönkittämisestä vaan siitä, että Saarikko otti niin pahasti nokkiinsa jostakin Minnan lausunnosta, että minä toimin vähän niin kuin sovittelijana siinä välissä. Ei siinä tämän suurempaa mystiikkaa ollut. Eikä mistään... Siinä mielessä huhu on oikein, hänen kannanmuodostuksessaan. Saarikko sanoi ihan suoraan, että todella tärkeää hänelle on se, mitä mieltä hänen kotikaupunkinsa johtaja on tästä uudistuksesta. Ja se on ihan ymmärrettävää.”³²⁷

Vaikka Orpo ei luonnollisesti ollut ministerikaudellaan johtamassa puolueen kunnallispoliittisia pyrkimyksiä, astui ilmeisesti usein menneisyydessä Turun vaikutusvaltaisimmaksi poliitikoksiakin tituleerattu Orpo avustamaan Mannin, Arven ja Katteluksen johtamia neuvotteluja, tuomalla kenties ratkaisevan äänen valintaan. Arven julkinen kritiikki sote-uudistusta kohtaan vaikutti ehtyneen valinnan jälkeen, ennen uudistuksen romahtamista loppukeväästä 2019. Lokakuussa 2017 Arven ja Saarikon välillä saavutettiin ehkä yhteisymmärrys, samalla kun puolueet painivat hallituksessa valinnanvapaudesta. Osan haastatelluista mielestä hiljeneminen oli jopa hinta Saarikon äänelle. Valinnan jälkeen Turun Sanomat kirjoitti:

”...Saarikon kuntapoliittista päätöstä nuotitti valtakunnanpolitiikka... Julkisuudessa on uumoiltu, että Kokoomuksen ja Keskustan välillä on kitkaa juuri valinnanvapaudesta, vaikka eri ministerit ovat sen kieltäneet. Valtuustolähteet kertovat, että Saarikko taipui kaupunginjohtajakysymyksessä eri linjoille, kuin muu ryhmä...”

³²⁴ TS, 9.10.2017.

³²⁵ TS 18.10.2017.

³²⁶ Turun kaupunginvaltuuston pöytäkirjat 10/2017.

³²⁷ Kysyttäessä liittyikö Saarikon ratkaisu sote-uudistukseen ja hallitusyhteistyöhön. Haastattelu KOK PO. Saarikkoa pyydettiin mukaan tutkimukseen, mutta haastattelua ei onnistuttu järjestämään.

*Valtuustossa istuu myös valtiovarainministeri, puolueenpuheenjohtaja **Petteri Orpo**. Kokoomukselle valinnanvapaus on sote-uudistuksen avainkysymys.”³²⁸*

Selvää oli ainakin se, että puoluekannatuksen hajaantuminen 2012 ja 2017 vaaleissa, antoi erityistilanteessa pienpuolueille enemmän merkitystä.

Valinnan muodostuminen

Valinnan tehneeseen kokoukseen kohdistui poikkeuksellisen paljon huomiota. Olihan tilanne ennakkotietojenkin valossa tiukka. Valtuutetut puhuivat paljon haluten näkyä, kuulua ja perustella näkemyksensä. Vaikka asia on vaikea uskoa vallitsevassa toimintakulttuurissa, puheissa saattoi olla todellisen väittelyn hiven. Aivan kuin valtuutetut olisivat kääntäneet toisiaan. Pauli Kossilan esityksestä valinta tehtiin lippuäänestyksenä. Tarkoitus oli Kossilan mukaan rohkaista itsenäiseen äänestämiseen³²⁹. Valtuutettujen valinnoista ei ole siis varmuutta³³⁰. Turussa ei ole tapana tuoda valtuustoon asioita epävarmoina. Tilanne oli poikkeus. Raitiovaunulinjan suunnittelun esitystä odotettiin yleisesti valtuustoon keväällä 2019. Lopulta esitys tuli vasta maaliskuussa 2020³³¹. Tällöin sekä SDP:n että Kokoomuksen sisällä riittävä enemmistö oli kääntynyt esityksen kannalle. Kaupunginjohtajan valintaa ei kuitenkaan voitu lykätä vuodella. Kokoomuksen ryhmäjohtaja Mannin kommentti on havainnollistava. Kun Vihreät eivät muodostaneet yhteistä rintamaa Arven taakse ryhmäkokouksessaan: ”*Epävarmuus on pahinta. Valtuustoon on vaikea mennä, kun ei ole päätöstä*”³³².” Normaalisti poliittinen kulttuuri vaikuttaa enemmän pinnan alla. Jos esitys hyväksytään niukallakin enemmistöllä, tilanne näyttää julkisesti melko tyyneltä; kun asiat ovat aidosti epävarmoja, tilanne on toinen. Myös neuvotteluissa hävinnyt osapuoli vaikuttaa Turussa hyväksyvän tuloksen, mutta ehkäpä Arven valinta herätti tyytymättömyyttä pitkään, sillä kumpikin osapuoli todella uskoi voittoonsa. Arve valittiin tiukimmalla enemmistöllä, 34 äänellä. Nuoren hallituksen puheenjohtajan Katteluksen ja Petteri Orpon sananvaihto jälkimmäisen tullessa paikalle on kuvaava:

”Sanoin ääneen Laurille, kun menin valtuustosaliiin sisään, että 'Mikä tilanne?'. Hän sanoi, että 'Meillä on enemmistö. Pitäisi olla.' Sitten sanoi, että se riippuu Vihreistä. Sitten minä sanoin, että 'Sitten minä en luota ennen kuin näen.' Hyvin ne olivat sitä sitten hoitaneet.”³³³

³²⁸ TS 18.10.2017.

³²⁹ Turun kaupunginvaltuuston pöytäkirjat 10/2017.

³³⁰ Turun kaupunginvaltuuston pöytäkirjat 10/2017.

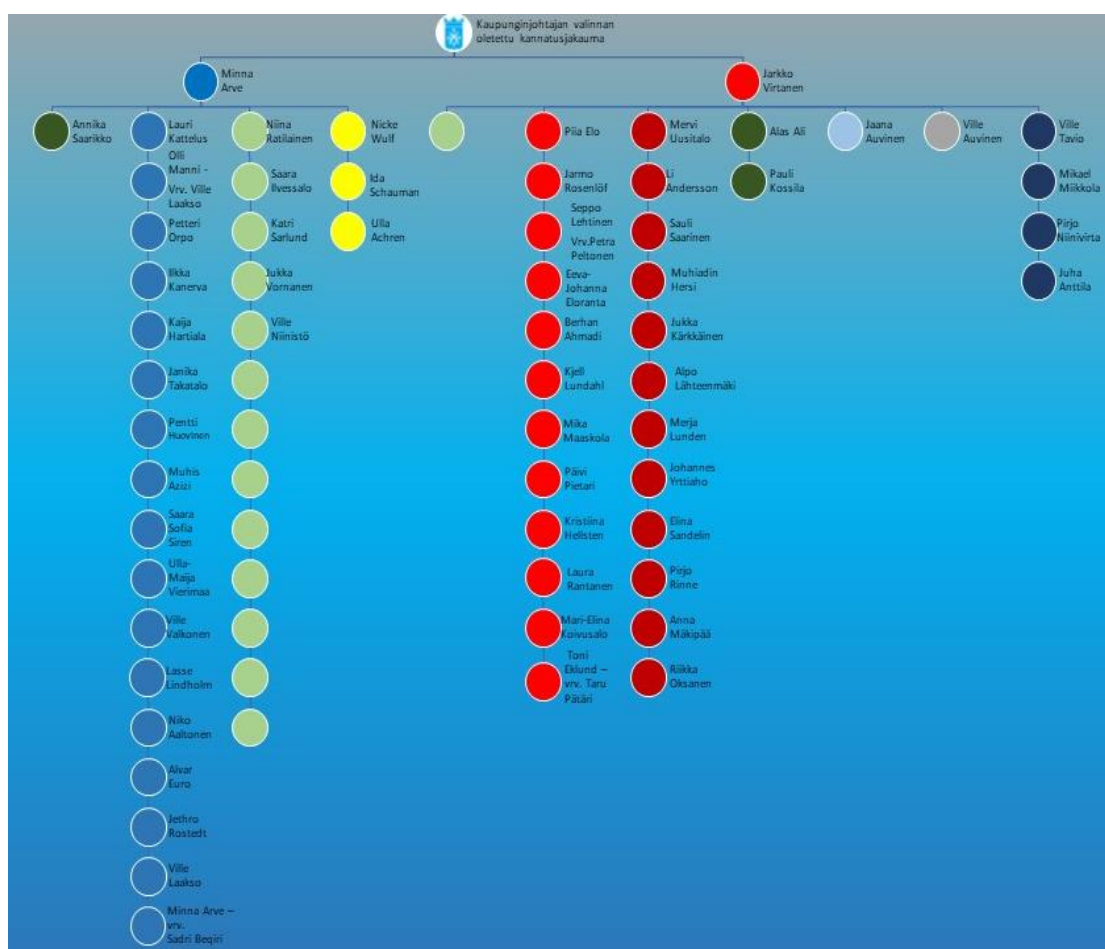
³³¹ Turun kaupunginvaltuuston pöytäkirjat 3/2017.

³³² TS 9.10.2017.

³³³ Haastattelu KOK PO.

Aikaisemmin tässä tutkielmassa puitiin ryhmäkurin merkitystä. Valinnan valossa on selvää, että Vihreiden kanssa asioiminen on vaikeaa, jos toisella puolueella on paljon pelissä. Suurista puolueista vain Vihreät jakaantui. Empiviä oli useita, mutta Virtasta äänesti todennäköisesti vain yksi. Muut joutuivat odottamaan epävarmoina ja puolue ei ilmeisesti paljastanut, ketkä sen jäsenistä empivät. Vihreiden haastateltujen näkökulmasta tilanteeseen liittyi kyllä argumentoivaa keskustelua, mutta ulkopuolisten mielestä puolue painosti empivät jäsenensä enemmistön kannan taakse, jopa erottamisilla. Esimerkiksi Vihreiden silloinen ryhmänjohtaja kielsi tämän³³⁴.

TAULUKKO 8: SPEKULATIIVINEN KANNATUSKARTTA

5.2 Kulttuuri valinnan takana – Turku ja pienet enemmistöt

Kun toriparkista äänestettiin vuonna 2012, Turun lähihistorian vaikein poliittinen prosessi sai taas yhden luvun päätökseen. Rakentamisesta päätettiin yhdellä äänellä. Turun lähihistoriassa 34 äänellä on voitettu isoissa asioissa useamminkin. Vielä

³³⁴ Haastattelu VIHHR NR.

tiukemmaksi voisi mennä: kun Kokoomuksen valtuutetut Hartiala ja Kyttä kilpailivat apulaiskaupunginjohtajuudesta, arpa ratkaisi voittajan³³⁵. Kyseessä ei ollut silloin puoluekysymys. Hartialan valinta demonstroi politiikan muutosta 17 vuoden aikana. Vielä vuonna 2000 jokainen puolue äänesti kahdesta kokoomuslaisesta sopivaksi katsomaansa. Vaikka peli olisi minkälaista, on muutos vuoteen 2017 selvä.

Saarikon ääni sai Arven valinnassa ehkäpä eniten huomiota tarinan takia, joka äänen takaa pilkotti. Muutakin kerrottavaa valinnasta löytyy. Lopullisessa äänestyksessä Vihreistä vain yksi oli Virtasen puolella. 13 äänesti Arvetta. Vaikka 34 äänestä on vaikea löytää merkittävintä, oli Vihreiden nojaus Arven taakse olennaisin voittoon vaikuttanut tekijä. On luonnollista, että moni valtuutettu haastatteluissa uskoi kyseessä olleen jonkin sopimuksen. Yleisimpänä esitettyä lienee vaihtokauppa: raitiotie kaupunginjohtajaan. Yksikään Vihreiden valtuutettu, entinen tai nykyinen, ei kerro puolueen tehneen tätä tai muutakaan kauppaa. Lisäksi raitiotie on saattanut olla avainkysymys ilman sopimusta. Kun kaupunginjohtajaehdokkaat haastatellaan, heidän näkemyksensä kaupungin kehittämisestä tulevat osaksi haastattelua. Moni on saattanut valita Arven hänen raitiotiehen suhtautumisensa tähden, ja Arve on voinut valita kantansa juuri siksi. Osin tämän tärkeän tavoitteen, ja laajempien teemojen tähden, on paine Arven taakse voinut olla ryhmässä kovaa ilman sopimustakin, kunhan ryhmä on ollut vakuuttunut, että toinen ehdokkaista sopii heidän tavoitteisiinsa. Varmuutta haastattelumateriaali ei asiaan tarjoa, mutta selvää on, että toiset puolueet eivät luota vain Vihreiden sinisiin silmiin asiassa.

Jos äänät eivät riitä – politiikkaa pöytäkirjojen ulkopuolella

Turussa päätettiin talvella 2020 uuden torin lämmitysjärjestelmästä. Valtuusto otti asian käsittelylistalleen itsenäisesti, mikä jo itsessään on harvinaista. Tilanteesta kehkeytyi poliittinen vääntö, ja asia oli taas yhdestä äänestä kiinni. Käsittelyssä pienpuolueen edustaja huomautti, että asiaan oli liittynyt voimakasta ja likaista painostusta. Valtuustossa väitetään yhtä ja toista. Väitteen uskottavuuden puolesta puhuu kuitenkin se, että kyseinen valtuutettu sanoi äänestävänsä painostuksen suuntaan – lämmitysjärjestelmän puolesta – mutta omista syistä³³⁶. Päätäjien haastatteluissa tällaista painostusta liitettiin suuriin kaavoihin ja rakennusratkaisuihin, virkanimityksiin ja taloudellisiin ratkaisuihin.

³³⁵ Turun kaupunginvaltuuston pöytäkirjat 2000.

³³⁶ Turun kaupunginvaltuuston kokouspöytäkirja 2/2020.

Kun toriparkin rakentamisäänestystä 2012 käsiteltiin, paine päätöksen saamiseen oli pitkän poliittisen prosessin ja oikeuskäsittelyiden jälkeen kova. Ratkaisu oli vuoden 2012 vaalituloksen jälkeen tiukka. Yhtenä ratkaisijana toimi äänestyksessä loikannut Laihin ja Vasemmistoliiton Huhtanen, jonka lautakuntapaikasta jo kerrottiin.

”Kuvaavaa oli se, että miksi se piti saada päätökseen ennen juhannusta 2012. Jos se olisi viety kaupunginhallituksen esityksen mukaisesti, joka oli, että ei tehdä sitä, siellä oli henkilö pohjaisesti yhden äänen enemmistö toriparkkia vastustavilla, kun kysymys oli jakautunut. Jos se olisi mennyt sitä kautta, niin se olisi mennyt valtuustoon ja valtuusto olisi voinut päättää, että me haluamme toriparkin ja kaupunginhallitus olisi joutunut sopeutumaan siihen, vaikka siellä olisi ollut toriparkkia vastustava enemmistö. Se oli pakko saada siellä nopeasti käsittelyyn, koska siellä oli jotain sitoumuksia. Siinä kävi vielä sellainen hyvin eriskummallinen juttu, että Kokoomus ja SDP laskivat, kun oli ensimmäinen ylimääräinen kokous, että hupsista, meillä onkin väärä kokoonpano. Sinä päivänä se olisi hylätty 34–33. Siksi se jätettiin pöydälle.”³³⁷

Loikkaukset olivat ennenkin heilauttaneet Turku. Tälläkin kertaa loikattiin Kokoomukseen, kun Timo Laihin vaihtoi ryhmäänsä. Eriskummallista oli se, että Laihin oli myös Perussuomalaisten Turun valtuustoryhmän johtaja ja piirin perustaja. Timo Soinille toimitettiin asiasta henkilökohtainen kirje etukäteen:

”Meillä oli Juliassa tapaaminen Turun Perussuomalaisten ja muiden kanssa ja samana iltana oli valtuuston kokous kello 18:00 alkoi. Anneli oli kutonut sitten villasukat Timolle ja kortti ostettiin siihen, minä annoin ne Timolle sitten siinä tilaisuudessa, että älä avaa tätä korttia ennen kello 18:00 tänä illalla. Kun hän oli sen avannut siinä ehtoolla ja täällä on ilmoitettu, että tulen siirtymään kello 18:00 alkavassa kokouksessa Kokoomukseen. Se oli aikamoinen. Perussuomalaisten lehti kirjotteli siitä sitten... Perussuomalaisten ryhmä sanoi, että minä en saa äänestää kuin heidän mukaan, ja minä sanoin, että minä äänestän sen mukaan minkä tiedän oikeaksi. Sitten kun tämä kyseinen juttu koitti, niin tiedettiin jo kuka äänestää mitään, paitsi se minun ääneni. Ne eivät tienneet paitsi meillä Kokoomuksella. Ne kysyivät pidätkö lupauksesi, ja vastasin, että pidän aina lupaukseni, sitä ei tarvitse pelätä. Kun äänestys tuli ja parkki voitti yhdellä äänellä... Se yksi ääni on aina tärkein... Sen jälkeen niitä kirjoituksia tuli. Ei suoranaisia tappouhkauksia minulle tullut kuin Mäenpäältä... Torin kivetyks siirrettiin. Kun me menimme siihen, niin tämä Laine, joka on siellä se päällikkö, oli siellä: ”Täytyy saada hyvä kivi, kun se olit sää kun ratkaisit tämän toriparkin.”³³⁸

Sivun lainauksista ensimmäinen hahmottaa, miltä kokousjärjestelyjen muuttaminen lopputuloksen saamiseksi näyttää hävinneen osapuolen silmin, ja toinen, miten suuret asiat repivät puoluekenttää. Toriparkin päätöksellä 2012 ja kaupunginjohtajan valinnalla oli yhteistä enemmistön muodostuksen hankaluus. Tilanne ei ole yllättävä, mutta ei toisaalta mallidemokraattinen. Äänestäjien tahto ei kanavoidu valtuutettujen kautta mielipiteistä enemmistöksi luonnollisella tavalla. Näyttäisi enemmänkin siltä, että kun enemmistöjä ei synny, ne tehdään.

Valtuutettujen näkemykset Arven valintaan ovat keskenään osin ristiriitaisia. Kokoomuksen tukemat kiinnostusta osoittaneet ehdokkaat karsiutuivat kolmesta yhteen Vihreiden valinnalla. Kokoomus piti paikkaa lähtökohtaisesti omanaan ja osaltaan kummeksui tilannetta, jossa kolmanneksi suurimman puolueen jäsen olisi

³³⁷ Haastattelu VIHR ML.

³³⁸ Haastattelu KOK/PS TL.

valittu kaupunginjohtajaksi³³⁹. Samalla painotettiin edelleen, että valinta oli epäpoliittinen. SDP päätyi tilanteessa tukemaan Virtasta, kun tämä heitti nimensä hattuun³⁴⁰. Viikkoa ennen näytti siltä, että useampi Vihreiden ääni jakaantuisi. Kun Vasemmistoliitto asettui yksimielisesti Virtasen tueksi, ja pienpuolueet jakautuivat Virtasen suuntaan, muodostui tilanne, jossa pelkkä suurimman puolueen paikkojen etumatka ei riittänyt takaamaan valintaa. Osa tuki Virtasta linjan takia. Virtasella oli pitkä kokemus kaupunkiorganisaatiosta, ja osa valtuutetuista ilmeisesti uskoi ryhmien tekemän linjaukseen meriittipohjaisesta hakuprosessista – siitä huolimatta, että Turussa on laaja poliittisten virkanimitysten perinne. Viimeistään vuonna 2017 osa valtuutetuista todella uskoi päätöksenteon muuttuneen, vaikka prosessi kokonaisuutena, sellaisena kuin valtuutetut sen kertovat, ei lopulta anna toiveikasta kuvaa. Tavallisesti Kokoomus saa tukea pienemmiltä puolueilta, eikä kohtaa Turussa kahta yksimielistä suurta puoluetta, kumppaninaan lähinnä jakautuneet Vihreät.

Kyse on poikkeustilanteesta, jossa järjestelmä kohtaa merkittävän päätöksen ja epävarman enemmistön yhteispaineen. Arvetta tukeneiden ryhmien ja puolueiden oli kysyttävä, onko kaikki tehtävissä oleva jo tehty. Ilmeisesti tilanteeseen ajaututtiin yllättäen. Vanhan käsikirjoituksen mukaan seuraavaa kappaletta ei tarvitsisi kirjoittaa. Vihreät sekoitti käsikirjoituksen vaatimalla puolueetonta ja avointa valintamenettelyä samalla painottaen itse eri pätevyyden puolia kuin muut puolueet. Vihreät valitsi Kokoomuksen ehdokkaan ja samalla ehkä epäedulliset kriteerit muiden näkökulmasta, kun SDP laittoi osin heikentyneen asemansa takia kovia piippuun. Kyse on kuitenkin mielipiteistä. Molemmilla ehdokkailla on paperilla vahva pätevyys ja ehdokkaiden haastatteluja ei jälkikäteen voida arvioida.

Valintaa lähestyttäessä puolueilla oli vaihtoehtoja. Jos kyseessä olisi ollut politiikasta vapaa valintamenettely, olisi voitu yksinkertaisesti todeta, että valinta on epävarma, ja valtuuston pätevimmäksi katsoma valittakoon. Poliitiikka on liimattu yhteen argumentoinnin ja taivuttelun kanssa, eikä kyse ole aina julkiseksi tarkoitetuista prosesseista. Usea lausunto on annettu käyttöön sillä ehdolla, että vastaajan nimeä ei käytetä tutkimuksessa. Nimettömiä lausuntoja annettiin useista puolueista osana haastattelua, mutta tutkimuksessa pyrittiin rajaamaan henkilökohtaisen agendan vaikutusta. Selvää oli, että pettymys kohdistui lähinnä prosessiin, ei ratkaisuun.

³³⁹ Haastattelu KOK OM.

³⁴⁰ SDP:n haastatellut.

”Arven valintaan liittyen voin sanoa, että siihen liittyi kaupankäyntiä ja painostusta tavalla, joka ei kestä avoimuutta. Tiedän asioita, joita en hyväksy, mutta valitettavasti kaikista syrjimisestä ja kiusaamisesta ym. nollatoleranssista huolimatta en voi niitä kertoa. Näin siksi, että ne ovat asioita, joiden paljastaminen ilman todisteita veisi mahdollisuuteni vaikuttaa Turun asioihin.”³⁴¹

Yllä oleva lainaus tulee valtuutetulta, jonka ryhmä oli jakautunut. Valtuutettu ei erittele, minkälaista painostusta on kokenut. Lisääniä on valtuutettujen mielestä haettu sekä kepillä että porkkanalla. Kepin ja porkkanan virkaa ovat toimittaneet erinäiset luottamuspaikat lautakunnissa ja kaupunkiomisteisissa yrityksissä.

”Meillä on sen tyyppisiä... ei nyt ihan epäpyhiä alliansseja, sillä kysymys on oikeistoryhmiin luokiteltavista, valtuustoryhmäkokouksissa ja hallituksessa, RKP ja Kokoomus muodostaa yhteisen ryhmän, jossa he kokoontuvat ennen kokousta sopimaan sisältökysymyksistä. RKP on tällä tavalla epävirallisessa liittoumassa Kokoomuksen kanssa. RKP saa osansa sen tyyppisistä luottamushenkilöpaikoista ja yhtiöiden hallituspaikoista, joita Kokoomus saa oman asemansa kautta. Kokoomus siis luovuttaa yhteistyön vastineenaan omasta suhteellisesta osuudestaan RKP:lle paikkoja, joita RKP ei itsenäisenä toimijana muuten saisi. Tästä on kysymys.”³⁴²

Aikaisemmin käsiteltiin sitä, että suuren ja pienen puolueen yhteistyö pitää sisällään myös valtasuhteen. Vaikka edellä kuvatun kaltaista vaihtoa ei tapahtuisi, on kyse riippuvuussuhteesta. Miksi suuremman puolueen pitäisi neuvotteluissa ajaa sellaisen ryhmän etuja, joka ei näytä jakavan sen poliittisia intressejä?

”Se oli yksi ääni ja se tuli sen viimeisen maanantain aikana. Minä väitän, että silloin oli aamulla, Virtasen Jaakolla neljän - viiden äänen enemmistö. Konsernijaostossa puhuttiin, että Turun... en viitsi nimiä mainita... nämä roskabussit, kotitalouden roskabussit... ja siinä oli 140 000 tonnia vuodessa... niin sieltä tuli Vihreiltä ehdotus ja pudotetaan se 24 000 tonnia pienemmäksi ja se koitetaan uusiokäyttöä. Kokoomus kannatti sitä heti ja sen jälkeen se roskabussimäärä muutettiin. Sitten on toinen asia Turku Energian hallitus, jossa minä olen ollut puheenjohtajana toistakymmentä vuotta, niin Kokoomuksella oli kolme paikkaa hallitukseen, he antoivat yhden paikan RKP:lle omastansa.”³⁴³

Lautakuntapaikat ovat puolueille tärkeitä. Ensinnäkin kokouksista maksettavista palkkioista maksetaan puolueveroa. Ne muodostavat tulonlähteen. Paikat myös mahdollistavat vaikuttamisen. Osa puolueiden tehtävää on maksimoida valtaansa, ja Suomessakin puolueet toimivat rekrytointikanavina päätöksentekijöille³⁴⁴.

”(Kysyttäessä oliko ryhmän hankala ratkaista kantaansa.) Minulle se oli, ja sain tuntee sen. Monella muulla oli mielipidettä asiasta, niin että ihan Helsingistä asti soitettiin. Tietysti off-topicina, se oli jotenkin hauskaa. Se oli kuitenkin ihan valtuustokauden alussa, kun piti tehdä se päätös. Se oli mielenkiintoista, että kaupunginjohtajan valinnasta aloitettiin soittamaan ihan puoluetoimistosta, ja kun sen huomasi, että okei, nyt ollaan eduskunnassa asiasta keskusteltu. Luultavasti ihan puoluejohtajien tasolla he keskustelivat asiasta, ja sitten tuli puoluesihteeriltä soitto³⁴⁵. Se kyllä herätti kauheasti tunteita. Se oli vain iso valinta. Ei vain henkilövalinta. Se oli jännä prosessina vain huomata, kun luuli että riittäisi, että pystyy itse elämään sen päätöksen kanssa, mutta todellisuudessa huomasi, että monen muunkin piti elää sen päätöksen kanssa.”³⁴⁶

Kertomuksesta käy ilmi, että valinnan tekeminen ei ollut vain paikallinen kysymys.

Toisilla haastatelluilla oli käsitys, että paikat olivat vaihtaneet omistajaa. RKP:n ryhmä

³⁴¹ Kysyttäessä näkemystä kaupunginjohtajan valinnasta 2017: Haastattelu Nimetön.

³⁴² Kysyttäessä miksi haastateltava uskoi RKP:n puolueena tukeneen Arvetta: Haastattelu Nimetön.

³⁴³ Haastattelu SDP JR.

³⁴⁴ Perälä, Poliitiikka, 2018.

³⁴⁵ RKP:n puoluesihteerinä on haastattelun ajankohtana ja Arven valinnan kohdalla ollut Fredrik Guseff ja puheenjohtajana Anna-Maja Hendriksson.

³⁴⁶ Haastattelu RKP NW.

ei käytä ryhmäkuria; puoluesihteerillä ei ole perustetta painostaa valtuutettua, mutta hän vaikuttaa tehneen niin. Mikä intressi RKP:llä oli laittaa näin suuri panostus toisen puolueen ehdokkaaseen? Tilanne voidaan selittää väitteillä luottamuspaikkojen vaihdoista. Näin osa valtuutetuista asiaa näki. Takana saattavat olla myös viattomammat ideologiset syyt, henkilösuhteet, valtakunnanpolitiikka tai tulevaisuuden yhteistyö. Tähän haastattelumateriaali ei anna vastausta.

Valtuutettujen käsitys on, että puolueen valtakunnallinen organisaatio on toiminut kunnallispolitiikassa saadakseen aikaan tietyn päätöksen. Toisinaan hallitusyhteistyö vaikuttaa kunnallispolitiikkaan ja kunnallispolitiikka hallitusyhteistyöhön, kuten aiemmin käsitellyssä Saarikon ja Arven sovintotilanteessa, sekä heidän puolueidensa hallitusyhteistyössä ja sote-uudistuksen valmistelussa. Vastaavia toimia tuskin suoritettaisiin kaavaratkaisun ajautuessa epävarmaan tilanteeseen. Orpo ja Saarikko tuskin keskustelisivat perusteellisesti 1500 asukkaan Taivassalon kunnanjohtajan valinnasta. Suurissa kaupungeissa, joissa istuu valtakunnallisen tason päättäjiä ja profiili on korkeampi, raja-aita kunnallis- ja valtakunnanpolitiikan välillä vaikuttaa muuttuvan joustavaksi. Vuoden 2017 valtakunnanpolitiikan keskiössä oli sote-uudistus ja Turun keskiössä kaupunginjohtajan valinta. Enemmistö ei muodostunut edustajien mielipiteistä orgaanisesti, vaan se rakennettiin työllä. Muiden puolueiden valtuutetuista moni uskoi Vihreiden kannatuksella olleen hintansa – Arven tuki lähteä ajamaan raitiotiehanketta osana joukkoliikennetarkaisua:

”Näen Vihreiden tuen Arvelle poliittiseksi suhmuroinniksi. Virtanen ei saanut kannatusta vihreältä ryhmältä. Tuen hintana koen nyt kaupunginjohtajan pikaraitiotiepainotteisen esityksen.”³⁴⁷

Raitioteiden palauttamisesta Turkuun odotettiin esitystä jo keväällä 2019, mutta se saapui ja hyväksyttiin pitkällisten neuvotteluiden jälkeen vasta keväällä 2020. Turku alkoi suunnitella joukkoliikennetarkaisua raitioteilla. Tämä on ollut Vihreiden agendalla mm. ilmastotavoitteiden vuoksi. Arvetta on toki voitu myös tukea hänen henkilökohtaisen kantansa takia, ei vaihtokauppana raitiovaunun esittämistä vastaan. Arve ei kuntavaaleissa ollut ilmoittanut kantaansa³⁴⁸. Toteutuessaan raitiotieratkaisu on eräs Turun suurimmista tulevista investoinneista. Projektin kokonaiskustannusten arviot vastaavat noin kolmasosaa koko kaupungin vuoden menoista³⁴⁹. On raskas poliittinen kysymys vaihtaa näin suuria asioita. Toisaalta Turussa on nähty jopa

³⁴⁷ Haastattelu Nimetön.

³⁴⁸ Minna Arve, Yle. Ylen kuntavaalien vaalikone 2017.

³⁴⁹ Turun kaupunki, Talousarvio 2018.

jäähallin kokoisia vaihtoja. Silti on epätodennäköistä, että Vihreiden ryhmä pystyisi säilyttämään sisäisen verhon näin tiiviinä. Haastatteluissa haettiin tietoa tästä erityisen tarkasti. Vihreiden tapauksessa pelkkä valtuustoryhmän hiljaa olo ei riitä. Koska ryhmäkokoukset ovat avoinna kaikille puolueen jäsenille, on niissä vaikeampi tehdä kassakaappisopimuksia. Valtuustoryhmä ei kuitenkaan ole ainoa mahdollinen sopija. Viimeiseen asti kantaansa empineistä valtuutetuista joku on voinut neuvotella itsenäisesti, mikä ei näkyisi lähteissä. Todisteiden puutteessa tällaiset käsitykset perustuvat vain spekulatioon tämän tutkimuksen näkökulmasta. Tällainen spekulatio kuuluu poliittisille kilpailijoille mutta ei tutkimukseen.

Merkillinen puoli haastatteluissa on, että vaikka moni näki taivuttelun olevan osa politiikkaa, ei tullut ilmi, että toinen osapuoli (Virtasen kannattajat) olisi toiminut vastaavalla tavalla. Tämä saattaa johtua siitä, että voittanut osapuoli ei muistele hävinneen menettelytapoja yhtä katkerasti. Toisaalta voi olla, että SDP:n ryhmänjohto uuden sukupolven alla ei katsonut tätä omaksi toimintatavakseen, tai jopa uskoi valinnan olleen jo ratkennut. Osa valtuutetuista muisteli ennen valintaa pitäneensä todennäköisenä Arven voittoa ja osa Virtasen.

Vihreiden ryhmä asettui Arven, ja vain Arven taakse, mutta ryhmä ei vaatinut jäseniään sitoutumaan päätökseen. Kokoomuksen näkökulmasta ei ollut selvää montako ääntä Vihreiden tuki toi. Tilanne ei ole kenenkään syy, mutta ongelmallinen kaikille. Selvää on, että Arven tukemisen lisäksi Vihreän valtuustoryhmän nimekkäämmät henkilöt eivät asettuneet itse ehdolle. Vihreät painottivat tukensa epäpoliittisuutta, mutta väite on kyseenalainen. Kannatus jakaantui selvästi puolueiden mukaan. Jos vaikka Janina Andersson olisi ollut ehdolla, Vihreät tuskin olisivat kannattaneet lähes yksimielisesti Arvetta hänen pätevyydestään huolimatta.

Haastatelluista moni uskoi, että päätöksenteko on siistiytynyt. Toisaalta haastatteluissa uskottiin, että kaupungin tärkeimpään virkaan valittiin henkilö eri perustein kuin oli väitetty, ja asiaan liittyi poliittisia kauppoja ja valtakiemuroita. Useimmat päätöksentekoon kriittisestikin suhtautuneet haastatellut vastasivat, että Turun päätöksenteon huono maine ei ole tänä päivänä ansaittua verraten muihin kaupunkeihin. Osa näiden kahden näkemyksen ristiriidasta selittyy sillä, että merkittävin ero esimerkiksi Pukkisen ja Arven valinnan välillä oli se, että Pukkisen valinta oli suurimmaksi osaksi Kokoomuksen sisäinen prosessi, kun taas Arven valinta kosketti koko valtuustoa. Ristiriitaa voi tulkita myös niin, että ennen myös pienten,

verrattain jokapäiväisten rutiinipäätösten, epäterve politisoiminen oli tavallisempaa. Jos siivoojan vakanssit olivat poliittisesti jaettuina, todennäköisesti moni muukin asia oli. Kaupunginjohtajan paikan politisoituminen on ymmärrettävämpää, vaikka arkinen politiikka olisi siistiytynyt. Luottamus on tässä mielessä huono tanssipari Turun kunnallispolitiikalle, sillä sen takaisin saaminen kestää pitempään kuin menettäminen. Kuntalaisten epäluottamus kunnalliseen päätöksentekoon on tiedossa³⁵⁰. Vaikka Ikola-Norrbackan ja Natusen tutkimus on äärimmäisen tärkeä, käsitellessään kuntia lähinnä osana julkista sektoria ne painottavat mielestäni liikaa lainsäädäntötason puhtautta ja tiedottamisen ongelmia. Kuntakohtaisesti tarkasteltaessa havaitaan esimerkiksi Turussa konkreettisia ongelmia, jotka vievät luottamuksen politiikkaan. Luottamuspuola ei johdu vain siitä, etteivät kuntalaiset ymmärtäisi puutteellisen tiedotuksen takia, mitä tapahtuu – päinvastoin. Tässä esiteltyt väitteet esiintyvät myös paikallismediasta. Yleisempi kaupunkilaisille muodostuva harhakuva saattaa olla se, että Turku olisi erityinen kaupunkien joukossa – kuntopolitiikka kun tuottaa oman luottamuspuolansa muuallakin³⁵¹.

Kaupunginjohtaja Arve ei kertonut olevansa tietoinen tässä luvussa kuvatuista poliittisista vaihtokaupoista³⁵². Kaikki järjestelyt eivät tätä olisi vaatineetkaan. Loppupeleissä väitteiden todenmukaisuus ei ole kaikki kaikessa – jo vahva epäily on vahingollista kuntalaisten luottamukselle. Jos poliittiset päättäjät viljelevät keskenäänkin näkemystä kaupungin suurimmista ratkaisuista poliittisena kauppatavarana, on myös kansalaisen vaikeampi luottaa politiikkaan.

³⁵⁰ Ikola-Norrbacka & Natunen 2011, Esimerkiksi 45–47.

³⁵¹ Esimerkiksi Tamperelainen 23.10.2020 "Kuka vetää välistä? – Kysymys on rakenteellisesta korruptiosta", TS 24.10.2020 "LM-selvitys: Hyvien veljien Tampere – näin kuntapäätäjien suljettu verkosto toimii", Nermes & de Anna 2019.

³⁵² Haastattelu KOK MA.

6. Johtopäätökset

6.1 Päätöksenteon uudet kaavat

Valtuutettujen näkökulmasta Turun päätöksenteko on muuttunut merkittävästi tarkastelujaksolla, ja muutokseen liittyi sekä hyvää että huonoa. Nykyinen poliittinen tilanne on moniulotteisempi ja päätösten tekeminen vaikeampaa. Toisaalta verrattuna entiseen päätöksenteko on avoimempaa, inklusiivisempaa ja kuntaa pääsee kaavoittamaan ilman vartalonsa tervaamista. Pidempään istuneet valtuutetut ovat nähneet Kokoomuksen ja Sosiaalidemokraattien enemmistöpäivät ja niihin liittyneet sopimukset ja vertasivat niitä nykyiseen tilanteeseen, jossa päätöksentekijöitä on enemmän. Osa saattoi jopa kaivata 2000-luvun alkuun. Vaikka haastatellut ajattelivat asioiden parantuneen, näkivät monet edelleen poliittisten kassakaappisopimusten varjoja muiden puolueiden välillä. Nykyajan näyttäytyminen valtuutetuille puhtaampana mutta tehottomampana sopii myös kokonaisuuteen, jonka läpi hahmottuu siirtymävaiheessa oleva päätöksenteko-organisaatio. Valtuustoiältään nuoremmat vaikuttivat ehkä tyytyväisemmiltä nykyiseen toimintatapaan. Tämä voi tarkoittaa sitä, että organisaatio ja valtuutetut oppivat uuteen malliin vähitellen. Uusien toimintatapojen hyväksyminen voi olla tuoreemmille helpompaa kuin kokeneemmille. SDP:n pitkäaikainen ryhmäjohtaja Rosenlöf kommentoi: *”Ennen asioita vietiin maaliin. Nyt kiinnitetään enemmän huomiota siihen miltä ne näyttävät³⁵³.”* Kulttuurin muutosta kuvaa myös se, että useat poliitikot eri aikakausilta tunnistivat itsensä ja omat kollegansa siksi ryhmäksi, joka on tervehdyttänyt politiikan. Joko suunta on ollut parempaan tai synkemmät puolet ovat aina aikaisemman sukupolven johtajien syytä.

Puoluehajaannus oli 1970-luvulla yleisempää. Nykyään valtuustoryhmät äänestävät yhtenäisesti ja ennustettavasti. Hyvin merkittävässä asemassa ollut haastateltu luonnehti taustakeskustelussa Turun nykykulttuuria avoimeksi kabinettipolitiikaksi. Termi viittaa poliittisen ohjauksen kanssa vuorovaikutuksessa toimivaan virkavalmisteluun, jonka tavoitteista tiedotetaan asioiden edetessä aktiivisesti. Niistä myös keskustellaan yhteiskunnan kanssa avoimesti. Monesti termi kuvaakin toimintatapaa Turussa. Kaupunginjohtajan valinta kuitenkin osoittaa, että valtuutettujen mielestä panosten kasvaessa siirrytään malleihin, joissa voittoa haetaan erilaisin keinoin. Valtuutettujen pettymys asiaan kertoo myös hyvää Turusta.

³⁵³ TS 24.07.2020.

Tilannetta ei muisteltaisi niin paljon, mikäli kyseessä olisi ollut tuiki tavallinen prosessi. Päätöksentekokulttuuri ei kuitenkaan voi olla aidosti avoin, jos avoimuutta esiintyy vain helpommissa asioissa. Kun Turun päätöksentekijät joutuvat vaikeiden valintojen eteen, on aika mitata todellisuudessa, miten kunnallinen päätöksenteko on kehittynyt.

”Minä en kaipaa ollenkaan sellaista lehmänkauppa-aikaa. Silloin yritettiin neuvotteluissa löytää toiselle tuollainen vanhainkoti ja tuonne tuollainen rakennus sekä jonkin tuollaisia palveluita lisää. Se ei ollut hyvä tapa johtaa isoja linjoja. Toki ymmärrän, että valtuutetut ovat hyvin turhautuneita välillä, että eivät pääse oikeasti päättämään, mitä jossakin pienessä yksikössä tehdään.”³⁵⁴

Valtuuston voimasuhteilla on ollut enemmän merkitystä kuin valtuustokokouksella. Avoimessa kabinettipolitiikassa tuoleja saattaa olla pöydän ääressä kolme, mutta kuvainnollisesti huoneessa istuvat Kokoomuksen, Vihreiden ja SDP:n tapauksessa 43 valtuutettua. Käytännön kritisoimisen sijasta pitäisi tarkastella neuvottelujen kulkua, vasaran sijasta arvioida sen käyttöä. Suuri osa haastatelluista painotti, että aktiivinen ja asioihin perehtyvä valtuutettu pystyy saamaan paljon aikaan oman valtuustoryhmänsä kautta vaikuttaen sen tahdonmuodostukseen. Jos valtuutetuilla on mahdollisuus vaikuttaa, ja vaalituloksilla on vaikutus päätöksentekoon, missä on kunnallispolitiikan demokraattinen ongelma?

Matias Forss kirjoittaa artikkelissaan ”Kunnallisen päätöksenteon ongelmia”, että Arrow’n mahdottomuusteoreeman mukaisesti enemmistöpäätöksenteon ei voida olettaa tuottavan kunnissa lähtökohtaisen demokraattisia tuloksia monista vaihtoehdoista ja monimutkaisia preferenssejä sisältävistä kuntademokratian valinnoista. Fors jatkaa: ”On siis kyseenalaista, edustaako vaaleihin perustuva päätöksenteko edes äänestäjien parasta näkemystä siitä, miten palveluita pitäisi tuottaa ja kuinka paljon³⁵⁵.” Kuntademokratia kerää ansaitusti paljon kritiikkiä, mutta tämän tutkimuksen perusteella sen malli itsessään ei ole suurin ongelma. Forssin näkökulmasta se on tuomittu johtamaan äänestäjiä harhaan ja kunnallista palvelutuotantoa kestävämpiin päätöksiin. Analysoituaan useiden päätösvaihtoehtojen enemmistöpäätösten mahdollisuuksia ja mahdottomuutta äänestysmenettelyissä, Kenneth Arrow varmastikin ilahtuisi kuullessaan, että kuntademokratian päätöksenteko ei ole summattavissa äänestysmenetelmiin³⁵⁶. On totta, ettei äänestäjän preferenssien välittyminen valtuutetun kautta päätöksentekoon ole aukotonta. Toisaalta ainakin

³⁵⁴ Haastattelu KOK OM.

³⁵⁵ Forss 2014, 42–43.

³⁵⁶ Arrow’n mahdottomuusteoreemasta: Arrow 1950.

parhaimmillaan neuvottelut, joissa päätökset oikeasti syntyvät, pohjaavat harkintaan ja keskusteluun. Niissä pystytään huomioimaan ryhmäkantojen intensiivisyyttä ja myös ennakoimaan äänestäjien preferenssejä ja tämä mahdollisuus on tunnettu politologisessa kirjallisuudessa³⁵⁷. Nykymallissa äänestäjät kanavoivat pyöristyksen kannastaan valtuutettuun ja valtuustoryhmään, jotka käyttävät tätä valtaa monimutkaisissa ja joustavissa neuvotteluissa, jotka ohjaavat kuntaa. Niin Turussa ainakin parempina päivinä vaikutetaan toimivan. Neuvotteluhuonetta on helppo kritisoida suljetun oven toiselta puolelta, mutta näiden tutkimustulosten perusteella vaikuttaisi – kuntademokratiaan kohdistetusta kritiikistä huolimatta – enemmänkin siltä, että ongelmana ei ole itse malli tai sen poliittisuus, vaan se, että mallista ei saada parasta irti.

Kunnallispolitiikassa päätetään usein vähemmän poliittisesti jakavista, hallinnollisista ja spesifeistä kysymyksistä, kuten palvelutarpeista tai kaavaratkaisuista. Äänestäjät eivät voi tällöin tyhjentävästi ilmaista kantaansa kaikkiin kysymyksiin vain yhdellä äänellä puolueelle ja ehdokkaalle. Valtuutetut näkivät, että äänestämisen lisäksi kaivataan muita vaikuttamisen tapoja. Näitä menetelmiä on myös tutkittu Turun avustuksella³⁵⁸. Kulha esittääkin ajatuksen kansalaismielipiteen tuomisesta vahvemmin mukaan kaavoitukseen sekä yksittäisten ratkaisujen, että strategian määrittelyn tasolla. Tämän tutkimuksen haastatteluissa nousee esille se ongelma, että kansalaismielipiteet eivät ehdi mukaan neuvottelukeskeiseen päätöksentekoon. Nykyisessä raskaassa koneistossa poliittinen valmistelu ja virkavalmistelu tapahtuvat minkä tahansa muun työyhteisön tavoin epämuodollisesti keskusteluin, puheluin ja viestein. Kansalaisen olisi oltava valpas ja aktivoituttava, kun päätös on valmistelussa ja siitä on jo julkista tietoa, mutta ennen kuin siihen kiinnittynyt poliittinen momentum ehtisi estää muutoksen. Aikaikkuna vaihtelee tapauskohtaisesti. Kuntalaiset ovat Turussa pysäyttäneet yksittäisiä raskaita valmisteluprosesseja (kuten Pukkisen kauden kouluverkkouudistus, joka mureni vanhempainpaineen alla). Toisaalta jopa osa valtuutetuista katsoi toisinaan saavansa tietoa asioista liian myöhään, ellei itse ole osannut sitä vaatia. Kuinka aktiivista roolia tavalliselta kuntalaiselta voi odottaa?

³⁵⁷ Bernholtz 1973.

³⁵⁸ Kulha 2019.

6.2 Turun viimeinen kaupunginjohtaja

Poliitikon puhuessa vastuu siirtyy joskus kuulijalle. Arven valintakokouksessa valtuutetut lähes yksissä suin totesivat, että nyt valitaan henkilöä, ei puolueen jäsentä. Jos kyseessä ei ollut suora valhe, niin ainakin muunneltu totuus. Suurin osa haastateltavista analysoi valintaa nimenomaan poliittiselta kannalta.

”Täysin poliittinen valinta. Ei siitä mihinkään pääse. Ihmiset valehtelevat itsellensä silloin, kun tilanne on hankala.”³⁵⁹

Kaikki neljä kaupunginjohtajaksi haastateltua olivat jäsenkirjoilla varustettuja. Häkämies ja Itälä vetäytyivät Vihreiden tehtyä ratkaisunsa. Jos valinta ei ollut poliittinen, oli Häkämieheltä ja Itälältä kohteliasta tehdä tilaa Arvelle. Muuten äänen hajautumisesta olisi koitunut haittaa Kokoomuksen tavoitteelle jatkaa omaa kaupunginjohtajaketjua. Yksikään valtuutettu ei kertonut harkinneensa Arven tai Virtasen lisäksi toista hakijaa. Toisinkin olisi voinut käydä. Olihan paikkaan 15 hakenutta. Miten Arve siis valittiin kaupunginjohtajaksi? Poliittinen näytelmä valinnan ympärillä todistaa, ettei Arvetta valittu siksi, että hän oli pätevin. Tätä hän saattoi toki olla. Terveystilauksen ja kaupallisen koulutuksen, elinkeinoelämän suhteiden ja poliittisen kokemuksen kautta hänen CV:nsä on erittäin vakuuttava, jopa suhteessa hänen edeltäjiinsä. Pätevyys tarjosi kannattajille argumentteja, mutta äänestystulos oli politiikan, ei objektiivisen arvioinnin tuotos. Valtuustosta noin puolet näki Virtasen pätevämpänä ja toinen puoli Arven. Yksikään Kokoomuksen valtuutetuista ei nähnyt Virtasta pätevämpänä, tai vastaavasti SDP:n Arvetta³⁶⁰.

Valinta ei silti ollut ennalta määritelty. Vielä vuosikymmen sitten olisi ollut vaikea erottaa SDP:tä ja Kokoomusta toisistaan. Nyt neljän suurimmankin välillä olisi voitu muodostaa toisenlaisia liittoja, kuin Kokoomus-Vihreät ja Vasemmistoliitto-SDP. Vihreiden Kokoomus-yhteistyön suosiminen on osa pitempää linjaa. Se saattaa materiaalin pohjalta juontua Kokoomuksen positiivisemmasta suhtautumisesta ”nousukkaisiin”, verrattuna esimerkiksi Sosiaalidemokraatteihin³⁶¹. Asiaan vaikuttavat myös varmasti paikallisten vaikuttajien painotukset sekä pääosassa se, että suomalaiseen poliittiseen kulttuuriin ei kuulu ohittaa suurinta puoluetta poliittisilla sopimuksilla. Tällöin yhteistyö on suunnattava sinne, missä päätökset voidaan

³⁵⁹ Haastattelu KOK OM.

³⁶⁰ Mahdollisuus puolueettomassa tilassa, että yksikään Kokoomuksen valtuutetuista ei olisi äänestänyt Virtasta kannatuksen jakaantuessa 34–33 – 1 : 0,00014278596303614318950476590543985.

³⁶¹ Esimerkiksi haastattelut KOK AR vrt. SDP JR.

muodostaa. SDP:n ryhmä ja sen ajama linja on puolestaan myös muuttunut. Jos SDP:llä ei olisi ollut ehdokasta, kumman SDP:n valtuustoryhmä olisi valinnut esimerkiksi Arven ja Ville Niinistön välillä? Entä kumman Vihreiden ryhmä, jos valinta todella oli epäpoliittinen? Turun kunnallispoliittisen tilanteen muutos kaudella 2017 verrattuna vuosituhannen alkuun on seurausta nimenomaan siitä, että vaihtoehtoisia koalitioita on useita, ne vaihtelevat asioittain, ja vain osa niistä on käytännöllisiä. Tämä piirre on valinnan taustalla enemmän kuin ehkä mikään muu.

Henkilökysymykset painavat myös, etenkin, jos ne ovat kanavoitavissa poliittisesti. Monen valtuutetun mielestä Arven valinnassa painoi sukupuoli pätevyyttä enemmän. Lasikaton rikkominen on iloinen hetki vuoden 2017 kunnallispolitiikassa, mutta ilman spekulatiota valitun sukupuolella asiasta ei vielä selvitty. Silti valinta oli pikemminkin poliittinen kuin hakija- tai pätevyyskysymys. Monen mielestä kyseessä oli poliittinen sopimus. Voisi jopa kysyä: mikä niistä? Haastatellut spekuloiivat niin luottamuspaikkojen vaihtamisella, jätehuollolla, raitiotiellä kuin sote-uudistuksellakin. Vielä vuosituhannen alussa kaupunginjohtajien paikat oli sovittu, eikä kassakaapissa säilytetty vain listaa jaetuista viroista. Puolueet tekivät sopimuksia päätöksenteon tulevaisuudesta. Käytäntö oli läpinäkyvyyden ja demokratian näkökulmasta moitittava, mutta ”päättöksiä kuitenkin syntyi”, syteen tai saveen. Jos aikaisemmin todettiin henkilövalinnoilla olevan yhteyttä vaihtamisen kulttuuriin, on nyt kaupunginjohtajan henkilövalinnassa nähtävissä kaikesta huolimatta hopeinen reunus. Tällä kertaa valinnasta kilpailtiin ja argumentointiin tosissaan. Voidaanko ajatella myös, että puolueet kilpailevat aidosti myös asiakysymyksissä?

Poliittinen sopiminen on kehittynyt vaikeampaan suuntaan haastavammassa paikkajaossa. Valintamenettely ei ole asian syy vaan ilmentäjä. Kaupunginjohtajan kausi on jatkunut, eikä tyytymättömyyttä Arveen esiinny materiaalisissa kovinkaan paljoa. Kritiikki kohdistuu pikemmin poliittiseen asetelmaan, joka on äänestäjistä ja paikkojen jakaumasta kiinni. Haastatteluissa kuvastuikin toive helpommasta päätöksenteosta, kun oletettavasti vuonna 2021 siirrytään eri johtamisjärjestelmään. Päätösten vapaakasvatusta, jos sellaista Turussa oli, on ilmeisesti kokeiltu tarpeeksi.

6.3 Kunnallispoliittinen teatteri ja sen näyttelijät

Tutkimuksessa piirtyi Turun kuntademokratiasta kuva, jota kuvaisi termi ”hallittu kaaos”. Päätöksenteossa on kaottisia elementtejä. Poliittisten enemmistöjen

hakeminen on hankalampaa. Asioiden vaihtaminen keskenään ei enää tarjoa helppoa kompromissia. Ryhmien vaikutusvalta on tasaantunut ja sopijaosapuolet ovat lisääntyneet. Lisäksi johtamisjärjestelmän ja sote-sektorin uudistukset asettavat kuntapäättäjät korostettuun epävarmuuden tilaan, jossa menneisyys ei ole samanlainen kuin nykyisyys ja tulevaisuudesta on vain arvauksia. Keskeistä on kuitenkin neuvottelu ja ennustettavuus päätöksissä. ”Lista” voittaa useimmiten lautakunnissa, lähes aina kaupunginhallituksessa ja melkein aina valtuustossa. Toiminta on joskus kaoottista, mutta ei kaaoksessa. Hyväksytyjen päätösten määrästä maalautuu ennalta sovittu kuva, mutta kuten luku 5 osoitti, pinnan alla voi tapahtua paljon.

Luottamuspula on kaksisuuntainen katu. Poliitikot eivät kaunistele asioita äänestäjille vain omaksi edukseen. Taustalla on aitoa huolta siitä, miltä asiat näyttävät kuntalaisille. Esimerkiksi Kakolan Funikulaarin tai Logomon kävelysillan kaltaiset, moninkertaisesti budjettinsa ylittäneet hankinnat, eivät ole kenenkään etu, mutta asioiden peittely harvoin rakentaa luottamusta. Äänestäjä ei välttämättä luota valitsemaansa poliitikkoon, mutta myöskään poliitikko ei aina luota äänestäjän arviointikykyyn, joka hänet on tuonut tehtävänsä. Ehkä äänestäjien huomiota ei haluta kiinnittää epäkohtiin. Järjestelmää kuitenkin parannetaan koko ajan. Luottamus toimii paremmin valtuuston sisällä. Valtuuston neuvottelukulttuuria voidaan kritisoida kovinkin sanoin. Neuvottelujen koordinoiminen perustuu kuitenkin ryhmien avainhenkilöiden, ryhmänjohtajien, kaupunginhallituksen jäsenten ja lautakuntien puheenjohtajien keskinäiseen luottamukseen, joka on Turussa kaikesta huolimatta vahvempi kuin äänestäjien ja poliitikkojen välillä. Luottamuksella on edelleen suuri merkitys, ja sen rikkoutumisen muistelu kertoo myös arvostuksesta sitä kohtaan.

Minkä tahansa yhteisön kulttuuria arvioitaessa hyvä näkökulma on tarkastella sitä, mitä siinä arvostetaan. Kysyttäessä mikä tekee hyvän kunnallispoliitikon, haastatellut nostivat esille samanlaisia piirteitä ja samoja henkilöitä. Haastatelluista ahkeruutta arvostetaan ja perehtyneitä argumentteja useimmiten kuunnellaan. Käänteisesti Turun valtuustossa on jopa oma termsä, ”kräts-poliitikko”, henkilölle, joka avasi pitkän esittelylistan perusteluineen vasta tullessaan päättävään kokoukseen. Termi on syntynyt esittelylistan paksujen kuorien avaamisesta kuuluvasta räsähdysäänestä. Vaikka joku haastatelluista tunnustautui täytevaltuutetuksi, osa oli kiukuissaan, kun luottamushenkilöt selaavat kokoukset Facebookia, verkkokauppoja ja päivittävät Twitteriä. Kräts-poliitikkouskin on siis murroksessa. Vastaavasti eriäviä mielipiteitä

siedettiin ja oltiin valmiita neuvottelemaan, mikäli vastapuoli ei hanki mielipiteitään kesken kokouksen verkkokaupasta. Ahkeruuden ja kiinnostuksen lisäksi arvostettiin kykyä nähdä kokonaiskuva. Töitä tekevä luottamushenkilö voi nojata viranhaltijoiden substanssiosaamiseen ja ulkopuolisiin selvityksiin, jos jaksaa lukea, kysellä ja välillä epäillä. Osaamista kertyy vaikuttamistyön myötä. Halua oppia, kuunnella ja perehtyä arvostettiin. Tietoon pohjautuvalla argumentaatiolla oli väliä valtuustoryhmien päätöksenteossa. Valtuutetut arvostivat myös asiantuntemusta ja yleispoliittikkoutta³⁶². Vaikuttajan ollessa kiinnostunut vain yhdestä asiasta argumentit menettivät tehonsa. Kyse pitäisi olla koko kaupungin edusta, joka vaatii vaikeitakin valintoja. Kaupunginjohtajakandidaattinakin vierailut Jyri Häkämies summasi artikkelissaan hyvin uuden kunnallispoliitikon hyveet: ”*Ole kohtelias vanhemmille kollegoille, älä kuitenkaan sorru pokkurointiin. Tee kotiläksyt huolellisesti. Tarkista asiat, älä usko ensimmäiseen selitykseen. Ole sosiaalinen, erakot pärjäävät harvoin. Aseta tavoitteet korkealle, vältä pyrkyrin leimaa. Ole tarvittaessa itsenäinen. Älä mene aina valtavirran mukana. Perusta tosiasioihin, unohda tunteet.*”³⁶³

Etenkin vanhemman sukupolven poliitikot olivat ystäväystyneet oman ja muiden puolueiden valtuutettujen kanssa. Jos poliitikkoon luotettiin, hän muodosti ajan kuluessa laajat verkostot. Henkilösuhteet mahdollistivat kompromissien tekemisen sekä tiedon ja näkökulmien vaihdon puolin ja toisin. Julkisuudessa luottamushenkilöt eivät näyttäydy yhteistyökykyisimmillään. Tässä mielessä uudet poliittiset toimintatavat vaikuttivat heikommilta. Esimerkiksi matkojen vähennyttä ja kokouskaljojen jäätyä menneisyyteen toimijoiden väliset suhteet eivät olleet enää yhtä läheiset. Henkilösuhteet ovat muuttuneet muodollisemmiksi, etäisemmiksi ja virallisemmiksi, mutta niiden merkitys ei ole vähentynyt. Valtuutettujen suhteet ovat hyvässä ja pahassa siirtyneet työkaveruuden aikaan.

Suurin osa valtuutetuista luonnehti valtuuston kokouksia näytelmäksi tai teatteriksi. Vaikka valtuustokokousten roolista kysyttiin hyvin neutraalisti ja järjestyksessä ensimmäisenä, sanat teatteri ja näytelmä tulivat haastatelluilta hyvin samalla tapaan ilmaistuna. Kyseessä oli yhdenmukaisin vastaustapa kaikista kysytyistä kysymyksistä ja annetuista vastauksista. Valtuustokokousten on näyteltävä aikaisemmin muodostetut enemmistöt päätöksiksi. Valtuustokokoukset ovat kunnallispoliittisen

³⁶² On ristiriitaista, että koko kaupungin etuun keskittymistä arvostettiin, kun samalla oman asuinalueen tapauksessa valtuustoryhmien säännöt joustavat.

³⁶³ Häkämies 2017, 74.

teatterin ainoa näytelmä. Lehdistön tai kansalaisten näkökulmasta on mahdotonta seurata päätöksentekoa ilman niitä. Delegoimisen ja ennakkoon tehdyn neuvottelun tähden kokouksista on kadonnut merkityksen tuntu. Monesti kuulee esitettävän kokousten lyhentämistä, ja valtuutettuina on myös heitä, jotka istuvat kaupungintalon kristallikruunujen alle ani harvoin. Valtuustokokoukset vaikuttavat olevan välttämätön paha, joka on tärkeä olla olemassa, mutta jonka soisi menevän ohi ilman viivyttelyä. Valtuustoon tullessaan asia on valtuutettujen mielestä puitu jo monesti. Puhe on kokouksessa tavallaan turhaa, kun lopputulos on selvä. Erityisesti ehdotuksen kannalla olevat jaksavat puhua yhä vähemmän. Heidän näkökulmastaan taistelu on käyty ja voitettu. Jäljelle jää suhteettoman paljon vastustavia ja kriittisiä puheenvuoroja päätöksestä, joka silti pian voittaa³⁶⁴.

On ironista, että kunnallispolitiikan ainoa julkinen ikkuna, valtuustokokoukset, muuttuivat valtuutettujen mielestä tyhjänpäiväisemmiksi, kun ne alettiin lähettää verkkoon. Kuten heinäkuussa 2020 käyty keskustelu kaupungin ostolaskuista osoittaa, julkisuudella on edelleen kahtiajakoinen suhde politiikkaan Turussa³⁶⁵. Laskuja ei haluta julkistaa, sillä se saattaisi kaupunginmielestä johtaa niiden liikaan tarkkailuun julkisuudessa. Liika julkisuus voikin tehdä päätöksenteosta poliittisen valtakamppailun rengin, mutta liian vähäinen mahdollistaa korruption ja kasvattaa poliitikkojen ja kansalaisten välistä kuilua. Ristiriita kärjistyy siksi, että Turun kokemus on eduskunnan kaltainen. Kun kansalaisten mahdollisuudet seurata päätöksentekoa laajenevat, päätöksenteko heikkenee ja muuttuu vähemmän kauniiksi katsottavaksi. Keskustelu on Turussa haastateltujen mielestä parempaa lautakunnissa ja hallituksessa; teatterin katsojat näkevät kuitenkin vain esitykset, eivät harjoituksia ja käsikirjoittajia työssään. Itse asiassa haastatteluissa lautakuntakeskustelu nähtiin parempana, *koska* se ei ole julkista. Lohduttaakohan katsojaa tieto siitä, että lavan takana kaikki on hyvin, vaikka näytelmä menee huonosti. Asiaa monimutkaistaa se, että päätösten vaikutukset eivät ole vain poliittisen näytelmän laadusta riippuvaisia. Äänestäjien asenne päätöksentekoon saattaa kuitenkin valitettavasti olla.

Kunnallispoliittisen teatterin ainoan näytelmän ollessa huono, ratkaisuksi tulisi keksiä muutakin kuin sen lyhentäminen. Turussa kokeillaan 2020 puheenvuorojen rajauksia,

³⁶⁴ Haastatteluita tukee mm. Sauri 2003, 53: Yksi pääongelma Suomessa tarkoituksettomuus valtuutetuille.

³⁶⁵ TS 7/2020. Turku ei halunnut julkaista ostolaskujaan, ilmeisesti jos se olisi johtanut niiden tarpeettomaan ja sensaatiohakuiseen ruotimiseen.

jotta valtuutetut tiivistäisivät sanottavaansa. Jos mielekkyys on kateissa, voisi vaihtoehtoisesti ajatella teatterin kaipaavan lisää ja parempaa draamaa. Osa toivoo vastausta suorasta kansalaisvaikuttamisesta. Kansalaispaineen kuitenkin nähtiin muuttaneen valmistellun päätöksen vain pari kertaa tutkimusjaksolla. Normaalisti pitkälle edennyt valmistelu luo valtuutetuille paineen hyväksyä päätösehdotus, josta osa kuntalaisista vasta kuulee. Valtuutetut kertoivat pyrkineensä herättämään kansalaisia ottamaan kantaa ja järjestäytymään sekä levittäneensä heille tietoa tulevasta. Silti kaupunginjohtajan valinnassa valtuutetut johtivat kansalaisia harhaan puheenvuoroissaan. Avoimuudesta, osallisuudesta ja vaikutusmahdollisuuksien lisäämisestä on tullut aidosti tärkeitä periaatteita, mutta ajoittain ne ovat vain mainospuhetta. Jos valtuutetut näkevät päätöksenteon periaatteista luovuttavan, kun asiat ovat poliittisesti riittävän tärkeitä, ei päätöksenteko todellisuudessa ole avointa, oltiin matkalla parempaan tai ei.

Kuulemistilaisuuden järjestäminen ei vielä tarkoita, että todella kuunneltaisiin tai että mielipiteet muokkaisivat päätöksentekoa. Tarjoten tunteille purkautumiskanavan tilaisuudet voivat palvella enemmän hallinto-oikeuden jonojen lyhentämistä, eivät demokratiaa. Samalla tavalla esimerkiksi kaupunkilaisbudjetointi, jonka piirissä on noin promille kaupungin budjetista, palvelee julkisuuskuvaa, mutta ei korvaa valtuustoa. Keinoina ne voivat olla tärkeän kehityksen alku, mutta matka on vasta alkanut. Suoran kuntademokratian tai osallisuuden kehittäminen ei korjaa edustuksellisen järjestelmän vikoja. Vaikka asiat vaikuttavat toisiinsa, ei yhä useamman vaikuttamiskanavan rakentaminen itsessään paranna demokratian laatua ilman vielä kaupunkia johtavan valtuustopolitiikan kehitystä. Kaupunginteatterin laadun ollessa huono sitä ei parannettaisi perustamalla ulkopuolelle toista teatteria.

Poliittisella teatterilla on onneksi Turussa pitkät perinteet ja se kehittyy. Käsikirjoitus on tutkimusjaksolla muuttunut ja teatteri vaikuttaa olevan liikkeessä reilumpaan ja katsojia osallistavampaan suuntaan. Lavasteet ovat vielä entisensä, mutta nekin uudistuvat vuonna 2021. Nähtäväksi jää, onko kyseessä vain pintaremontti vai päivittykö lava perustavanlaatuisemmin. Yleisesti näytelmä paranee näyttelijöiden ja vuorosanojen parantuessa. Jos sen sijaan näytelmää vain lyhennetään tai niitä otetaan ohjelmistoon lisää, hyvään suuntaan kulkenut Turun kunnallispolitiikka uhkaa päätyä mukavan lyhyiden mutta merkitykseltään heikkojen farssien näyttämöksi.

Lähdeluettelo:

Haastattelumateriaali (tekijän hallussa):

<i>Haastattelu Arve Minna.</i>	<i>KOK MA.</i>
<i>Haastattelu Elo Piia.</i>	<i>SDP PE.</i>
<i>Haastattelu Eloranta Eeva-Johanna.</i>	<i>SDP EJE.</i>
<i>Haastattelu Gustafsson Jaana.</i>	<i>VH/VIHR JG.</i>
<i>Haastattelu Harjanne Aila.</i>	<i>KOK AH.</i>
<i>Haastattelu Hartiala Kaija.</i>	<i>VH/KOK KH.</i>
<i>Haastattelu Hovi Christina.</i>	<i>VH CH.</i>
<i>Haastattelu Huhtanen Raimo.</i>	<i>VAS RH.</i>
<i>Haastattelu Ivessalo Saara.</i>	<i>VIHR SI.</i>
<i>Haastattelu Kanerva Ilkka.</i>	<i>KOK IK.</i>
<i>Haastattelu Kattelus Lauri.</i>	<i>KOK LK.</i>
<i>Haastattelu Kossila Pauli.</i>	<i>JÄ PK.</i>
<i>Haastattelu Kärkkäinen Jukka.</i>	<i>VAS JK.</i>
<i>Haastattelu Laaksonen Mikko.</i>	<i>VIHR ML.</i>
<i>Haastattelu Laihinen Timo.</i>	<i>KOK/PS TL.</i>
<i>Haastattelu Laivoranta Jarmo.</i>	<i>KESK JL.</i>
<i>Haastattelu Lehtinen Seppo.</i>	<i>SDP SL.</i>
<i>Haastattelu Leivo Kirsti.</i>	<i>SDP KL.</i>
<i>Haastattelu Leppä Juhani.</i>	<i>KOK JL.</i>
<i>Haastattelu Manni Olli.</i>	<i>KOK OM.</i>
<i>Haastattelu Massinen Aimo.</i>	<i>SDP AM.</i>
<i>Haastattelu Miikkola Mikael.</i>	<i>PS MM.</i>
<i>Haastattelu Nermes Maarit.</i>	<i>SIT MN.</i>
<i>Haastattelu Orpo Petteri.</i>	<i>KOK PO.</i>
<i>Haastattelu Puhakka Maria.</i>	<i>KOK MP.</i>
<i>Haastattelu Pukkinen Mikko.</i>	<i>VH/KOK MP.</i>
<i>Haastattelu Randell Aleksi.</i>	<i>KOK AR.</i>
<i>Haastattelu Rantanen Elina.</i>	<i>VIHR ER.</i>
<i>Haastattelu Ratilainen Niina.</i>	<i>VIHR NR.</i>
<i>Haastattelu Rinne Pirjo.</i>	<i>VAS PR.</i>
<i>Haastattelu Rosenlöf Jarmo.</i>	<i>SDP JR.</i>
<i>Haastattelu Ruola Pekka.</i>	<i>KOK PR.</i>
<i>Haastattelu Sandelin Elina.</i>	<i>VAS ES.</i>
<i>Haastattelu Takatalo Janika.</i>	<i>KOK JT.</i>
<i>Haastattelu Tavio Ville</i>	<i>PS VT.</i>
<i>Haastattelu Wallin Stefan.</i>	<i>RKP SW.</i>
<i>Haastattelu Weber Konsta.</i>	<i>VIHR KW.</i>
<i>Haastattelu Virtanen Jarkko.</i>	<i>VH/SDP JV.</i>
<i>Haastattelu Wulff Nicke.</i>	<i>RKP NW.</i>
<i>Haastattelu Yrttiaho Johannes.</i>	<i>VAS JY.</i>
<i>Haastattelu Nimetön.</i>	
<i>Haastattelu Nimetön.</i>	
<i>Haastattelu Nimetön.</i>	

Sähköpostitse haastatellut:

de Anna Pauliina.

Niinistö Ville.

Nimetön.

Nimetön.

Puhelimitse:

Paaso Jukka.

Epämuodollisesti:

Heino Jari

Haastattelumateriaalista ja sen käytöstä laajemmin liitteissä.

Asiakirjat ja lainsäädäntö:

Asetus kunnallishallituksesta kaupungissa 40/1873.

Hallintolaki 434/2003.

Hallintovaliokunnan lausunto 55/2014

Kuntalaki 365/1995 ja 410/2015.

Kuntaliiton ohjeet 2019.

Kuntaliiton ohjeet 2020.

Laki julkisista hankinnoista ja käyttöoikeussopimuksista 1397/1999.

Laki kaupunkien hallinto-organisaatiosta 1927.

Laki viranomaisen toiminnan julkisuudesta 621/1999.

Maankäyttö- ja rakennuslaki 132/1999.

Opetushallitus, Yhteiskuntaopin opetussuunnitelma 2015.

Tilastokeskus, Kuntatalouden kehitys 2019.

Tilastokeskus, Turun Seudun Kehittämiskeskus – Aluetalous 2019.

Turku-Sopimus 2013–2016.

Turun hallintosääntö 2018.

Turun kaupunginhallituksen esityslistat ja pöytäkirjat 1980–2020.

Turun kaupunginvaltuuston pöytäkirjat 1880–1917, 1980–2020.

Turun kaupungin tiedotteet 2019.

Turun kaupunkistrategia ”Turku 2029” 2018.

Turun yliopiston opinto-opas 2018–2020.

Turun Vasemmistoliitto ry, Säännöt. Turku, 2016.

Turun Kokoomus, Säännöt. Turku 2019.

Turun SDP, Säännöt. Turku 2019.

Painetut ja medialähteet:

Aamuset 2010–2020.

Tamperelainen 2020.

Politico 2009.

Rakennuslehti 2016.

Turun Sanomat 2000–2020. (TS)

Turkulainen/Paikallislehti 2004–2019.

Yleisradion uutiset 2019. (YLE)

Åbo Underrättelser 2017. (ÅU)

Painettuihin lähteisiin on viitteisiin lisätty joissakin tapauksessa tarpeen mukaan otsikkoja, jotta lukijalle muodostuisi helpommin kuva viitatusta sisällöstä.

Tutkimusartikkelit, tutkimuskirjallisuus ja kirjallisuuslähteet:

Alastalo Marja, Tutkimushaastattelun historia yhteiskuntatieteissä. Esiintyy teoksessa: Haastattelu: tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus. Toim. Ruusu vuori, Tiittula, Aaltonen. Vastapaino, Tampere 2009.

Alastalo Marja, Åkerman Maria, Vaitinen Tiina, Asiantuntijahaastattelu. Esiintyy teoksessa: Tutkimushaastattelun käsikirja. Toim. Hyvärinen, Nikander, Ruusu vuori. Vastapaino, Tampere 2017.

Arrow Kenneth, A Difficulty in the Concept of Social Welfare. Chicago University Press, Chicago 1950.

Balassone Fabiano & Giordano Raffaella, Budget deficits and coalition governments. Kluwer Academic Publishers, Netherlands 1999.

Bártová Michaela, Changing Decision-Making Power of Municipal Leaders. Tampereen yliopisto 2012.

Borg Sami, Kuntavaalitutkimus 2017. Kunta-alan kehittämissäätiö, Tampere 2017.

Bernholz Peter, Logrolling, arrow paradox and cyclical majorities. Public Choice 15/1973.

Carlsnaes Walter, Risse Thomas, Simmons Beth A., Handbook of International Relations. Sage publications, London 2013.

Donnelly Mark & Norton Claire, Doing history. Routledge, Lontoo 2011.

Downs Anthony, Problems of Majority Voting: In Defense of Majority Voting. Chicago University Press, Chicago 1973.

Forss Matias, Kuntademokratian ongelmia. Esiintyy teoksessa: Kunnat kuntoon. Suomen perusta, Helsinki 2014.

Galletta Anne, Mastering the Semi-Structured Interview and Beyond: From Research Design to Analysis and Publication. New York University Press, New York 2013.

Heuru Kauko, Itsehallinnon aika. Kunta-alan kehittämissäätiö, Tampere 2001.

Hirsjärvi Sirkka & Hurme Helena, Tutkimushaastattelu: Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsingin yliopiston paino, Helsinki 2001.

Hurmeranta Anna, Oikeus rantaan – Tapaustutkimus Espoon rantaraitista. Pro gradu, Helsingin yliopisto, Helsinki 2014.

Hyvärinen Matti, Haastattelun maailma. Esiintyy teoksessa: Tutkimushaastattelun käsikirja. Toim. Hyvärinen, Nikander, Ruusuvuori. Vastapaino, Tampere 2017.

Hyvärinen Matti & Löyttyniemi Varppu, Kertomushaastattelu. Esiintyy teoksessa: Haastattelu: tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus. Toim. Ruusuvuori, Tiittula, Aaltonen. Vastapaino, Tampere 2009.

Häkämies Kari, Valtuutetun käsikirja. Toim. Mykkänen. Kunta-alan kehittämissäätiö, Tampere 2017.

Ikola-Nordbacka Rinna & Natunen Laura, Finland National Integrity System Assessment. Transparency Finland, Helsinki 2011.

Kaila Jarmo, Turun Kunnallispolitiikka – Kansanvaltaa vai elitismä? Turun yliopisto, Turku 1982.

Kurkela Kaisa, Kunnan itsehallinnollinen asema ja kuntaliitos. Tapaustutkimus Hämeenlinnan vuoden 2009 monikuntaliitoksesta. Tampereen yliopisto, Tampere 2013.

Kulha Katariina, Puntaroiva demokratia ja kaupunkisuunnittelun vuorovaikutuksen haasteet. Pro gradu -tutkielma, Turun yliopisto, Turku 2019.

Kuusisto Annu, Kunnanvaltuutettujen vaikutusmahdollisuudet seutukuntayhteistyössä. Tampereen yliopisto, Tampere 2005.

Laitinen Elias, Turkulaisten kaupunginvaltuutettujen näkemykset edustuksellisesta ja suorasta demokratiasta. Pro gradu -tutkielma, Turun yliopisto, Turku 2013.

Lahtinen Rauno, Punainen Turku 1917–1918. Sammakko, Turku 2017.

Leväsvirta Leena, Kuntien hallinto muuttuvassa toimintaympäristössä – Kunnallisten luottamushenkilöiden ja viranhaltijoiden roolit sekä niiden yhteensopivuus toimintaympäristön kanssa. Väitöskirjatutkimus, Kuntaliitto, Tampere 2000.

Liljeroos Riikka, Pormestari hallinnon ja politiikan rajapinnassa: Pormestarimallin vaikutukset viranhaltijaorganisaation ja luottamushenkilöorganisaation väliseen valtasuhteeseen. Pro gradu, Tampereen yliopisto, Tampere 2018.

Martikainen Elina, Aseveli Yrjö Silo – Aseveljeyden henki ja käytäntö Tampereella. Licensiaatintutkielma, Tampereen yliopisto, Tampere 2009.

Meuser Michael & Nagel Ulrika, The Expert Interview and Changes in Knowledge Production. Esiintyy teoksessa: Interviewing Experts, Bogner, Littig, Menz. Palgrave Macmillan, United Kingdom 2009.

Mickelsson Rauli, Suomen puolueet. Gummerus, Jyväskylä 2007.

Mykkänen Antti, Valtuutetun käsikirja. Kunta-alan kehittämissäätiö, Tampere 2009.

Mylly Juhani, Miten eduskunta toimii? Suomen Eduskunta 100 vuotta. Edita, Helsinki 2007.

Mäki-Lohiluoma Kari-Pekka, Harjula Heikki, Uusi kuntalaki. Kuntaliitto, Tampere 2015.

Narud Hanne Marthe, Electoral Competition and Coalition Bargaining in Multiparty systems. Journal of Theoretical Politics vol. 8, 4. 1996.

Nermes Maarit & de Anna Pauliina, Kuka kuntaa kaavoittaa? – Tapaus Turku. Nomerta Kustannus, Turku 2019.

Von Neumann John & Morgenstern Oskar, Theory of Games and Economic Behavior. Oxford University Press, Oxford 1944.

Nikander Pirjo, Tarkastuslista haastattelututkimuksen tekijälle. Esiintyy teoksessa: Tutkimushaastattelun käsikirja. Toim. Hyvärinen, Nikander, Ruusuvoori. Vastapaino, Tampere 2017.

Ollila Anne, Paloheimo Heikki, Kansanedustajan työ ja arki. Suomen Eduskunta 100 vuotta. Edita, Helsinki 2007.

Oksanen Juho, Yhteiselön arki – Rauman maalaiskunnan ja kaupungin kuntaliitoksen vaikutukset maalaiskuntalaisten elinympäristöön. Turun yliopisto, Turku 2015.

Paaso Jukka, Uusin Turun tauti. Paaso, Turku 1991.

Paloheimo Heikki & Wiberg Matti, Poliitiikan perusteet. WSOY, Helsinki 2008.

Passi Johanna, Kunnallinen sähköliikelaitos vapautuneilla sähkömarkkinoilla. Tampereen Yliopisto, Tampere 2002.

Perälä Annu, Hallitsemattomia ”hallittuja sukupolvenvaihdoksia” – poliittisten nuoris- ja opiskelijajärjestöjen rooli poliittisessa rekrytoinnissa Keskustassa, Kokoomuksessa ja SDP:ssä 1970–2015. Poliitika 60, Helsinki 2018.

Peterson Paul E., City Limits. Chicago University Press, Chicago 1981.

Pikkala Sari, Ei enää ehdokkaaksi: tutkimus valtuustoluopujista ja luopumisen taustoista 1996–2004. Åbo Akademi & Kuntaliitto, Turku 2005.

Puhakka Sirpa, Vasemmistoliiton synty. Into, Helsinki 2015.

Ruola Pekka, Intohimona Turku – Turkulaispojan elämää sotavuosista kulttuuripääkaupunkivuoteen. Turkuseura, Turku 2011.

Ruusuvuori Johanna & Nikander Pirjo. Tutkimushaastattelun litterointi. Esiintyy teoksessa: Tutkimushaastattelun käsikirja. Toim. Hyvärinen, Nikander, Ruusuvuori. Vastapaino, Tampere 2017.

Ruusuvuori Johanna & Tiitula Liina, Tutkimushaastattelu ja vuorovaikutus. Esiintyy teoksessa: Haastattelu: tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus. Toim. Ruusuvuori, Tiitula, Aaltonen. Vastapaino, Tampere 2009.

Ryynänen Aimo, Kuntayhteisön johtaminen. Kunnallisalan kehittämissäätiö, Vammala 2001.

Saaranen-Kauppinen Anita & Puusniekka Anna, Menetelmäopetuksen tietovaranto KvaliMOTV. Yhteiskuntatieteellisen tietoarkiston julkaisuja, Tampere 2009.

Sauri Pekka, Suomen demokratisoituminen. Kunta-alan kehittämissäätiö, Tampere 2003.

Smolander Jyrki, Suomalaisen hyvinvointivaltion poliittinen historia. Esiintyy teoksessa: Suomi muuttuvassa maailmassa. Toim. Railo & Laamanen. Edita, Helsinki 2009.

Soininvaara Osmo, Vihreät ja Talous. Otamedia, Espoo 2005.

Tallberg Jonas, Leadership and Negotiation in the European Union. Cambridge University Press, Cambridge 2006.

Teräs Kari, Koivunen Piia, Historiallinen muistitietohaastattelu. Esiintyy teoksessa: Tutkimushaastattelun käsikirja. Toim. Hyvärinen, Nikander, Ruusuvuori. Vastapaino, Tampere 2017.

Vesikansa Jarkko, Aseveliyhteistyö käytäntönä ja optiona. Työväen tutkimus, Tampere 2005.

Ware Alan, Political parties and party systems. Oxford University Press, Oxford 1996.

Wiberg Matti, Poliitiikka Suomessa. WSOY, Helsinki 2006.

Verkkolähteet:

Turun kaupunki, Kaupungintalon verkkosivut, <https://turunkaupungintalo.fi/> luettu 26.8.2019.

Turun museokeskus ja Konsernihallinto, Turun kaupungintalo -esite. Turku 2013.

Turun Toriparkki oy, Verkkosivut, <https://www.turuntoriparkki.fi/>, Turku 2020.

Taulukot ja kuvaajat:

1: HAASTATELTAVIEN PUOLUEET JA OSUUDET TUTKIMUKSESSA

2: KOKOOMUKSEN JA SDP:N KANNATUS 1950–2017 SUURISSA
KAUPUNGEISSA

3: TUTKIMUSJAKSON AIKAJANA

4: VAALITULOKSET TURUSSA 1996–2017

5: VAIKUTTAJAKANAVIA

6: VAIKUTTAJAVERTAILU

7: KAUPUNKISTRATEGIA

8: SPEKULATIIVINEN KANNATUSKARTTA KAUPUNGINJOHTAJAN
VALINNASTA

Kaikki taulukot muodostettu osana tätä tutkimusta.

Taulukko 1:ssä osuus valtuustopaikoista on laskettu muodostamalla puolueen prosentuaalinen osuus valtuustopaikoista ja sen jälkeen suhteuttamalla tämä luku haastattelujen kokonaismäärään. Osa haastateltavien puoluekannoista on tulkinnallisia, jos henkilö on esimerkiksi vaihtanut puoluekantaansa.

Taulukko 2:ssa yleisen käytännön vastaisesti on käytetty prosentuaalisia osuuksia valtuustopaikoista myös, kun paikkoja on ollut kokonaisuudessaan alle 50. Tämä ei kuitenkaan ole kyseessä kuin muutamissa yksittäisten kaupunkien vaaleissa.

Prosentuaalinen osuus on mukautettu aina kunkin paikkakunnan kokonaispaikkamäärään. Vaaliliittojen tapauksessa osuudet voivat heittää yksittäisissä vaaleissa, erityisesti Tampereen kahdessa ensimmäisissä tilastossa.

Taulukko 3:ssa valikoidut tietolaatikat ovat tutkimusmateriaalin pohjalta tiivistettyjä, eivätkä välttämättä reflektoi Turun, vaan lähinnä kunnallispolitiikan kiinnekohtia.

Taulukko 4: pitää sisällään rajanvetoja tapauksissa, joissa esimerkiksi valtuustoryhmistä on erottu. Pääasiallisesti taulukko on rakennettu nimenomaan vaalituloksen mukaisesti.

Taulukko 5: luettelo haastattelumateriaalin ja työjärjestyksen pohjalta pääasialliset muodolliset vaikuttamispaikat Turussa aloitteen matkatessa taulukon yläpäästä alas.

Taulukko 6: erottelee vain roolien pääpiirteet.

Taulukko 7: taulukon erikoistarkoituksena on kiinnittää huomio strategian sykliseen vaikutukseen päätöksenteossa. Valtuusto päättää strategiasta, jonka pohjalta virkakoneisto tuottaa sille hyväksyttäväksi yksittäisiä päätöksiä.

Taulukko 8:ssa kannatuskartta on muodostettu haastatteludatan ja mediatietojen, lähinnä paikallislehdistön kautta tiivistetyistä kannanotoista. Sillä kyseessä oli suljettulappuäänestys, nämä kannanotot ovat ainoat saatavissa olevat tietolähteet.

Liitteet:

1. Haastattelumateriaalista ja sen tulkinnasta:

Materiaalissa esiintyy sekä nimettömiä haastateltuja että nimettyjen haastateltujen nimettömiä kommentteja. Tämä on tärkeää, sillä vastaavan tutkimuksen tilanteessa voisi tulla kyseen aineiston vääristyminen nimettömyyden muurin takaa heitetyn kritiikin takia. Näin kukin voisi ajaa poliittisia motiivejaan akateemisen tutkimuksen varjolla. Muistutan lukijaa, että mikään edellä mainituista kategorioista ei ole nimetön allekirjoittaneelle tutkijalle. Yhtäkään kommenttia ei ole sisällytetty työhön, ellei kommentti ole joko mukana vain kerrotun *subjektiivisen* näkemyksen välittämiseksi, tai jos näkemys ei saa tukea muista lähteistä.

Lainaukset on litteroitu noudattaen sisältöön keskittyvää litterointitapaa, sillä tarkastelun kohteena ei ollut haastattelujen kieli. Pääasiallisesti keskustelut on tarkkuuden ja aineiston elävyyden takia jätetty puhekieliseen muotoon, ellei muuta ole erikseen pyydetty.

Epäselvissä tapauksissa kirjoitusasua on kuitenkin pyöristetty kirjakielen muotoon. Koko aineiston jälkikäsitteily on hoitanut Samuli Laine, opinnäytetyön tekijä.

Tässä työssä materiaaliin on viitattu seuraavien käytäntöjen mukaan:

Haastattelu Puoluelyhenne NK (Nimikirjaimet).

Haastattelu Nimetön, Kun haastattelu kuuluu nimettömänä tehtyyn haastatteluun, tietopyyntöön, haastattelun osaan tai parissa yksittäisessä tapauksessa tutkijan harkinnalla nimettömäksi jätettyyn kohtaan. Tutkijan harkinnalla tätä käytettiin lähinnä henkilöiden, jotka eivät liity tutkimuskohteeseen, nimien suojeluun. Nimettömiä haastattelulähteitä ei julkaistavassa työssä ole eroteltu, sillä kunnallispolitiikassa olevien henkilöiden joukko on sen verran pieni, että henkilö tulisi tunnistettavaksi nopeasti, puolueensa tai kerrotun kunnallispoliittisen aseman takia. Kaiken nimettömän viittaamisen kanssa esitetyn näkemyksen kritiikki on pidetty korkeammalla kuin lähteiden, jotka voidaan esittää nimillä.

Tekstin sisällä, kertomalla näkemys nimen tai aseman kanssa.

Merkinnällä ”Esimerkiksi haastattelu”, kun halutaan perustaa esitetty asia joihinkin tiettyihin haastatteluihin.

Merkinnällä ”Useat haastatellut”, kun viitataan useamman kuin kahden valtuutetun näkemykseen, joka symboloi jonkin joukon näkemyksiä.

Merkinnällä ”Haastattelumateriaalin kokonaisuus, kun viitataan laajempaan teemaan materiaalissa, tai siitä johdettuun tietoon, johon ei liity merkittävää tulkintaa.

Merkinnällä ”Tulkinta haastattelumateriaalin kokonaisuudesta”, kun kyseessä on useista haastatteluista johdettu tulkinta.

Lisäksi tekstin sisällä viitataan materiaaliin virkkeiden sisällä, kertoen jostakin teemaan johdetusta tiedosta, kun viittaaminen häiritsevästi haittaisi tekstin ja kappaleen kulkua.

Mikäli aikaisempi leipäteksti johtaa suoraan lainaukseen, lainausta edeltää kaksoispiste.

Mikäli lainaus taas liittyy kappaleen teemaan ja / tai siitä puhutaan lainauksen jälkeen, sitä edeltää piste.

Lainaukset ovat joko fontilla yhdeksän tai kymmenen, riippuen kumpi on lainauksen pituuden ja työn siisteyden kannalta selkeämpi.

Konteksti on laajan materiaalin tulkinnassa kaikki kaikessa, ja lainausten irrottaminen alkuperäisestä keskustelusta kantaa mukanaan väärinymmärryksen riskin. Koska tässä työssä käytössä ovat olleet kokonaiset, usein noin tunnin mittaiset keskustelut, joissa tutkija itse on ollut osallisena, tulkinnalle on paremmat perusteet, kuin jos yksittäisiä kommentteja irrotettaisiin tämän tutkimuksen kautta toisenlaiseen käyttöön. Tällainen toiminta olisi karhunpalvelus niin tutkimukselle, haastatelluille, jotka tutkimukseen antoivat aikansa, kuin kunnallispolitiikalle.

Yksittäisiä lainauksia koskevien suostumusten takia tämän työn arvosteltava versio ja julkaistava versio tulevat poikkeamaan toisistaan vähäisiltä osin. Koko haastatteluprosessi perustui haastateltavien osalta vapaaehtoisuuteen. Haastateltavat saivat tiedon lainauksista etukäteen ja pyydettyä niitä poistettiin, muutettiin tai sisällytettiin työhön nimettömänä. Työn tekijän vastuulla oli, että valmis työ heijastaisi haastattelujen kokonaisuutta, ja että haastateltavien ja tutkimuksen intressit yhteensovitettaisiin.

Kuten työssä todetaan, haastattelumateriaalia luotiin fontista ja rivivälistä riippuen 500–1000 sivua. Tämä materiaali ja sen pohjalta muodostetut johtopäätökset edistävät toivottavasti tulevaisuudessa sekä paikallishistorian että kunnallispolitiikan tutkimusta.

Haastattelumateriaalin luominen oli tämän tutkimuksen sydän. Kiitos kuuluu haastateltaville ja tutkimukseen aikaansa antaneille, jotka olivat valmiita raottamaan Turun kunnallispolitiikan verhoa. Haastattelumateriaali on, niiltä osin, kun sitä ei ole määrätty tuhottavaksi, haastattelijan, tutkimuksen suunnittelijan ja tekijän Samuli Laineen hallussa. Sitä käyttää myös Turun kaupungin historiaa kirjoittava työryhmä, jolta tutkimuksen tehnyt opiskelija on saanut korvaamatonta tukea. Materiaalin arkistointi niiltä osin, kun se on mahdollista, on tavoitteena, mutta materiaalin laajuuden takia sen aikataulu on epävarma.

Kysymysrungot keskittyvät tähän päivään, tässä muodossa, jossa ne oli kirjoitettu muistiin. Sillä formaatti oli avoimen ja puolistrukturoidun välissä, vain osa kysymyksistä kysyttiin kussakin haastatteluissa. Kysymykset onkin ymmärrettävä enemmän aloituspisteeksi, josta lähdettiin tarkastelemaan lähihistoriaa nykyhetkestä menneisyyteen. Kysymyspatteristoa muokattiin jokaisen haastateltavan historiaan sopivammaksi, mutta seuraavia kysymyksiä kysyttiin useimmilta.

2. Haastattelurunko

Kauanko olet toiminut valtuutettuna?

Minkälaisella taustalla tulit kunnallispolitiikkaan?

Minkälaista työskentely valtuustossa on ollut?

Mikä sai sinut lähtemään kunnallispolitiikkaan?

Kuinka usein valtuustoryhmänne kokoontuu?

Mitä muuta yhteydenpitoa valtuustoryhmällä on ja kuinka paljon?

Miten valtuustoryhmät pitävät yhteyttä ryhmien välillä?

Minkälainen on valtuutetun ja valtuustoryhmän suhde?

Miten valtuutettujen yhteistyö sujuu puoluerajojen yli?

Miten puolueiden kilpailu vaikuttaa työskentelyyn?

Minkälainen on valtuutetun ja varavaltuutetun toiminnan suhde?

Paljonko vaikutusvaltaa varavaltuutetulla on?

Kuinka paljon valtaa viranhaltijoilla on?

Minkälaisia ovat valtuutettujen ja viranhaltijoiden suhteet?

Mitkä asiat valtuutettujen ja viranhaltijoiden suhteisiin vaikuttavat?

Mitä mieltä olet valtuutetun vaikutusmahdollisuuksista?

Missä päätöksenteon vaiheessa asioihin voi parhaiten vaikuttaa?

Mikä on valtuutetun tärkein vaikuttamisen instrumentti?

Kuinka paljon aikaa valtuustotyö vaatii?

Mikä on suurin ongelma kaupunginvaltuuston toiminnassa?

Mikä kaupunginvaltuuston toiminnassa on erityisen hyvin?

Miten kuntademokratiaa tulisi kehittää tämänhetkisestä tilanteesta mielestäsi?

Miten pidät yhteyttä äänestäjäkuntaan ja miten he pitävät yhteyttä sinuun?

Miten eturyhmät vaikuttavat valtuutettuihin?

Miten tavalliset kuntalaiset suhtautuvat valtuutettuun ja valtuustoon?

Tuntevatko tavalliset ihmiset kunnallispolitiikkaa?

Onko valtuuston työskentelyssä havaittavissa merkittäviä muutoksia?

Mikä on tärkeintä valtuustotyössä?

Minkälainen on hyvä kaupunginvaltuutettu?

Mitä ajattelet valtuuston kokouksista?

Miten lautakuntien työskentely toimii?

Miten puolueiden yhteistyö lautakunnassa eroaa yhteistyöstä valtuustosalissa?

Kuinka tärkeää lautakuntatyöskentely on?

Miten puolueiden suhteet ovat Turussa kehittyneet?

Mitä muuta haluat kertoa kunnallispolitiikasta Turussa?

Kertoisitko jonkin kunnallispolitiikkaan liittyvän muiston?

Haluatko sanoa jotakin nimettömänä?

3. Haastattelurunko viranhaltijoille:

Kauanko olet toiminut tai toimit Turun kaupungin palveluksessa?

Mitä työskentelyä valtuuston asioiden parissa työsi pitää sisällään?

Minkälaista työskentelyä kunnallispoliittisten asioiden parissa on?

Mikä on valtuuston ja kaupungin toiminnan suhde?

Mikä on mielestäsi tärkeintä valtuustotyössä?

Minkälainen on hyvä kaupunginvaltuutettu?

Miten valtuuston kokoukset sujuvat? Miten ne toteuttavat tehtävänsä?

Miten lautakuntien työskentely toimii?

Vaikuttaako puolueiden kilpailu työskentelyyn?

Mikä on suurin haaste Turun päätöksenteon toiminnassa?

Mikä toiminnassa on erityisen hyvin?

Miten päätöksentekoa tulisi kehittää tämänhetkisestä tilanteesta mielestäsi?

Miten yhteistyö viranhaltijoiden ja luottamushenkilöiden välillä toimii Turussa?

Onko viranhaltijoilla valtaa?

Minkälaisia ovat valtuutettujen ja viranhaltijoiden suhteet?

Mitkä asiat valtuutettujen ja viranhaltijoiden suhteisiin vaikuttavat?

Miten valtuustoaloitteisiin suhtaudutaan viranhaltijoiden kesken?

Miten eturyhmät vaikuttavat valtuutettuihin ja viranhaltijoihin?

Mitä muuta haluat kertoa kunnallispolitiikasta Turussa?

Haluatko sanoa jotakin nimettömänä?